pratik defter

TÜRKÇE

ÖĞRETMEN DEFTERİ

Bu defter, siz değerli öğretmenlerimize özel olarak boşlukları doldurulmuş, örnekleri çözülmüş şekilde basılmıştır. Mavi renkli bölümler öğrencilerinize yazdırabilmeniz amacıyla öğrenci defterinde boş bırakılmıştır.

Martı
OKUL YAYINLARI

Yayın Yönetmeni
Süleyman GÜNGÖRMEZ

Ürün Koordinatörü
Volkan ALTINOK

Branş Editörü
Akile Tülin ÖZER

Dizgi
Songül BAYRAK YALÇIN

Danışma Kurulu
H. Hüseyin ŞAHİN
Ali EYCAN
Sabiha Sazak ŞAHİN
Ebuzer YÜKSEL
Sema FIRATOĞLU KAYA

Baskı Tarihi
2016 / ANKARA

Baskı Yeri
Grup Çağ
Web Ofset Matbaası

Martı Okul Yayınları
Alınteri Bulvarı No.: 27 Ostim / ANKARA
Tel.: (0.312) 385 83 95 Faks.: (0.312) 385 83 96
www.martiokul.com

SUNUŞ

Saygıdeğer Öğretmenlerimiz,

Martı Okul Yayınları olarak siz değerli öğretmenlerimizin işini kolaylaştırmak, yükünü azaltmak ve daha iyi bir öğrenme ortamı sunabilmek için pratik defterleri hazırladık.

Pratik defter ile dersleri daha hızlı işleyebileceksiniz. Anlatacağınız her şey tahtada ve öğrencilerinizin defterinde hazır olarak bulunacak.

Konular, tamamı renkli ve yüksek çözünürlüklü içeriklerle öğrencilerinizin zihnine tam olarak yerleşecek, kalıcı öğrenme gerçekleşecektir.

Her alt başlıkla ilgili test ve pekiştirme çalışmaları ile tam öğrenmeyi sağlayabileceksiniz. Konu anlatımının içindeki planlanmış testler ve pekiştirme çalışmaları ile öğrenemeyen öğrenci kalmayacak.

Eğlenceli bir ders ortamı oluşturabileceksiniz. Öğrenciler uzun uzun not tutmaktan kurtulacak; daha verimli, eğlenceli ve öğrenci katılımlı bir ders işleme imkânına kavuşacaksınız.

Mavi renkle yazılmış kısımlar, soruların çözümleri ve cevap anahtarları öğrencinin defterinde yer almayacaktır. Mavi renkle yazılmış kısımlar dijital tahta içeriğinde de yer almayacak ancak soruların çözümleri üzeri perdelenmiş olarak tahtada yer alacaktır. Dijital akıllı tahta içeriklerinin indirilme şekli ürünün arka kapağında anlatılmıştır.

Pratik defter, defter ihtiyacını ortadan kaldırmaktadır. Pratik defterde her sayfanın altında bulunan boş kısımlar ve her ünitenin sonunda bulunan üç ya da dört adet boş sayfa defter ihtiyacını fazlasıyla karşılayacaktır.

Pratik defter hem bir ders işleme materyali hem bir defter hem bir soru bankası hem de bir ödev materyali olarak öğretmen ve öğrencilerimizin tüm ihtiyaçlarını karşılayacaktır.

Öğretmen defteri, öğrenci defteri ve dijital akıllı tahta içeriğinden oluşan pratik defterlerimizin öğrencilerimizin başarısını artırarak siz değerli öğretmenlerimizin memnuniyetini kazanmamıza vesile olması dileğiyle…

Martı Okul Yayınları

İÇİNDEKİLER

İLETİŞİM

KONULAR

* Sözcükte ve Sözcük Gruplarında Anlam
* Cümlede Anlam
* Paragrafta Anlam
* Dil Bilgisi
  - Fiillerin Anlam Özellikleri
    - İş(Kılış), Oluş, Durum Fiilleri
  - Kip ve Çekimli Fiil
  - Bildirme Kipleri (Haber Kipleri)
  - Fiilde Kişi
* Yazım ve Noktalama

SÖZCÜKTE VE SÖZCÜK GRUPLARINDA ANLAM

GERÇEK ANLAM

Anlatımda en küçük birim olan sözcükler cümleler ve paragraflar oluşturarak duygu, düşünce, hayal ve izlenimlerin aktarılmasını sağlar.

Dilin kullanımı sırasında sözcükler, gerçekteki anlamlarının dışında farklı anlamlar üstlenir ve bu durum, anlatımı zenginleştirir.

Gerçek Anlam: Duygu, düşünce ve hayallerimizi anlattığımız sözcüklerin zihnimizde canlanan ilk anlamlarıdır.

Sözcüklerin hangi anlamda kullanıldığını ancak bulundukları cümleden anlayabiliriz. Örnek olarak "Hava ne kadar sıcak." cümlesinde "sıcak" sözcüğünün anlamı, aklımıza gelen ilk anlam olan "havadaki yüksek ısıdır."

ÖRNEK Aşağıdaki cümlelerde geçen sözcüklerin hepsi gerçek anlamlıdır:

- Bursluluk sınavına bugün başvurdu.
- Bu yıl, ailemle İzmir'e tatile gideceğiz.
- Amcamı çok özledim.

ÇIKMIŞ SORU

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde "ciddi" **sözcüğü, karşısında verilen anlama uygun olarak kullanılmıştır?**

	Cümle	Anlam
A)	Ciddi bir gazetede, genç bir yazarın sözleri beni etkilemişti.	Ağırbaşlı.
B)	Araştırmacı, konu üzerinde ciddi bir inceleme yapacağını söyledi.	Titizlik gösterilen, önem verilen.
C)	Size bunu ciddi söyledim, yalan değil.	Tehlikeli, endişe veren.
D)	Ben, onu çok ciddi bir genç olarak tanırım.	Şaka olmayan, gerçek.

ÇÖZÜM

Sadece "B" seçeneğinde "ciddi" sözcüğü, verilen anlama uygundur. "Ağırbaşlı gazete" olmaz. "Ciddi söyledim." ifadesinde sözcük, "doğru" anlamında kullanılmıştır. "Ciddi bir genç" ifadesinde "ciddi" sözcüğü, "ağırbaşlı" anlamında kullanılmıştır. Doğru seçenek B'dir.

PEKİŞTİRELİM

1. **Aşağıda anlamları verilen sözcükleri, ipuçlarından hareketle bulmacaya yerleştirdiğimizde kaç numaralı sözcük dışarıda kalır? Yazalım.** ...6...

1. ...Gurbet...: Doğup yaşanılmış yerden uzak yer.
2. ...Duygu...: Duyularla algılama, his.
3. ...Beğeni...: Güzel veya çirkin yargısını verdiren duygu.
4. ...Göğüs...: Vücudun boyunla karın arasında kalan bölümü.
5. ...Tasa...: Üzüntülü düşünce durumu, kaygı, endişe, gam.
6. ...Aya...: Elin iç tarafı.

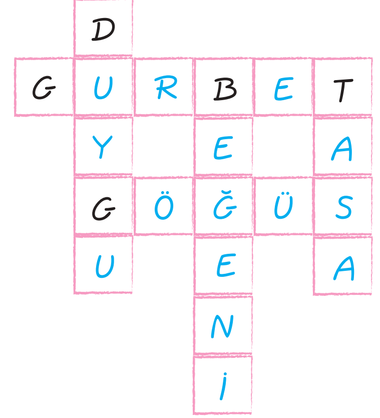

2. "Ayak" **sözcüğü, aşağıdaki cümlelerin hangisinde sözlükteki ilk anlamı ile kullanılmıştır? İlgili cümlenin başındaki kutuyu işaretleyelim.**

- [x] 1. Kedinin ayakları kırık mı?
- [ ] 2. Masanın bir ayağı kısa gibi görünüyor.
- [ ] 3. Ayağına bir pantolon giyip aşağı indi.
- [ ] 4. Merdivenin en alt ayağında bir çatlak var.

3. **Aşağıdaki cümlelerde altı çizili sözcükleri gerçek anlamlı olarak cümlede kullanalım.**

1. Her zaman güller için bir şiir yazmak isterim.
   En çok kırmızı gülleri severim.
2. Kardan dolayı alışverişimiz yarına kaldı.
   Biz arkadaşlarla yarın kütüphaneye gideceğiz.

SÖZCÜKTE ÇOK ANLAMLILIK

Çok Anlamlılık: Bir sözcüğün başlangıçta ifade ettiği anlamının dışında, temel anlama bağlı değişik anlam ve kavramları karşılayacak biçimde kullanımıdır.

UYARI

Sözcüklerin anlamları ile ilgili olarak başvuracağımız kaynak, Türk Dil Kurumu tarafından yayımlanan "Türkçe Sözlük"tür.

ÖRNEK

"Son" sözcüğünün cümlelerdeki anlamlarını inceleyelim.

* Günün son ışıklarıyla herkes, evine çekildi.
  Bu zamanda yapılmış, olmuş olan, "ilk" karşıtı.
* Son vagon gidene kadar el salladı.
  En arkada bulunan.
* Son atlı karıncayı birkaç yıl önce görmüştüm.
  Artık ondan ötesi ya da başkası olmayan.
* Kışın sonu da geldi artık.
  Bir şeyin arkadan gelen bölümü, bitimi.
* Son kuvvetiyle arabayı itekledi.
  Olanca.

ÇIKMIŞ SORU

"Çıkmak" **sözcüğü aşağıdaki cümlelerin hangisinde** "Gün ağarırken yorgun adımlarla konaktan çıktım." **cümlesindeki anlamıyla kullanılmıştır?**

A) Eski evimizden çıkıp yeni evimize taşındık.

B) Yola çıkmadan evvel eve gitmek, uyumak istedim.

C) Evin dik merdivenlerinden hızla çıktık.

D) Evden çıktıktan sonra anahtarlarımı unuttuğumu fark ettim.

ÇÖZÜM

D seçeneğinde "çıkmak" sözcüğü, soru kökünde verilen cümlede olduğu gibi "içeriden dışarıya varmak, gitmek" anlamında kullanılmıştır. Doğru seçenek D'dir.

PEKİŞTİRELİM

1. **Aşağıdaki cümlelerde geçen "göz" sözcüklerinin bulundukları cümleye göre hangi anlamlarda kullanıldıklarını sözcüklerin altına yazalım.**

Bu pınarın gözüne taş doldurmak, ne büyük kötülük.
Suyun topraktan kaynadığı (çıktığı) yer, kaynak.

2. **Aşağıda ikişerli grup oluşturan cümlelerdeki altı çizili sözcüklerin farklı anlamda olanlarını, verilen kutulara işaret koyarak belirleyelim.**

Depreme dayanıksız evler, birer birer çöktü.
O kadar acıkmışım ki hemen sofraya çöktüm.

Bebeğin ağzındaki yara iyileşecek gibi görünüyor.
Ağız sağlığına dikkat ettiği, her hâlinden belliydi.

Çiçeklerin gölgeleri havuza düşmüştü.
Sebze fiyatlarının düşmesini boş yere bekledik.

Kulaklıkla da dinlesen müziğin sesini kısmalısın.
Başının ağrıdığını bilsem TV'nin sesini kısardım.

MECAZ ANLAM

Dilimizdeki sözcükler her zaman gerçek anlamda kullanılmaz.

Mecaz Anlam: Benzetme ve yakıştırma gibi nedenlerle sözcüklerin gerçek anlamlarından uzaklaşarak kazanmış oldukları yeni anlamlardır.

ÖRNEK

Karşımda, yaşadığı acılarla çöken bir adam var.

Mecaz anlamlıdır. Gerçek anlamdan uzaklaşmıştır; "sarsılıp dinçliğini yitirmek " anlamında kullanılmıştır.

Toprak, aniden çöktü; hepimiz çok korktuk.

Gerçek anlamlıdır çünkü "bulunduğu düzeyden aşağı inmek" anlamında yani sözlükteki ilk anlamıyla kullanılmıştır.

Aşağıdaki cümlelerde altı çizili sözcükler, mecaz anlamlıdır. Sözcüklerin hangi anlamlarda kullanıldıklarını inceleyelim.

* Beni büyüleyen bir şiir okuyuşu vardı.
  "Çekiciliği ile etkisi altına almak" anlamında.
* Kitap okumaya öyle dalmış ki sesimi duymadı.
  "Başka bir şeyle uğraşamayacak veya başka bir şeyi düşünemeyecek biçimde kendini bir şeye kaptırmak" anlamında.

UYARI

Mecaz anlamlı kullanımında sözcük, kendi anlamı dışında başka bir sözcüğün yerine kullanılır ve yeni bir anlam kazanır. Bu anlamın gerçekle bir ilgisi yoktur.

ÇIKMIŞ SORU

1. Orhan, takımımızın koyu bir taraftarıdır.
2. Bebeklere koyu süt içirilmemesi gerekir.
3. Mahallenin gençleriyle koyu bir sohbet ettik.
4. Ressamın tablosunda koyu yeşil renk hâkimdi.

"Koyu" **sözcüğü yukarıdaki cümlelerin hangilerinde mecaz anlamıyla kullanılmıştır?**

A) 1 - 2 B) 2 - 4 C) 1 - 3 D) 3 - 4

ÇÖZÜM

"Koyu" sözcüğü, 2 ve 4. cümlelerde gerçek anlamıyla kullanılırken 1 ve 3. cümlelerde mecaz anlamıyla kullanılmıştır. Doğru seçenek C'dir.

PEKİŞTİRELİM

1. **Aşağıdaki metinde altı çizilen gerçek anlamlı sözcükleri, verilen mecaz anlamlarına uygun olarak cümlede kullanalım.**

Hacivat – Efendim, geçen günkü yağmur, malum ya evin kiremitleri filan kırılmış, bütün yağmur evin içine akmış. Bari bir iki tamirci çağırayım da hem kiremitleri hem de yıkık bazı yerleri yaptırayım, dedim. Evi bir güzel tamir ettirdim.

Karagöz – Güle güle yak, otur da külüne bak.

Hacivat – Aman Karagöz'üm! Bu, ev... Odun mu? Öyle mi derler?

(Cevdet KUDRET)

Sözcük	Mecaz Anlamı	Mecaz Anlamlı Olarak Kullanıldığı Cümle
kırılmak	Cesaret, umut, onur azalmak.	Onu görünce birdenbire cesareti kırıldı.
iç	Bir şeyin içindeki içerik, muhteva.	Derginin içindeki şiirleri sen de beğenirsin.
akmak	Zaman çabuk geçmek.	Yıllar ne çabuk aktı, geçti.
yakmak	Güçlü sevgi uyandırmak.	Bir ömür geçti, beni nasıl yakmışsa asla unutamadım onu.

2. Bugün cuma,
Büyükannemi hatırlıyorum;
Dolayısıyla çocukluğumu.
Uzun olsaydı o günler;
Yere düşen ekmek parçasını
Öpüp başıma götürdüğüm o günler.
(Cahit Sıtkı TARANCI)

Bu şiirdeki altı çizili sözcüklerle ilgili aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerlere, "gerçek anlamlı" **ya da** "mecaz anlamlı" **ifadelerinden uygun olanı yazalım.**

1) "Uzun" sözcüğü ....mecaz anlamlı.... değildir çünkü sözcük, dizede "başlangıcı ile bitimi arasında fazla zaman aralığı olan, çok süren" anlamında kullanılmıştır.

2) "Düşen" sözcüğü ....gerçek anlamlı.... dır çünkü "yer çekiminin etkisiyle yukarıdan aşağı inmek" anlamında kullanılmıştır.

3. **Aşağıdaki cümlelerde geçen mecaz anlamlı sözcüklerin altını çizelim.**

* Özür dilerim, seni kırmak istemedim.
* Gün geçtikçe ona iyice ısındım.
* O, tatlı dilli bir ihtiyardı.
* Ben bu konuda uzmanım, diye kabardı.
* Size karşı her zaman açık oldum.

4. **Aşağıdaki cümlelerde numaralandırılmış sözcükleri, anlam ve özelliklerine göre grupladığımızda kaç numaralı sözcükler hangi kutuya girer? Yazalım.**

* Bu roman (1), hayatı yansıtıyor (2).
* Kitaplar, uygarlığa (3) yol (4) gösterir.
* İnce (5) şakalar ile bizi eğlendirdi (6).
* Yalnızlığımın ilacı (7) kitaptır (8).
* Elden (9) gelen yardımı küçümseme (10).

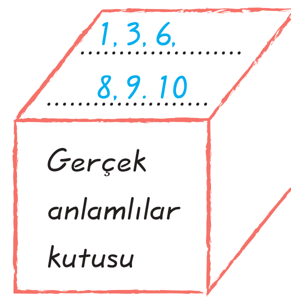

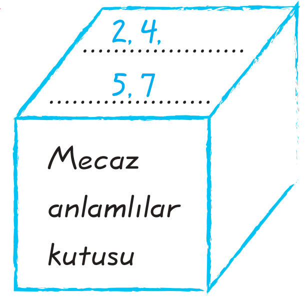

5. **Aşağıdaki cümlelerde kullanılan sözcüklerin anlam özelliklerini örnekteki gibi yazalım.**

* Kestirme yoldan İçişleri Bakanlığına nasıl gidilir?
* Ağabeyimin çok renkli bir kişiliği var.
* Bu acı soğukta dışarıya nasıl çıktın?
* Bence sen şu donuk hayatına biraz renk ver.
* Dolandırıcılık yapan adam, ailesinin de geleceğini yaktı.

yol: Gerçek anlamlı	renkli: Mecaz anlamlı	acı: Mecaz anlamlı
soğuk: Gerçek anlamlı	donuk: Mecaz anlamlı	hayat: Gerçek anlamlı
aile: Gerçek anlamlı	gelecek: Gerçek anlamlı	yaktı: Mecaz anlamlı

SÖZCÜK GRUPLARI (SÖZ ÖBEKLERİ)

Sözcük Grupları: Sözcüklerin başka sözcüklerle kurduğu anlam ilişkileri sonucu oluşan sözcük öbekleridir.

Sözcük grupları; varlıkları, kavramları, durumları veya eylemleri karşılar. Sözcük gruplarını şöyle sıralayabiliriz:

ÇIKMIŞ SORU

Onun tükenmez bir sabrı, insanları etrafında toplama ve çalıştırma kabiliyeti vardı. Provaları atlatmaya çalışanlara mektup yazar, darılanların arasını bulur, notalar getirtir, malzemeler aldırırdı. Kimimizle arkadaşça kimimizle ağabey gibi konuşurdu. Nabza göre şerbet vererek o güzel provaların devamını sağlardı.

Bu metinde altı çizili ifadeyle anlatılmak istenen aşağıdakilerden hangisidir?

A) Düşüncelerini zorla benimsetmek, yola getirmek

B) Başkasının niyetini, düşüncesini, eğilimini anlamaya çalışmak

C) Birinin hoşuna gidecek, gururunu okşayacak şekilde davranmak

D) Elindeki imkânları kullanarak haksız kazanç sağlamak

ÇÖZÜM

"Nabza göre şerbet vermek" deyiminin anlamı, "birinin hoşuna gidecek, gururunu okşayacak şekilde davranmak"tır. Doğru seçenek C'dir.

PEKİŞTİRELİM

1. **Aşağıdaki sözcükleri kullanarak örnekteki gibi sözcük grupları oluşturalım.**

gibi — biber — paşa — sümüklü — dil — aslan — sivri — Mehmet — böcek

aslan gibi – biber gibi – sivri biber – Mehmet Paşa – sümüklü böcek – paşa paşa – sivri dil – sivri sivri

2. **Aşağıdaki cümlelerde yer alan sözcük gruplarının altını çizelim.**

a. Tatlı dil, insanların en büyük gücüdür.

b. Güle güle yak, otur da külüne bak.

c. Karikatür, güçlü bir iletişim aracıdır.

d. Onun da geleceğini duyunca heyecandan tir tir titredim.

e. Bu çalışmamda ne annemden ne babamdan yardım aldım.

f. Aycan gül gibi kız, herkes ona hayran oluyor.

g. İnsanlar, birbirlerine tatlı dille seslenebilmeli.

3. Aşağıdaki söz gruplarını cümlede kullanalım.

dili çözülmek : Aylardır konuşamayan adamın dili çözülüverdi.

cana yakın : Cana yakın insanlarla dost olmak, ne kadar kolay oluyor.

gönül devirmek (gönül kırmak) : Hiçbir zaman gönül deviren insanlardan olmayalım.

kalbine işlemek (kalbine girmek) : O kadar iyisin ki kalbime işledin.

foyası meydana (ortaya) çıkmak : Öyle bir olay yaşadık ki adamın bütün foyası meydana çıktı, meğer hepimizi başından beri aldatmış.

çelik çomak : Babam çocukken çomakla çeliğe vurarak çelik çomak oyunu oynarmış.

hazzetmek : Hastalık haberinize üzülmüştüm, iyi haberlerinizi duyunca inanın hazzettim (hoşlandım).

terbiye etmek (eğitmek; çorbaya lezzet versin diye süt ve yumurta katmak) : Ben çorba nasıl terbiyelenir bilmem ama hataları olan insanları terbiye etmeyi bilirim.

kıtalar arası : Kıtalarla ilgili durumları yani kıtalar arası tüm ilişkileri büyüklerimiz çok iyi biliyor.

karikatürün iletişim gücü : Farklı toplumlardan insanlar, karikatürün iletişim gücü ile verilmek istenen iletiyi anlayıp yorum yapabilir.

karikatürün iletişimle olan ilişkisi : Karikatürcü, karikatürün iletişimle olan ilişkisini çizgileriyle ortaya koyan bir sanatçıdır.

oflayıp puflamak : Ben "of, puf" diyerek sıkıntımı dışarı vuruyordum ama arkadaşım oflayıp puflamama kızdı, gülümsememi istedi.

tıp tıp atmak : Muhabbet kuşunun yüreği tıp tıp atıyordu, ölecek diye korktum.

hoşsohbet : Arkadaşım, annem için "Ne kadar güzel ve tatlı bir konuşması var annenin." deyince ben de "Annem hoşsohbettir." dedim.

eşlik etmek : Okuldaki gösteride arkadaşımın şiirine sazımla eşlik ettim.

DEYİMLER

Dilimizde, en az iki sözcükten oluşan ve bu sözcüklerden en az birinin mecaz anlamda kullanıldığı söz grupları vardır.

Deyimler: Genellikle gerçek anlamından az çok ayrı, ilgi çekici bir anlam taşıyan kalıplaşmış söz gruplarıdır.

Örnek olarak "ocağı batmak" deyiminde "yuvası yıkılmak veya soyu tükenmek" anlamı vardır. Bu deyimde, çok anlamlı olan "ocak" sözcüğü "ev, aile, soy" anlamındadır. Bu durumda bu sözcük, gerçek anlamlıdır. "Batmak" sözcüğü ise mecaz anlamlı olarak "daha kötü bir duruma uğramak, yıkılmak" anlamıyla kullanılmıştır.

Bu deyimi cümlede kullanalım:

* Eşinin ölümü üzerine "Ocağım battı!" diye ağladı.
* Tarlası selin içinde kalan yaşlı adam, ocağının battığını söylerken gözyaşlarına boğuldu.

Deyimlerin Özellikleri

- Genellikle mecaz anlamlıdır, en az bir sözcüğü gerçek anlamından uzaklaşmıştır. Bazı deyimlerde her iki sözcük de asıl anlamını korur.
- Deyimler genellikle mastar hâlindedir, cümlede çekimli fiil olabildiği gibi; isim, sıfat, zarf olarak da kullanılabilir.
- Deyimleri oluşturan sözcüklerin yeri değiştirilemez, bir sözcüğün yerine eş ya da yakın anlamlısı kullanılamaz.
- Anlık ve özel durumları ifade eden deyimlerin, kullanımlarına göre farklı anlam içerdiği de görülür.

Deyimler kalıplaşmış sözlerdir.

Yanlış		Doğru
~~Başı yok devenin~~	→	Yok devenin başı
~~Kafa kaldırmak~~	→	Baş kaldırmak
~~Unu ipe sermek~~	→	İpe un sermek

Mecaz Anlamlı Deyimler

* (birinden) buz gibi soğumak : Tiksinmek.
* beyninden vurulmuşa dönmek : Beklenmedik bir durum karşısında olağanüstü bir üzüntü ve şaşkınlığa uğramak.

Gerçek Anlamlı Deyimler

* ayda yılda bir : Çok seyrek olarak.
* hem suçlu hem güçlü : Gerçek suçlu kendi olduğu hâlde başkalarını suçlayan.

Kullanımına Göre Farklı Anlam İçeren Deyimler

* dili durmamak:
  - Sürekli konuşmak.
  - Söylenmeyecek şeyleri de söylemek.

* başını kaldıramamak
  - Bir işi aralıksız sürdürmek.
  - İyileşememek, yataktan çıkamamak.

Mastar Hâlindeki Deyimlerin Çekimli Fiil, İsim, Sıfat, Zarf Olması

Benim dilimi bağlamak seni mutlu mu edecek?

dilimi bağlamak: Bir kimseyi herhangi bir sebeple söz söylemez duruma getirmek.

* Borcunu ödemeden bir daha borç istiyorsun, deyince adamın dili bağlandı.

  dili bağlandı: Çekimli fiil

* Dili bağlanan kadın, üzüntüyle bize baktı.

  Dili bağlanan: Sıfat

* Dili bağlanınca çaresizce ağladı.

  Dili bağlanınca: Zarf

UYARI

Kimi deyimlerde kalıplaşmış sözden çıkan anlam, sözcüklerin gerçek anlamıdır.

ÖRNEK

Çoğu gitti, azı kaldı.

Kimi kimsesi yok.

Özrü kabahatinden büyük.

UYARI

Bazı deyimler cümle biçimindedir.

ÖRNEK Dostlar alışverişte görsün. . .

UYARI

Mastarla sona eren deyimler de çekimlenip cümle kurar.

ÖRNEK Baltayı taşa vurmak. (Baltayı taşa vurdu.)

ÇIKMIŞ SORU

Yaşadığı olumsuzluklara rağmen çevresindeki melek yüzlü, tatlı dilli insanlarla konuşur ve dünyayı toz pembe görürdü.

Altı çizili deyimin cümleye kattığı anlam, aşağıdakilerin hangisinde vardır?

A) Üzücü durumlara bile iyimser gözle bakardı.

B) Güzel konuşmalarıyla etrafındakileri etkilerdi.

C) Yaptığı işe gereğinden fazla yoğunlaşıp çevresiyle ilgilenmezdi.

D) Mutlu ve huzurlu bir yaşam için çabalardı.

ÇÖZÜM

"Dünyayı tozpembe görmek" deyiminin anlamı, "üzücü durumlara bile iyimser bir gözle bakmak"tır. Doğru seçenek A'dır.

ÇIKMIŞ SORU

Deyimler bir durumu daha etkili anlatmak için kullanılır. Birinin aşırı derecede gürültü edip bağırıp çağırdığını anlatmak için kıyametleri koparmak (1), bir bilginin sağlam temellere dayanmadığını anlatmak için kalbura dönmek (2), sıkıntı ve üzüntüye katlanmak için kahır çekmek (3), oturduğu yerde hafif bir uyku çekildiğini anlatmak için şekerleme yapmak (4) deyimleri kullanılır.

Yukarıdaki numaralandırılmış deyimlerden hangisinin anlamı yanlış verilmiştir?

A) 1 B) 2 C) 3 D) 4

ÇÖZÜM

1, 3 ve 4. deyimlerin anlamları doğru verilmiştir ancak 2. deyim olan "kalbura dönmek" deyiminin anlamı "delik deşik olmak" olduğu için bu deyimle ilgili yapılan açıklama yanlıştır. Doğru seçenek B'dir.

PEKİŞTİRELİM

1. **İçinde "göz" sözcüğünün geçtiği aşağıdaki deyimleri cümlelere yerleştirerek anlamlı cümleler oluşturalım.**

göz gözü görmemek	göz boyamak	göze girmek	gözden çıkarmak	gözünde tütmek	gözünün önünden gitmek

a. Onunla görüşmek istiyorsan bir saatini ...gözden çıkaracaksın...

b. Hâlâ kapalı yerde sigara mı içiliyor; şu hâle bak, ...göz gözü görmüyor!...

c. Ah güzel İzmir, senden ayrılalı daha bir hafta oldu ama ...gözümde tütüyorsun!...

d. Boş verin, onun amacı ...göz boyamak... kanmayın ona!

e. İşverenin ...gözüne girmek... için durmadan çalıştı.

f. Babamla yaşadığımız günler ...gözümün önünden gitmiyor...

2. **Âdetleri, inanışları, gelenekleri bildiren aşağıdaki deyimleri, örnekteki gibi anlamlarıyla eşleştirelim.**

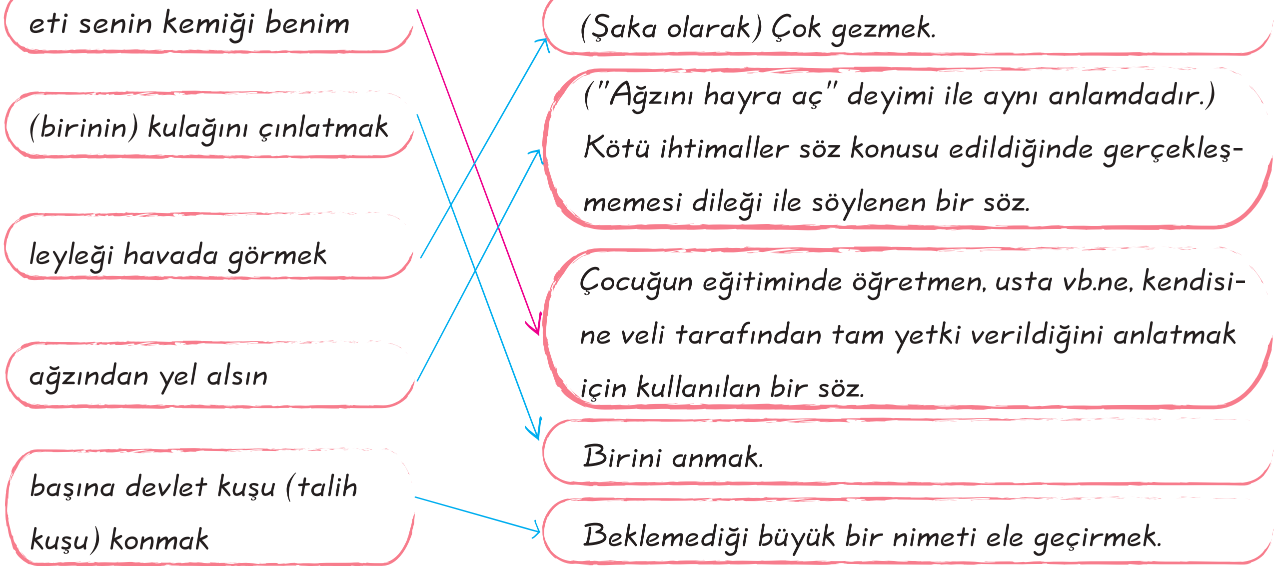

3. **Aşağıdaki cümlelerde kullanılan deyimlerin altına** "isim, sıfat" **ya da** "fiil" **kavramlarından uygun olanı yazalım.**

a. Aslan payını o aldı. (aslan payı - n - ı)
İsim
İsmin aldığı durum ekini almış.

b. Kuş uçmaz, kervan geçmez yerlere gittik. (kuş uçmaz, kervan geçmez yerler)
Sıfat
İsim

c. İşin püf noktasını biliyor. (püf noktası - n - ı)
İsim
İsmin aldığı durum ekini almış.

d. Şiir okurken kendinden geçiyor. (kendinden geç - i - yor)
Fiil
Kip eki almış.

e. O, anasının gözü bir adamdı. (anasının gözü bir adam)
Sıfat
İsim

f. Artık ben seninle başa çıkamıyorum. başa çık - a - mı - yor - um)
Fiil
Olumsuzluk eki, Kip eki, Kişi eki

başa çıkabil- : Birleşik fiil olumsuz olunca "bil-" düşmüştür.

EŞ ANLAMLI (ANLAMDAŞ) SÖZCÜKLER

Eş Anlamlı (Anlamdaş) Sözcükler: Yazılışları farklı ancak anlamları aynı olan sözcüklerdir.

ÖRNEK Binamızda üç tane idareci odası var.

yönetici

Bozuk oyuncağımı sen mi onardın?

tamir etmek

Eş anlamlı sözcükler, birbirlerinin yerine kullanıldığında cümlenin anlamında bir değişiklik olmaz.

UYARI

Her sözcüğün eş anlamlısı yoktur.

ÖRNEK "Çorba içmeyeceğim." diyorum ama annem ısrar ediyor.

Bu cümlede geçen "çorba" sözcüğünün eş anlamlısı yoktur.

UYARI

Sözcüğün eş anlamlısı olup olmadığını, mutlaka cümle içinde değerlendirmek gerekir.

ÖRNEK

* Yaşlı gözlerini bana dikerek yaşımı sordu.
  Nemli
* Yaşlı teyze beni çok duygulandırdı.
  İhtiyar

PEKİŞTİRELİM

1. **Aşağıdaki cümlelerde işaretli sözcüklerin eş anlamlılarını yazalım.**

İnsan yaşlandıkça okumanın tadına varıyor. Dünyanın öteki ucundaki insanların ilginç hikâyelerini öğreniyor; aracı ise kitap.

- yaşlandıkça: ihtiyarladıkça
- ucundaki: köşesindeki (tarafındaki)
- hikâyelerini: öykülerini
- öteki: diğer
- ilginç: enteresan (farklı)

2. **Aşağıdaki cümlelerde altı çizili sözcüklerin yerine eş anlamlılarını getirerek cümleleri yeniden yazalım.**

* Kentimiz gün geçtikçe yenileniyor.

Şehrimiz gün geçtikçe yenileniyor.

* İhtiyar bir adam dolmuşa binince ona yer verdim.

Yaşlı bir adam dolmuşa binince ona yer verdim.

* Doktor, hastayı iyice muayene etti.

Hekim, hastayı iyice muayene etti.

Cümlelerin anlamlarında bir değişiklik oldu mu? Hayır.

3. **Aşağıdaki sözcükleri, örnekteki gibi eş anlamlıları ile eşleştirelim.**

c	1.	seçki	d	6.	hayat	i	11.	ayrıntı
f	2.	dizmek	h	7.	özgürlük	j	12.	öykü
a	3.	misafir	ı	8.	cümle	n	13.	vazife
b	4.	çaba	l	9.	akıl	k	14.	kelime
e	5.	saklı	g	10.	kent	m	15.	soru

a	konuk	f	sıralamak	j	hikâye
b	gayret	g	şehir	k	sözcük
c	antoloji	h	hürriyet	l	us
d	yaşam	ı	tümce	m	sual
e	gizli	i	teferruat	n	görev

YAKIN ANLAMLI SÖZCÜKLER

Yakın Anlamlı Sözcükler: Anlamları birbirinin yerini tam olarak tutmayan ancak anlamca birbirine yakın olan sözcüklerdir.

ÖRNEK

Ona küstüm, konuşmuyorum artık onunla.

Beni çok kırdı ve ben ona gücendim.

Bayramda aramadığı için çok incindik.

Bu cümlelerde geçen "küsmek, incitmek, gücenmek" sözcükleri, birbirlerinin yerine kullanılamayan ama anlamca birbirlerine yakın olan sözcüklerdir.

1. Zil çalınca çocuklar bahçeye dağıldı.
2. Kolyem kopunca incileri yere saçıldı.

Sözlük anlamı: Etrafa dağılmak, yayılmak.

Sözlük anlamı: Toplu durumdan ayrılıp birbirinden uzaklaşmak.

Yukarıdaki 1. cümlede "dağılmak" sözcüğü yerine 2. cümlede geçen "saçılmak" sözcüğünü kullanamayız; bu iki sözcük, yakın anlamlıdır.

PEKİŞTİRELİM

Aşağıdaki yakın anlamlı sözcükleri ayrı ayrı cümle içinde kullanalım.

bitkin	Babam, iş yerinden çok bitkin geldi.
yorgun	O kadar yorgunum ki hemen uyumak istiyorum.
gezmek	İki arkadaşımla müzeyi gezdik.
dolaşmak	Akşamüzeri Anıtkabir etrafında dolaştık.
tutmak	Küçük çocuklar, annelerinin elini tutmalıdır.
yakalamak	Kaleci, topu yakalayamadı.

DİLİMİZE HENÜZ YERLEŞMEMİŞ YABANCI SÖZCÜKLER

Kültürler arası ilişkiler nedeniyle dillerdeki sözcüklerde de aktarımlar olur. Bazı sözcükler buluşlar ya da icatlar sonucunda fazla bir değişime uğramadan başka bir dile girer.

ÖRNEK

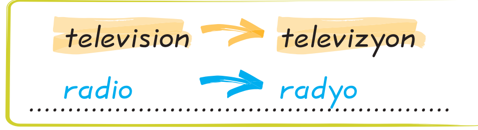

Ancak bizler, dilimizin özelliklerine uygun olmayan sözcükler yerine bu sözcüklerin Türkçe karşılıkları varsa onları kullanmalıyız.

Örnekleri inceleyelim.

~~absürd~~	saçma, anlamsız	~~branş~~	dal, kol
~~cheese cake~~	peynirli kek	~~bariyer~~	engel
~~korner~~	köşe	~~amblem~~	belirtke
~~e-mail~~	e-posta	~~empati~~	duygudaşlık

ÇIKMIŞ SORU

Bir gün şiirlerimdeki Türkçe sözcükler dediler ki: "Arkadaş, sen aynı şiirinde hem Türkçe bir sözcük kullanıp 'anne' diyorsun hem de yabancı bir sözcük kullanıp 'valide' diyorsun. Dizelerin içine yabancı bir sözcük koyarsan bu zengin bir dil kullanımı olmuyor. Ya bizi seç ya da onları..." Ben de başladım güzel dilimiz Türkçeyle yazmaya.

Geçen hafta bir seminer sonrası çok sevdiğim şair arkadaşımla bahçede biraz oturduk. Bana iyice yaklaşarak "selfie" pozu ver de bu anı ölümsüzleştirelim, dedi. Birden durgunlaştım. Nedenini sorduğunda, Türk Dil Kurumu vatandaşlardan gelen öneriler doğrultusunda "kendi fotoğrafını çekmek" anlamına gelen "selfie" yerine Türkçe karşılık olarak "özçekim" sözcüğünü seçti, sen de özçekimi kullansaydın mutlu olurdum, dedim.

Bu metinlerde vurgulanmak istenen ortak yön aşağıdakilerden hangisidir?

A) Söz varlığını zenginleştirme konusuna önem vermeleri

B) Sözcüklere Türkçe karşılık bulmada toplumun görüşünü dikkate almaları

C) Yabancı sözcüklerin yerine Türkçelerini kullanmayı özendirmeleri

D) Yabancı dillerden alınmış ve dilimize yerleşmiş sözcükleri sıkça kullanmaları

ÇÖZÜM

Her iki metinde de "yabancı sözcüklerin yerine Türkçelerini kullanmayı özendirme" üzerinde durulmuştur. Doğru seçenek C'dir.

PEKİŞTİRELİM

1. Aşağıdaki sözcüklerin dilimizdeki karşılıklarını yanlarındaki sözcükler arasından seçip karşılarına yazalım.

antre	giriş
faks	belgegeçer
hit	gözde
iskonto	indirim
izolasyon	yalıtım
jaluzi	şerit perde
kamuflaj	gizlenme
maraton	uzun koşu
motivasyon	isteklendirme
notebook	el bilgisayarı
laptop	dizüstü bilgisayar

2. Aşağıdaki sözcüklerle ilgili önce tahminlerimizi yazalım, sonra bunların sözlükteki anlamını araştırıp yazarak bu sözcükleri cümle içinde kullanalım.

Sözcük ve Tahminim	Sözlük Anlamı	Cümlem
evrensel: Öğrenci "evrenle ilgili" diyebilir. (Doğrudur.)	Evrenle ilgili.	Bilim, evrenseldir.
çizer: Öğrenci "resim yapan kişi" diyebilir. (Farkı açıklanır.)	Karikatür çizen sanatçı, karikatürist.	Çizerlerin geniş bir dünya görüşleri ve mizah anlayışları vardır.
edebiyat: Öğrenci "şiir, hikâye, roman" diyebilir. (Yanlıştır.)	Duygu, düşünce ve hayallerin sözle ya da yazıyla anlatıldığı sanat, yazın.	Edebiyatımızdaki yazar ve şairleri bilmemiz gerekiyor.
irdelemek: Öğrenci "incelemek" diyebilir. (Eksiktir.)	Bir konuyu en ince ayrıntılarına kadar incelemek.	Öğretmenimizin anlattığı konuyu arkadaşlarla iyice irdeledik.

KONU TESTİ

1. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde altı çizili sözcük, "kesinlik kazanmayan haber, söylenti" **anlamında kullanılmıştır?**

A) Şarkının sözleri çok anlamlıydı.

B) Ortalıkta dolaşan sözlere sen de mi inandın?

C) Türkülerdeki beylik sözleri kullanmışsın hep şiirlerinde.

D) Bana bu konuda söz düşmez, onun için susuyorum.

2. "Düzen" **sözcüğü, aşağıdaki cümlelerin hangisinde mecaz anlamlı olarak kullanılmıştır?**

A) Oyunla, düzenle kazandıklarını nasıl yiyeceksin?

B) Bu odanın düzenini hiç beğenmedim.

C) Çekmecelerinde bile belli bir düzen var.

D) Pazardaki meyve ve sebzelerin düzenine hayret ettik.

3. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde mecaz anlamlı sözcük yoktur?

A) Bu acı günlerde hep yanımda oldun.

B) Gençlerle koyu bir sohbete daldık.

C) Sandalyesinin ayağı kırılınca birden düşmüş.

D) Öğretmenim anlatımım kuru olduğundan yazımı beğenmemiş.

4. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde sadece bir söz grubu kullanılmıştır?

A) İnsanlık yokluğu, çağımızın en büyük sıkıntısıdır.

B) İnsanlık tarihi sizi unutmayacak.

C) Sokaktaki hayvanları, bütün mahalle beraber besliyoruz.

D) Atatürk'ün izinden giden gençlik, onun ilkelerini yaşatıyor.

5. I. Yıkıldı kaldı binanın dört duvarı aniden.

II. Parçalandı yüreğim her tarafından.

III. Söylediği bu sözlerden dolayı ona darıldım.

IV. Ona küstüğümü anlasa artık ve o da konuşmasa benimle.

Yukarıdaki cümlelerin hangi ikisinde yakın anlamlı sözcükler kullanılmıştır?

A) I - II B) I - III

C) II - IV D) III - IV

6. Aşağıdakilerden hangisinde eş anlamlı deyimler birlikte verilmemiştir?

A)	Ocağına düşmek	Ocağını söndürmek
B)	İpliği pazara çıkmak	Foyası meydana çıkmak
C)	Sol tarafından kalkmak:	Ters tarafından kalkmak
D)	Tepesinde havan dövmek	Başında değirmen çevirmek

Martı

7. ▲ aut: dış

■ dubleks: üç katlı

★ blender: karıştırıcı

● agresif: mutlu

Dilimize giren yabancı sözcükler ve bunların Türkçe karşılıkları ile ilgili yapılan yukarıdaki eşleştirmede yanlış olanlar hangi seçenekte verilmiştir?

A) ▲ ■ B) ★ ▲

C) ■ ● D) ● ★

8. Çocuk, "Hayallerimi ne pahasına olursa olsun gerçekleştireceğim." diye düşünüyordu.

Yukarıdaki cümlede altı çizili söz grubunun yerine aşağıdakilerin hangisi kullanılırsa cümlenin anlamı bozulur?

A) neye mal olursa olsun

B) paçaları sıvayıp

C) ne kadar fedakârlık isterse istesin

D) her türlü sıkıntı ve tehlikeyi göze alarak

9. Aşağıdakilerin hangisinde verilen sözcükler arasında eş anlamlılık ilişkisi yoktur?

A) yaşlı - ihtiyar

B) çare - deva

C) siyah - kara

D) ak - al

10. Eş anlamlı sözcükler, bir cümlede aynı görevle kullanılamaz.

Buna göre, aşağıdaki cümlelerin hangisinde bu kuralı bozmayan bir kullanım vardır?

A) "Gelen, gideni aratır." dedim de kimse inanmadı.

B) Çalışan insan; mesut, mutlu ve bahtiyar olur.

C) Korkusuz, cesur ve yürekli çocuklar olun.

D) Herkes, kalp ve gönül kırmamaya özen göstermelidir.

11.

Umut

İkileme, farklı bir yolla oluşmuş.

Ezgi

Amcamla yollar mısın bana kitabı?

Mert

Hangi yolla çözdün bu problemi?

Funda

Hava yollarına güven ve o antika vazomuzu bana uçakla gönder.

Yukarıdaki çacuklardan hangi ikisinin cümlesinde "yol" sözcüğü, "uyulan ilke, sistem, usul, tarz" anlamında kullanılmıştır?

A) Ezgi - Funda B) Umut - Funda

C) Umut - Mert D) Ezgi - Mert

1- B	2- A	3- C	4- B	5- D	6- A	7- C	8- B	9- D	10- A	11- C

CÜMLEDE ANLAM

ATASÖZLERİ VE ÖZDEYİŞLER

Atasözü: Uzun deneme ve gözlemlere dayanılarak söylenmiş ve halka mal olmuş öğüt verici sözlerdir.

ÖRNEK
* Adama dayanma ölür, ağaca dayanma kurur.
* Bir çöplükte iki horoz ötmez.

Özdeyiş (Vecize): Bir düşünceyi, bir duyguyu, bir ilkeyi kısa ve kesin bir biçimde anlatan, genellikle kim tarafından söylendiği bilinen özlü sözlerdir.

ÖRNEK
* Türk; övün, çalış, güven! (Mustafa Kemal ATATÜRK)
* Adam olmak, cinsiyet meselesi değil, şahsiyet meselesidir. (Necip Fazıl KISAKÜREK)
* Gündüz kandili hazırlamayan, gece karanlığa razı demektir. (Cenap ŞEHABETTİN)

Atasözleri ve Deyimlerin Karşılaştırılması

Atasözleri

* Atasözleri, ulusal varlıklardır; ulusun ortak düşünce, kanış ve tutumunu belirterek bize yol gösterir.
* Ustaca düzenlenmiş bu sözler, kalıplaşmıştır; sözcükleri yer değiştiremez ya da yerine başka sözcük kullanılamaz.
* Atasözleri, genel yargı ve öğüt bildirir.
* Atasözleri, genellikle geniş zamanlı ya da emir kipli olarak kullanılır.
* Hem gerçek anlamlı hem de mecaz anlamlı atasözleri vardır.
* Atasözleri, başka dile çevrilebilir.

Deyimler

* Deyimler, genel dilin malı olan sözlerdir; ulusun söz yaratma gücünden doğar.
* Deyimler de atasözleri gibi kalıplaşmış sözlerdir ve atasözleri gibi deyimleri oluşturan sözcükler üzerinde oynama yapılamaz.
* Deyimler belli bir durumu ifade etmek için kullanılan; yargı bildirmeyen, öğüt içermeyen sözlerdir.
* Deyimler genelde mastar şeklindedir; isim, sıfat, zarf, ünlem ya da fiil olarak kullanılır.
* Deyimlerin de atasözleri gibi gerçek anlamlı olanlarının yanında, mecaz anlamlı olanları da vardır.
* Sadece gerçek anlamlı deyimler, başka dile çevrilir.

ÇIKMIŞ SORU

Bilgi ve görgüyü özümseyen, gerçekleri araştırıp kültür ve erdem sahibi olan insanlar, en güzel davranışın insanı saymak olduğunu bilirler. İnsanlara hoşgörü ve sevgiyle yaklaşmayı ilke edinirler. Bilgi, görgü ve erdemleri ne kadar yoğunsa o kadar olgunluğa ulaşırlar. Bu olgunlukla ölçülü ve alçak gönüllü davranırlar.

Bu metnin ana fikrini ifade eden atasözü aşağıdakilerden hangisidir?

A) Ağaç yaprağıyla gürler.

B) Yemişsiz ağaca taş atmazlar.

C) Ağaç ne kadar uzasa göğe ermez.

D) Ağaç, meyvesi olunca başını aşağı salar.

ÇÖZÜM

Bu paragraf "Faydalı eser veren, erdem ve bilgi ile donanmış olan insan, kimseye yüksekten bakmaz, kibirli ve gururlu olmaz, alçak gönüllü olur ve herkese eşit ve adaletli olmaya çalışır." anlamındaki "Ağaç, meyvesi olunca başını aşağı salar." atasözü ile örtüşür. Bu nedenle, verilen paragrafın ana düşüncesini ifade eden atasözü "Ağaç, meyvesi olunca başını aşağı salar." atasözüdür. Doğru seçenek D'dir.

PEKİŞTİRELİM

1. Aşağıda birbirleriyle anlamca eş ya da zıt olan atasözleri karışık olarak verilmiştir. Bu atasözleri ile ilgili verilen yargılardaki boşlukları "eş anlamlı" **ya da** "zıt anlamlı" **olarak tamamlayalım.**

1. Körle yatan, şaşı kalkar.
2. Keskin sirke küpüne zarar verir.
3. El elin eşeğini türkü söyleyerek arar.
4. Fazla mal, göz çıkarmaz.
5. Eski dost, düşman olmaz.
6. El elin nesine, gülerek gider yasına.
7. Azıcık aşım, ağrısız başım.
8. Üzüm üzüme baka baka kararır.
9. Güvenme dostuna, saman doldurur postuna.
10. Öfkeyle kalkan zararla oturur.

1 ile 8 numaralı atasözleri eş anlamlıdır.

2 ile 10 numaralı atasözleri eş anlamlıdır.

3 ile 6 numaralı atasözleri eş anlamlıdır.

4 ile 7 numaralı atasözleri zıt anlamlıdır.

5 ile 9 numaralı atasözleri zıt anlamlıdır.

2. ***Aşağıda verilen özdeyişleri, ilgili oldukları konularla örnekteki gibi eşleştirelim.***

b 1. Haksızlığı aramak için lamba kullanmaya gerek yoktur. (Sokrates)

a 2. İnsan, gençliğinde öğrenir; yaşlılığında anlar. (Eshenbach)

d 3. Kişiler, ana babalarının ölümlerini unuturlar da topraklarının ellerinden gidişini unutmazlar. (Machiavelli)

c 4. Kendi kurtuluşu için özgürlükten cayanlar, ne kurtuluşu ne de özgürlüğü hak etmişlerdir. (Benjamin Franklin)

f 5. Çocuklarınıza erdemli olmayı öğretin; insanlığı ancak bu, mutlu kılar. (Beethoven)

e 6. Yurdumuzu sevelim, orası babalarımızın olduğu gibi çocuklarımızın da ülkesidir. (Schiller)

a anlamak
b haksızlık
c özgürlük
d toprak
e yurt
f erdem

3. ***Aşağıdaki atasözlerinin anlamlarını açıklayalım.***

* Tatlı dil, yılanı deliğinden çıkarır.

Kötü söz, bir kimseyi çileden çıkarır, fena davranmalara sürükler; tatlı dil ise azgın düşmanı bile yola getirir.

* Dağ başından duman eksik olmaz.

Büyük adamların, büyük iş yapanların her zaman üzüntüleri, sıkıntıları vardır.

* Zorla güzellik olmaz.

Kişiye beğenmediği şey, zorla beğendirilmez.

* Göz görmeyince gönül katlanır.

İnsan, yakınında bulunan sevdiği kimse ile sık sık görüşmeden edemez ama o kişi gurbete giderse de bu ayrılığa katlanır.

TÜRKÇENİN KURALLARINA UYGUN CÜMLELER KURMA

Cümleler, belli bir duyguyu ya da düşünceyi iletmek için kurulur. Cümlenin kuruluş amacının gerçekleşmesi için cümledeki ifadenin doğru, seçilen sözcüklerin yerinde olması gerekir. Gereksiz sözcüklerin olduğu ya da sözcüklerin yanlış yerde kullanıldığı cümlelerde anlatım, Türkçenin kurallarına uygun olmadığı için bozuk olur.

Aşağıdaki cümlelerde gereksiz sözcüklerin üzeri çizilmiştir. Cümleleri bu sözcükler varken ve yokken okuyarak farkı görelim.

* "Yavaşça eğildi ve ~~alçak sesle~~ bir şeyler fısıldadı." cümlesinde "fısıldamak" zaten alçak sesle yapıldığı için "alçak sesle" söz grubu gereksizdir.
* "Suçunu ~~kendi ağzıyla~~ itiraf etti." cümlesinde "kendi ağzıyla" sözü gereksizidir. "İtiraf etmek" zaten kişinin "kendi ağzıyla" yaptığı bir eylemdir. Dolayısıyla bu sözcükler beraber kullanıldığında hatalı bir anlatım oluşur.

Sözcüklerin yazılışları ya da anlamları karıştırıldığı için bu sözcükler birbirlerinin yerine kullanıldığında hatalı bir anlatım oluşur.

* "Şu uzun saçlı kız gelip kendini bize ~~tanıştırdı~~." cümlesinde "tanıştırdı" değil, "tanıttı" olması gerekir; kişi kendini değil, bir başkasını tanıştırabilir.
* "Bu iki öykü arasında hiçbir ~~ayrıcalık~~ yok." cümlesinde "ayrıcalık" değil, "ayrım" olması gerekir çünkü arada fark olmadığı belirtilmek istenmektedir. Oysa "ayrıcalık" sözcüğü, "başkalarından ayrı ve üstün tutulma durumu" anlamındadır.

Sözcüklerin, cümlelerin akışına göre, olması gereken yerde kullanılmaması da cümleyi bozar.

* "Ağrısız kulak delinir." cümlesi hatalı bir cümledir çünkü "ağrısız kulak" anlamı vermektedir. Oysa anlatılmak istenen, "kulağın ağrısız bir şekilde (küpe takılması için) delinmesi"dir. Bu durumda "ağrısız" sözcüğü "delinmek" eyleminden önce kullanılmalıdır: Kulak ağrısız delinir.
* "Bu bölgede derin göller ve dağlar var." cümlesi hatalı bir cümledir çünkü sıfat görevindeki "derin" sözcüğü, hem "göller" hem de "dağlar" sözcüğünün niteleyicisi olarak kullanılmıştır. "Derin göl" olur, ancak "derin dağ" olmaz. Cümle, "Bu bölgede dağlar ve derin göller var." şeklinde kurulmalıdır.

ÇIKMIŞ SORU

Her yıl biraz daha tamahkâr olmayı, yani azla yetinmeyi, öğrendim. Yeterince para biriktirirsem memleketime döneceğim.

Bu parçadaki anlatım bozukluğunu gidermek için "tamahkâr" **yerine aşağıdaki altı çizili sözcüklerden hangisi yazılmalıdır?**

A) Bu imkânlardan kurnazca yararlanması onun ne kadar açıkgöz olduğunu gösteriyordu.

B) Elindekinin kıymetini bilen ve mala mülke önem vermeyen, tokgözlü bir kimseydi.

C) O kadar gözü pek ve kararlıydı ki yarışmaya katılan diğer sporcular ondan çekinirdi.

D) Çok uzaktaki belirsiz nesnelerin bile ne olduğunu söyleyebilecek kadar gözü keskin biriydi.

ÇÖZÜM

"Tamahkâr" sözcüğünün anlamı "açgözlü"dür. ancak cümlede "azla yetinmeyi öğrenen" kişi için kullanılmıştır ve bu, yanlış bir sözcük seçimidir. Azla yetinmeyi bilen kişi "tokgözlü"dür. Bu nedenle B seçeneğindeki "tokgözlü" sözcüğü, "tamahkâr" yerine kullanılmalıdır. Doğru seçenek B'dir.

UYARI

Cümle kurarken gereksiz tekrarlardan kaçınmalıyız.

UYARI

Yazım ve noktalama kurallarına uyarak yazmalıyız.

PEKİŞTİRELİM

Aşağıda ikili olarak gruplandırılmış cümleleri inceleyelim ve anlamca yanlış olanları işaretleyelim.

1.
- Bana göre, sizin bu yarışmayı kaybetme şansınız yok. ✗
- Bana göre, sizin bu yarışmayı kaybetme riskiniz yok. ◯

2.
- Babam, ilk yürüdüğüm zaman bir yaşında olduğumu söyledi. ✗
- Babam, yürüdüğüm zaman bir yaşında olduğumu söyledi. ◯

3.
- Varlıklı kişiler bizlere yardım ederdi. ◯
- Zengin ve varlıklı kişiler, bizlere yardım ederdi. ✗

4.
- Sevgili çocuklar, bugünü üzüntülü bir haberle kapattık. ✗
- Sevgili çocuklar, bugünü üzücü bir haberle kapattık. ◯

ÖRTÜLÜ ANLAM

Örtülü Anlam: Cümlede doğrudan söylenmeyen ancak cümlenin bütününden çıkarılabilen anlamdır.

"Toplantıya babam da katılacakmış." cümlesinde toplantıya o kişinin babasının dışında başkasının ya da başkalarının da katılacağı anlamı vardır.

"Kardeşim artık benimle oyun oynamıyor." cümlesinde de örtülü bir anlam vardır. Kardeşi, eskiden oynuyormuş -bu anlam örtülmüş- şimdi oynamıyor.

"Kütüphanede artık bilgisayar kullanmıyoruz." cümlesinde "kütüphanede bilgisayar kullanılmadığı" ifade ediliyor ancak cümledeki "artık" sözcüğü şu anlamı örtmüş: Eskiden bilgisayar kullanılıyordu.

Örtülü anlam, cümlenin içinde saklanmış olan ikinci bir anlamdır.

ÇIKMIŞ SORU

Herkes tarafından bilinen, pek çok kaynakta var olan bilgileri karşısındakilere etkileyici bir ses tonuyla aktarmak konuşma sanatı açısından çok fazla bir önem taşımaz. Ancak konuşmalarında belirli bir tarzı olanlar, ünlü hatipler arasına girebilirler.

Bu parçadaki altı çizili ifadede hatiplerle ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi daha çok vurgulanmıştır?

A) Özgünlüğü B) Tutarlılığı C) Sadeliği D) Akıcılığı

ÇÖZÜM

Altı çizili cümlede, örtülü anlam vardır. Yani bu cümlede "Konuşmalarında belli bir tarzı olmayanlar, ünlü hatipler arasına giremez." anlamı da vardır. Konusunda belli bir tarzı olmak, "özgün" olmaktır, farklı olmaktır. Bu da "özgünlüğü" sözcüğü ile vurgulanır. Doğru seçenek A'dır.

PEKİŞTİRELİM

Hangi cümlelerde örtülü anlam vardır? İşaretleyelim.

1. Giresun'da trafik kazası olmuş.
2. Giresun'da gene trafik kazası olmuş.

3. Giresun'da da trafik kazası olmuş.

ÖZNEL ANLATIMLI CÜMLELER

Öznel Anlatımlı Cümleler: Doğru ya da yanlış oluşu kişiye göre değişen, doğruluğu tartışılan cümlelerdir.

UYARI

Öznel cümlelerde, anlatıma duygular katılır; bu cümlelerdeki bilgiler ya da durumlar kanıtlanamaz.

Bu cümlelere benzetmeler, mecazlar da katılabilir.

"Konya, Türkiye'nin en güzel kentidir." cümlesinde kişiye göre değişkenlik söz konusudur, başka bir kişi için de bu kent "İzmir" olabilir. Bu nedenle bu cümle, öznel anlatımlı bir cümledir.

"Onun öykülerinde sıkıcı bir hava var." cümlesinde de öznel bir anlatım vardır çünkü o kişinin sıkıcı bulduğu bir eseri, başkası beğenebilir.

Sadece "bana göre, bence" diye düşünüp kurduğunuz cümleler özneldir, kişiseldir.

ÇIKMIŞ SORU

1. Yahya Kemal'in bazı şiirleri "Kendi Gök Kubbemiz" adı altında yayımlandı.
2. Ruşen Eşref Ünaydın'ın "Diyorlar ki" adlı eserini çok başarılı buldum.
3. Ömer Seyfettin, 13 Mart 1884'te Gönen'de doğdu.
4. Halikarnas Balıkçısı, en etkileyici eserlerini Bodrum'da yazmıştır.

Numaralandırılmış cümlelerden hangileri öznel yargı içermektedir?

A) 1 - 2 B) 1 - 3 C) 2 - 4 D) 3 - 4

ÇÖZÜM

1 ve 3. cümlelerdeki bilgiler, tartışılmaz ve kesin bilgiler olduğu için öznel yargı değildir. 2. cümlede "Diyorlar ki" eseri ile ilgili olumlu bir yorum yapılmıştır ve cümle özneldir. 4. cümlede Halikarnas Balıkçısı'nın (Cevat Şakir Kabaağaçlı) yapıtları hakkında "en etkili eserler" diye bir yorum yapılmıştır ve cümle özneldir. Doğru seçenek C'dir.

PEKİŞTİRELİM

Aşağıdaki cümleleri öznel yargı olacak şekilde tamamlayalım.

1. Mavi elbise size çok yakışmış.
2. Yüzmek, insana huzur verir.
3. Güzel konuşmanıza hayran olduk.
4. Evimiz, Ankara'nın en güzel yerindedir.

NESNEL ANLATIMLI CÜMLELER

Nesnel Anlatımlı Cümleler: Söyleyen kişinin duygu ve düşüncelerini içermeyen, ilettiği bilgi ve düşüncenin doğruluğu kişiden kişiye değişmeyen, kanıtlanabilir bilgiler içeren cümlelerdir.

"Türkiye'de bilinçli folklor çalışmaları, XX. yüzyılın ilk yarısından itibaren başlamıştır." cümlesinde nesnel bir anlatım vardır çünkü burada tartışılmaz bir bilgiden söz edilmektedir.

ÇIKMIŞ SORU

(1) Bundan kısa bir süre önce ilginç bir ağaçla karşılaştık. (2) Bu, muhteşem bir kestane ağacıydı fakat Emre, ağacın adını bilmiyordu. (3) Ağacın en dikkat çekici yeri, gövdesiydi. (4) Koyu kahverengi bu gövdede çatlaklar vardı.

Bu parçadaki numaralandırılmış cümlelerden hangisi nesnel yargıdır?

A) 1 B) 2 C) 3 D) 4

ÇÖZÜM

1. cümlede ağacı o kişi ilginç bulmuş, başkası öyle düşünmeyebilir. 2. cümlede ağacı muhteşem bulmak da kişiseldir. 3. cümlede o kişiye göre ağacın en dikkat çekici yeri, gövdesidir; başkasına göre olmayabilir. Bu nedenle 1, 2 ve 3. cümleler özneldir. Ancak son cümlede görülen bir gerçeklik dile getirildiği için cümlede nesnel yargı vardır. Doğru seçenek D'dir.

PEKİŞTİRELİM

Aşağıdaki öznel anlatımlı cümlelerden nesnel anlatımlı cümleler kuralım.

1. Söylediği türküler, beni çok duygulandırdı. (Öznel)
   Söylediği türküler, İç Anadolu Bölgesi'ne aitmiş. (Nesnel)
2. Türkçe dersini çok seviyorum. (Öznel)
   Türkçe dersinde dilimizin kurallarını öğreniyoruz. (Nesnel)
3. Anlattığı fıkrayı çok beğendim. (Öznel)
   Anlattığı fıkranın konusu, öğretmen-öğrenci ilişkisiydi. (Nesnel)
4. Boya hamurlarıyla etkinlik yaparken amma da eğlendik. (Öznel)
   Boya hamurundan heykelcikler yaptık. (Nesnel)
5. Senin ürettiğin fikirleri zevkle dinliyoruz. (Öznel)
   Fikir üretmek için düşünmek gerek. (Nesnel)
6. Çocukluğumun en güzel anları, İstanbul'da geçti. (Öznel)
   Bütün çocukluğum İstanbul'da geçti. (Nesnel)

NEDEN-SONUÇ İLİŞKİSİ İÇEREN CÜMLELER

Neden-Sonuç İlişkisi İçeren Cümleler: Eylemin hangi gerekçe ile gerçekleştirildiğinin cevabının da içinde olduğu cümlelerdir.

Neden-sonuç ilişkisi, farklı cümlelerle de ifade edilebilir:

ÖRNEK Bir daha sesini yükselterek konuşma, üzülüyorum.

UYARI

Neden-sonuç cümlelerinin ilk bölümünde (nedenin belirtildiği bölümde) "ile, için, -den, -ince, -diğinden, -den dolayı, -den ötürü" gibi edatlar ve ekler kullanılır.

ÖRNEK Geç kaldığın için sinemaya gidemedik.
Neden: Geç kaldığın için — Sonuç: sinemaya gidemedik.

Kalemtıraşı bulamadığımdan kalemin ucunu açamadım.
Neden: Kalemtıraşı bulamadığımdan — Sonuç: kalemin ucunu açamadım.

Malzeme yetersizliğinden deneyi yapamadık.
Neden: Malzeme yetersizliğinden — Sonuç: deneyi yapamadık.

Tatilin bitmesiyle çalışma maratonu başladı.
Neden: Tatilin bitmesiyle — Sonuç: çalışma maratonu başladı.

Neden-sonuç cümlelerinin yüklemlerine sorulan "Neden?" ve "Niçin?" sorularına mutlaka bir cevap alınır.

PEKİŞTİRELİM

Aşağıda sonuçları verilen cümlelerin nedenlerini tamamlayalım.

1. Morali bozulduğundan erken yattı.
2. Çok kar yağdığı için okullar tatil oldu.
3. Paramız yetmediğinden ilaç alamadık.
4. Kedimiz bu mamayı sevmediğinden aç kaldı.
5. Hastayı güneşe çıkarmalısın çünkü demire ihtiyacı var.

AMAÇ-SONUÇ İLİŞKİSİ İÇEREN CÜMLELER

Amaç-Sonuç İlişkisi İçeren Cümleler: Cümlede eylemin yapılış amacının belirtildiği cümlelerdir.

ÖRNEK

- Sağlıklı olmak için iyi beslenmek gerekir.
- Kütüphaneye gitmek üzere evden çıktım.
- Çiçek almaya çiçekçiye gitmiş.
- Okula yürüyerek gitmeyeyim diye beni servise verdiler.
- Bahçemizi düzenleme amacıyla bahçıvan malzemeleri aldık.
- Ona yardım etmek için yanına gittim.

"İçin" sözcüğü hem amaç-sonuç hem de neden-sonuç cümlelerinde kullanılır. "İçin" yerine "amacıyla" getirildiğinde cümlenin anlamı bozulmuyorsa o cümle amaç-sonuç cümlesidir.

UYARI

Amaç-sonuç cümlesinde yargılardan biri henüz gerçekleşmemiştir.

ÇIKMIŞ SORU

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde amaç-sonuç ilişkisi vardır?

A) Sizinle tanıştığıma memnun oldum.

B) Araştırma yapmak için kütüphaneye gitti.

C) Yolda giderken arkadaşıma rastladım.

D) Eve gelir gelmez yatıp uyudu.

ÇÖZÜM

A, C ve D seçeneklerinde bir amaç yoktur. Ancak B seçeneğindeki cümlede "araştırma yapmak" bir amaçtır. Kişi, bu amacı gerçekleştirmek için kütüphaneye gitmiştir. Doğru seçenek B'dir.

PEKİŞTİRELİM

Aşağıda verilen hedeflerle amaç-sonuç cümleleri oluşturalım.

bisiklet almak | teşekkür etmek | mektup yazmak

1. Babam bana bisiklet almak için bankadan para çekmiş.
2. Hastalığımda benimle ilgilenen doktoruma teşekkür etmek amacıyla hastaneye gittim.
3. Arkadaşıma mektup yazmak üzere kitapçıdan dolma kalem aldım.

KONU TESTİ

1. Evde terliksiz dolaşan kardeşimi annem, "Ayağına terlik giy." diye uyardı.

Aşağıdaki sözcüklerden hangisi bu cümlede kullanılan gereksiz bir sözcüktür?

A) ayağına B) terlik
C) dolaşan D) uyardı

2. **Aşağıdaki cümlelerin hangisinde kişisel bir düşünce ya da duygu yoktur?**

A) Son kitabımı herkes çok beğendi.
B) "Yer Demir Gök Bakır" romanının yazarı, Yaşar Kemal'dir.
C) Beğenilerin hiç de nitelikli değil.
D) Ömer Seyfettin'in hikâyeleri, çok akıcı ve etkileyiciydi.

3. **Aşağıdaki cümlelerin hangisinde altı çizili sözcüğün yerinin değiştirilmesi gerekir?**

A) Kazağımı yeni giymiştim ki telefon çaldı.
B) Bilgisayarda sürekli çalışmayınız.
C) İlk aklıma gelen, sen oldun.
D) Sınıfta çok bekleyince canı sıkıldı.

4. **Aşağıdakilerden hangisi kanıtlanabilir bir yargı niteliğinde değildir?**

A) Uzay bilimi, gözleme dayanır.
B) Yüklem, cümlenin temel ögesidir.
C) İnsan, düşünen ve konuşan bir varlıktır.
D) Bu kazağın rengi de modeli de sana yakışmış.

5. **Aşağıdaki cümlelerin hangisinde neden-sonuç ilişkisi yoktur?**

A) İzin alamadığından geziye gelemedi.
B) Gerçekleri yazmadığı için yazıları okunmuyor.
C) Sınıfı geçmek için hep planlı ve düzenli çalıştı.
D) Aldığı borcu ödemeyince bir daha dayısına gidemedi.

6. **Aşağıdaki cümlelerin hangisinde eylemin yapılma amacı da belirtilmiştir?**

A) Notaları almak için müzik öğretmenimizin yanına gittik.
B) Zengin ama çok cimri biriydi.
C) Ufak sorunları büyüttüğü için onunla hep tartışıyoruz.
D) Saz çalmayı öğrenince size türküler söyleyeceğim.

Martı

1- A	2- B	3- C	4- D	5- C	6- A

PARAGRAFTA ANLAM

METNİN ANAHTAR SÖZCÜKLERİ

Anahtar Sözcükler: Okunan bir paragrafta çağrışım yaptıran, konunun anlaşılmasına yardımcı olan ve hatırlamayı kolaylaştıran sözcüklerdir.

ÖRNEK

Merkezî yönetimlerin kurulması ve ticaretin güçlenmesi, uzaktan iletişimi ve ulaşım olanaklarının geliştirilmesini de önemli kıldı. Merkezî yönetimler, hem kendi iktidarlarını güçlendirecek hem de toplumsal düzeni sağlayıp işletecek ulaşım ve yazı gibi iletişim tekniklerinin gelişmesini özendirip denetlediler. Ekonomik ve teknolojik gelişmelerin sonucu olarak kurulan büyük devletler, imparatorluklar içinde, ulaşım ve iletişimde uzaklığı ve zamanı aşabilenler olmuştur.

PEKİŞTİRELİM

İnsanoğlu, yazı dilinin gelişmesinden çok önce konuşma diline sahip oldu, böylece kültürü yaşatabildi. Avcı-toplayıcı insan, yaşayış biçimine ve gereklerine uygun bir dil ve bildiriş sistemine sahipti. Konuşma dili yanında çentik, yontu, resim gibi anlatım araçlarından da yararlanıyordu. Başka toplulukların kendi yaşam bölgesine girmesini ya da avın nerede bulunduğunu bildirme gibi durumlar dışında uzaktan haberleşmeye gereksinimi yoktu. Böylesi durumlarda duman, ses, özel işaretler ve haberci, yeterli oluyordu.

Aşağıdaki sözcüklerden hangileri bu paragrafın çağrıştırdığı sözcüklerdir? İlgili olmayan sözcükleri, örnekteki gibi kutu dışına çıkaralım.

Bu sözcük, paragrafın anahtar sözcüğü değildir. (haberci)

Anahtar sözcük değildir. (av)

METNİN KONUSU

Metnin Konusu: Bir metinde üzerinde durulan , ele alınıp işlenen düşünce, olay ya da durumdur.

Bir metinde konu değiştikçe paragraf da değişir. Bu nedenle paragrafı bölme ile ilgili sorular, konu ile yakından ilgilidir.

UYARI

Konuyu bulmak için genellikle "Neden söz ediliyor?" ya da "Ne üzerinde durulmuştur?" soruları sorulur.

Aşağıdaki paragrafı dikkatle okuyalım.

Köydeki günlerim güzel geçiyor. Kuzenlerimle koşup oynuyoruz. Burada kendimi çok özgür hissediyorum. Toprağın, otun, çiçeğin kokusunu öğrendim. Ağaç dalından meyve toplamanın ne keyifli olduğunu da... Kuşların cıvıltıları ne hoş. Temiz havayı içime çekiyorum bol bol. Ama "Her güzelliğin bir zorluğu da vardır." demişti Vildan Teyze. Kırda yılanla, toz toprağın içinde akreple karşılaştık. Çok da sinek uçuşuyor çevrede.

Bu paragrafta üzerinde durulan konu "köydeki günler"dir.

ÇIKMIŞ SORU

İlk okuduğum kitap, okulun kütüphanesinden aldığım Pinokyo'ydu. Büyük boy bir kitaptı. Bütün yaz bende kaldı. Üç ay boyunca kitabın kahramanlarıyla gezdim, dolaştım. Kederlerimi ve sevinçlerimi onlarla paylaştım.	İlk satın aldığım kitap, Balonla Beş Hafta'ydı. Daha önce okuduğum bazı kitaplarda olduğu gibi bu kitabın da etkisinde kalarak balonla uçtuğumu hayal ettim. Kapağında renkli ve kendine özgü bir resim olan bu kitabı, okuduktan kısa bir süre sonra kaybettim.

Bu iki metinde bahsedilen kitapların ortak yönü aşağıdakilerden hangisidir?

A) Okuyucusunu etkilemeleri

B) Tavsiye üzerine alınmaları

C) Okuma alışkanlığı kazandırmaları

D) İlgi çekici görsellerle desteklenmeleri

ÇÖZÜM

Her iki paragrafın konusu da "kitapların okuyucusunu etkilemesi" olduğu için cevap A seçeneğidir.

PEKİŞTİRELİM

Tarık Dursun K'nın "Çocuk Yazını" **metninden alınan aşağıdaki paragrafların anahtar sözcüklerini ve konularını belirleyelim.**

1. Çocuk edebiyatımız da beklenmedik bir biçimde "ciddi"ye alınır oldu. Bu yakınlaşma, gerçekte gecikmiş bir yakınlaşmadır. Başka uluslar, çocuğa gereken önemi verdi; vermeyi de giderek hızlandırıp sürdürüyor. Bunun sonucunda, hem olağanüstü sayıda ürüne hem de temellenmiş bir geleneğe sahip oldular. Birçoğunu yakından izlediğim için biliyorum; bugün salt çocuklar için yazan ozanlar, hikâyeciler, romancılar var.

Anahtar sözcükler: Çocuk, önem vermek, ürün (eser)...

Metnin konusu : Çocuk edebiyatı

2. Masal, çocuğa tam algılama çağında ana dilinin tadını duyurur; kıvraklığını, inceliklerini, zenginliklerini öğretir. Masal, bir anlatı geleneğinin, bir evrensel kültür alışverişinin kalıtının kuşaktan kuşağa geçerek yaşatılıp zenginleştirildiği örneklerdir. Masalların bir başka özelliği de anlatıcının kendi kişiliğinden, kendi görgü ve deneyimlerinden, kendi yaratı dünyasından da özümleyip katkılarda bulunmasıdır.

Anahtar sözcükler: Masal, anlatı geleneği, anlatıcı, evrensel kültür

Metnin konusu : Masal

3. Okumuş yazmış bir kişinin kitaplığı kişiliğini de yansıtır. "Bana arkadaşını söyle, sana kim olduğunu söyleyeyim." türünden, gelecek bilicilerinin üç aşağı beş yukarı doğru orantılı varsayımlarına yakın bir başka çeşidine, bir kişinin kitaplığına sıralanmış kitaplarına bakarak da varabilir; o kişinin kimliği üzerine bir yargıya ulaşabilirsiniz.

Anahtar sözcükler: Okumuş yazmış kişi, kitaplık, kişilik, kitaplar

Metnin konusu : Kişinin kitaplığı

4. Ben bir çocuk kitaplığı kuracak olsam işe masallarla başlardım, Eflâtun Cem Güney ustanın ve başka ustaların yazdıkları, yeni baştan düzenledikleri o güzelim masallarımızla... Dünya ustalarının hikâyeleriyle romanlarından titizlikle yapılacak bir arama tarama sonunda çocuklara en uygun kesitlerden bir güldeste de verirdim.

Anahtar sözcükler: Çocuk kitaplığı, masal, hikâye, roman

Metnin konusu : Çocuk kitaplığı

METNİN ANA DÜŞÜNCESİ

Ana Düşünce: Bir bütünün parçası olan her paragrafta konudan yola çıkılarak ele alınan, asıl söylenmek ya da vurgulanmak istenen düşüncedir.

UYARI

Ana düşünceyi bulmak için aşağıdaki soru kökleri bize yardımcı olacaktır.

* Bu metinde vurgulanmak istenen düşünce, aşağıdakilerden hangisidir?
* Bu parçada anlatılmak istenen asıl düşünce, aşağıdakilerden hangisidir?
* Bu parçadan çıkarılacak en kapsamlı yargı, aşağıdakilerden hangisidir?
* Aşağıdaki düşüncelerden hangisi, metnin ana fikrini belirten düşüncedir?

Paragrafın ana düşünce cümlesi bazen metnin başında, ortasında, sonunda verilir bazen de ana düşünce, metnin bütününe sindirilir.

Bir roman adı, yani başlığı, metinle ilgili sınırlı bir bilgilendirme olarak tanımlanabilir. Başlığın, okunacak metni diğerlerinden ayırt etmeyi sağlayan; okurun bir kitabevinde, diğerleri arasından bu kitaba yönelmesini sağlayan önemli bir işlevi vardır. Okurun kitapla ilk karşılaşmasında izlekle ilgili en özlü bilgileri verebilir.

Paragrafın ana düşüncesi

Hep kendime sormuşumdur "Büyük adamları başarıya götüren asıl sebep nedir?" diye. Fakat tatmin edici bir yanıt elde etmem uzun zaman aldı. İyi bir inceleme sonucunda, başarılı insanların disiplinli, sabırlı, çalışkan olduklarını ve kesinlikle bir amaçlarının olduğunu gördüm. Siz de aynı kanıda değil misiniz?

Paragrafın ana düşüncesi

Bilinçli tüketici olmak, sadece ucuz olan ürünleri almak değildir. Alınan ürünlerin kullanma tarihlerinin geçip geçmediğine bakmak, ürünün Türk malı olup olmadığına dikkat etmek gerekir. Unutmayalım ki her aldığımız Türk malı ürün, ülkemize yani bize dönecektir.

Paragrafın ana düşüncesi

Paragrafın ana düşüncesini bulmanın tek yolu, metni dikkatle okuyup iletilmek istenen mesajı almaktan geçer.

ÇIKMIŞ SORU

Anıtlarıyla büyüleyen tarihî semtlerdeki geçmiş zaman havası, insanın ruhunu fazlasıyla dolduruyor. Fakat pek çoğunda tekrara dayanan modern mimari, şimdiden tarihe hâkim oluşumuzun kanıtıdır. Bu sebeple en küçük tarihî eser bile kaybolmamalıdır.

Bu metnin ana fikri aşağıdakilerden hangisidir?

A) Tarihî değeri olan eserler, korunmalıdır.

B) Modern mimari genişlik ve aydınlık getirir.

C) Bugün bize değerli görünen bir şey, yarın anlamsız gelir.

D) Yıpranmış binaların bulunduğu semtlerin çehresi değişmelidir.

ÇÖZÜM

Bu paragrafın belli bir yerinde ana düşünce (ana fikir) cümlesi geçmemektedir. Yazarın bu paragraf aracılığı ile iletmek istediği mesaj, tarihî değeri olan eserlerin korunması gerektiği ile ilgilidir. Bu düşünce de A seçeneğindedir. Diğer düşünceler, ana düşünceden uzaktır. Doğru seçenek A'dır.

PEKİŞTİRELİM

Aşağıdaki paragrafların ana düşüncelerini yazalım.

1. Kütüphaneler yüzlerce, binlerce kitabı bünyesinde barındıran önemli yerlerdir. Ama bu yerler, kitapların süs olarak sergilendiği yerler değildir. İnsanlar gelip yararlansın diye onca kitap, kütüphanelere konmuştur. J. Vorstius, "Kütüphane, insanların yararına sunulan, ayrıca gelecek nesiller için saklanan değerli sanat yapıtlarının barınağıdır." diyerek bu gerçeği çok net olarak ortaya koyar.

Ana düşünce:
Kütüphaneler, kitapların süs olarak saklandığı değil; yararlanmak amaçlı barındırıldığı yerlerdir.

2. Her şeyin başı, eğitimdir. Onun için çocukların iyi bir eğitim alması şarttır. Bir binanın temeli sağlam atılırsa o bina yüzyıllara meydan okur. Çocuklar ise ülkenin sonsuzluğa ulaşmasında temel yapı taşlarıdır. Çocuklar öyle yetiştirilmelidirler ki ülkesini, ulusunu hep yaşatıp yüceltsin. Bunu başarabilen sadece öğretmenlerdir ve öğretmenler, gerçek mimarlardır.

Ana düşünce:
Ülkenin sonsuzluğa ulaşmasını sağlayacak olan çocukları ancak öğretmenler yetiştirebilir.

3. Günümüzde okurlar, anlamak ve öğrenmek için okumuyor. Kitaplarda aktarılan düşüncelere kafa yormuyor. Ellerine aldıkları eserde, kendi düşünce ve duygularından iz var mı, ona bakıyor.

Ana düşünce:
Okuma eylemi, anlamak ve öğrenmek için yapılmalıdır.

4. Müzik, eğitimin vazgeçilmez gereçlerindendir. Çocuğunuzu müzik ile eğitin, müzik ile sevindirin. Ritim ve melodiler, iyi birer eğitmen olabilir. Kaliforniya Üniversitesinde yapılan bir araştırmada piyano dersi ve koro çalışmalarının, çocukların matematik ve bilim derslerindeki başarısını ve yorum gücünü geliştirdiğini göstermiştir.

Ana düşünce:
Ritim ve melodiler, iyi birer eğitmen olabilir.

METNİN YARDIMCI DÜŞÜNCELERİ

Yardımcı Düşünceler: Bir paragrafta ana düşünceyi destekleyip geliştiren düşüncelerdir.

Bir parçada bir tek ana düşünce olur ancak birden fazla yardımcı düşünce olabilir.

Yardımcı düşünceyi nasıl buluruz?

- Bu parçada aşağıdakilerden hangisine değinilmemiştir?
- Bu parçada "..............." ile ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi söylenemez?
- Bu parçadan aşağıdakilerin hangisi çıkarılamaz?
- Aşağıdakilerden hangisinin yanıtı, bu parçada yoktur?

ÖRNEK

İnsanın iyisi, öz eleştirisini yapandır. Bazen kişi kendine, "Ben niçin buradayım? Bu işi yaparken mutlu muyum?" diye sormalı. Bu şekilde insan, yaşama gayesini ve hayatın değerini anlar. Yoksa insanın hayatın değerini anlaması çok zordur.

Bu paragrafta;

* Öz eleştiri yapan insanın iyi insan olduğundan,
* İnsanın zaman zaman öz eleştiri yapması gerektiğinden,
* Kendini eleştiren insanın yaşam amacını ve hayatın değerini anladığından,
* İnsanın kendi değerini anlaması gerektiğinden .... söz edilmiştir.

Bu düşünceler, paragrafın (metnin) yardımcı düşünceleridir.

ÇIKMIŞ SORU

Okumak, insanın fikir ve hayal dünyasını genişletir, zevklerini yükseltir. Okuyucu, kitaplarda yeni dünyalar keşfeder, kendisini ve insanları daha iyi tanır. Dil ve anlatım yönünden güzel eserler okumak, insanın sözcük dağarcığını ve üslubunu geliştirir. Dünyaca tanınmış ve başarı göstermiş bazı kişilerin ortak sırları, kitapları sevmeleridir.

Bu metinden kitap okumayla ilgili aşağıdakilerden hangisine ulaşılamaz?

A) Düşünce dünyasını geliştirir.
B) Kelime hazinesini zenginleştirir.
C) Başkalarını daha iyi anlamayı sağlar.
D) Seçici olmayı gerektirir.

ÇÖZÜM

A, B ve C seçeneklerinde, okumanın insana neler kazandırdıklarından söz edilmiştir. Bu düşünceler, paragrafın yardımcı düşünceleridir. Ancak paragrafta "kitap okumak için seçici olmak gerektiği" ile ilgili bir düşünce yoktur. Doğru seçenek D'dir.

PEKİŞTİRELİM

1. Bu parçada ele alınan düşünceler nelerdir? Yazalım.

Bayrak, milletlerin bağımsızlık simgesidir. Onun için milletlerin bayraklarına saygı göstermeliyiz. Bunun yanında, milletlerin bayraklarının bir anlamı da vardır. Mesela bizim bayrağımız, şehit kanı ile ay ve yıldızdan oluşmaktadır.

* Bayrak, bağımsızlık sembolüdür.
* Tüm milletlerin bayraklarına saygı gösterilmelidir.
* Türk bayrağı, şehit kanlarının renginden aldığı al (kırmızı) zemin üzerine beyaz ayyıldızdan oluşmuştur.

2. Aşağıdaki paragrafların ana düşüncelerini ve yardımcı düşüncelerini yazalım.

a. Şiirlerde bizi en çok etkileyen, anlamlar olur. Ama bir de sözcükleri oluşturan seslerin ritmine dikkat edin. Aşkı anlatan bir şiirde sesler de acılı bir aşk müziği çalar. Seslerle şiirde anlatılanlar arasında mükemmel bir uyum vardır. Öyle olmasaydı şiirde müzikten söz edilebilir miydi?

Ana düşünce:
Şiirdeki anlamlar kadar, şiirin bir müzik ahengiyle sunumu da onu etkili kılar.

Yardımcı düşünceler:
* Anlamlar, şiirde etkileyici bir unsurdur.
* Sözcükler arasındaki ritim, özellikle aşk şiirlerinde, acılı bir müzik gibidir.
* Şiirde ses ile konu arasında bir uyum vardır.

b. İnsanın insana gösterdiği en büyük güven, karşılıklı öğüt alıp vermektir. Başka türlü güvenlerde insan ancak belli şeyleri, topraklarını, malını, çocuklarını, saygınlığını koyar ortaya ama öğüdünü almaya hazır olduğumuz kimseye, her şeyimizle güveniriz. Bu güven ile bağlılık karşısında, öğüt verenin yükümlülüğü ise çok daha büyüktür.

Ana düşünce:
Karşılıklı öğüt alıp vermek, bir güvenin göstergesidir.

Yardımcı düşünceler:
* İnsan, güvendiği insanlara maddi değerlerini teslim edebilir.
* İnsan, herkesin öğüdünü almak istemez.
* Öğüt verenin bir yükümlülüğü vardır.

METNİN (ŞİİRİN) ANA DUYGUSU

Düşünceler genellikle paragraflarla, duygular ise şiirlerle ele alınır.

Ana Duygu (Tema ya da İzlek) Şiirlerde şairlerin iletmek istediği temel duygudur.

ÖRNEK

1.

Güzel yurdum dağlarını
Uzaktan göresim gelir.
Keskin esen yellerine,
Kendimi veresim gelir.
(V. Mahir KOCATÜRK)

Bu şiirin ana duygusu yurt sevgisidir.

2.

Hürriyet insanlığın
Süsü, aşkı, besini
Hürriyet boyun eğmez
Tıkamaz hak sesini
(Hüseyin KALABA)

Esirliği kitaplardan öğrendim,
İstekleri bağlı insanlar varmış.
Sundum hürriyeti kendi kendime
Hür olan insanlar, çok bahtiyarmış
(İ. Zeki BURDURLU)

Bu iki şiirin teması ortaktır, her iki şiirde de "hürriyetin güzelliği" öne çıkarılmış ve hürriyete olan sevgi dile getirilmiştir.

PEKİŞTİRELİM

İçimden hep iyilik geliyor,
Yaşadığımız dünyayı seviyorum.
Kin tutmak, benim harcım değil.
Çektiğim bütün sıkıntıları unuttum.
Parasız pulsuzum ne çıkar,
Gelecek güzel günlere inanıyorum.
(Necati CUMALI)

Bu şiirdeki anahtar kelimeler nelerdir?
İyilik, sevmek, gelecek, inanmak

Şiirin ana duygusu nedir?
Umut

METNİN BAŞLIĞI

Başlık: Paragrafın (metnin) içeriğini en kısa ve öz olarak anlatan sözcük ya da sözcük grubudur.

Metne koyduğumuz başlık ile içerik uygun olmalıdır.

UYARI

Bir yazının başlığı, bize o yazının konusu hakkında ipucu verir.

Başlığı oluşturan sözcüklerin hepsi büyük harfle yazılabilir.

ÖRNEK

KÖPEK DOSTUMUZ

Başlık, konuya uygun, kısa ve dikkat çekici olmalıdır.

Kangal cinsi bu iri köpeğin öyle kötü niyetli olmadığını anlayan birkaç çocuk, yavaş yavaş yaklaştı ona. Annelerinin beslenme sepetlerine koydukları köfteden, börekten, ekmekten koparıp atmaya başladılar. Gün boyu ılık betonun üstünde ölü gibi yatan köpek, canlanmaya başladı. Atılan köfteleri, ekmekleri havada kapıp yutuverdi. Çocuklarla köpek arasındaki uzaklık, bu yolla erimeye başladı; kısa sürede sıcak ilişkilere, dostluklara dönüştü. Artık köpek, günün ilk saatinde okula damlıyordu. Öğrenciler evlerine gittikten sonra okul bahçesini yavaş yavaş terk ediyordu.

Bu metnin başlığı ile içeriği uyumludur çünkü metinde çocuklar, okul bahçesine sığınan bir köpekle iletişim kurup dost olmaktadır ve başlık da konuya uygundur.

PEKİŞTİRELİM

Avcı ve Akıllı Tilki

Başlığı oluşturan sözcüklerin sadece ilk harfleri büyük yazıldığında başlıkta geçen "ve, ile, ya, veya, yahut, ki, da, de" sözcükleri ile "mı, mi, mu, mü" soru eki, küçük harfle yazılır.

Ertesi gün, tilkiler yine gelerek bacadan girip tavukların bir miktarını daha yerler, sonra da çıkıp giderler. Üç gün böyle, beş gün böyle, bir gün avcı bakar ki tavukların yarısı yenmiş! O gün akşam yatmayarak gidip tavukların bulunduğu yerde, bir köşeye saklanarak beklemeye başlar. Yine her zaman olduğu gibi bir süre sonra tilkiler, bacadan içeriye girer. Avcı, aceleyle yerinden kalkıp hemen bacanın deliğini kapatır. Sonra da dönüp bütün tilkileri yakalar.

Bu metne başka hangi başlıklar konabilir? Yazalım.

Hain Tilkiler

Zavallı Tavuklar

Avcı İşbaşında

OLAY, YER, ZAMAN, ŞAHIS, VARLIK KADROSU VE BUNLARLA İLGİLİ UNSURLAR

Bazı yazı türleri, olaya dayalıdır ve bu olayın geçtiği yerin, zamanın, olaydaki kişilerin, varlıkların ve bunların özelliklerinin kavranması, metnin bütününün kavranmasını sağlar. Bu nedenle iyi bir okuyucu, bu özellikleri algılayarak seçici olmalıdır.

PEKİŞTİRELİM

Aşağıdaki metni dikkatle okuyalım ve metinle ilgili soruları cevaplayalım.

SAPAN

(Derya, yaz tatilinde ailesiyle babasının köyüne gider. Bir gün köydeki evin üst katına çıkar.)

Evde kapısı kilitli bir oda dikkatimi çekti. İçim merakla doldu. Sorduğumda o küçük odada kullanılmayan eşyaların, eski püskü aletlerin olduğunu söylediler. Geçen gün kilidini sessizce açıp odaya girdim. Eşyaları biraz karıştırdım ve daha önce hiç görmediğim bir şeyle karşılaştım. Bu, bir oyuncak mıydı acaba? "Y" harfi şeklindeki çatal ağaç dalına geçirilen iki lastik şerit ve onları birleştiren bir deri parçası... Toz içinde kalmıştı. Ne işe yarardı bu?

"Kuşları vurmaya, öldürmeye..." dedi babam. "Sapan bu. Öldürmeye ilk bununla başlar erkek çocuklar."

"Senin de var mıydı baba?" diye sordum.

"Evet, vardı. O zamanlar kuşları vurmanın kahramanlık olduğunu sanırdık. Öldürdükçe güçlü olduğumuzu düşünürdük. Sapan 'sapmak'tan gelirmiş, biliyor musun? Birbirinden sapan, ayrılan iki kuru dal... Sapan, 'özünden sapan insanlık' demek aslında. Ben, bunun bir cinayet olduğunu sonraları fark ettim, Derya! Böyle büyüyen çocuklar; sevgiyi tanımazlarsa, sevginin gücünü göremezlerse şiddeti yaşam boyu sürdürürler. Savaşlar da sapanla başlıyor, biliyor musun? Taş atan ilkel silahlarla... Bu bir oyun değil, yavrum."

"Babacığım, sen sevgiyle dolusun. Sapan seni etkilememiş; özünden hiçbir şey kaybetmemişsin. Ne güzel!" dedim. Boynuna atıldım. Babam beni göğsüne bastırdığı anda sevginin sıcaklığını yüreğimde hissettim.

(Hülya SAYŞEKERCİ)

1. Metindeki olay nedir? Derya'nın köy evinde bulduğu sapanla ilgili olarak babasının yaptığı konuşma.
2. Olay ne zaman gerçekleşiyor? Olay, Derya'nın yaz tatilinde gerçekleşiyor.
3. Olaydaki kişiler kimlerdir? Derya ve babası, olaydaki kişilerdir.
4. Olaydaki varlık nedir? Olaydaki varlık, "sapan"dır.
5. Sapanla ilgili olarak aktarılan özellikler nelerdir? Metinden sapanla ilgili olarak sapanın küçük erkek çocuklar tarafından kuş avlamak için kullanılan "Y" şeklinde bir ağaç dalı olduğunu ve bir canlıya zarar verdiği için aslında kötü bir alet olduğunu öğreniyoruz.

METNE İLİŞKİN SORULARI CEVAPLAMA

Okunan bir metnin kavranıp kavranmadığı, o metinle ilgili olarak sorulan sorulara verilen doğru cevaplarla belirlenir.

Bir metni dikkatle okursak o metinle ilgili her türlü soruyu cevaplayabiliriz.

ÇIKMIŞ SORU

Otuz kırk yıl önceki edebiyat dergileri taranacak olursa o günkü tartışma konularının bugün yeniden tartışılmakta olduğu görülür. Her kuşak, edebiyatımıza bir bütün olarak değil de kendi kısa geçmişi ölçüsünde bakıyor. Bu nedenle de edebiyat dünyasına adım attığı sırada hazır bulduğu sorunu, kendinde başlayıp kendinde biten bir sorun olarak görüyor.

Paragrafta aşağıdakilerin hangisinden şikâyet edilmektedir?

A) Yeteri kadar genç sanatçı yetişmeyişinden
B) Genç sanatçıların geçmiş edebiyatı tanımayışlarından
C) Edebiyat sorunlarına çözüm bulmanın zorluğundan
D) Yazar ve şairlerin tartışmayı fazlaca sevmelerinden

ÇÖZÜM

Paragrafta yakınılan; her kuşağın (genç sanatçıların), geçmiş edebiyatı tanımayıp edebiyata "bir bütün olarak" değil "kendi (kişisel) kısa geçmişi ölçüsünde bakması, sorunların geçmişteki köklerini araştırmaması"dır. Bu da B seçeneğinde belirtilmiştir. Doğru seçenek B'dir.

ÇIKMIŞ SORU

Sevgili Okurlarımız, Sonbahara girdiğimiz bugünlerde nezle ve grip olma ihtimalimiz yüksek. Her iki hastalık da virüslerle bulaşıyor. Bu nedenle bu sayımızda virüsleri daha yakından tanıtmak istedik. Virüslerin çoğalma biçimleriyle ilgili yazıların yanı sıra bir de oyun tasarladık. Bu oyunda hücrelerimizin virüslerle mücadelesi canlandırılmaktadır.	Sevgili Okurlarımız, Dergimizin başyazısı doğa yürüyüşlerini ele alıyor. Özellikle doğa yürüyüşü yapmak için uygun olan bazı yerleri bu yazımızda tanıtıyoruz. Dergimizin ekinde doğa yürüyüşleriyle ilgili hazırladığımız bir kitapçık ve kampa giderken yanımıza alabileceğimiz bazı malzemelerin listesini veren kartlar da var.

Bu metinlerin alındığı dergilerin ortak yönü aşağıdakilerden hangisidir?

A) Sporla ilgili faaliyetleri anlatmaları
B) Büyük bir okuyucuyu kitlesine ulaşmaları
C) Oyunlar tasarlayıp okuyucu sayısını arttırmaları
D) Ele aldıkları konuları çeşitli materyallerle desteklemeleri

ÇÖZÜM

Her iki metinde de ele alınan konular, çeşitli materyallerle (oyun tasarısı, kitapçık ve liste kartları) desteklenmektedir. Doğru seçenek D'dir.

ÇIKMIŞ SORU

Çocukken etrafımdakilerden en çok duyduğum nasihatleri alt alta sıralasam listenin başına "Dünyayı görmeli!" sözünü yerleştirirdim herhâlde. "Dünyayı görmeli!" derlerdi, mahallesinden nadiren dışarı çıkanlar. İki sohbet arası üzerlerine suskunluk çöktüğünde böyle söyleme ihtiyacı duyarlardı. Oysa onlar, yazları çıkarlardı mahalleden. Ya memleketlerine ya da yazlık evlerine hep aynı şeyleri yapmak üzere giderlerdi.

Bu parçada, sözü edilen insanların eleştirilen yönü aşağıdakilerden hangisidir?

A) Sohbetlerinin genellikle aynı konu etrafında dönmesi

B) Yaşadıkları semti, mahalleyi yeterince tanıyamamaları

C) Söyledikleriyle yaptıkları arasında zıtlık olması

D) Kendilerinden yaşça küçüklere nasihat etmeyi sevmeleri

ÇÖZÜM

Parçada, sözü edilen kişilerin sık sık "Dünyayı görmeli!" diye nasihat etmelerine karşın kendilerinin bunu uygulamaması eleştirilmektedir. Bu kişilerin söyledikleri ile yaptıkları çelişmektedir.

PEKİŞTİRELİM

Aşağıdaki metni dikkatle okuyup verilen soruları cevaplayalım.

İnsanoğlunun belki de en önemli icadı, yazıdır. İnsan, yazının icadı ile geçmişte gerçekleşen olaylar hakkında bilgi sahibi olmuş ve bugünkü medeniyeti oluşturabilmiştir.

1. İnsanoğlunun en önemli icadı niçin yazıdır?

İnsanoğlunun en önemli icadı, yazıdır çünkü yazı ile geçmişini öğrenen insanoğlu, medeniyetin oluşumunu da sağlar.

2. "Yazı, insanoğlunun bir icadıdır." cümlesi ile "Yazı, insanoğlunun en önemli icadıdır." cümlesi arasındaki fark nedir?

İlk cümlede, yazının insanoğlu tarafından icat edildiği belirtilirken ikinci cümlede, insanoğlunun yazı dışında başka icatları da olduğu ve bunların içinde "yazının en önemli icat olduğu" vurgulanmıştır.

DÜŞÜNCEYİ GELİŞTİRME YOLLARI

Düşünceyi Geliştirme Yolları: Düşünceleri daha iyi anlatılabilmek ve inandırıcılığını artırmak için yazılı ve sözlü anlatımlarda başvurulan yollardır.

Düşünceyi geliştirme yollarını inceleyelim.

Düşünceyi Geliştirme Yolları

1. Tanımlama

"Bu nedir?" sorusunun cevabıdır. Bir düşünce ya da kavramın özlü bir şekilde tarifidir.

2. Örnekleme

Bir düşüncenin daha iyi anlaşılması için hayattan yansımaların sıralanması veya dile getirilmesidir.

3. Sayısal Verilerden Yararlanma

Savunulan düşünceyi kanıtlamak amacıyla anketlerden, istatistiklerden, çeşitli araştırmaların sonuçlarından yararlanmaktır. Amaç, kanıtlamaktır.

4. Karşılaştırma

Birbirinden farklı olayları, durumları, düşünceleri, kişileri karşılaştırıp farklılıklarını açıklamaktır.

5. Tanık Gösterme

Düşünceye tanık olması amacıyla aynı düşüncede olan başka kişilerin konuşmalarından alıntı yapmaktır.

6. Benzetme

Bir varlığı, kavramı veya nesneyi başka bir varlık, kavram veya nesnenin özellikleri ile ortaya koymaktır.

ÖRNEK

Tiyatro, gücünü seyirciden alan, tek varlık nedeni bu olan, ancak seyirci ile bütünlenen bir topluluk sanatı ve eylemidir. Tiyatro oyunu, seyirci önüne her çıkışta yeniden doğar. Seyirci, varlığı ile oyunu ve oynayışı anlayarak oyuna yön verir; oyunu yargılar, bu yargılarını alkış, gülme, suskunluk, gürültü gibi algılanabilir davranış ve tepkilerle ifade ederek oyuncuları etkiler.

Ben açıklama paragrafıyım. Yazar, beni oluştururken düşünceyi geliştirme yollarından tanımlama ve örneklemeyi .... kullanmış.
Bakın, ilk cümlede tiyatronun tanımı yapılmış. Ayrıca tiyatro seyircisinin gösterdiği tepkiler örneklenmiş.

Alın teri varsa yediğin yavan ekmek de olsa doyurur, besler seni. Alın teri dökülmemiş bal da baklava da tatsızdır. Güç vermez sana. Seni rezil, yüzsüz ve onursuz kılar.

Ben de açıklama paragrafıyım. Yazar, beni oluştururken düşünceyi geliştirme yollarından ...karşılaştırmayı... kullanmış. Dikkat edin, alın teri olan ve olmayan durumlar karşılaştırılmış.

ÇIKMIŞ SORU

Bizim memleket eskiden çok hareketliydi. Değirmencilik öyle işlek bir zanaat ki, on kilometrelik yerden çiftçiler öğütülecek buğdayı bize getirirlerdi. Köyü saran tepeler yel değirmenleriyle kaplıydı. Bu tepelerde yollar boyunca inip çıkan çuval yüklü eşek katarlarından başka bir şey görülmezdi. Şimdi ise ne eski değirmen ve değirmenciler ne de buğday getiren köylüler kaldı...

Bu parçada, düşünceyi geliştirme yollarından hangisi kullanılmıştır?

A) Tanımlama B) Benzetme C) Karşılaştırma D) Tanık gösterme

ÇÖZÜM

Paragrafta, değirmencilik zanaatının dünü ve bugünü karşılaştırılmıştır. Bu özellik, düşünceyi geliştirme yollarından karşılaştırmada görülen bir özellik olduğu için cevap A, B ve D seçeneklerinde yoktur. (Karşılaştırma yapılırken benzerliklerden ve farklılıklardan yararlanılarak genel yargıya varılır, benzer ve farklı yönler ortaya çıkarılarak varlığın ya da kişinin özelliklerine dikkat çekilir. Her yazı türünde karşılaştırmadan yararlanılabilir.) Doğru seçenek C'dir.

ÇIKMIŞ SORU

İnsanın tecrübe ve bilgi birikimlerini aktarması iki yolla olur: sözlü ve yazılı. Sözlü olarak aktarılanlar ya zamanla unutulur ya da bölgeden bölgeye, zamandan zamana, kişiden kişiye geçtikçe değişime uğrar, aslından uzaklaşır. Aynı durum, yazılı metinler için söz konusu olsa bile aslından uzaklaşma, sözlü aktarımlar kadar olmaz.

Bu parçada, kullanılan düşünceyi geliştirme yolu aşağıdakilerden hangisidir?

A) Tanımlama B) Karşılaştırma C) Örnekleme D) Tanık gösterme

ÇÖZÜM

Paragrafta sözlü ve yazılı olarak bilgi ve tecrübe aktarımı karşılaştırıldığı için düşünceyi geliştirme yollarından "karşılaştırma"dan yararlanılmıştır. Doğru seçenek B'dir.

PEKİŞTİRELİM

Aşağıdaki metinleri okuyarak verilen açıklamalardaki boşlukları dolduralım.

1. Atatürk, geceyi gündüze katarak dil konusunda çalışmış, bu konuyla ilgili uzmanlarla bilgi alışverişi yapmıştır. Türk diliyle ilgili yapılan tüm Dil Kurultaylarında hazır bulunmuştur. Dil ve Tarih Kurumunun çalışmalarını izlemekle kalmamış, onlara yer yer rehberlik de etmiştir. Türkçe, bir matematik terimi olan "üçgen"i Atatürk'e borçludur.

Bu paragrafta, düşünceyi geliştirme yollarından ..örnekleme.... kullanılmıştır çünkü ..Atatürk'ün dil konusunda yaptığı çalışmalardan olan "üçgen" terimini bulması örnek verilmiştir.

2.

Şimdi gövdesi, kuş tüyü kadar hafif olmuştu. Çevresinden her rengin tılsımları dökülüyor, bulup kullandığı sözlerde her sesin akisleri duyuluyordu. Bahar binbir kokusuyla taze rüzgârları, taze ışıkları, taze yağmurları ile gözlerinin önüne seriliyordu.

Bu paragrafta düşünceyi geliştirme yollarından ..benzetme.. kullanılmıştır. Çünkü ..bir kişinin gövdesi "kuş tüyü"ne benzetilmiştir (hafif olma yönünden)..

3.

Bilim ve tekniğe dayanmayan bir ekonomi, fert ve topluma ilkel bir yaşayıştan daha fazla bir olanak sağlayamaz. Bir toplumun ekonomik olanak ve yeterlilikleri ancak bilim ve teknik ile çoğaltılabilir. Atatürk, "Evlatlarımızı iyi eğitmeliyiz; onlara öyle bilgi ve kültür vermeliyiz ki ticaret, tarım ve sanatta ve bütün bunların faaliyet alanlarında verimli olabilsinler." demiştir.

Bu paragrafta yazar, düşüncesini kanıtlamak için ..Atatürk'ün bir sözünden alıntı yapmıştır.. Bu durumda paragrafta kullanılan düşünceyi geliştirme yolu ..tanık göstermedir..

4.

Dünyada tarımı yaygın olarak yapılan ve önemli bir gıda maddesi olan fasulyenin ana yurdu, Orta ve Güney Amerika'dır. Fasulye bitkisinin iki ayrı formu bulunur. Bunlardan biri, yüksekliği 30-70 cm arasında olan dik çalıdır. Diğeri de yüksekliği 1-2 metreye ulaşan sarılıcıdır. İki formun da gövdesi boğumludur. Fasulyenin üstü sık veya seyrek tüylerle kaplıdır. Çiçekleri pembe, mor veya beyaz renklidir.

Bu paragrafta, ..sayılardan yararlanılıp kesin bilgilere ulaşma hedeflenmiş;.. düşünceyi geliştirme yollarından ..sayısal verilerden yararlanma.. kullanılmıştır. Ayrıca ..fasulyenin iki formu karşılaştırıldığı için karşılaştırmaya da.. başvurulmuştur.

ANLATIM BİÇİMLERİ

Yazılı ve sözlü anlatımlarda;

* Okuyanın bilgilendirilmesi,
* Okuyanın gözünde yazılanların canlandırılması,
* Okuyucunun olay ya da durumun içinde yaşatılması,
* Okuyucuya sunulan farklı fikirlerle onun düşüncesinin değiştirilmesi amaçlanır.

Bu amaçların uygulanması için farklı özellikte anlatımlara başvurulur, bunlara anlatım biçimleri denir.

Anlatım biçimleri dört çeşittir ve hepsinin amacı farklıdır.

Açıklayıcı Anlatım

Makale, fıkra (köşe yazısı), deneme gibi yazılarda kullanılır.

Bir konu hakkında okuyucuyu bilgilendirmek ve o konu ile ilgili açıklamalar yapmak için kullanılan anlatım biçimidir.

Betimleyici Anlatım

Tanıtılmak istenen varlıkların anlatıldığı her tür yazıda kullanılır.

Varlıkların belirgin özelliklerinin sıfatlarla, benzetmelerle ve zıtlıklarla anlatılıp okuyucunun gözünde canlandırılmasını sağlayan anlatım biçimidir.

Tartışmacı Anlatım

Deneme, eleştiri, fıkra (köşe yazısı) gibi yazılarda kullanılır.

Bir düşüncenin doğruluğunu ya da yanlışlığını açıklayan yazılarda, o düşünceyi farklı yönleriyle ele alarak okuyucuyu etkileyip düşüncesini değiştirmeyi hedefleyen anlatım biçimidir.

Öyküleyici Anlatım

Roman, hikâye, gezi yazısı, anı gibi yazılarda kullanılır.

Olmuş, olabilecek ya da kurgulanmış olayların anlatımında kullanılan bir anlatım biçimidir.

Bazı paragraflarda birden fazla anlatım biçimi kullanılabilir.

UYARI

Betimleyici anlatımda zaman zaman birden fazla duyudan yararlanılarak varlıkların özellikleri anlatılır.

PEKİŞTİRELİM

Aşağıdaki metinleri okuyarak metinlerde kullanılan anlatım biçimlerini noktalı yerlere yazalım.

1. Çobanlar, kırmızı kayalıkların dibine, yumuşak bakır toprağın ve bin yıllık baharın üstüne kepeneklerini atıp gölün kıyısına otururlar. Daha gün doğmadan Ağrı Dağı'nın harman olmuş yalap yalap yanan yıldızlarının altında kavallarını bellerinden çıkarıp Ağrı Dağı'nın öfkesini çalmaya başlarlar.

→ Bu paragrafta, çobanların hayatı anlatılıyor, bu nedenle ...açıklayıcı anlatım biçimi... kullanılmıştır. Ancak olaylarla ilgili ayrıntılardan ve duyulardan yararlanıldığı için ...öyküleyici ve betimleyici anlatım biçiminin... de özelliği vardır.

2. Yemyeşil bir incidir Kurşunlu Şelalesi. Dokuz yüz hektarlık bir alan içinde yedi göletten, dereciklerden, binlerce ağaç, çiçek ve canlıdan oluşan bir "yeşil evren"dir.

→ Bu paragrafta ...betimleyici ve açıklayıcı anlatım biçimi... kullanılmıştır. çünkü benzetme yapılarak bir mekân tanıtılmıştır.

3. Makine seslerinin yükseldiği yerde umut nasıl bitermiş? Baltanın, odunun gömüldüğü yerde tırmanın otlara sokulduğu yerde, küreklerin suyu hışır hışır yardığı yerde her şey bitebilir ama umut bitmez, bitemez.

→ Bu paragrafta ...tartışmacı anlatım biçimi... kullanılmıştır çünkü yazar, ilk cümleden itibaren "Makine seslerinin yükseldiği yerde umut biter. düşüncesine karşı çıkmış ve kendi düşünceleri ile okuyucuyu etkilemeye çalışmıştır.

4. Trenin hareketine pek az bir vakit kalmıştı. Odacı süklüm püklüm hâliyle fakat oltasına balık dokunduğunu hisseden balıkçının sakin ve emniyetli duruşuyla bekliyordu. Ani bir hareketle odacının eline bir on liralık uzattı. Teşekkür etmeye bile vakit bulamadan gişelerin bulunduğu yere doğru koşarak uzaklaştı.

→ Bu paragrafta hem bir olay anlatıldığı için ...öyküleyici anlatım biçiminden... hem de betimlemeler olduğu için ...betimleyici anlatım biçiminden... yararlanılmıştır.

ANLATIMIN KİMİN AĞZINDAN YAPILDIĞINI BELİRLEMEK

Sözlü ve yazılı anlatımlardaki metinlerde yazar, iki anlatımdan birini kullanılır. Bunlar:

Birinci Kişi Ağzından Anlatım

1. Bu anlatım, I. tekil kişi (ben) ya da I. çoğul kişi (biz) ile çekimlenen yüklemlerin oluşturduğu bir anlatımdır.

Üçüncü Kişi Ağzından Anlatım

2. Bu anlatım III. tekil kişi (o) ya da III. çoğul kişi (onlar) ile çekimlenen yüklemlerin oluşturduğu bir anlatımdır.

UYARI

Birinci kişi ağzından anlatımda yazar ya da olayın kahramanı, yaşadıklarını anlatır. Üçüncü kişi ağzından anlatımda ise yazarın kendi yaşamadığı, yalnızca gözlemlediği ya da duyduğu bir olayı anlatması söz konusudur.

ÖRNEK

Orhan Kemal de Yaşar Kemal de Güney Anadolu bölgesinde doğmuş, büyümüş ve romanlarıyla iyi bildikleri o yörenin insanlarına eğilmiş, sorunlarını dile getirmişlerdir. Orhan Kemal'in karakterlerini daha çok Adana'daki işçilerden, memurlardan seçmesine karşılık Yaşar Kemal, köylülerden, ırgatlardan seçer. Ama yazarlar arasındaki asıl ayrım, yarattıkları kurmaca dünya ile gerçeklik arasındaki bağdır.

→ Paragrafta üçüncü kişi ağzından anlatım yapılmıştır.

Mutlu olmanın en kolay yollarından biri, başkalarının mutlu olması için çalışmaktır. Daha mutlu yaşamak istiyorsak hayata ve insanlara daima olumlu yönden bakmalıyız. Yaşadığımız her gün, bize sunulmuş güzel bir armağandır. Bu armağanın, sağlığımızın ve sahip olduğumuz değerlerin farkında olarak yaşarsak yaşadığımız anların tadını daha güzel hissedebiliriz.

→ Paragrafta birinci kişi ağzından anlatım yapılmıştır.

ÇIKMIŞ SORU

Aşağıdaki metinlerden hangisi, farklı bir kişi ağzıyla anlatılmıştır?

A) Güneş denize yaklaşana kadar adada dolanıyorum. Artık benden başka kimse yaşamıyor bu adada. Başka bir canlı görme şansım yok mu, diye düşünürken yanı başımda bir tavşan beliriyor.

B) Uzun, kahverengi bir ağaç gibi duruyordu pencerenin ardında. Yüzünün genç çizgilerinde, dünyanın bütün gerçeklerini kabullendiğini ortaya koyan bir anlam vardı.

C) Bahçenin kenarından geçerek Arnavutköy'ün tepelerine doğru yürürken burnumuza hâlâ menekşe kokuları geliyordu. Zamanın nasıl geçtiğini fark etmedik.

D) Caddede kısa bir gezinti yapmak üzere evden çıktım. Sokak kapısının az ilerisinde, fenerin yanında birini gördüm. Bana tanıdık gelen bu yüzün kim olduğunu anlamak için iyice yanına yaklaştım.

ÇÖZÜM

A seçeneğindeki "dolanıyorum", C seçeneğinde "fark etmedik", D seçeneğinde ise "çıktım, gördüm, yaklaştım" çekimli fiilleri I. kişi ile çekimlenmiştir. B seçeneğindeki metinde "duruyordu, vardı" yüklemlerinde III. kişili anlatım vardır. Doğru seçenek B'dir.

ÇIKMIŞ SORU

Aşağıdaki parçalardan hangisi üçüncü kişi ağzıyla anlatılmıştır?

A) Güneşin şehre nefes aldırdığı bir gündü. Sokaklar sakindi. Yürürken başını kaldırıp sayıları durmadan artan yüksek binalara baktı. Cebinden adres yazılı kâğıdı çıkardı.

B) Sinemadan sonra ablamla birlikte eve döndük, yarım saat kadar çalıştık. Daha sonra ablam gitarını çaldı, küçük kardeşimle ben de masanın üstündeki dergileri okuduk.

C) Her yaz güller için bir şeyler karalamak isterim. Ben baharı ve yazı gülle anıyorum, herhâlde siz de öylesinizdir. Gülleri isim isim, renk renk, koku koku tanımaktan memnunum.

D) İşten çıkınca hiçbir yere uğramadan deniz kenarına koştum. Bir kayığa atlayıp gezintiye çıktım. Gün batımını keyifle seyrederken hayallere daldım.

ÇÖZÜM

B, C ve D seçeneklerindeki parçalarda I. kişi ağzından anlatım söz konusudur. A seçeneğindeki cümlede çekimli fiiller III. kişi ile çekimlendiği için doğru cevap A seçeneğidir.

PEKİŞTİRELİM

I. kişi ağzından anlatımlar; kahramanın yazarın kendisi olduğu, etrafında gözlemlediklerini anlattığı anlamına gelir. III. kişi ağzından anlatımlarda ise anlatıcı yani yazar, asla kahramanlardan biri olamaz.

Buna göre aşağıdaki parçalarda anlatımın kaçıncı kişi ağzından gerçekleştiğini yazalım.

1. Bir süre konuşmadılar. Ormandaki nem, giysilerinden içeri sızmaya başlamıştı, bedenlerini delip geçiyordu sanki. Sonunda Schnurrbart sipere girdi. Tedirginliği gitgide artıyordu. Maag'a döndü. "Git bizimkilere söyle, hazır olsunlar." dedi. "On dakika daha bekleriz. Steiner bu arada gelmezse aramaya çıkarız."

Schnurrbart, ağır makinelinin arkasına çökerken Maag hendekten çıktı, hızla uzaklaştı. Schnurrbart dalgın gözlerle izledi onu, aklı hâlâ Steiner'deydi. Belki de saçmaydı bu kadar meraklanması. Gözlerinin önüne o anda belki de terk edilmiş bir Rus siperinde, yanından eksik etmediği kitabını keyifle okuyan Steiner geldi, gülümsedi. Tam ona göre bir davranış. Tanıştıklarından bu yana Schiller'in şiirlerini cebinden çıkarmamıştı Steiner; en uygunsuz durumlarda bile sayfaları çevirmekten geri kalmazdı. Belki de yüz kere albaştan etmişti kitabı. Tuhaf çünkü okumaya düşkün biri de değildi pek.

(Will HEINRICH)

Parçada III. kişi ağzından anlatım yapılmıştır.

2. Köye geldiğim ilk günden beri, daima herkesten ayrı bir durumdayım. Gözle görünmez bir çember, bir nevi karantina kordonu, beni, aralarına karışmak istediğim bu küçük insan kümesinden ayırıp duruyor. Ne yapsam bu çemberi yaramıyorum. Mehmet Ali olmasa hiç kimse benimle konuşmayacak, herkes benim yanıma yaklaşmaktan çekinecek

(Yakup Kadri KARAOSMANOĞLU)

Parçada I. kişi ağzından anlatım yapılmıştır.

METNE İLİŞKİN KARŞILAŞTIRMALAR

Karşılaştırma: Bir kavramın ya da varlığın benzerleriyle kıyaslanmasıdır.

"Konya'nın yüz ölçümü Kırıkkale'ninkinden büyüktür." cümlesinde bir karşılaştırma yapılmıştır.

Farklı metinlerin tür ya da konu olarak benzer yönleri olduğu gibi farklı yönleri de olabilir. Bu özelliklerin belirlenmesi için metinlerin dikkatli biçimde okunması ve incelenmesi gerekir.

ÇIKMIŞ SORU

Ben heykellerimde insanları mutlu, üzgün, endişeli yani gerçek hâlleriyle aktarmaya çalıştım. Düşündüklerinin ve hissettiklerinin yüzlerinden okunabilmesi için çabaladım. Belki de bu yüzden bana "gerçeği mermere işleyen usta" diyorlar.

Küçük bir kasabada mutlu bir aile yaşıyordu. Onlardan o kadar etkilenmiştim ki bir duvar resmiyle yaşamlarını yansıtmak istedim. Bu ailede gördüğüm bütün mutlulukları, umudu ve huzuru çizmeye başladım. Resmi bitirmek üzereyken atölyeme geldiler. Resme bakıp sordular: "Bunu siz mi yaptınız?" Büyük bir heyecanla yanıt verdim: "Hayır, aslında siz yaptınız. Ben yalnızca sizde gördüklerimi resmettim."

Bu metinlere göre, her iki sanatçıyla ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?

A) Beğenilmekten mutlu oldukları

B) Düşüncelere önem verdikleri

C) İnsanları olduğu gibi yansıttıkları

D) Var olanı değiştirerek aktardıkları

ÇÖZÜM

Her iki metindeki sanatçı da insanları eserlerine oldukları gibi yansıtmıştır. A, B ve D seçeneğindeki düşünceler, paragraflarda yoktur. Doğru seçenek C'dir.

PEKİŞTİRELİM

1. Aşağıdaki paragrafları dikkatle okuyalım ve her iki paragrafla ilgili ortak özellikleri işaretleyelim.

a. 1950'lerin Türkiye'sinde nüfusun %50'si köylerde yaşamaktaydı. %25'lik kısmı şehirlerde, %25'lik kısmı ise kasaba ve kazalarda yaşamaktaydı. Bugün ise durum çok farklı. Köylerde yaşayan nüfus, toplam nüfusun %25'i bile değil. Bu da tarım ülkesi olan Türkiye'mizi olumsuz yönde etkiliyor.

b. Gecekondu ailelerinde eğitim düzeyi, düşüktür. Birinci sırayı %46 ile ilkokul mezunları almaktadır. Gecekondu ailelerinde yüksekokul mezunu, sadece %1,8'dir. Diplomasız ortalaması %32 iken kadın nüfusta bu oran %40'lara yükselmektedir. İkinci kuşakta yani çocuk ve gençlerde, birinci kuşağa kıyasla eğitim düzeyinde yükselme görülmektedir. Gecekondu ailesinde evlenme yaş ortalaması 20,6'dır. Genellikle kadınlar 18, erkekler 22 yaş civarında evlenmektedir.

✓ Her iki metin de açıklama paragrafıdır.

1. metinde betimleyici, 2. metinde açıklayıcı anlatım biçimi kullanılmıştır.

✓ İki metinde de sayısal verilerden yararlanılmıştır.

Sadece 1. metinde karşılaştırma yapılmıştır.

✓ İki paragrafta da nüfustan söz edilmiştir.

2. Aşağıdaki numaralandırılmış cümlelerin hangisinde karşılaştırma vardır? 2

(1) Arkadaşlarla piknik yapacağız. (2) Hava dün de böyle sıcaktı. (3) Kalın giysiler giymeyelim, dedik.

OKUNANLARDA KENDİMİZİ VE GÜNLÜK HAYATI SORGULAMA

Okunan metinler, yazarların kaleminden çıkan, tüm insanlara hitap edebilen düzyazı ya da şiirlerdir.

Aşağıdaki paragrafta, bir yerleşim yeri tanıtılmıştır. Yaşadığımız yer ile bu yer arasındaki ilgiyi düşünelim. Günlük hayatta böyle bir yerin olup olamayacağını arkadaşlarımızla tartışalım.

Köy, dağın yamacına kurulmuştu. Evlerin çoğunluğu, volkanik taşlardan yapılmış damlardı. Duvarlarını çamurla sıvamışlardı köylüler. Evlerin içine girince yaş bir toprak kokusu insana aksediyordu. Bunun sebebi, evlerin altlarının toprak olmasıydı. Genellikle evler, yan yana dizilmiş üç beş odadan oluşuyordu ve odalar avluya açılıyordu.

ÇIKMIŞ SORU

Auratos (avartos) kendi türü de dâhil bütün küçük balıkları sürekli rahatsız eder, hatta onlara zarar da verebilir. Akvaryumdaki en büyük balık olduğu sürece sorun çıkarır. Kendi büyüklüğündeki auratos, imparator, prenses vb. balıklarla uyum içinde yaşayabilir.

Emre, 10 cm büyüklüğünde yetişkin bir auratos balığı almıştır. Akvaryumda 10 cm'den küçük iki Japon balığı, bir de melek balığı vardır. Auratosun diğer balıklara zarar vermemesi için Emre'nin önlem alması gereklidir.

Bu bilgilere göre, Emre aşağıdakilerden hangisini yaparsa akvaryumumda oluşabilecek bir sorunu önlemiş olur?

A) Akvaryumdaki melek balığını arkadaşı Ali'ye vermesi

B) Akvaryumuna birkaç auratos yavrusu koyması

C) Kendindeki auratostan daha iri bir imparator balığını akvaryumuna yerleştirmesi

D) Kuzeninden, kendisindeki Japon balıklarıyla aynı büyüklükte iki prenses balığı getirmesi

ÇÖZÜM

A seçeneği yapılsa melek balığı gitse bile auratos, Japon balıklarına zarar verir. B seçeneği yapılsa kendi türüne de zarar verir. D seçeneği yapılsa (akvaryuma anlaşabildiği tür balıklar da gelse) küçük balıklar orada kaldığı sürece yine zarar görür. Çözüm, C seçeneğindedir çünkü "auratos balığının, akvaryumdaki en büyük balık olduğu sürece sorun çıkardığı" belirtilmiştir. Kendinden daha büyüğü gelince auratos, sakinleşip uyum içinde yaşayacaktır. Doğru seçenek C'dir.

PEKİŞTİRELİM

1. Yabancı sözcüklerin dile girip yerleşmesi önlenebilir mi? Bir araştırıcı kalkıp da II. Dünya Savaşı'ndan bu yana Türkçeye giren yabancı sözcüklerin bir listesini yapsa neler bulur, kim bilir. "Drink olmak, lav yapmak, çekap yaptırmak, vikend geçirmek, brifing toplantısı, blucin, boy frend, girl frend, night club" gibi sözcüklerle karşılaşır. Bu sözcükleri, çoğu vatandaşımız anlamaz. Hatta konuşanların çoğu da kullanıldıkları bu sözcüklerin anlamlarını tam olarak bilmez ama yine de kullanılır.

Yukarıdaki paragrafta, günlük hayatımızla ilgili neler bulduk? Yazalım.

Türkçemize yabancı dillerden giren pek çok sözcük var ve bu sözcükler, yukarıdaki paragrafta söz edildiği gibi, zaman zaman anlamı bilinmeden kullanılıyor.

2. Selçuk, uçurtma yapmak için sevinçle odasına girdi ve küçük masanın başına geçti. El işi kâğıtlarına baktı. Her renkten el işi kâğıdı vardı. Uçurtma yapmak için tek eksiği çıta idi. Bunu da ancak marangozdan sağlayabilirdi. Tanıdığı bir marangoz vardı: Servet Amca. Ona gidip çıta almaya karar verdi.

Yukarıdaki metinde anlatılanlarla kendimizi ve günlük hayatımızı sorgulayalım.

Ben de uçurtma yaparım ve zaman zaman uçurtmanın çıtası için marangoza giderim. Uçurtma yapmayı severim.

3. **Aşağıdaki paragrafta anlatılanlara benzer olaylara çevremizde rastlıyor muyuz? Yazalım.**

Tiyatrocu arkadaşlarla Ankara Gençlik Parkı'ndaki bir çay bahçesine oturuyorduk. Bir yere telefon etmem gerektiği için ikide bir kalkıp karşıdaki genel telefona gidiyor fakat telefondan ses gelmediği için tekrar gelip yerime oturuyordum... Gide gele iyice yorulmuş ve sinirlenmiştim... Sonunda garsona seslendim.

– Kardeşim, bir de sen baksana, şu telefondan bir ses geliyor mu?

– Peki Halit Ağabey, gidip bakayım.

Garson koştu, telefonun yanına gitti, ahizeyi kaldırmadan evet, hiç elini bile sürmeden telefona kulağını dayadı, dinledi, dinledi, sonra oradan bana bağırdı:

– Yoo, hiç ses gelmiyor!

(Halit AKÇATEPE)

Çevremizde bu şekilde sözleri ve davranışlarıyla bizi gülümseten arkadaşlarımıza rastlıyoruz.

METİNLE İLGİLİ GÖRSEL ÖGELERİ YORUMLAMAK

Görseller, metinlerdeki iletileri yansıtan bir özellik taşır. Bazen de görseller yorumlanır ve görsel aracılığıyla anlatılmak istenen duygu ya da düşünceye ulaşılmaya çalışılır.

PEKİŞTİRELİM

1. Anamur'un Güneybahşiş köyünün arazi varlığı ile ilgili olarak verilen daire grafiğini inceleyelim. Bu görselden hangi bilgilere ulaşılabilir? İşaretleyelim.

Arazi Varlığı

Arazi Cinsi	Yüz Ölçümü (Dekar)
Tarım arazisi	217.589
Çayır-mera arazisi	231.633
Meskûn arazi	19.318
Taşlık-kayalık arazi	130.950
Orman arazisi	894.110

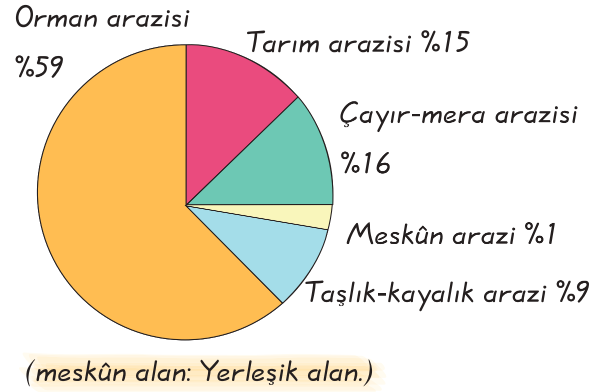

(meskûn alan: Yerleşik alan.)

- (......) Köy arazisinin çoğunluğunda tarım yapılmaktadır.
- (X) Taşlık-kayalık araziler, tarım için kullanılan miktardan azdır.
- (X) Hayvan otlatmada kullanılan çayır ve mera arazileri orman arazisinden azdır.
- (......) Köy halkının yaşam alanı, arazi varlığının bütününe göre değerlendirildiğinde köy halkının büyük bir yerde yaşadığını görüyoruz.
- (X) Orman arazisinin genele oranı, köy halkına temiz bir hava sağlar.

2. Bir kitabın kapağındaki görsel, kitapla ilgili bize bir fikir verir mi? Düşüncelerimizi yazalım.

Genelde kitapların dış kapakları içeriğe uygun düzenlendiği için dış kapaktaki görsel, kitabın konusunu çağrıştıracak düşünceleri akla getirmektedir.

3. **Aşağıdaki karikatürlerin kurduracağı cümleleri yazalım.**

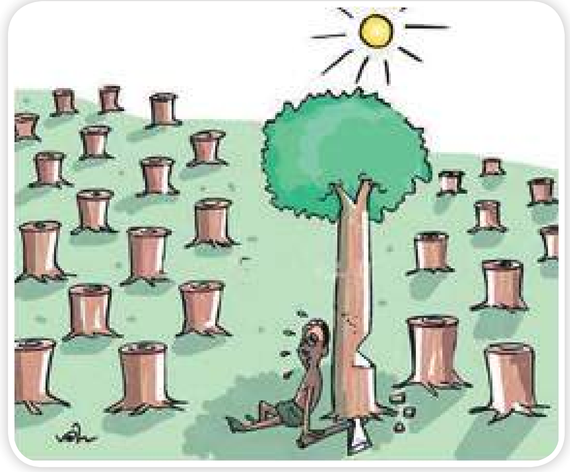

İyi ki bir tane ağaç bıraktım da, gölgesinde serinledim.

Bak, bak... Dalga bana neler(!) getirdi.

Artık ağaçlar bile betonlaşmış. Ben nasıl yiyecek bulacağım?

METNİ OLUŞTURAN UNSURLAR ARASINDAKİ GEÇİŞ VE BAĞLANTILAR

Okuma sırasında karşılaşılan "ne var ki, hâlbuki, fakat, ama, ancak, oysa, öte yandan, bir de ne göreyim, ... ise" vb. sözcük, sözcük grubu ve ifadeler, olay ve düşüncelerin yönünü değiştirir.

Örnek olarak "Dersimi çok çalıştım." cümlesinin sonuna "fakat" sözcüğünü getirirsek "bu çalışmadan istenen başarının elde edilmediği" anlamı çıkar ya da "Badanacılarla evi yenilemek için anlaşmıştık, iş bitince bakmaya gittik." cümlesinin ardından "bir de ne göreyim" diye devam eden bir ifade ile cümle başlıyorsa belli ki olay ve düşüncenin yönü değişmiştir.

ÇIKMIŞ SORU

Tiyatro bu yıl, baştan sona ilgiyle izlenebilecek, çarpıcı bir oyunla açtı perdelerini. (1) Bu oyun, sağlam bir kurguya sahip. (2) Olaylar dizisinin canlandırılmasında ve sahne geçişlerinde saat gibi işleyen bir çözümlemeye gidilmiş. (3) Ne var ki dekorlar ve ışık düzeni bu çözümlemeye yeterince katkı sağlayamıyor. (4) Ayrıca, bazı oyuncular, seslerini ve bedenlerini iyi kullanmadıkları için rollerini başarıyla yerine getiremiyorlar.

Bu parçada yazarın oyun hakkındaki düşüncesi, numaralandırılmış cümlelerin hangisinde değişmeye başlamıştır?

A) 1 B) 2 C) 3 D) 4

ÇÖZÜM

İkinci cümlede, tiyatro metnindeki olaylar dizisinin ve sahne geçişlerinin "saat gibi (çok düzgün) işlediğinden" söz edilmektedir. Üçüncü cümlede ise yazar, "ne var ki" diye başlayarak eksik kalan dekor ve ışık düzeninden söz edip oyunla ilgili olumlu görüşlerini değiştirmiştir. Doğru seçenek C'dir.

PEKİŞTİRELİM

Aşağıdaki cümlelerin geçiş ve bağlantı unsurlarından sonraki bölümlerini tamamlayalım.

1. Çimlere basmayın diyorsunuz ama siz kendiniz basıyorsunuz.
2. Bu sınav için çok çalıştı ancak nedense başarılı olamadı.
3. Babasından kalan evi satmak istiyor oysa orada ne anılar var.
4. Kestaneyi pek sevmezdim hâlbuki çok vitaminliymiş.
5. Eczane yedide kapanıyormuş ama ben bunu bilmiyordum.
6. Kardeşi ile hep güzel geçindi ne var ki o, ağabeyinin kıymetini bilmedi.
7. Kitap okuması için ısrar ettim fakat inatla okumadı.
8. Annem tatlı istedi ne var ki şeker hastası olduğu için ona tatlı alamadım.
9. Kırmızı etten yapılan yemekleri sevmez hâlbuki doktor onu önermişti.
10. Doğayı sevdiğini söylüyorsun öte yandan ağaçların dallarını kırıyorsun.

METİN TÜRLERİ

Edebî Eser: Duygu, düşünce ve hayallerin insanlarda heyecan ve hayranlık uyandıracak, edebî değer taşıyacak bir şekilde söylenip yazıldığı eserlerdir.

Bu metinler; bir olay yazısı, düşünce yazısı ya da şiir şeklinde olabilir.

UYARI

Düşünceyi geliştirme yollarından yararlanılan bu yazı türlerinde, anlatım biçimlerinden uygun olanlar yeri geldikçe kullanılır.

Deneme

Deneme: Yazarın istediği bir konuda, kesin bir yargı belirtmeden, söylediklerini kanıtlama gereği duymadan içinden geldiği gibi yazdığı düşünce yazılarıdır.

ÖRNEK

İnsanın ilkesi, yaşayarak var olmasıdır. Ama bu var oluş, son nefesle biter ve her şey gibi o da zaman içinde uzaklaşır, sisler içinde küçülerek kaybolup gider... En çok yılda bir, mezarı başında bir demet çiçekle anılır; o kadar! Oysa bir roman kahramanı sonsuza dek yaşayabilir; yaşama gücü varsa onda. Hamlet'in doğduğu günden bu yana 372 yıl geçti, hâlâ yaşıyor. Elsenor'da yaşıyor, düşünüyor, kuruyor, tiksinti içinde bunalıyor. Oysa Shakespeare'in (Şekspir) yaşayıp yaşamadığı bile bugün tartışma konusudur.

(Suut Kemal YETKİN)

Söyleşi (Sohbet)

Söyleşi (Sohbet): Yazarın herhangi bir konuda, ayrıntılara fazla inmeden okuyucuyla konuşur gibi içten ve sade bir anlatımla yazdığı düşünce yazılarıdır.

ÖRNEK

Unuttuğunuz bir dolap gözünde, tozlu bir kitabın kabı sizde çocukluğunuzun güzel hatıralarını hiç uyandırmadı mı? Onu ilk defa okuduğunuz yerin, kırmızı akşam ışıklarıyla dolu büyük çayırın, altında oturduğunuz ihtiyar ağacın, kıyısına uzanıp yattığınız çukurun, gözleriniz önünde canlanır gibi olduğunu görmediniz mi? Bu güzel yapraklar üzerine, gece ne kadar çabuk inerdi. Esmerleşen kâğıt üstündeki yazıları akşam, nasıl yavaş yavaş dalgalandırır, silerdi. Günler güm güm diye gümbürder, şimşekler çat çat diye çatlardı.

(George SAND)

Tiyatro

Tiyatro: Sahnede oynanmak için yazılan, toplumu bilinçlendirmeyi, eğlendirmeyi ve eğitmeyi hedefleyen, karşılıklı konuşmalardan oluşan eserlerdir.

ÖRNEK

KÖSEM: Güzel şeyler söylendi, pek güzel! Ama biraz daha açık olursa...

BEKTAŞ: Siz yine Topkapı Sarayı'nda kalsanız genç padişahımızla genç validesi bir süre saltanat dersi alsalar sizden...

MUSTAFA: Değerli bilginizden, değerli görgünüzden yararlanmak istemez mi acaba?

KÖSEM: Bilmem... Kendilerine sorulsa?

(Turhan bocalayınca)

BEKTAŞ: Devleti devlet yapan güçler, devletin iyiliğini düşünürler ancak.

(Turan OFLAZOĞLU)

Öykü (Hikâye)

Öykü (Hikâye): Olmuş, olaabilecek ya da kurgulanmış olayların yer, zaman ve kişi (varlık) belirtilerek anlatıldığı kısa yazılardır.

ÖRNEK

(Ünlü bir kılıç ustası olan Koca Ali, kimseye boyun eğmeyen, ekmeğini taştan çıkaran bir kişidir. Bir gece hırsızlık yapan kişiler onun dükkânında saklandıkları için Koca Ali, hırsız sanılır. Hâkim kolunun kesilmesine karar verir. Ancak halk, şehrin zenginlerinden Hacı Mehmet'i onun diyetini vermesi için ikna eder. Hacı, onu kurtarır ve kendisi ölünceye kadar hizmetkâr olarak evine alır.)

Hacı kasap, kesilecek kolun diyetini hâkime saydığı gün, Koca Ali'yi arkasına taktı. Dükkâna getirdi. Bu adam gayet titiz, gayet huysuz, gayet berbat bir ihtiyardı. Hiç durmadan dır dır söylenirdi. Hasisliğinden şimdiye kadar bir hizmetçi, bir çırak tutamamıştı. Koca Ali'yi eline geçirince hemen dükkânının köşesine bir set yerleştirdi. Üstüne bir şilte koydu. Geçti, oraya oturdu. Her şeyi ona yaptırmaya başladı. Ama her şeyi... Sabah namazından beş saat evvel, şehirden iki saat ötedeki mandırasından o gün satılacak koyunları ona getirtiyor, ona kestiriyor, ona yüzdürüyor, ona parçalatıyor, ona sattırıyor... Ta akşam namazına kadar durmadan emirler veriyordu. Zavallıya verdiği, yalnız bulgur çorbasıydı. Bazen kendi artıklarını, köpeğe verir gibi önüne atardı. Geceleri dükkânı baştan aşağı yıkatıyor, uykuya yatmadan ertesi sabah için koyun getirmek üzere mandırasına yolluyordu. Odununu bile ormandan ona kestiriyor, suyunu ona taşıtıyor; her işini ona gördürüyordu. Hatta evinin bahçesindeki lağım kuyusunu bile ona ayıklattı.

(Ömer SEYFETTİN)

Denemelerde yazar, âdeta kendi kendiyle konuşur gibidir.

Sohbetlerde zaman zaman yazar, okuyucu karşısındaymış gibi ona soru sorup cevap verir.

ÇIKMIŞ SORU

Şiir öğrenilebilir mi? Öncelikle şiirin ne olduğunda anlaşmak gerekir. Şiir için bugüne kadar sayısız açıklama yapılmıştır. Herkes meseleye kendine göre bir bakış açısı getirmiştir. Hemen hepsinde doğruluk payı vardır ama bana göre hiçbiri şiiri bütünüyle ortaya koyacak güçte değildir. Bu da doğaldır. Çünkü şiir, diğer sanat eserlerinden daha fazla özneldir.

Bu metnin türü aşağıdakilerden hangisidir?

A) Deneme B) Biyografi C) Makale D) Anı

ÇÖZÜM

Bu metinde yazar, okuyucuya bir soru sorup ona cevap vermiyor. Yazar kendine soruyor ve kendi düşüncelerini yüksek sesle konuşur gibi dile getiriyor. Bu metnin türü denemedir. Doğru seçenek A'dır.

PEKİŞTİRELİM

Aşağıdaki metinlerin türleri ile ilgili ikişer seçenek sunulmuştur. Metinlerin yazı türlerini belirleyip nedenlerini açıklayalım.

Ben, tiyatroyu iki arkadaşın konuşmasına benzetirim. Birbirinin dilinden anlayan, sözlerinden zevk alan iki kişinin, üç saat karşılıklı konuşması gibi. Karşınızdaki, sözlerinizi dinlediği zaman, söylediğinizi anladığı zaman, sesinizden ve sözünüzden hoşlandığı zaman duyduğunuz hazla, bizimkini kıyaslayabilirsiniz. Bir de bunun aksini göz önüne getirirseniz yukarıda saydıklarımın değeri daha iyi anlaşılır: Karşınızda bir adam var, şöyle ki siz söylerken o esner, dinlemez; dinlediği zaman, anlamaz. Böyle bir adama söylenen her söz, boşluğa atılmış bir taş gibi kalır; nereye gittiğini, nereye düştüğünü bilmediğiniz bir taş. Düşünün, konuşan için ne büyük bir azaptır, ızdıraptır bu.

Bu metnin türü

Sohbettir. X

Denemedir. ......

Çünkü ..yazarın okuyucuya hitap ettiği ifadeler vardır: "karşınızdaki, sözlerini
z, duyduğunuz, düşünün..."

Tatil günleri bizim evin bahçesine, bütün komşu çocukları toplanırdı. Akşama kadar birlikte oynardık. Arkamızdaki evlerin sahibi Hacı Budakların benim kadar bir çocukları vardı ki, en çok adı hoşuma giderdi: Mıstık. Hepimizden kuvvetli o idi. Sanki adı gibi her tarafı yuvarlaktı; başı, kolları, bacakları, vücudu... Hatta elleri... Bütün çocukları güreşte yenerdi. Yazın her cuma sabahı, büyük bir deste söğüt dalı getirirdi. Bu dallardan kendimize atlar yapar, cirit oynar, yarışa çıkardık. Yarışta da hepimizi geçerdi. Onu hiçbirimiz tutamazdık. İşte yine böyle bir cuma günü Mıstık, söğüt dallarıyla geldi. Ben, en uzununu kendime ayırdım.

Bu metnin türü

Öyküdür. X

Tiyatrodur. ......

Çünkü anlatılan olay, sahnede canlandırılabilecek biçimde, karşılıklı konuşmalarla yazılmamıştır.

Öykülerde, tek olay vardır ve kişiler, ayrıntılı olarak tanıtılmaz.

Sahnede sergilenen tiyatro eserinin, yazılı metni dışında oyunu, sahne, dekor, kostüm, müzik, ışık gibi yardımcı ögeleri de vardır.

KONU TESTİ

1. İnsanoğlu yazının icadından sonra, yazıyı sadece başından geçenleri anlatmak için değil, sanat yapmak için de kullanmıştır. Sözlü edebiyat türleri olan türküler, şiirler, destanlar, yazı sayesinde ölümsüzlüğe kavuşmuş, bugünlere ulaşmıştır. Sonraki dönemlerde yazı, edebiyatla daha içli dışlı olunca dönemin yazın (edebiyat) üstatları yazıda anlatılanlara göre yazıyı sınıflandırmışlardır. Böylece yazın türleri denen (şiir, roman, hikâye, deneme, anı vs.) farklı anlatım biçimleri ortaya çıkmıştır.

Parçanın başlığı, aşağıdakilerden hangisi olabilir?

A) Sözlü Edebiyat Ürünleri

B) Yazının İcadı

C) Yazın Türlerinin Oluşumu

D) Sanat

2. Aile, okul, öğretmen, iş ve dost ilişkileri... Hepsi de bizden, birer nokta gibi sessiz, verimsiz olmayıp sağlam köşeler gibi iş ve iletişim bekliyor. Konuşma ve davranışlarımızla toplum içinde sıcak bir ağ kurmak gerek. Hem insan hem vatandaş olarak yerinde ve sırasında sesimizi çıkarmamız gerek. Sevdiklerimizi ve sevemediklerimizi, beğendiklerimizi ve düşüncemize ters düşenleri anlatmak, konuşmak gerek. Kavga etmeden, her fikre ve her eleştiriye açık olmak gerek.

Aşağıdakilerden hangisi, bu paragrafın anahtar sözcüğü olamaz?

A) Dost B) İletişim

C) İlişki D) Konuşmak

Martı

3. Orijinal görünmek veya dikkat çekmek için konuşma ve yazılarda gerekli gereksiz yabancı sözcükler kullanılmaktadır. Bunların bir gereksinim olarak değil, sırf özenti ve gösteriş olarak kullanılmaları, yaygınlaşmalarına neden olmaktadır. Ayrıca televizyon programları ve reklamların da etkiyi artırıcı, üstünlüğü vurgulayıcı olması ve yabancı sözcük kullanımını kaliteli olmanın markası gibi sunması, bu alışkanlığı özendirmektedir.

Parçanın konusu aşağıdakilerden hangisidir?

A) Orijinal görünme ve dikkat çekme isteği

B) Gereksinim olduğu için yabancı sözcük kullanılması

C) Televizyon programlarında reklamlarla satış etkisini artırma çabası

D) Yabancı sözcüklerin gereksiz yere kullanılıp yaygınlaşması

4. İstanbul Kültür Sanat Vakfı tarafından düzenlenen 18. İstanbul Tiyatro Festivali, 10 Mayıs-5 Haziran tarihleri arasında gerçekleştirilecek. Festivalde "Özgürlükler - Sorgulamalar" teması altında, insan haklarından göçe, savaştan şiddete insan yaşamını sarmalayan durumları, konuları ve gerçekleri irdeleyecek yurt dışından 5, Türkiye'den 40'a yakın tiyatro ve dans topluluğunun 100'ü aşkın gösterisi İstanbullu seyircilerle buluşacak.

Yukarıdaki paragrafta düşünceyi geliştirme yollarından hangisine başvurulmuştur?

A) Sayısal verilerden yararlanma

B) Karşılaştırma

C) Tanımlama

D) Tanık gösterme

5. Bilmezler yalnız yaşamayanlar,
Nasıl korku verir sessizlik insana...
İnsan nasıl konuşur kendisiyle
Nasıl koşar aynalara
Bir cana hasret,
Bilmezler.

(Orhan Veli KANIK)

Şiirin ana duygusu aşağıdakilerden hangisidir?

A) Hasret
B) Yalnızlık
C) Korku
D) Umut

6. Olağanüstü olaylar ve kişiler de içeren, yer ve zaman kavramları belli olmayan hayal ürünü öykülere masal denir. Masallar, eğitici ve öğretici özellik taşır. Masallar, halk masalları ve sanat masalları diye ayrılır; halk masalları yazarı belli olmayan, genellikle tekerlemelerle başlayan biçimidir. Sanatlı masallar ise belli kişiler tarafından yazılan ve bir düşünceyi ortaya koymak, toplumun aksaklıklarını belirtmek için yazılır. Halk masallarına "Keloğlan" masalları ve "Binbir Gece Masalları"nı; sanatlı masallara da "Kibritçi Kız" masalını örnek verebiliriz.

Bu parçanın anlatımıyla ilgili olarak aşağıda verilen bilgilerden hangisi yanlıştır?

A) Açıklayıcı anlatım biçimi kullanılmıştır.
B) Tanımlama yapılmıştır.
C) Betimleme yapılmıştır.
D) Örnekleme yapılmıştır.

Martı

7. İnsan, uzun yaşamayı düşünmek yerine kendini hayata hazırlamaya, geleceğin mutlu dünyasını kurmak için gerekli bilgi ve birikimi zamanında kazanmaya çalışmalıdır. Zekâsını, yeteneklerini olumlu yönde kullanmalı ve eline geçen imkânları, toplum yararına değerlendirmelidir. O zaman gelecek, onun için daha anlamlı ve faydalı olacaktır. Euripides, "Ne kadar uzun yaşarsanız yaşayın, ilk yirmi yıl, ömrümüzün en uzun yarısıdır." derken bunun önemini belirtmiştir.

Bu parçadan hareketle aşağıdakilerin hangisine ulaşılamaz?

A) İnsanlar, gençken ellerine geçen fırsatları toplum yararına kullanmalıdır.
B) Gerekli bilgi ve birikimi zamanında kazananlar, geleceklerinin mutlu dünyasını da kurarlar.
C) Gelecek, toplum yararına çalışanlar için daha anlamlı ve faydalı olacaktır.
D) İnsan ancak uzun yaşamayı düşünerek kendini hayata hazırlayabilir.

8. (1) Arkadaş seçiminin önemi büyüktür. (2) Yanımızda iyi özelliklere sahip bir arkadaşımız varsa biz de ona uyarak iyi olabiliriz. (3) Ondaki beğendiğimiz yanları kendimizde uygularız. (4) Söz gelimi, onun dürüstlüğünü, düzenliliğini, kişisel çıkarını ön planda tutmamasını, huyunu, temizliğini, iyi yazma ve güzel konuşma becerisini, boş zamanlarını olumlu işlerle değerlendirme alışkanlığını örnek alırız.

Parçanın ana fikri kaç numaralı cümlede verilmiştir?

A) 1
B) 2
C) 3
D) 4

1- C	2- A	3- D	4- A	5- B	6- C	7- D	8- A

DİL BİLGİSİ

FİİLLERİN ANLAM ÖZELLİKLERİ

Dilimizde "isim, sıfat, zamir, zarf, edat, bağlaç, ünlem, fiil" olmak üzere sekiz çeşit sözcük vardır.

Fiiller (eylemler), anlamlarına göre üçe ayrılır:

İş (Kılış) Fiilleri

Öznenin gerçekleştirdiği bu fiillerde yapılan işten etkilenen bir varlık (yani nesne) vardır.

Oluş Fiilleri

Öznenin iradesi dışında, kendi kendine oluşan fiillerdir. Yapılan işten etkilenen bir varlık (nesne) yoktur.

Durum Fiilleri

Öznenin sürerlik gösteren bir durumu için bu fiiller kullanılır. Genellikle nesne almayan fiillerdir.

ÖRNEK

* Torbaya koymayınca ekmekler bayatlamış. → Bu fiil, oluş fiilidir çünkü nesne, bir durumdan başka duruma kendi kendine geçmiştir.

* Ne sustun ne oturdun, uyu bari biraz.

  Bu fiiller durum fiilidir çünkü eylemden etkilenen bir varlık yoktur. Sürerlilik gösteren durumlar bildirmektedir.

* Arkeologlar, kazdıkları yerde buldukları küplerin üzerindeki yazıyı okudular.

  Bu fiil iş (kılış) fiilidir çünkü özne, işi yapıyor ve bu işten etkilenen bir nesne var.

KİP VE ÇEKİMLİ FİİL

Kip: Fiillerin kişi, zaman ve dilek bildirerek kullanılmış hâlleridir.

Fiilin Mastar Hâli: Fiillerin "-mek/-mak" ekiyle hiçbir kişi, zaman ya da dilek anlam belirtilmeden okunuşudur.

"Okulumuzu çok seviyoruz." cümlesinde ..."sevmek"... işi yapılmış. Yani fiilin mastar hâli "sevmek"tir.

Seviyoruz

Bu fiile "Kim seviyor?" sorusunu sorarsak "biz" cevabını alırız. ..."Biz" zamiri,..., fiili gerçekleştiren kişilerin yerini tutmaktadır.

Seviyoruz

Yine fiile "Ne zaman seviyoruz?" sorusunu soralım. ..."Şimdi seviyoruz."... cevabını alırız. Bu cevap, bize fiilde zaman anlamı olduğunu gösterir.

Bu fiil ..."sev, sevmeliyiz, sevelim, sevsek"... şekillerinde söylenseydi dilek anlamı belirtirdi. Fiillerin bildirdiği eylemi zamana ve biçime bağlayan bu özelliğe ...kip... denir. Fiil kipleri anlamlarındaki özelliklere göre ikiye ayrılır:

1. İşin, oluşun veya hareketin zamana bağlı olarak kişilerle çekimlendiği ...bildirme (haber) kipleri...
2. Eylemin yapılmasının ya da bir oluşun meydana gelişinin dilek anlamıyla anlatılarak kişilerle çekimlendiği ...dilek kipleri...

Bildirme kipli fiil çekimine örnekler	Dilek kipli fiil çekimine örnekler
* Sinemaya gideceğiz.	* Sinemaya gitsek.
Gelecekteki bir zaman diliminde gideceklerini haber veriyor.	Gitmeyi istiyor.
* Dondurma yiyorum.	* Dondurma yemeyin.
İçinde yaşanan anda yediğini haber veriyor.	Yeme eyleminin gerçekleşmemesini (emrederek) istiyor.

PEKİŞTİRELİM

Aşağıdaki cümlelerde altı çizili fiillerin özelliklerini tablodan, örnekteki gibi seçerek işaretleyelim.

Cümle içinde kullanılan kip ve kişi eki almış fiil	İş (Kılış) fiili	Oluş fiili	Durum fiili	Bildirme fiili	Dilek fiili
Ahmet topu arkadaşına attı.	✗			✗	
Anneannem iyice yaşlanmış.		✗		✗	
Kardeşimin saçını tarayacağım.	✗			✗	
Her geçen gün zayıflıyor.		✗		✗	
Aldığın borcu ödemelisin.	✗				✗
Biraz dinlensek şurada.			✗		✗
Sokak hayvanlarına su veriniz.	✗				✗
Boyum gittikçe uzadı.		✗		✗	
Arkadaşlarınla ilişkilerini dengele.	✗				✗
Her sabah bir saat yürürüz.			✗	✗	
Arkadaşımla okula kadar koştuk.			✗	✗	
Bahçemizdeki ağaçlar yeşerse.		✗			✗
Seninle çimlere uzanalım mı?			✗		✗
Sakın kuşları korkutma!	✗				✗
Yine hastalanma.		✗			✗
Ben yumurta pişirdim.	✗			✗	
Şurada biraz oturayım.			✗		✗
Neden küflendi bu ekmek?		✗		✗	

BİLDİRME KİPLERİ (HABER KİPLERİ)

Bir işin kim tarafından ve ne zaman gerçekleştirildiğini bildiren bildirme kipleri, eklendikleri fiillere zaman anlamı katar. Fiilin içinde bulunulan zamanda mı, geçmişte mi olduğu, gelecekte mi olacağı ya da her zaman mı gerçekleştiği, kip ekleri ile belirlenir.

Bildirme kiplerini, bu anlam özelliklerine göre inceleyelim.

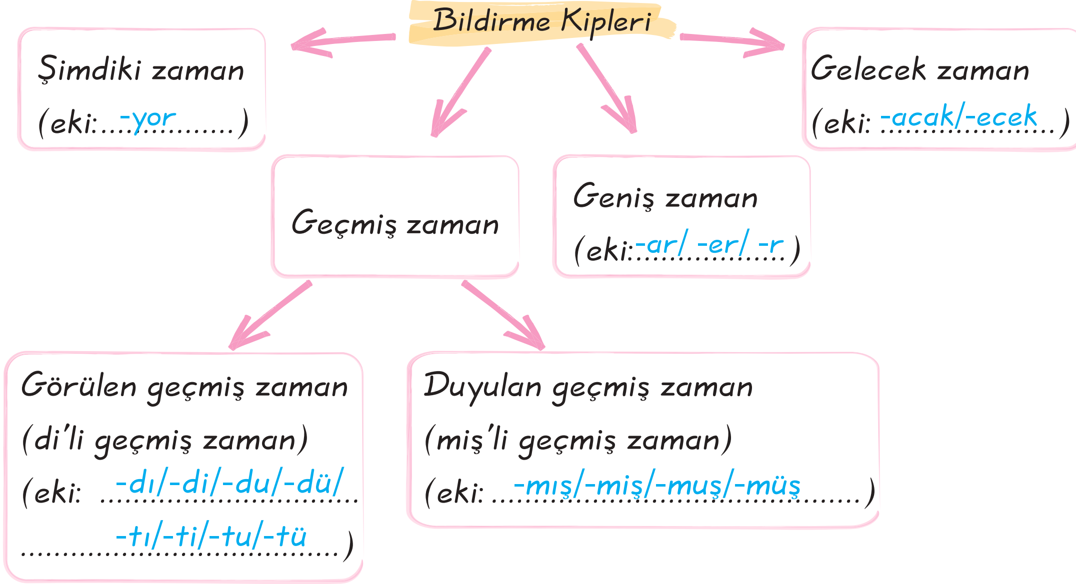

Fiillerin kip eki alarak belli bir kişiyle çekimlenmiş hâline çekimli fiil denir: unutuyorum, yazarım, gitti...

PEKİŞTİRELİM

Aşağıdaki çekimli fiillerin aldığı kip eklerini yazalım.

(biz) gel - i - yor - uz
Şimdiki zaman eki

(sen) unut - acak - sın
Gelecek zaman eki

(onlar) bık - mış - lar
Duyulan geçmiş zaman eki

(siz) yaz - dı - nız
Görülen geçmiş zaman eki

(ben) okut- ur - um
Geniş zaman eki

(o) bak - ar
Geniş zaman eki

FİİLDE KİŞİ

Fiilde Kişi: Fiillerde işi, oluşu, durumu gerçekleştiren varlıklardır.

Çekimli fiillerde kip ekiyle birlikte kullanılan kişi ekleri, fiilin bildirdiği işi, oluşu, hareketi kimin yaptığını belirtir.

Fiillerde üç temel kişi vardır: Sözü söyleyen, sözü dinleyen ve kendinden söz edilen.

Bu kişilerin tekil ve çoğul oluşlarına göre adlandırılışı şöyledir:

I.	tekil kişi:	ben	I.	çoğul kişi:	biz
II.	tekil kişi:	sen	II.	çoğul kişi:	siz
III.	tekil kişi:	o	III.	çoğul kişi:	onlar

! III. tekil kişide genellikle kişi eki olmaz.

UYARI

Fiilde kişi (şahıs) ekleri, fiil çekimlerinde ortaya çıkar. Ayrı ayrı ezberlenmez ve farklılıklar gösterir.

PEKİŞTİRELİM

1. Aşağıda çekimlenmiş olan fiillerin kip ve kişi ekleri ayrılmıştır. Bu eklerin görevlerini örnekteki gibi yazalım.

iste - di - m → I. tekil kişi eki
di: Görülen geçmiş zaman eki

isti - yor - uz → I. çoğul kişi eki
yor: Şimdiki zaman eki

iste - y - ecek - sin → II. tekil kişi eki
ecek: Gelecek zaman eki

iste - r - siniz → II. çoğul kişi eki
r: Geniş zaman eki

iste - miş - siniz → II. çoğul kişi eki
miş: Duyulan geçmiş zaman eki

iste - r - im → I. tekil kişi eki
r: Geniş zaman eki

bekle - r - siniz → II. çoğul kişi eki
r: Geniş zaman eki

bekle - miş - im → I. tekil kişi eki
miş: Duyulan geçmiş zaman eki

bekle - r (III. tekil kişide kişi eki yoktur.)
r: Geniş zaman eki

bekli - yor - lar → III. çoğul kişi eki
yor: Şimdiki zaman eki

bekle - y - ecek - sin → II. tekil kişi eki
ecek: Gelecek zaman eki

bekle - di - k → I. çoğul kişi eki
di: Görülen geçmiş zaman eki

2. **Aşağıdaki cümlelerde, çekimli fiillere gelen eklerin cümleye kattıkları anlamlarla ilgili yargıları, doğru (D) ve yanlış (Y) olarak değerlendirelim.**

	D	Y
"Annem, bu aralar bana kazak örüyor." cümlesinde eylemin "şu anda" yapıldığı bildirilmektedir.	D	....
"Tatilde Anamur'a gittik." cümlesinde eylemin "geçmişte yapıldığı" anlamı vardır.	D	....
"Bu kitapların hepsini okuduk." cümlesinde eylemin "önceden yapıldığı ve bunun başkasından duyulduğu" anlatılmaktadır.	....	Y
"Senin geçtiğini görmemişim." cümlesinde eylemin "önceden yapıldığı ve bunu fark etmeme" anlatılmaktadır.	D	....
"Gittiğim şehrin tarihî yerlerini de gezeceğim." cümlesinde eylem "içinde yaşanan zamanda" gerçekleşmektedir.	....	Y
"Eve gelince mutlaka dinlenir." cümlesinde "her zaman yapılan bir eylemin alışkanlığa dönmesi" anlamı vardır.	D	....
"Sen de babanla maça gitmişsin." cümlesinde "eylemin yapıldığını söyleyen kişinin bunu görmediği" anlamı vardır.	D	....

3. **Aşağıda verilen fiil, kip, kişi bilgileri ile örnekteki gibi çekimli fiiller oluşturalım.**

Fiil	Kip/Zaman	Kişi	Çekimli Fiil
okumak	Görülen geçmiş zaman	I. çoğul kişi	okuduk
anlamak	Duyulan geçmiş zaman	II. çoğul kişi	anlamışsınız
unutmak	Şimdiki zaman	III. çoğul kişi	unutuyorlar
yazdırmak	Geniş zaman	II. tekil kişi	yazdırırsın

KONU TESTİ

1. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde çekimli fiil, zaman bildirmemektedir?

A) Çocuk, soğukta tir tir titriyor.
B) Bu şiiri hepimiz ezberledik.
C) Aycan, bugün projeni teslim etmelisin.
D) Herkes kapısının önünü temizlemiş.

2. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde altı çizili sözcük, gelecek zamanla çekimlenmiş bir fiildir?

A) Başımı dinlemek istiyorum.
B) Babam beni tiyatroya götürecek.
C) Yapacağım işleri planlarım.
D) Gelen adamı tanıyor musun?

3. "Oyun sever bütün çocuklar:
Birdirbir, uzun eşek, körebe..."
(Refik DURBAŞ)

Bu dizelerdeki çekimli fiille aynı kip ve kişi özelliğini gösteren fiil, aşağıdaki cümlelerin hangisindedir?

A) Evdeki hesap, çarşıya uymamış.
B) Bulanık suda balık avlıyor.
C) Baş tacı ettiği annesini çok seviyor.
D) Damlaya damlaya göl olur.

4. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde oluş fiili kullanılmıştır?

A) Söylediklerine çok bozuldum.
B) Sakalı siyah ama saçları ağarmış.
C) Bu kış amma da sıkıcı, yaz gelsin artık.
D) Bu kötü düşüncelerden uzaklaş artık.

5. "Hep birlikte sergiye gidiyoruz." **cümlesindeki çekimli fiilin II. çoğul kişi ve gelecek zamanla çekimlenmiş hâli, aşağıdakilerin hangisidir?**

A) gideceksiniz
B) gidiyorsunuz
C) gidivereceksiniz
D) gidersiniz

6. **Aşağıdaki cümlelerin hangisinde duyulan geçmiş zaman,** "gerçekleştiği zaman değil de sonradan fark edilen bir olay için" **kullanılmıştır?**

A) Annem eve gelmiştir.
B) Yağmur artık durmuştur.
C) Vazoyu kediler kırmıştı.
D) Ödevimi yanlış yapmışım.

7. Dağ başını duman almış,
Gümüş dere durmaz akar,
Güneş ufuktan şimdi doğar,
Yürüyelim arkadaşlar!
(Ali Ulvi ELÖVE)

Yukarıdaki dizelerde bildirme kipli kaç çekimli fiil vardır?

A) 1 B) 2 C) 3 D) 4

Martı

8. (1) Sizce bu dünyada en çok neye ihtiyaç duyarız?
(2) Dünya, yardım edeceklere çok ihtiyaç duyuyor.
(3) Bu dünyada birlikte yaşamak zorunda olan bizler, yardımseverler olmadan yaşayamayız.
(4) Bünyemiz, yaşama devam etmemiz, hep birbirimize yardım etme isteğimizden gelir.

Yukarıdaki numaralandırılmış cümlelerin hangisinde çekimli fiil farklı bir kiple kullanılmıştır?

A) 1. B) 2. C) 3. D) 4.

9. Milletlerin gücü, dillerin gücüyle doğru orantılıdır. Bir millet, ne ölçüde zengin ve renkli bir dile sahipse o ölçüde düşünüyor, ne seviyede düşünüyorsa o çerçevede de konuşabiliyor demektir.

Paragraftaki altı çizili sözcüklerden hangisi ya da hangileri çekimli fiildir?

A) Sadece "orantılıdır" sözcüğü
B) "Sahipse-düşünüyor" sözcükleri
C) "Orantılıdır-sahipse" sözcükleri
D) "Düşünüyor-konuşabiliyor" sözcükleri

10. İki parmakla daktilo yazan biri, saatlerce pratik yapmasına rağmen yine "iki parmakla daktilo yazan" olarak ....

Bu cümle aşağıdaki çekimli fiillerin hangisiyle tamamlanırsa cümledeki eylemin başkasından duyulduğu anlamı oluşur?

A) kalmış B) kalacak
C) kalır D) kalıyor

11. **Aşağıdaki cümlelerin hangisinde eylemin kişisi farklıdır?**

A) İnsan, yaratılışı gereği güzelliklerden çok sıkıntılardan etkilenir.
B) Güzellikler sıkıntıların önüne çıkarılarak mutluluk yakalanmalıdır.
C) Hayatın her safhasını sıkıntılarla dolu zannedersiniz.
D) Oysa her sıkıntının yanında, güzellikler de yaşanır.

Martı

1- C	2- B	3- D	4- B	5- A	6- D	7- D	8- B	9- D	10- A	11- C

YAZIM VE NOKTALAMA

YAZIMI KARIŞTIRILAN SÖZCÜKLER

Yazılı anlatımlarda zaman zaman bazı sözcüklerin yazımlarında hata yapıldığı görülmektedir. "Hiçbir, hiçbir şey, herhangi bir, her şey" sözcüklerinde görülen yazım yanlışları başka sözcüklerin yazımında da görülmektedir.

Doğru bir yazı yazabilmek amacıyla yazılışından emin olmadığımız sözcükler için Türk Dil Kurumunun Yazım Kılavuzu'na bakmalıyız.

Aşağıdaki sözcükler, öğrencilerin yazdığı bazı yazılardan alınmıştır. Bu sözcüklerin doğru yazılışlarını inceleyelim.

Yanlış Yazılış	Doğru Yazılış	Yanlış Yazılış	Doğru Yazılış
ve ya	veya	yanlız	yalnız
birşey	bir şey	çenber	çember
hiç bir şey	hiçbir şey	sandiviç	sandviç
pekçok	pek çok	matba	matbaa
ayak üstü	ayaküstü	eşortman	eşofman
vaz geçmek	vazgeçmek	poaça	poğaça
yada	ya da	espiri	espri
yalnış	yanlış	fülüt	flüt
orjinal	orijinal	beysbol	beyzbol
pisikolojik	psikolojik	tesbit	tespit
klavuz	kılavuz	kapütülasyon	kapitülasyon

PEKİŞTİRELİM

1. Aşağıdaki levhalarda görülen yanlışları düzeltip doğrusunu yazalım.

SATLIK DÜKAN SATILIK DÜKKÂN

ECZAHANE ECZANE

2. ***Aşağıdaki cümlelerde bazı sözcüklerin yazımı yanlıştır. Bu sözcüklerin altını çizip doğrularını yazalım.***

a. Bir kaç öğrenci kütüphanede sesli çalıştı.
Birkaç öğrenci kütüphanede sesli çalıştı.

b. Marmara'da ard arda olan depremlerle sarsıldık.
Marmara'da art arda olan depremlerle sarsıldık.

c. Kirbitle oynayan kardeşimin kiprikleri yandı.
Kibritle oynayan kardeşimin kirpikleri yandı.

d. Profösör Şahincan Özaltun bize herşeyi anlattı.
Profesör Şahincan Özaltun bize her şeyi anlattı.

e. Ahçıdan sovanın nasıl hızlı doğranacağını öğrendim.
Aşçıdan soğanın nasıl hızlı doğranacağını öğrendim.

3. ***Aşağıda karışık olarak verilmiş sözcüklerden yanlış yazılanların üzerini çizelim ve bu sözcükleri doğru yazılışlarıyla cümlede kullanalım.***

~~her kez~~	hoparlör	~~sömestr~~	kontör	antrenman	~~kıravat~~
erozyon	bazen	~~herâlde~~	~~kolleksiyon~~	unvan	~~çukulata~~

Herkes kendine verilen görevi yerine getiriyor.
Sömestir sözcüğünün eş anlamlısı "yarıyıl"dır.
Ağabeyimin kravatını babam bağlıyor.
Herhâlde siz beni başkasıyla karıştırdınız.
Eskiden pul koleksiyonu yapanlar çokmuş.
Her çocuk çikolatayı sever.

4. ***Aşağıdaki cümlede kaç sözcüğün yazımı yanlıştır? Yazalım.*** ...4...
Yazımı yanlış olan sözcüklerin doğrularını yazarak cümleyi yeniden oluşturalım.

Profösör Özlem Aktaş'la bağzı pırojeler üzerinde görüşdük.
Profesör Özlem Aktaş'la bazı projeler üzerinde görüştük.
1 2 3 4

SAYILARIN YAZIMI

Sayıların yazımı ile ilgili olarak geçen yıl öğrendiklerimizi hatırlayalım.

1. Sayılar, harfle de yazılabilir.

2. Birden fazla sözcükten oluşan sayılar, ayrı yazılır.

3. Sıra sayıları, yazıyla ve rakamla gösterilebilir.

4. Romen rakamları; tarihî olaylarda, yüzyıllarda, hükümdar adlarında, tarihlerde ayların yazılışlarında, kitap ve dergi ciltlerinde, kitapların asıl bölümlerinden önceki sayfaların numaralandırılmasında, maddelerin sıralandırılmasında kullanılır.

5. Sıra sayılarının rakamla gösterilmesi durumunda ya rakamdan sonra bir nokta konur ya da rakamdan sonra kesme işareti konarak derece gösteren ek yazılır.

6. Üleştirme sayıları rakamla değil, yazıyla belirtilir.

7. Saat, para tutarı, ölçü, istatistik verilere ilişkin sayılarda rakam kullanılır.

Aşağıdaki cümlelerde kullanılan sayılarda yukarıdaki kaç numaralı kuralın uygulandığını cümlelerin sonuna yazalım.

a. II. Dünya Savaşı'nda pek çok ülke zarar gördü. 4

b. On dört gün boyunca dalgalarla boğuşmuşlar. 2

c. 15'inci doğum günüme hepinizi davet edeceğim. 5

d. Beşer kişilik iki grup münazara yaptı. 1

e. Hepimiz ikişer sıra olup okula girdik. 6

f. 7. sınıfta da başarılı olmak isteyenler, planlı çalışıyor. 5

g. Hepimiz 17.30'da müzenin önünde buluşacağız. 7

h. Bu kitabın I. cilt yazan sayfasında mı baskı yılı yazılmış? 4

Sayıların yazımıyla ilgili öğrenilmesi gereken diğer iki kural:

1. Notayı niteleyen sayılar ayrı yazılır.
   * Bu ezgide ne kadar çok sekizlik ve on altılık nota var.

2. Oyun adlarını niteleyen sayılar bitişik yazılır.
   * Onbeş çubuk oyununu oynayalım.

PEKİŞTİRELİM

1.

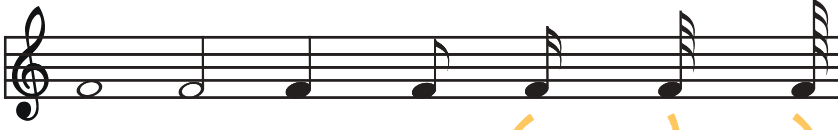

on altılık nota
otuz ikilik nota
altmış dörtlük nota

Yukarıdaki "on altılık nota" **terimini cümlede kullanalım.**

Pek çok şarkıda on altılık nota kullanılıyor.........

a. "On altılık nota" **teriminde geçen sayıyı, sıra sayı sıfatı olarak cümlede rakamla kullanalım.**

16. basamağa kadar çıktık ve geri indik.............

b. **Aşağıdaki cümlelerde sayılarla nitelenen bir çocuk oyununun altı çizilmiştir. Hangi yazılış doğrudur? İşaretleyelim.**

a) Sokağa çıkmıyoruz ki 5 taş oyununu oynayalım. .....

b) Babam küçükken hep oynarmış beştaş oyununu. X

2. **Aşağıdaki cümlelerin hangisinde yazımı yanlış olan bir sözcük vardır? Düzeltelim.**

Haftanın beşinci günü buluşabiliriz.

....

Annem 56'ncı doğum gününde bize anılarını anlattı.

....

Teyzemin yaptığı kurabiyelerden 3'er 3'er yedik.

Teyzemin yaptığı kurabiyelerden üçer üçer yedik.

8'inci sınıfta da birlikte oturalım.

....

KONU TESTİ

1. **Aşağıdaki cümlelerin hangisinde rakamdan sonra gelen ekin yazımı yanlıştır?**

A) Bu 3'ncü uçurtma, gene mi kaçırdın?

B) Sınıfın %90'ı bu sınavda başarılı oldu.

C) Yazım Kılavuzu'nun 26. sayfasına baktın mı?

D) Ben bu yarışmada mutlaka 1'inci olmalıyım.

2. **Aşağıdaki cümlelerin hangisinde yazım yanlışı vardır?**

A) Yarışmaya yedi yüz kişi katılmış.

B) Ben 2001'de doğdum.

C) Saat oniki olmuş, hâlâ evde misin?

D) 19 Mayıs 1919'u unutmayalım.

3. "Saat kaçta gelebilirsin?" **sorusuna verilecek cevapların hangisinde yazım yanlışı vardır?**

A) Altıda gelirim.

B) 17.35'de gelirim.

C) 14.00'te gelirim.

D) 19.00-20.00 arası gelirim.

4. **Hangi cümlede yazımı yanlış bir sözcük kullanılmıştır?**

A) Her yer karmakarışık, her şeyi ben mi düzelteceğim?

B) Her zaman planlı ve düzenli olmalısınız.

C) Herhangi biriniz bu işi üstlenebilir.

D) Bir takım insanlar, sorumluluklarını yerine getirmiyor.

5. **Aşağıdakilerin hangisinde altı çizili sözün yazımı doğrudur?**

A) Etüt merkezimize hoş geldiniz.

B) Birden bire bir fırtına çıktı.

C) Asvalt yapılınca sokağımız çamurdan kurtuldu.

D) Bir kutu kirbitin fiyatını biliyor musun?

6. **Aşağıdaki sözcüklerin yanlış ve doğru yazılış eşleşmelerinin hangisinde yanlışlık vardır?**

	Yanlış	Doğru
A)	mahsun	mahzun
B)	maydanoz	maydonoz
C)	raslantı	rastlantı
D)	çenber	çember

Martı

7. Başkasına dayanmadan yürümek(1) Kendine ait işlerde kararlar verebilmek(2) bazen kendi kendine kalmak ve bu durumdan hoşlanmak(3) olgunluğun ilk belirtileridir(4)

Yukarıdaki cümlenin kaç numaralı yerine nokta (.) konmalıdır?

A) 1 B) 2 C) 3 D) 4

8. Aşağıdakilerin hangisi virgülün (,) kullanıldığı yerlerden biri değildir?

A) Anlama güç kazandırmak için tekrarlanan sözcükler arasında

B) "Yok, evet, pekâlâ" gibi sözcüklerden sonra

C) Tarihlerin yazılışında gün, ay ve yılı gösteren sayıları birbirinden ayırmak için

D) Hitap için kullanılan sözcüklerden sonra

9. Kütüphanede ( ) bizim Erdem ( ) in dayısı çalışıyor ( )

Aşağıdaki noktalama işaretlerinden hangisi, yukarıdaki cümlede verilen boşluklarda kullanılamaz?

A) Virgül B) Ünlem işareti

C) Kesme işareti D) Nokta

10. Sessizce sordu( ) ( )Bu sürprizde senin rolün ne( )( )

Yukarıdaki cümlenin boş yerlerinde sırasıyla hangi noktalama işaretleri getirilmelidir?

A) (:) (") (?) (")

B) (,) (:) (!) (.)

C) (.) (,) (.) (...)

D) (:) (") (!) (")

11. Aşağıdakilerin hangisinde kesme işareti yanlış kullanılmıştır?

A) Ahmet Bey'in annesi geçen gece birdenbire hastalanmış.

B) TBMM'nin bahçesindeki çiçekleri gördün mü?

C) Anadolu'nun Kuzeyi'ne sık sık yağmur yağıyor.

D) 35 ile 25'i sen de mi 5'e bölemedin?

12. Aşağıdaki bilgilerden hangisinde yanlışlık yapılmıştır?

A) Alıntıların aktarıldığı eser ve yazar adları yay ayraç içine alınmaz.

B) Yan yana yazılması gereken dizeler arasına eğik çizgi konur.

C) Sayılara getirilen ekleri ayırmak için kesme işareti konur.

D) Saat ve dakika gösteren sayıları birbirinden ayırmak için iki nokta konmaz.

Martı

1- A	2- C	3- B	4- D	5- A	6- B	7- D	8- C	9- B	10- A	11- C	12- A

ATATÜRK

KONULAR

* Sözcükte ve Sözcük Gruplarında Anlam
* Cümlede Anlam
* Paragrafta Anlam
* Dil Bilgisi
    - Dilek Kipleri
    - Fiillerin Olumlu, Olumsuz ve Soru Hâli
    - Zarflar (Belirteçler)
    - Sözcüklerin Farklı Görevlerde Kullanımı
* Yazım ve Noktalama

SÖZCÜKTE VE SÖZCÜK GRUPLARINDA ANLAM

TERİM ANLAM

Terim: Bir bilim, sanat, spor ya da meslek dalıyla ilgili kavramları karşılayan sözcüklerdir.

"İnsanın bedeninde baş, kol ve bacaklar dışında kalan bölüm" anlamında temel anlamı olan "gövde" sözcüğü, "isim ve fiil köklerinden yapım ekleriyle türetilmiş sözcük" anlamında kullanıldığında dil bilgisi terimi olur:

"İnsanlık" gövde hâlinde bir sözcüktür.
dil bilgisi terimi

İlgili Alanlar	Terimler
fotoğrafçılık	deklanşör
gemicilik	pusula
tıp	bakteri
fotoğrafçılık	flaş
tiyatro	replik
çevre	arıtma

UYARI

Bazı sözcükler, birden çok alanla ilgili terim olarak kullanılabilir.

ÖRNEK kök → matematik terimi
→ dil bilgisi terimi
→ biyoloji terimi

ÇIKMIŞ SORU

"Kök" **sözcüğü aşağıdaki cümlelerin hangisinde terim anlamıyla kullanılmıştır?**

A) Aniden başlayan tipi ve fırtına onların sıcak evini kökünden sarsıyordu.
B) Kökü geçmişe dayanan güzel bir dostlukları vardı.
C) Yaşadıkları sorunu kökünden çözmek için bir araya geldiler.
D) "Yaptırmak" kelimesinin kökünü bulmak için bütün eklerini çıkardı.

ÇÖZÜM

A seçeneğinde "kök" sözcüğü, "kökünden sarsmak" deyiminde mecaz anlamlı olarak kullanılmıştır. B seçeneğinde "kök" mecaz anlamlıdır; "kaynak, köken" anlamında kullanılmıştır. C seçeneğinde "kökünden çözmek" deyiminde geçen "kök" sözcüğü, mecaz anlamlıdır. D seçeneğinde ise "kök" sözcüğü, dil bilgisi terimidir; "sözcüğün anlamlı en küçük parçası" anlamındadır. Doğru seçenek D'dir.

PEKİŞTİRELİM

1. Aşağıdaki metinde geçen terimlerin hangi alanla ilgili olduklarını yazalım.

pay	: matematik	kafiye	: edebiyat
fırça	: resim	tuval	: resim
astronot	: gök bilimi	ilaç	: tıp
aşı	: tıp	kale	: futbol
laboratuvar	: fen bilimleri	pota	: basketbol
faul	: futbol	dekor	: tiyatro

2. Aşağıdaki cümlelerde altı çizili sözcüklerin hangi alanla ilgili terim olduklarını eşleştirerek gösterelim.

Cümle	Alan
Bu dikdörtgenin alanını bulunuz.	matematik
Oyuncular, sahanın kenarına toplandı.	spor
Katarakt, göze perde inen bir hastalıkmış.	tıp
Oyunun üç perdesinde de rolüm var.	tiyatro

3. Aşağıdaki alanlarla ilgili terimler yazalım.

futbol : kaleci, gol, faul, taç, top, saha, korner

tıp : aşı, ilaç, tedavi, doktor, hemşire, hastane

uzay : astronot, uzay mekiği, pilot, yer çekimi, hava boşluğu

PEKİŞTİRELİM

1. Aşağıdaki paragrafta geçen sözcük gruplarının altını çizelim.

Öğle tatili olunca okulumuzun kütüphanesinde arkadaşlarımızla buluştuk. Kütüphanenin bir köşesi, Atatürk'e dair kitaplara ayrılmıştı. Önce aramızda bir görev dağılımı yaptık. Serdar, Atatürk'ün fikir hayatını; Hilâl, Atatürk'ün kişilik özelliklerini; Seçil de Atatürk'ün akıl ve bilime verdiği önemi araştıracak, araştırmalarının sonuçlarına göre sunumlarını hazırlayacaklardı. Arkadaşlar, benim de program yöneticisi olarak grup sözcüsü olmamı istediler. Arkadaşlarımın bu düşüncesi, beni hem çok heyecanlandırmış hem de çok mutlu etmişti. Hemen işe koyulduk. Önce Atatürk bölümünden ilgili kitap ve dergileri inceledik, notlar aldık. Sunumlarda kullanılmak üzere konuyla ilgili görsel materyalleri de inceledik.

(İbrahim GÜLTEKİN)

2. Aşağıdaki paragrafta geçen "dil, ifade, kabiliyet, kavram" **sözcüklerinin anlamları ile ilgili önce tahminlerde bulunalım, sonra sözlükten bu sözcüklerin anlamlarını yazalım.**

Türk dili; zengin, geniş bir dildir. Her kavramı ifade kabiliyeti vardır. Yalnız onun bütün varlıklarını aramak, bulmak, toplamak, onlar üzerinde çalışmak lazımdır.

(Atatürkçülük, I. Kitap)

Sözcük	Tahminim	Sözlük Anlamı
dil	"Ağzımızda konuşmaya yarayan organ" diyebilir.	İnsanların düşündüklerini ve duyduklarını bildirmek için, kelimelerle veya işaretlerle yaptıkları anlaşma, lisan.
ifade	"Söylemek" diyebilir.	Anlatım.
kabiliyet	"Becerikli" diyebilir.	Yetenek.
kavram	"Canlı, cansız varlık" diyebilir.	Bir nesnenin veya düşüncenin zihindeki soyut ve genel tasarımı.

3. **Aşağıdaki cümlelerde geçen deyimlerin altını çizelim ve bu deyimlerin anlamını yazalım.**

a. Umut, ne kadar ele avuca sığmayan bir çocukmuş.

Söz dinlemeyen, şımarık.

b. Sürekli iş değiştiriyor, bu işi de ağzına burnuna bulaştırmış.

Bir işi becerememek, berbat edip bozmak.

c. Dedem onun sözünü dinlediğimizde "Biz bu sakalı değirmende ağartmadık." der.

Geçen yıllarla pek çok deneyim kazanmış olmak.

d. Ben tecrübeli değilim ki uzağı göremem.

İleride ne olacağını kestirmek.

e. Doktorun sözü ağzında kaldı, hasta sürekli soru sordu.

Konuşmasını bitirememek.

4. **Aşağıda iki grup sözcük var: Bir tarafta dilimize yabancı dillerden giren sözcükler, diğer tarafta bu sözcüklerin Türkçedeki karşılıkları var. Verilen sözcükleri, Türkçe karşılıkları ile eşleştirelim.**

1.	fifti fifti	(..f..)	a.	ağ
2.	web	(..a..)	b.	hesap
3.	viraj	(..d..)	c.	saçma
4.	şov	(..g..)	d.	dönemeç
5.	printer	(..l..)	e.	engel
6.	dekont	(..h..)	f.	yarı yarıya
7.	dijital	(..k..)	g.	gösteri
8.	bariyer	(..e..)	h.	hesap belgesi
9.	adisyon	(..b..)	ı.	yerleşke
10.	absürt	(..c..)	j.	giriş
11.	kampüs	(..ı..)	k.	sayısal
12.	antre	(..j..)	l.	yazıcı

99

KONU TESTİ

1. Seslenirdi gençliğe: Öğrenin dilimizi,
Kültürlü insan olun, kimse yenmesin sizi.
"Açı, uzay, gerekçe, kesit, konum, dikdörtgen,
Artı, eksi, yarıçap, eşit, çarpı ve üçgen"
(Hasan SANCAK)

Bu şiirde geçen aşağıdaki sözcük çiftlerinden hangisinin içinde terim olmayan sözcük vardır?

A) uzay - gerekçe
B) açı - artı
C) dikdörtgen - çarpı
D) yarıçap - üçgen

2. Muhsin Ertuğrul ve arkadaşları, 1932 yılının ilk aylarında Faruk Nafiz Çamlıbel'in "Akın" piyesini oynamak üzere hazırlığa başlıyorlar. Dekorlar, kostümler yapılıyor. Roller dağıtılıp ezberleniyor. Yapıt, oynanacak duruma geldikten sonra temsillere başlanabileceği Atatürk'e bildiriliyor ve şubat ayının ilk haftalarında "Akın" oynanıyor.

Bu paragrafta altı çizili sözcüklerin ortak özelliğini belirten kavram, aşağıdakilerden hangisidir?

A) Eş anlamlı
B) Yakın anlamlı
C) Terim
D) Karşıt anlamlı

3. **Aşağıdaki cümlelerin hangisinde mecaz anlamlı sözcüğün altı çizilmiştir?**

A) Ne kadar derin bir uykuya dalmıştın.
B) Dik açılar doksan derecedir.
C) Dersler bu ayın sonunda kesilir artık.
D) Yolun bu parçası oldukça bozuk.

4. **Aşağıdaki cümlelerin hangisinde farklı bir alanla ilgili terimin altı çizilmiştir?**

A) Çocuk kızamık olunca annesi iş yerinden izin aldı.
B) Bağ bahçe ziraatında kullanılan birçok aşı şekli vardır.
C) Boğmaca olan çocuğu, bahçede oynamaya gönderme!
D) Kabakulak, aşısı çıkmadan önce çok salgın bir hastalıktı.

5. **Aşağıdaki cümlelerin hangisindeki deyim** "her türlü zarara, kötülüğe, felakete uğramak, çok sıkıntı çekmek" **anlamındadır?**

A) Neden pişmiş kelle gibi sırıtıyor ki bu adam?
B) Biz elimizden geleni yapıyoruz, sen pişmiş aşa su katıyorsun.
C) Bu yaşadıklarım pişmiş tavuğun başına gelmez.
D) Pişmiş armut gibi eline düştün onun ama kıymetini bilmeyecek.

6. **Aşağıdaki anlamların hangisi** "düşkün" **sözcüğünün mecaz anlamıdır?**

A) Bir şeye kendini aşırı vermiş olan, çok bağlı, meraklı, tutkun.
B) Yoksulluk sebebiyle mutluluk ve refahını kaybetmiş.
C) Yaşlılık, hastalık gibi nedenlerle çalışma gücü azalmış.
D) Değer ve onurunu yitirmiş.

1- A	2- C	3- A	4- B	5- C	6- D

CÜMLEDE ANLAM

DOĞRU CÜMLE KURMA

Dilimizin kurallarına uygun, ne demek istendiği belli olan, yanlış anlaşılmalara neden olmayacak cümleler kurmak için dikkat edilmesi gereken başka yönler de vardır.

* Çelişen sözcükler bir arada kullanılmamalıdır.

ÖRNEK Hemen hemen tam altı ay kaldım teyzemin yanında.

İki sözün cümledeki varlığı anlamsızlık oluşturuyor.

* Deyimlerin kalıpları bozulmamalı ve deyimler yerinde (anlamına uygun) kullanılmalıdır.

ÖRNEK Kazananlar listesinde adımı göremeyince eteklerim zil çaldı.

"Etekleri tutuşmak" deyimi kullanılmalıydı.

* Zaten çokluk bildiren bir sıfatla belirtilmiş adlara çoğul eki getirilmemelidir.

ÖRNEK Birçok çocuklar bir araya gelip etkinlik yaptı.

"Birçok" sözcüğünde çoğul anlam verildiği için buradaki çoğul eki gereksizdir.

PEKİŞTİRELİM

1. **Aşağıdaki cümleler** "doğru cümle" **özelliği taşımamaktadır. Bunun nedenini ve cümlelerin doğru hâlini yazalım.**

	Yanlışlığın Nedeni	Cümlenin Düzeltilmiş Hâli
Eminim bu akşam da kesinlikle bize gelecek.	Hem kesinlik hem ihtimal bildiren iki sözcük (eminim-kesinlikle) aynı cümlede.	Eminim bu akşam bize gelecek. Kesinlikle bu akşam bize gelecek.
Kar nedeniyle eğitim öğrenime ara verildi.	"Öğrenim" değil, "öğretim" sözcüğü kullanılmalıydı.	Kar nedeniyle eğitim öğretime ara verildi.
Konuşmamı büyük bir saygıyla dinliyordu, lafı ağzımdan aldı.	Deyim ile cümledeki ifade çelişiyor.	Konuşmamın sonunu bile beklemedi, lafı ağzımdan aldı.
Tanımadığım biri geldi odama ve kendini tanıştırdı bana.	"Tanıştırdı" yerine "tanıttı" olmalıydı.	Tanımadığım biri geldi odama ve kendini tanıttı bana.

PEKİŞTİRELİM

1. **Aşağıdaki atasözlerini verilen açıklamalardan uygun olanın altına yazalım.**

* İki cambaz bir ipte oynamaz.
* Altın eşik, gümüş eşiğe muhtaç olur.
* Ne ekersen onu biçersin.
* Su testisi, su yolunda kırılır.

Kurnaz, hileci iki kişi, bir iş üzerinde karşılaşırsa birbirlerini aldatmak için bütün hünerlerini harcar. Bu durum, ikisi için de tehlikelidir.

İki cambaz bir ipte oynamaz.

Bugün birine iyilik yapan, yarın ondan iyilik; kötülük yapan da kötülük görür.

Ne ekersen onu biçersin.

Bir kişi ya da bir şey, hangi amaca hizmet ediyorsa o uğurda bir kazaya uğrar; yok olur.

Su testisi, su yolunda kırılır.

Zenginliğe de işbaşında olmaya da güvenilmemelidir. Gün gelir, zengin fakirleşir; eskiden fakir iken zengin olan kişiye muhtaç duruma düşer. İşbaşında da bu durum böyledir.

Altın eşik, gümüş eşiğe muhtaç olur.

2. **Aşağıdaki cümlelerle ilgili anlam özelliklerini verilen özelliklerden seçerek cümlelerin karşısına yazalım.**

Sebep-sonuç cümlesi	Amaç-sonuç cümlesi	Öznel cümle	Nesnel cümle

1. Sizinle çalışmak için randevu alacaktım. — Amaç-sonuç cümlesi
2. Terli terli su içtiğinden hastalandı. — Sebep-sonuç cümlesi
3. Hikâyenin konusu bir ana oğulun yaşadıklarıdır. — Nesnel cümle
4. İpek Ongun'un bu romanı, bizim yaşımızdakileri anlatan güzel bir romandı. — Öznel cümle

KONU TESTİ

1. Çelişen sözcüklerin bir arada kullanılması, doğru cümleye aykırıdır.
Aşağıdakilerin hangisinde bu açıklamaya uygun bir örnek vardır?
A) Sanırım bu oyunu sen düzenledin.
B) Kuşkusuz, baban da söylediklerine inanmış olmalı.
C) Söylediklerinle yaptıkların birbirini tutmalı.
D) Bu günlükte yazılanlar, kesinlikle doğrudur.

2. **Aşağıdaki cümlelerin hangisinde altı çizili sözcüğün çıkarılması gerekmektedir?**
A) Altı gündür ondan haber bekliyorum.
B) İlaçlar tahminimce küçük çantadaydı.
C) Bunu hemen tamir edebilirim.
D) Onunla aynı otobüste yan yana geldik sanırım.

3. **Aşağıdaki tamlamalardan hangisinde ismin aldığı çoğul eki gereksizdir?**
A) birçok insanlar
B) çoğu bitkiler
C) bütün varlıklar
D) birtakım adamlar

4. "Bu kadar kısa sürede bir oyunu sahneye nasıl koydunuz, doğrusu gerçekten ...."
Bu cümle aşağıdaki deyimlerin hangisi ile tamamlanırsa cümlenin anlamı ile deyim çelişmez?
A) suya sabuna dokunmamak
B) geçti Bor'un pazarı
C) yangına körükle gitmek
D) parmak ısırtmak

5. **Aşağıdakilerden hangisinde cümleyle ilgili verilen bilgi yanlıştır?**
A) Annesini dinlemediği için çok pişman oldu. (Neden-sonuç cümlesi)
B) Ona istediği çantayı alacağız; çünkü söz verdik. (Neden-sonuç cümlesi)
C) Maçı izlemek için stada gitti. (Neden-sonuç cümlesi)
D) Çocuk, sevincinden ağladı. (Neden-sonuç cümlesi)

6. **Aşağıdaki cümlelerin hangisinde altı çizili söz grubunun cümleye kattığı anlam, farklıdır?**
A) Ders çalışmak için kütüphaneye gitmiş.
B) Babasından çekindiği için gelmiş.
C) Dayımla vedalaşmak için telefon ettim.
D) Dikkatimizi dağıtmamak için radyoyu açmadı.

Martı

7. Aşağıdaki atasözlerinden hangisinin anlatımında nesnellik vardır?

A) Su akar, yolunu bulur.

B) Su içene yılan bile dokunmaz.

C) Göle su gelinceye kadar kurbağanın gözü patlar.

D) Suyun duru akanından, insanın yere bakanından korkmalı.

8. (1) Göller için son kötü haber Akşehir'den geldi.

(2) 5 yıl önce 350 bin kilometrenin üzerinde sulak alana sahip olan göl, bugün tam bir çölü andırıyor.

(3) Doğa Derneği Sulak Alanlar Koordinatörü Hatice Dinç Sarısoy, sulak alanların azalmasında insanı üzen en büyük sebebin sulama konusunda yapılan yanlışlıklar olduğunu vurguluyor.

(4) "Geleceği düşünmeden açılan kaçak su kuyularıyla yer altı suları tarıma aktarıldığı için göller ve diğer sulak alanlar beslenemiyor."

Yukarıdaki cümlelerin anlam özellikleriyle ilgili olarak verilen aşağıdaki bilgilerin hangisi yanlıştır?

A) 1. cümle öznel cümledir.

B) 2. cümlede benzetme vardır.

C) 3. cümle nesnel cümledir.

D) 4. cümle neden-sonuç cümlesidir.

9. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde öznel bir anlatım vardır?

A) Güzel Muğla ilçemizde Akdeniz iklimi hüküm sürer.

B) Akdeniz ikliminde yazlar sıcak ve kurak, kışlar ılık ve yağışlı geçer.

C) Kıyıdan içeri gidildikçe kara ikliminin etkisi görülür ve ısı düşer.

D) Yağış miktarı 775mm ile 1180mm arasında değişir.

10.

> Geçmişi geri alacak kadar hayalci değilim çünkü ona paha biçilemez.

Bu cümle ile ilgili olarak aşağıdakilerin hangisi söylenemez?

A) Öznel bir cümle

B) Kanıtlanamaz bir cümle

C) Amaç-sonuç cümlesi

D) Neden-sonuç cümlesi

11. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde mecazlı bir anlam vardır?

A) Ne kadar zor bir işte çalışıyorsun.

B) Her türlü imkâna sahipsin, ne rahat yaşıyorsun.

C) Şimdi sen böyle yapınca onun ekmeğine yağ sürüyorsun, böyle davranma artık!

D) Her sabah ekmeğime yağ ve reçel sürerek kahvaltı yapıyorum.

Martı

1- B	2- D	3- A	4- D	5- C	6- B	7- A	8- C	9- A	10- C	11- C

PARAGRAFTA ANLAM

OKUDUKLARINI SIRAYA KOYMA

Karışık olarak verilen olaylar ya da bilgiler, kronolojik sıra ve mantık akışıyla düzenlenir. Bu çalışmanın amacı, metindeki düşünce ya da olay zincirini doğru oluşturmak ve metnin planının kurgusunu ortaya koymaktır. Bunun için de okunanları iyi kavramak ve cümleler arasındaki bağlantıyı oluşturmak gerekir.

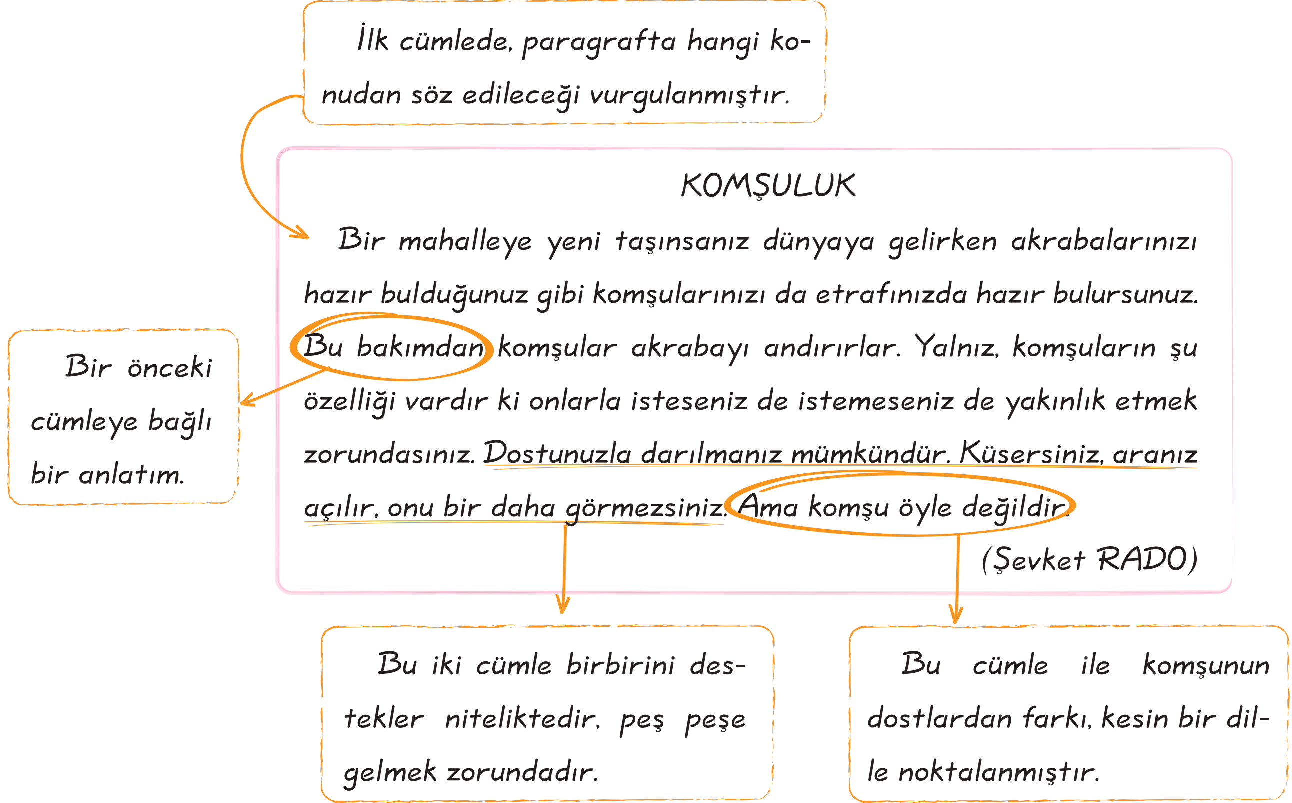

Yaz tatilinin bir haftasını annemle birlikte Ege Üniversitesi Gözlemevi 7. Amatör Astronomlar Yaz Okulunda geçirdik. Türkiye'nin çeşitli illerinden gelen 9 kursiyerdik. İlk gün öğretmenlerimizle tanıştıktan sonra kuramsal derslere başladık.

(Gökçe DEMİRSOY)

Olaylar ya da düşünceler sıralanırken mantık akışı ve kronolojik sıraya dikkat edilmelidir.

Bu paragrafta son cümleyi, ilk cümle gibi başa alabilir miyiz? Elbette olmaz çünkü önce nereye gittikleri hakkında, sonra kursiyerler hakkında bilgi vermiş.

ÇIKMIŞ SORU

1. Bizler, bir kenarda beklerken çok büyük tüplerle balonların içlerine hava dolduruluyor.
2. Gökyüzü benek benek balonlarla kaplandığında o sepetlerden birinin içinde bizler de varız.
3. Aynı anda elliden fazla balonun şişmesine, şekillenmesine ve büyümesine tanık oluyoruz.
4. Bakıyoruz aşağıya, yukarıdan bakınca bambaşka görünen dünyaya.
5. Kapadokya'da bir cumartesi sabahı gün ağarmak üzereyken vadideki yüzlerce insan gibi beklemeye başlıyoruz.
6. Her şey tamam olduğunda yolcular onar yirmişer balon sepetlerine doluşuyor.

Numaralandırılmış cümleler, olayların oluş sırasına göre nasıl sıralanmalıdır?

A) 1, 6, 3, 5, 4, 2 B) 5, 1, 3, 6, 2, 4 C) 5, 3, 2, 1, 4, 6 D) 1, 2, 5, 4, 6, 3

ÇÖZÜM

Olayların akış sırasını en iyi ve doğru olarak sıralayan, B seçeneğidir. Önce nerede beklenildiği, sonra burada büyük tüplerle balonların şişirildiği ve bunun aynı anda elliden fazla balona uygulandığı anlatılıyor. Her şey tamamlanınca bekleyen yolcular, onar yirmişerlik gruplarla balon sepetlerine biniyor. Yazar da bu balonların birindedir ve az önce aşağıdan yukarıya baktıklarında gördükleri gökyüzünden, aşağı bakmaktadırlar. Diğer seçeneklerde olayların oluş sırası doğru değildir. Doğru seçenek B'dir.

ÇIKMIŞ SORU

1. Zemin katta küçük bir lokanta vardı.
2. Ondan yukarıda ise terzilerin, müzisyenlerin, doktorların tabelaları bulunuyordu.
3. Delikanlı, kalabalığın uzağında durarak iş merkezine aşağıdan yukarıya doğru şöyle bir göz gezdirdi.
4. Elektrikli tabelanın bulunduğu ikinci kat, diş polikliniğiydi.
5. Geniş pencereleri olan birinci katta, çanta ve ayakkabı satan dükkânlar sıralıydı.
6. Bina dört katlıydı.

Numaralandırılmış cümleler, mantık akışına göre nasıl sıralanmalıdır?

A) 6, 5, 4, 3, 1, 2 B) 3, 4, 2, 6, 1, 5 C) 3, 6, 1, 5, 4, 2 D) 6, 1, 2, 4, 3, 5

ÇÖZÜM

Olayların akış sırasını seçeneklere göre incelediğimizde paragrafta bir gencin, baktığı bir binadaki gözlemlerini dile getirdiği görülüyor. Delikanlı önce iş merkezine bakıyor, binanın dört katlı olduğunu gözlemliyor ve zemin kattan yukarı doğru gördüklerini belirtiyor. Bunu sırayla anlattığı cümleler ise C seçeneğindedir. Buna göre doğru seçenek C'dir.

PEKİŞTİRELİM

Aşağıdaki paragraflarla ilgili soruları cevaplayalım. Olayları ve bilgileri yorumlayalım.

1.

(1) Geçenlerde bir gün eve dönüyordum. (2) Sıkça uğrayıp şeker aldığım dükkâna girdim. (3) Tezgâhın önünde bir müşteri daha duruyordu. (4) Dükkâncı, şeker kâğıdına koymak için kaşığını arayıp buldu, tartarak bana uzattı. (5) Tam bu sırada yanımda bulunan diğer müşteri, çok tatlı ve kibar bir sesle "Sıramı başkasına verdiniz benim için şeker koyarken kaşık yerine parmaklarınızı kullandınız benden özür bile dilemediniz, bu doğru mu?" deyince dükkâncı da ben de şaşırdık.

Bu paragrafın ilk cümlesi niçin 5 numaralı cümle olamaz? Yazalım.

5 numaralı cümle "tam bu sırada" diye başlıyor, demek ki kendinden önce başka bir olay anlatılmış; bu nedenle ilk cümle olamaz.

2.

(1) Atatürk, Türk milletini geri bırakan nedenleri araştıran, bulan ve ortadan kaldırmaya çalışan bir önderdi. (2) Atatürk'e göre, son asırlarda Türk milletini geri bırakan kurumlar vardı. (3) Bu kurumlar, akıl ve bilime yer ve önem verilmesini de engelliyordu. (4) Oysa aklın hâkimiyetine ve bilimin rehberliğine uymadan ilerlemek, gelişmek ve çağdaş uygarlığa ulaşmak, mümkün değildi.

Bu paragrafın 2 ve 3. cümlelerini paragrafın başına ve sonuna ayrı ayrı koymak mümkün mü? Yazarak açıklayalım.

2 ve 3. cümleler dikkatle okunursa 3. cümlede 2. cümledeki kurumlardan söz edilmiş yani bu cümleler hem ayrılamaz hem de bu sıra bozulamaz.

3.

(1) Teker de bir buluştu, ilk tekeri yapan adam da ilk kağnı arabasını bu şekilde yürüten adam da korkunç büyük buluş yapmıştı.

(2) Düşünce ile sanat hayatının tamamı ve bilim hayatının tamamı buluş üstüne kuruldu.

(3) Bence o adam Einstein (Aynştayn) kadar zeki bir adamdı ve o dönem için Einstein kadar zeki olan bir adam, bu dönem için Stefan Hawking (Stefın Hovking) kadar önemli olan bir adamdır.

(4) Mesela çok merak ediyorum, kafasında o tekeri ilk tasarlayıp "Ya böyle bir şey yapsak; bu yürüse, ağırlık buna paylaşılsa ve böylece bir araba çekilebilse." diye düşünen adamı.

(5) Sanatta da öyle. Picasso'nun (Pikaso) ilk bulduğu kolaj da bir buluş.

(6) Çünkü billimde de geçmişte olan buluşlar olmasa daha sonraki buluşlar bunun üstüne eklenemezdi.

(Bedri BAYKAM)

Yukarıdaki cümleleri anlamlı bir bütün oluşturacak biçimde sıraladığımızda sıralama nasıl olur?

2 - 1 - 4 - 3 - 6 - 5

PEKİŞTİRELİM

1. Aşağıdaki metni okuyalım ve metin ile ilgili soruları cevaplayalım.

Hoşafa davet eder Hoca'yı bir komşusu,
Nefis bir hoşaf... Tencere dolusu.
Otururlar tencerenin başına,
Komşu, küçük bir kaşık verir arkadaşına
Büyük bir kepçe alır kendisi de.
Girişirler hoşafa ikisi de.
Koca kepçe dolar dolar boşalır,
Hoca ise bu işte pek yaya kalır.

Minnacık kaşığıyla -kısaca- hava alır.
Hoşafa bir gidip bir gelmededir.
O sırada komşudan sesler yükselmektedir.
Varamaz Hoca bu işin tadına;
Komşu da inadına,
Her kepçede, "Of! Aman, öldüm!" der.
Bu hâl Hoca'nın pek gücüne gider.
"Komşu, der; ne oluyoruz, bilelim;
Ver şu kepçeyi, bir de biz ölelim."
(Orhan Veli KANIK)

a. Metindeki olay, kaçıncı kişi ağzından anlatılmıştır?

Metindeki olay üçüncü kişi ağzından anlatılmıştır çünkü yazar; şahsen yaşamadığı, gördüğü ya da duyduğu bir olayı anlatmıştır.

b. Metinde olay, yer, zaman, varlık kadrosunun hangisi ile ilgili bilgi yoktur?

Metindeki olay bellidir: Hoca'nın hoşafı elindeki küçük kaşık nedeniyle istediği kadar yiyememesidir.
Hoca davet edilmiş ama bu davet nerede gerçekleşmiştir, belli değildir.
Olayın gerçekleştiği bir zaman dilimi de yoktur. Olaydaki varlık kadrosu Hoca ve komşudur.

c. Metne hangi başlık konabilir?

Metnin son cümlesi (dizesi), ilginç olduğu için buradan yola çıkılarak "Bir de Biz Ölelim" başlığı konabilir.

d. Şiirdeki son sözcüklerde bulunan benzer seslerle uyum sağlamak için şair, kural dışı "Varamaz Hoca bu işin tadına." **dizesinde hangi deyimi oluşturan sözcüklerinin yerini değiştirmiş ve aralarına başka sözcükler koymuştur?**

"Varamaz Hoca bu işin tadına." dizesinde "tadına varmak" deyimini oluşturan sözcüklerin yeri değişmiş (varmak tadına) ve aralarına başka sözcükler (Hoca bu işin) konmuştur.

2. El sanatları, insanoğlu var olduğundan beri çeşitli şartlara bağlı olarak ortaya çıkmış ve gelişmiştir. İnsanların ihtiyaçlarını karşılamak, örtünmek ve korunmak amacı ile ilk örneklerini vermiştir. Daha sonra gelişerek çevre şartlarına göre değişimler gösteren el sanatları, ortaya çıktığı toplumun duygularını, sanatsal beğenilerini ve kültürel özelliklerini yansıtır hâle gelerek "geleneksel" bir özellik kazanmıştır.

a. **Metnin ana fikri, paragrafın hangi cümlesinde verilmiştir? Yazalım.**

Metnin ana fikri, ilk cümlede verilmiştir.

b. **Metinde ele alınan yardımcı düşünceler nelerdir? Yazalım.**

* İnsanların ihtiyaçlarını karşılamak, örtünmek ve korunmak, el sanatlarının doğuşuna sebep olmuştur.
* Çevre şartları, el sanatlarının değişimine sebep olmuştur.
* El sanatları, ortaya çıktığı toplumu yansıtmaktadır.
* El sanatları, ait olduğu toplumun sanatsal ve kültürel özelliklerini yansıttığı için gelenekseldir.

3. **Aşağıdaki diyaloğa hangi başlığı koyabiliriz? Yazalım.**

İlkokul çağlarından beri türkülerin içindeyim, aslında aileden gelen bir şey; bizde bağlama çalmayan, türkü sesi güzel olmayan yok. Liseden sonra TRT Ankara Radyosu Gençlik Korosu sınavlarına girdim ve kazandım. Aynı anda Mamak Belediyesi (şu anki belediye konservatuvarları yani) sınavlarına girdim ve kazandım. Oradaki sınavda 2. olmuştum ama 1. olan arkadaş gerçekten harika bir sesti. Bu iki koroyu birkaç yıl sonra bıraktım. 2 yıl süre Hacettepe Üniversitesinden ve özel hocalardan şan ve nota dersleri aldım, 2003 yılında Grup Su'ya katıldım. 2006 yılında SÜZ adlı albümde yer aldım. Anadolu'nun birçok ilinde konserler verdik. 2009 yılı Mayıs ayı ve ilk solo çalışmam: "Nazlı Nazlım".

(Serdar ŞİMŞEK)

Müzik Yaşantım | Ben ve Müzik | İşte Müzik Yolculuğum

METİN TÜRLERİ

Şiir

Şiir: Duygu, düşünce ve hayallerin düzyazılardan farklı olarak dizeler hâlinde, güzel ve etkili bir biçimde anlatıldığı yazılardır.

Şiirde, günlük dilde kullanılan sözcüklere yeni anlamlar kazandırılır. Anlatımdaki özelliğin dışında şiire biçim yönünden bir uyum kazandırmak için dize sonlarındaki sözcükler birbirine benzetilir ya da hece yönünden dizeler denk tutulur. Bazıları da dizelerin hece sayılarını aynı yazar.

RÜYA KIZIN MASALI

Kafdağı'nda oturur (7 hece)
Işıktan evi vardı.
Rüya Kız Kafdağı'nda (7 hece)
Rüyaları yazardı.

Sessizce ninni söyler
Aydede'ye çıkardı.
Uyku bekçileriyle
Gökyüzünü yıkardı.

Kapılar kapalıydı
Nerden girdi bu hırsız?
Uykularımı çalan,
Bilmece şu Rüya Kız.

Ses benzerliği

Rüya Kız çiçek çiçek
Bahar gibi açardı,
Suyu öpünce yüzü,
Uyku göğe uçardı.

Uykunun sarayına
Nur taşırdı bir yıldız
Güneşin şarkısıyla
Kaybolurdu Rüya Kız.

(M. Ruhi ŞİRİN)

Her iki şiirde de hece sayıları kendi içlerinde aynıdır (7,8). Ahengi sağlayan ses benzerlikleri vardır.

SAĞIR DAĞLAR

Ah şu dağlar, Bey Dağları;
Sızım sızım sızlat beni!
Yürek yangın, gönül hasta;
Hadi bana anlat beni!
...

Ses benzerliği

(Serap DEMİRTÜRK)

Ah şu dağlar, Bey Dağları; (8 hece)
Sızım sızım sızlat beni! (8 hece)
Yürek yangın, gönül hasta; (8 hece)
Hadi bana anlat beni! (8 hece)
...

PEKİŞTİRELİM

Aşağıdaki şiirlerde dize sonlarındaki benzer seslerin olduğu sözcüklerin altını çizelim, bu sözcükleri çizgilerle birleştirelim ve dizelerdeki hece sayılarını bulalım.

1.
Affan Dede'ye para saydım,
Sattı bana çocukluğumu.
Artık ne yaşım var ne adım;
Bilmiyorum kim olduğumu.
Hiçbir şey sorulmasın benden.
Haberim yok olan bitenden.
(Cahit Sıtkı TARANCI)

Benzer seslerin olduğu sözcükler

Bu şiirde dizelerin hepsi ...dokuzar... hecedir.

2.
İstanbul'u dinliyorum, gözlerim kapalı;
Önce hafiften bir rüzgâr esiyor;
Yavaş yavaş sallanıyor
Yapraklar ağaçlarda;
Uzaklarda, çok uzaklarda
Sucuların hiç durmayan çıngırakları;
İstanbul'u dinliyorum, gözlerim kapalı.
(Orhan Veli KANIK)

Benzer seslerin olduğu sözcükler

Bu şiirde dizelerin sayıları, ...birbirinden farklıdır....

3.
Süratle giderken düşünmek gerek.
Sürat felakettir, yapma arkadaş!
Yanında taşıma kazmayla kürek
Şeritten şeride sapma arkadaş!
...
Çağımızda araç pek çok ihtiyaç
Viraja girerken sert frenden kaç
Müziğin sesini biraz hafif aç
Savrulup toprağı öpme arkadaş!
(Murat DUMAN)

Benzer seslerin olduğu sözcükler

Bu şiirde dizelerin hece sayısı ...aynıdır....
Her dize ......11...... hecedir.

ÇIKMIŞ SORU

Aşağıdakilerden hangisi deneme türündeki bir metinden alınmıştır?

A) Seyahati bitmiş sayılırdı. Nihayet, hep özlemini duyduğu deniz kenarına gelmişti. Öğleden sonra bütün vaktini orada geçirmişti. Akşam olunca yelkenliler gitmiş; narin martılar, kayalardaki yuvalarına çekilmişti.

B) Balıkçı kahvesinin önündeki yarısı kırmızı yarısı beyaz açan akasyanın dalına asılmış bir dülger balığı gördüm. Rengi, denizden çıktığı zamanki esmerlikteydi. Vücudunun etrafını çeviren incecik, ipekten bile yumuşak zarları oynaşıp duruyordu.

C) Konuşurken yolun birkaç kilometre süren sahil kısmını nasıl geçtiğimizi fark etmedik. Göğün morlaşan kenarı eriyor, menekşe rengine giriyordu. Etrafımızdaki çalılar, uyumuş seyirciler gibi görünüyordu. Arabayı durdurup indik.

D) Yazdıklarının dokusuna yüreklerinin sesini, sıcaklığını sindirememiş olanlara gerçek anlamda sanatçı diyemem. Gerçek sanatçı, bu sesi sonuna kadar okurlarına duyurmalıdır. Mesela, doğayı sevmeyen bir yazarın eserlerinde baharı tam anlamıyla yansıtmasını bekleyemem.

ÇÖZÜM

A, B ve C seçeneklerinde, bir olay yazısından alınmış paragraflar vardır. D seçeneği ise bir denemeden alınmıştır. Deneme bir düşünce yazısıdır ve bu paragrafta da yazarın özgün bir şekilde anlatımı ile bir düşünce ele alınmıştır. Doğru seçenek D'dir.

ÇIKMIŞ SORU

Leylek leylek lekirdek,
İki dirhem bir çekirdek.
Lak lak eder kuş dilince,
Göçüp gider güz gelince.
Yedi iklim dört bucak,
Gezip tozar şen şakrak.

Kara kara kayacık,
İçi dolu mayacık.
Pazardan getirdim,
Kor ateşte pişirdim.
Kebap oldu kestane,
At ağzına bir tane.

Bu tekerlemelerde ortak olmayan yön aşağıdakilerden hangisidir?

A) İkilemeye yer verilmesi
B) Dize sayılarının eşit olması
C) Devrik cümle kullanılması
D) Yansıma kelimelerden yararlanılması

ÇÖZÜM

Her iki tekerlemede ikileme (leylek leylek, lak lak, kara kara) vardır. Her iki tekerleme de altı dizeden oluşmuştur. "Lak lak eder kuş dilince." ve "kebap oldu kestane."cümleleri devriktir. Doğadaki seslere verilen ad olan yansıma sadece 1. tekerlemede (lak kak) vardır. Doğru seçenek D'dir.

PEKİŞTİRELİM

1. Aşağıdaki metinlerin anlatım özelliklerini ve türünü yazalım.

1. Metin

Masanın kenarındaki kanepede oturan yaşlı adam, dikkatimi çekti. Yüzündeki çizgiler sanki çatalla oluşturulmuş gibiydi. Artık kafasında saç kalmamış, kaşları ve kirpikleri bile ağarmıştı. Yaşlılığını sesinin tonundan bile anlamak güç değildi. Gırtlak yapısı sertleşmişti, sesi sanki bir çeperi yararak çıkıyordu. Gözlerinin rengini tam seçemedim ama yeşile yakın bir renkte olmalıydı. Eskiden babayiğit biri olduğu, omuzlarının şeklinden anlaşılıyordu.

2. Metin

Benim babam,
İyi adam.
Ben doğduğumda
Pullu çevreyi takmış cebine,
Oğlan babası oldum, diye
Çalım satmış köy içinde.
Beni annem büyütmüş,
İstediği biçimde.
(Recep USLU)

1. metin, betimleme anlatım biçimi kullanılan ve 1. kişi ağzından anlatımla yazılan bir öyküdür.

2. metin, öyküleme anlatım biçimi kullanılan ve 1. kişi ağzından anlatımla yazılan bir şiirdir.

2. Aşağıdaki şiirin konusunu yazalım.

Yarın gözlerimi umutla açacağım,
Perdemi aralayarak gökyüzüne bakacağım.
Belki güzel yüzünü görürüm umuduyla
Sokağa çıkacağım,
Bir sağa bir sola koşacağım
Ama her zamanki gibi
Sen olmayacaksın.
Yarın yine gözlerimi umutla açacağım!
(Sena MORKAL)

Şiirin konusu, "her yeni güne umutla başlamak"tır.

KONU TESTİ

1. (1) Birçoğu folklor deyince halk oyunlarını, gösterileri, eğlentileri anlar.
(2) Oysa bu, yüzeysel bir görüştür.
(3) Toplumun ortak yaratılmış ürünlerinin tümü, o toplumun folklorunu oluşturur.
(4) Bu nedenle folklor, hem bir bilim dalının adıdır hem de halk yaşayışının çeşitli etkinliklerini kapsamı içine alır.

Yukarıdaki cümlelerden hangileri bir paragrafın ilk cümlesi olamaz?

A) 1 - 2 B) 1 - 3
C) 2 - 3 D) 2 - 4

2. Tiyatro, bir şehrin ocakbaşıdır. Orada en güzel masallar söylenir, en gerçek sözler duyulur. Tiyatrosuz yerlerde bacalar tütmez, ateş ısıtmaz olur. Çocuklar evlerinde ısınacak sıcak bir köşe bulamayınca nasıl yuvadan kaçar, kendilerini sokaklara ve daha başka yerlere atarlarsa tiyatroda birleşmeyen büyükler de kendilerini can sıkıntısına kaptırırlar, karamsar ve kötümser olurlar. Bu güzel yeryüzünde karamsarlık ve kötümserlik, hastalıktan da korkunç bir derttir.

Aşağıdakilerden hangisi, bu metin için uygun bir başlık olamaz?

A) Ocakbaşı Sohbetleri
B) Tiyatronun Önemi
C) Tiyatronun Büyüsü
D) Birleştiren Tiyatro

3. Cümle dertler tükenir bir gün
Türkiye'm gök maviliğince rahat,
Rüzgâr gibi savrulur harmanlar,
Çalmak üzere özlenen saat.

(İlhan GEÇER)

Şiirin ana duygusu hangi seçenektedir?

A) hüzün B) umut
C) sevgi D) yalnızlık

4. (1) Çünkü kralların saraylarını, derebeylerinin şatolarını o eller yapmıştır.
(2) Özgürlüğün elleri nasırlıdır.
(3) Saban tutan da onlardır.
(4) Yani kim özgürlüğü, başarıyı, mutluluğu, varlığı, dirliği tanımak isterse çalışmalıdır.

Yukarıdaki numaralandırılmış cümlelerden bir paragraf oluşturulmak istenirse cümleler nasıl sıralanmalıdır?

A) 1, 4, 2, 3 B) 3, 2, 1, 4
C) 2, 1, 3, 4 D) 4, 1, 3, 2

5. Uyandığımda daha hava karanlıktı. Yataktan kalktım. Kazağımı giyip balkona çıktım. Serin bir esinti yüzümü yaladı, ürperdim. Tan attı. Horozlar kesik kesik öttü. Ortalık ağardıkça kuş cıvıltıları çevreyi sardı. İnsanlar, yavaş yavaş sokağa dökülmeye başladı.

Yukarıdaki metinle ilgili olarak yapılan aşağıdaki açıklamaların hangisi yanlıştır?

A) Olayın geçtiği zaman, belli değildir.
B) Duyularla ilgili ayrıntılara yer verilmiştir.
C) I. kişi ağzından anlatım vardır.
D) Öykü türünün örneğidir.

Martı

1- D	2- A	3- B	4- C	5- A

DİL BİLGİSİ

DİLEK KİPLERİ

Dilek Kipi: Fiillerde zaman bidirmeyen, yapılacak eylemin olması gerektiğini belirten, olmasını isteyen, bunu şart koşan ya da emir diliyle ifade eden fiil çekimidir.

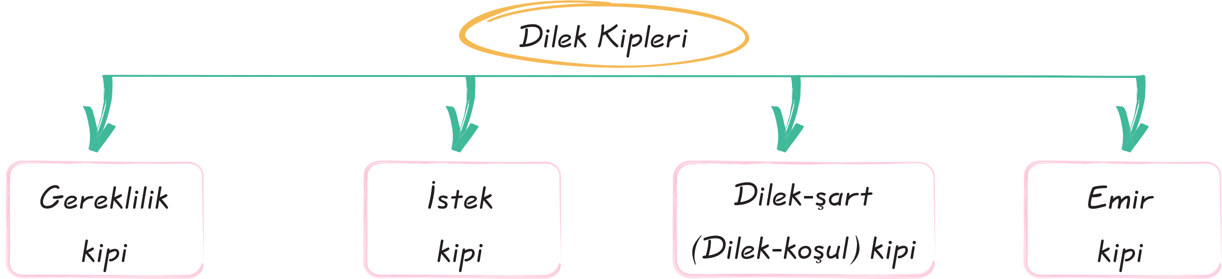

Gereklilik kipinde "eylemin yapılması ya da olması gerektiği" anlamı vardır. Fiillere "-meli/ -malı" eki getirilerek bu kip çekimlenir: yazmalıyım, ...okumalısınız...

İstek kipinde "bir eylemin yapılması için duyulan istek" anlamı vardır. Fiillere "-e/ -a" eki getirilerek bu kip çekimlenir : yazayım, ...okuyalım...

Dilek-şart (dilek-koşul) kipinde "eylemin yapılması istenir ya da bunun şartı bildirilir. Fiillere "-se/ -sa" eki getirilerek çekimlenir: yazsak, ...gelsen...

Emir kipinde "eylemin yapılması" buyrulur. Bu kipte belli bir kip eki yoktur. Kişi ekleriyle çekimlenir: yaz, ...yazsın, yazsınlar... (Kişi kendi kendine emir veremeyeceği için I. tekil ve I. çoğul kişilerde emir kipi çekimlenmez.)

PEKİŞTİRELİM

1. "Anlamak (anla-)" **fiilinin dilek kipleriyle çekimlerinde eksik yerleri tamamlayalım.**

Gereklilik kipi	İstek kipi	Dilek-şart kipi	Emir kipi
anlamalıyım	anlayayım	anlasam	—
anlamalısın	anlayasın	anlasan	anla
anlamalı	anlaya	anlasa	anlasın
anlamalıyız	anlayalım	anlasak	—
anlamalısınız	anlayasınız	anlasanız	anlayın / anlayınız
anlamalılar	anlayalar	anlasalar	anlasınlar

2. **Aşağıdaki şiirde koyu renkle yazılmış çekimli fiiller hangi kiple çekimlenmiştir? Yazalım.**

Sen gel bize gene Atatürk!
Yürü bizimle ölüme dirime,
Hep sen ol bizimle,
Kal bizimle,
Yürü bizimle
Ara, bul bizimle
Hep sen ol bizimle
Atatürk.

(Selahattin BATU)

Bu çekimli fiiller ......emir kipiyle...... çekimlenmiştir.

3. **Aşağıdaki fiilleri, verilen kip ve kişi ile çekimleyip cümlede kullanalım.**

Fiil	Kip ve Kişi	Cümle
başlamak	gereklilik kipi / I. tekil kişi	Bu akşam çalışmaya başlamalıyım.
görmek	istek kipi / I. çoğul kişi	Yaptığınız resimleri getirin de görelim.
unutmak	emir kipi / II. çoğul kişi	Aranızdaki kırgınlıkları artık unutun (unutunuz).
almak	dilek-şart kipi / III. tekil kişi	O kırmızı bisikleti babam keşke bana alsa!
çekmek	istek kipi / I. çoğul kişi	O paket çok ağır, beraber çekelim.
çalışmak	gereklilik kipi / II. tekil kişi	Yarın sınavın varsa çok çalışmalısın.
anlatmak	dilek-şart kipi / III. çoğul kişi	İzmir anılarını anlatsalar da görmüş gibi olsak.

4. **Aşağıdaki çekimli fiillerde kip ekleri ve kişi ekleri ayrılmıştır. Altı çizili eklerin görevlerini yazalım.**

dolaş - acak - sın
II. tekil kişi eki

ulaş - tı - k
Görülen geçmiş zaman eki

iste - r - siniz
II. çoğul kişi eki

yağ - mış
Duyulan geçmiş zaman eki

güldür - se - ler
III. çoğul kişi eki

yaz - malı - y - ım
Gereklilik kip eki

(yıka) yıkı - yor - lar
Şimdiki zaman eki

yürü - sünler
III. çoğul kişi eki

çiz - e - lim
İstek kipinin eki

FİİLLERİN OLUMLU, OLUMSUZ VE SORU HÂLİ

Fiilin bildirdiği işin (kılışın), oluşun, durumun gerçekleşmediğini, fiile getirilen ..."-me, -ma"..... olumsuzluk eki belirler.

"Düşmek" fiilini II. tekil kişiyle haber kipi ve dilek kipi olarak olumlu ve olumsuz şekilleriyle çekimleyelim.

	Olumlu		Olumsuz
Haber Kipli	düşüyorsun	düş - me - yor - sun	düşmüyorsun
	düşeceksin	düş - me - y - ecek - sin	düşmeyeceksin
	düştün	düş - me - di - n	düşmedin
	düşmüşsün	düş - me - miş - sin	düşmemişsin
	düşersin	düş - mez - sin	düşmezsin
Dilek Kipli	düşmelisin	düş - me - meli - sin	düşmemelisin
	düşsen	düş - me - se - n	düşmesen
	düşesin	düş - me - y - e - sin	düşmeyesin
	düş	düş - me	düşme

UYARI

Şimdiki zaman eki, olumsuzluk ekinin geniş ünlüsünü daraltır ve ek, "-mı/ -mi/ -mu/ -mü" olur.

ÖRNEK yazıyorum → (yazmayorum) → yazmıyorum

UYARI

Geniş zaman olumsuz olunca kip eki düşer.

ÖRNEK alırım → (al - ma - m) → almam

güleriz → (gül - me - y - iz) → gülmeyiz

Geniş zamanın 1. tekil ve çoğul kişilerle çekimi dışında olumsuzluk eki, "-mez/ -maz" olarak kullanılır.

ÖRNEK

dinle - r - im → dinle - me - m
dinle - r - sin → dinle - mez - sin
dinle - r → dinle - mez
dinle - r - iz → dinle - me - y - iz
dinle - r - siniz → dinle - mez - siniz
dinle - r - ler → dinle - mez - ler

PEKİŞTİRELİM

Aşağıdaki şiirde geçen çekimli fiilleri bulalım, bunların hangileri olumsuzdur? Yazalım.

Aslan olmasına aslansın;
İyi niyetlerim var senin için,
İçine girilmedik düşüncelerim var.
Bu pazardan tezi yok,
Hepsini sana getirebilirim.
Öyle düşünceli bakma yüzüme,
Sana vereceğim şeyler belli:
Hürriyet veremem mesela.
(Nevzat ÜSTÜN)

Çekimli fiiller: getirebilirim, bakma, veremem

bak - ma
(verebil - ir - im) ver - e - me - m

Bu iki fiil, olumsuzdur.

Fiilin soru anlamı kazanabilmesi için de çekimli fiile "-mı/ -mi" soru ekinin eklenmesi gerekiyor.

"anla-"	Olumsuz	Olumsuz soru
(ben) anla - dı - m →	anla - ma - dı - m →	anla - ma - dı - m mı?

ma → Olumsuzluk eki; mı → Soru eki

UYARI

Bu ek, gelenekleşmiş olarak ayrı yazılır ve kendinden önceki sözcüğün son ünlüsüne uyar.

ÖRNEK Olur mu? → (Olumlu soru)
Kalmadı mı? → (Olumsuz soru)

UYARI

Soru ekinden sonra gelen ekler, bu eke bitişik olarak yazılır.

ÖRNEK Okumuyor musun? → (Olumlu soru)
Gelecek miydiniz? → (Olumsuz soru)

PEKİŞTİRELİM

1. **Aşağıdaki cümlelerde kullanılan çekimli fiillerin altına fiillerin anlamlarına göre olumlu, olumsuz, olumlu soru, olumsuz soru durumlarından uygun olanları yazalım.**

a) İstanbul'a iki katlı otobüsle gittik.

Olumlu

b) Yazmayacak mısın bana bir daha?

Olumsuz soru

c) Bahçedeki gülleri suladın mı?

Olumlu soru

d) Kırılacağınızı bilsem böyle davranmazdım.

Olumlu Olumsuz

2. "Tam o sırada öğretmenimiz içeri girdi." **cümlesindeki fiili, dilek-şart kipli olarak olumlu, olumsuz ve soru hâliyle çekimleyelim, ekleri gösterelim.**

Tam o sırada öğretmenimiz içeri girse → Dilek - şart kipi eki (Olumlu)

Öğretmenimiz tam o sırada içeri girmese.

Olumsuzluk eki

Tam o sırada öğretmenimiz içeri girse mi (girmese mi)?

Soru eki

3. **Aşağıdaki şiirde geçen çekimli fiillerin hangi kiple çekimlendiklerini yazalım.**

Yerleri yırtan sel olup taşmalı! → Gereklilik kipi
Dağ demeyip, taş demeyip aşmalı! → Gereklilik kipi
Sendeki coşkunluğa el şaşmalı! → Gereklilik kipi
Haydi $\underset{\text{Emir kipi}}{\text{git}}$ evladım, uğurlar ola! → İstek kipi

(Mehmet Akif ERSOY)

ZARFLAR (BELİRTEÇLER)

Zarf (Belirteç): Eylemlerin anlamlarını durum (nitelik), zaman, azlık-çokluk (miktar, nicelik), yer, yön bakımından belirten ya da bu özellikleri soru yoluyla soran sözcüklerdir.

ÖRNEK

İsterseniz sizi biraz bekleriz.
Fiil
(Zarf, bekleme eyleminin miktarını belirtiyor.)

Arkadaşlarımla yarın buluşacağız.
Fiil
(Zarf, buluşma eyleminin zamanını belirtiyor.)

İşiniz bittiyse aşağı inelim.
Fiil
(Zarf, inme eyleminin yönünü belirtiyor.)

Bugün çok yorgun görünüyorsun.
Fiil
(Zarf, görünme eyleminin durumunu belirtiyor.)

Zarf Çeşitleri

- Miktar zarfları (Azlık-çokluk zarfları): çok, az, biraz, fazla, en, daha
- Yer-yön zarfları: aşağı, yukarı, içeri, dışarı, beri...
- Zaman zarfları: bugün, yarın, dün, akşam...
- Durum zarfları: güzel, kolay, sessizce, yorgun, yavaş, hızlı...
- Soru zarfları: ne zaman, nasıl, ne kadar...

UYARI

Azlık-çokluk zarfları, sadece fiilleri değil, sıfatları ve kendileri gibi zarfları da belirtir.

ÖRNEK En iyi çalışmayı yaptık. (En: Zarf → iyi: Sıfat)
Daha çok çalışmalısın. (Daha: Zarf → çok: Zarf)

Zarflar, hâl eki aldıkları zaman, zarf olmaktan çıkar.

ÖRNEK İyi çalışıyorsun. (İyi: Zarf)
İyisini kendine ayırmış. (İyisini: İsim)

PEKİŞTİRELİM

1. Aşağıdaki cümlelerde kullanılan miktar zarflarının altını çizelim.

a) Senin benimle Adana'ya gelmeni çok istiyorum.
b) Çantada pek çok ürün var, belli ki epey kazanmış.
c) Birazcık yoruldum ama işimi bitirdim.
d) Konuların çoğunu tamamladım, planın bitmesine az kaldı.
e) Fazla yazıyorsun; sence bu, doğru mu?

2. Aşağıdaki cümlelerin boş yerlerine "ileri, yan, geri, yukarı" **sözcüklerini (ek getirmeden) yazalım. Bu sözcükler hangi cümlelerdeki kullanımında zarf değildir? İşaretleyelim.**

a) Çantaları ....yukarı....... çıkardık. ◯
b) Biraz ....ileri........ gider misiniz? ◯
c) Arabanın ön koltuğunu biraz ....geri......... çeker misin? ◯
d) Annem kızınca bana bir .....yan...... bakışla bakardı. ★
e) ..Yukarı................... çıkarak terastan manzarayı izledik. ◯
f) Neden arabanı .....ileri..... park ettin? ◯
g) Terzi provada .....yan...... durulmasını istedi. ◯

3. Aşağıdaki cümlelerde durum zarfı olanların sonuna ▲, soru zarfı olanların sonuna ■, zaman zarfı olanların sonuna ★ koyalım.

a) Futbolcular bu akşam sert oynuyor. ▲ ★ ◯
b) Ne zaman geleceksiniz bu mahalleye? ■ ◯ ◯
c) Kayseri treni biraz sonra gelir. ★ ◯ ◯
d) Kardeşimin üzerinde bu elbise, güzel duruyor. ▲ ◯ ◯
e) Dün size gelecektim ama işim çıktı, gelemedim. ★ ◯ ◯
f) Madem gelmeyecektiniz, neden aramadınız ki? ■ ◯ ◯
g) İyi çalış ki "Başarılı oldum." de. ▲ ◯ ◯
h) Eski defterleri niçin açtınız ki? ■ ◯ ◯
ı) Eskiden beri komşularımız birbirlerine tutkundur. ★ ◯ ◯

SÖZCÜKLERİN FARKLI GÖREVLERDE KULLANIMI

Dilimizdeki sözcükler, bulundukları cümlelere göre anlam kazandıkları gibi, sözcüklerin görevleri de cümle içindeki kullanımlarıyla değişmektedir.

Bu nedenle sözcük aynı bile olsa sözcüğün anlamı, türü ya da görevinin farklı olabileceği unutulmadan cümlelerin anlamına ve sözcüklerin konumuna dikkat edilmelidir.

* Ne kadar güzel konuşuyorsunuz.
  (Nasıl?) Durum zarfı

  Güzel yazınıza hayran kaldım.
  Niteleme sıfatı

  "Ben güzele güzel demem
  İsim İsim
  ("Güzel kız," tamlamasında isim söylenmeyince sıfat, adlaşmış.)

  Güzel benim olmayınca." (Karacaoğlan)
  İsim

* Mehmet geç kalınca annesi onu azarladı.
  Kişi zamiri

  Sanırım yine kediyi kızdırdın, elini o mu çizdi?
  İşaret zamiri

  Neden bilmem, o gün çok durgun görünüyordun.
  İşaret sıfatı

* Çocuk, sevgi ile büyütülmeli.
  Özne

  Çocuğa çok iyi bakmışsınız.
  Dolaylı tümleç

  Kaç yaşında olursan ol, sen çocuksun.
  Yüklem

* Bu kadar ağır mı gelir
  Bir parça kâğıt?
  Üstünde sadece ismin yazılı
  (Murat KALAYCIOĞLU)

Bu şiirde geçen "ağır" sözcüğü zarf görevindedir; sözcük, "gelmek" eyleminin nasıl olduğunu belirtmektedir. "Ağır işler yapmak, bana göre değil." cümlesinde "ağır" sözcüğü sıfat olarak kullanılmıştır. "Paketlerin en ağırını bana taşıttınız." cümlesinde ise "ağır" sözcüğü isim olarak kullanılmıştır.

PEKİŞTİRELİM

1. Aşağıdaki cümlelerde altı çizili sözcüklerin türü verilmiştir. Bu sözcükleri farklı bir türde cümlede kullanalım.

1) Size şirin görünen, başkasına şirin görünmeyebilir. (Zarf)
Ne şirin bir eviniz var. (Sıfat)

2) Tatlını neden yemedin? (İsim)
Mehtap, herkesle tatlı konuşuyor. (Zarf)

3) Ödevlerimi ancak bitirebildim. (Zarf)
Size gelirim ancak fazla oturamam. (Bağlaç)

4) Nasıl bir çerçeve alalım? (Sıfat)
O kadar şirin bir bebek ki nasıl sevilmez! (Zarf)

2. Aşağıdaki metinde altı çizili sözcüklerin türlerini yazalım.

"Bu okula geleli dört hafta olmuştu. Okulumu, öğretmenlerimi, arkadaşlarımı tanımaya
Sıfat İsim Sıfat

çalışıyordum. Eski okulumu ve sınıf arkadaşlarımı da çok özlüyordum. Burada herkesin
Fiil Sıfat İsim Bağlaç Zarf Fiil Zamir

arkadaşları vardı. Beni de yanlarına çağırıyorlardı ama... Galiba zamana ihtiyacım vardı.
Zamir İsim İsim İsim İsim

(İbrahim GÜLTEKİN)

KONU TESTİ

1. "Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak."
(M. Akif ERSOY)

Yukarıda ilk iki dizesi verilen İstiklâl Marşı'nda geçen aşağıdaki sözcüklerin hangisi zaman bildirmeyen bir çekimle kullanılmıştır?

A) Korkma
B) Sönmez
C) Yüzen
D) Tüten

2. **Aşağıdaki cümlelerin hangisinde çekimli fiil, farklı bir kişiyle çekimlenmiştir?**

A) Bilgisayar başından kalkamıyorum.
B) Proje ödevimden yüksek puan aldım.
C) Araştırmalarını bilgisayardan mı yaptın?
D) Kütüphanede sessizce çalışıyorum.

3. **Aşağıdaki çekimli fiillerin hangisinde eylemin yapılması kesinlikle isteniyor?**

A) uyumalıyım
B) dinlesek
C) yatın
D) gidiyor

4. "Oyun için hazırlanıyoruz." **cümlesindeki çekimli fiilin gereklilik kipiyle olumsuz olarak çekimi hangisidir?**

A) hazırlansak
B) hazırlanmalı mıyız
C) hazırlanalım
D) hazırlanmamalıyız

5. "Konuşabilmek" **fiilinin dilek-şart kipi ve II. tekil kişi ile olumlu çekimi aşağıdakilerden hangisidir?**

A) konuşabilseniz
B) konuşabilsen
C) konuşamadın
D) konuşabilseydin

6. "Nasıl?" **sözcüğü aşağıdaki cümlelerin hangisinde eylemi nitelemektedir?**

A) Nasıl yollardan geçip de geldik buralara?
B) Nasıl bir kitap istiyordun?
C) Nasıl, ödevini hâlâ bitiremedin mi?
D) Dün gece eve nasıl döndünüz?

7. **Aşağıdaki cümlelerin hangisinde** "basit" **sözcüğü zarf olarak kullanılmıştır?**

A) Basit davranışlar bize yakışmaz.
B) İşin basitine kaçıp kâr etmeye çalışmış.
C) İnsan ilişkileri basit olmamalı.
D) Basit hesaplar peşinde koymayınız.

8. Bu sabah hava berrak
Bu sabah her şey billurdan gibi
Gök masmavi bu sabah
Güzel şeyler düşünelim, diye
Yemyeşil oluvermiş ağaçlar.
(C. Sıtkı TARANCI)

Aşağıdaki sözcüklerin hangisi, yukarıdaki şiirde zarf olarak kullanılmıştır?

A) her şey B) billurdan
C) güzel D) yemyeşil

9. **Aşağıdaki cümlelerin hangisinde fiilin başlangıcını, bitişini veya süresini belirten bir zarf kullanılmıştır?**

A) Atatürk de müzisyenlerin böyle olmasını isterdi.
B) Dün, İzmir Konservatuvarını gezdik.
C) Öğrenciler delicesine çalışıyorlar.
D) Müzik birdenbire coştu.

10. Dikkat edilecek önemli bir nokta var: Kitaplar da dostlar gibi kimi zaman hayırlı kimi zaman hayırsız olurlar. Hayırsız olanlardan sakınmayı bilmeli, okunacak kitapları da sevilecek arkadaşları seçer gibi seçmeliyiz.

Metinde altı çizili sözcüklerden hangisi çekimli fiildir?

A) dikkat edilecek
B) hayırsız olanlardan
C) okunacak
D) seçmeliyiz

Martı

11. **Aşağıdaki cümlelerin hangisinde emir kipiyle çekimlenmiş bir fiil vardır?**

A) Her turisti güler yüzle yolcu ediniz.
B) Bunları turizm bakımından değerlendirmeyi bilmeliyiz.
C) Turistlere karşı geleneksel konukseverliğimizi gösterelim.
D) Turistlere iyi davranırsak gene gelirler.

12. I. gidiyoruz, gideceğiz, gittik
II. gitsin, gitmeli, gitsek
III. gidelim, gitsinler, git
IV. gideriz, gidelim, gideceksin

Yukarıdaki çekimli fiil gruplarının hangileri dilek kiplidir?

A) I - II B) II - III
C) II - IV D) III - IV

13. **Aşağıdaki cümlelerin hangisinde eylemin olması hem isteniyor hem de şart bildiriliyor?**

A) Tatil bir gelse de yazlığa gitsek.
B) Bugün sekizde uyandım.
C) Yarın size geleceğiz.
D) Gazete ve dergileri mutlaka okumalısın.

1- A	2- C	3- C	4- D	5- B	6- D	7- C	8- D	9- B	10- D	11- A	12- B	13- A

YAZIM VE NOKTALAMA

BÜYÜK HARFLERİN KULLANILDIĞI YERLER

1. Cümlenin büyük harfle başladığını, ilköğretimin başından beri biliyoruz. Cümle içinde tırnak işareti ya da yay ayraçla verilen cümleler de büyük harfle başlar.
   * Atatürk "İstikbal göklerdedir." demiştir.
2. Cümle içinde kısa çizgi arasında verilen açıklama cümleleri, büyük harfle başlamaz.
   * Ablam -en çok sevdiğim kardeşimdir- beni okul çıkışı alıp tiyatroya götürecek.
3. İki noktadan sonra gelen cümleler, büyük harfle başlar ancak iki noktadan sonra örnek ve özel ad olmayan örnekler sıralanmışsa bunlar, büyük harfle başlamaz.
   * Menfaat sandalyeye benzer: Başında taşırsan seni küçültür, ayağının altına alırsan yükseltir. (Cenap ŞEHABETTİN)
   * Sıfatlar iki gruba ayrılır: niteleme sıfatları ve belirtme sıfatları.
4. Rakamla başlayan cümlelerde, rakamdan sonra gelen sözcük özel ad değilse büyük harfle başlamaz.
   * 2015 yılında çok başarılı olacağız.
5. Örnek niteliğindeki sözcüklerle başlayan cümlede ilk harf büyük yazılır.
   * "Et-, ol-" fiilleri, dilimizde sıklıkla kullanılan yardımcı fiillerdir.

Dizeler, büyük harfle başlar.

Özel adlar, büyük harfle başlar.

Belirli bir tarih bildiren ay ve gün adları, büyük harfle başlar.

Büyük Harflerin Kullanıldığı Diğer Yerler

Tabela, levha ve levha niteliğindeki yazılarda geçen sözcükler, büyük harfle başlar.

Giriş, Müdür, Otobüs Durağı, Şehirler Arası Telefon, 3. Kat, I. Blok

Kitap, dergi vb.nde bulunan resim, çizelge, tablo vb.nin altında yer alan açıklayıcı yazılar büyük harfle başlar. Açıklayıcı yazı, cümle niteliğinde değilse sonuna nokta konmaz.

(Ders kitaplarındaki görsellerin alt yazılarını inceletiniz.)

Kitap, bildiri, makale vb.nde ana başlıktaki sözcüklerin tamamı, alt başlıktaki sözcüklerin ise yalnızca ilk harfleri büyük olarak yazılır.

(Bu kitaptaki başlıkları inceletiniz.)

ÇIKMIŞ SORU

Eskiden daha çok kuzey Ankara (I) taraflarında yetişen armutlar, Ulus Meydanı'nda (II) seyyar el arabalarında satışa sunulmuştur. Bu küçük, sert ve sulu armudu herkes dört gözle beklermiş. Halkın bu kadar sevdiği bir ürün, tabii Ankara ile sınırlı kalmamış ve Anadolu şehirlerinin (III) birçoğunda yetiştirilmeye başlanmış. Ancak nerede yetiştirilirse yetiştirilsin Ankara armudu (IV) olarak anılmış bu ürün.

Bu metindeki altı çizili yerlerin hangisinde büyük harflerin kullanımıyla ilgili bir yanlışlık yapılmıştır?

A) I B) II C) III D) IV

ÇÖZÜM

I rakamı ile gösterilen yer adı "Kuzey Ankara" olarak yazılmalıydı. "Ankara'nın kuzeyi" şeklinde olsaydı yön bildiren sözcük, küçük harfle yazılırdı. Doğru seçenek A'dır.

PEKİŞTİRELİM

1. **Aşağıdaki örneklerden doğru yazılmış olanları işaretleyelim.**

Dolmuş Durağı

Dolmuş durağı

Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi

Dil Ve Tarih-Coğrafya Fakültesi .....

Enver Naci Gökşen ATASÖZLERİ VE DEYİMLER		Fiilde yapı Basit fiiller Türemiş fiiller Birleşik fiiller	
Enver Naci Gökşen ATASÖZLERİ ve DEYİMLER		FİİLDE YAPI Basit Fiiller Türemiş Fiiller Birleşik Fiiller	

2. Aşağıdaki cümlelerin hangilerinde hiçbir yazım yanlışı yoktur? Doğru olanları "X" işareti ile gösterelim.

a. Geçen yıl tanıştığım -Hâlâ görüştüğüm- ressamla birlikte sergi açacağız. ( ) "hâlâ"

b. 1919 Yılı, tarihimiz için önemlidir. ( ) "yılı"

c. Gençliğe üç öğüdüm var: Çalışın, çalışın, çalışın. (Bismark) (X) ....

d. "Bekle-, ara-" fiilleri, şimdiki zamanla çekimlenince fiillerin son ünlüsü daralır. (X) ....

e. Şinasi, "zorluk çeken, rahat bulur." demiştir. ( ) "Zorluk"

3. Okuduğumuz kitap kapaklarındaki eser-yazar bilgilerini, aşağıdaki boş kapak örnekleri üzerinde gösterelim.

KONU TESTİ

1. Aşağıdakilerin hangisinde büyük harflerin kullanı ile ilgili bir yazım yanlışı vardır?

A) 29 Mayıs 1453 günü, tarihimiz için önemlidir.

B) Türkçenin kurallarını öğrenmek, bir gerekliliktir.

C) Konyalı bir arkadaşım beni ziyarete geldi.

D) "Otobüs durağı" yazılı tabelanın altında bekliyorum seni.

2. Özel adların yazımı ile ilgili olarak hangi cümlede yanlışlık yapılmıştır?

A) Hepimiz Mimar Sinan'ın eserlerine hayranız.

B) Erzurumlu nene Hatun için yazılmış bir destan okuduk.

C) "Tarhan", Ömer Seyfettin'in takma adıdır.

D) Ayşe teyzemin keki çok güzeldi.

3. Aşağıda verilen bilgilerden hangisi yanlıştır?

A) Saygı bildiren sözlerden sonra gelen ve makam, mevki, unvan bildiren sözcükler büyük harfle başlar.

B) Mektuplarda ve resmî yazışmalarda hitaplar büyük harfle başlar.

C) "Dünya, güneş, ay" sözcükleri terim anlamı dışında kullanıldığında büyük harfle başlar.

D) Devlet adları büyük harfle başlar.

4. Bir kitap kapağına yazılacak eser, yayınevi, sınıf seviyesi ile ilgili bilgilerden hangisi, yanlışlık olduğu için kullanılamaz?

A) Millî Eğitim Yayınları

B) Ders Kitabı

C) İlköğretim 7. Sınıf

D) Sosyal bilgiler

5. Aşağıdakilerin hangisinde yer alan altı çizili sözcükte yazım yanlışı vardır?

A) Yaz olsa da Maraş Dondurması yesek.

B) Babam masamdaki tabakta kalan Antep fıstıklarını yemiş.

C) Sütlü tatlılara Hindistan cevizi koymasalar ne iyi olur.

D) Ben de evimize Van kedisi almak istiyorum.

Martı

6. Kütüphaneyi düzelten ablam, aşağıdaki kitapları okumak için ayırmış. Bu kitapların listesini yazarken hangi eser adının yazımında yanlışlık yapmıştır?

A) İnci'nin Maceraları

B) Karagöz İle Hacivat

C) Barbaros Hayrettin Geliyor

D) Dede Korkut Hikâyeleri

7. Özel ada dâhil olmayan gazete, dergi, tablo vb. sözler büyük harfle başlamaz.

Buna göre aşağıdaki yazımlardan hangisi doğrudur?

A) Türk Dili dergisi

B) Sinekli Bakkal Romanı

C) Çiçek Toplayan Çocuklar Tablosu

D) Bilim Çocuk Gazetesi

8. Hiroşima'da öleli,
Oluyor bir onyıl kadar.
Yedi yaşında bir kızım,
Büyümez ölü çocuklar.

(Nazım Hikmet RAN)

Yukarıdaki şiirin kaçıncı dizesinde yazım yanlışı yapılmıştır?

A) 1. B) 2. C) 3. D) 4.

9. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde yay ayracın olduğu yere konan noktanın (.) kullanılması, yazım yanlışına neden olur?

A) Derginin 15(.) sayfasındaki şiiri okudunuz mu?

B) Törenimiz tam 08(.)30'da başladı.

C) Sınıfımızın önden 3(.)'üncü sırasında Ayşen oturuyor.

D) Erken uyansam size gelebilir miydim, bilmiyorum(.)

10. Sonunda 3. tekil kişi iyelik eki olan özel ada, bu ek dışında başka bir iyelik eki getirildiğinde kesme işareti konmaz.

Aşağıdaki özel adların hangisinde bu kuralla ilgili bir örnek yoktur?

A) Boğaz Köprüsü

B) Tuz Gölümüz

C) Çanakkale Boğazımız

D) Amik Ovamız

11. Dört arkadaş, noktalama işaretleri ile ilgili bilgilerini birbirlerine aktarıyor.

Buna göre hangi öğrenci yanlış bilgi iletiyor?

A) ***Umut:*** Sözün bir yerde kesilerek geri kalan bölümün okuyucunun hayal dünyasına bırakıldığı gösteriliyorsa **üç nokta** kullanılır.

B) ***Sevil:*** Sözcüklerin kökleri, gövdeleri ve eklerini birbirinden ayırmak için **kısa çizgi** kullanılır.

C) ***Anıl:*** Tiyatro eserlerinde ve senaryolarda konuşanın hareketlerini, durumunu açıklamak ve göstermek için **yay ayraç** kullanılır.

D) ***Gönül:*** Özel adlara getirilen iyelik, durum ve bildirme ekleri **tırnak işareti** ile ayrılır.

Martı

12.
- Zeynep hanımla tatil planı yaptık.
- İstanbul'da Dayı Kemal'i herkes tanır.
- Mektubuna "Sevgili Kardeşim" diyerek başlamıştı.
- Biz görüşmeyeli Dünya ne kadar değişmiş.
- Selçuk, Van Gölü'nün çok güzel görüntülerini çekti.
- Esra Bahadır'la Karaköy Meydanı'ndan Taksim'e gittik.

Yukarıdaki cümlelerin kaç tanesinde yazım yanlışı vardır?

A) 1 B) 2 C) 3 D) 4

1- D	2- B	3- C	4- D	5- A	6- B	7- A	8- B	9- C	10- A	11- D	12- B

KAVRAMLAR VE ÇAĞRIŞIMLAR

KONULAR

* Sözcükte ve Sözcük Gruplarında Anlam
* Cümlede Anlam
* Paragrafta Anlam
* Dil Bilgisi
    - Fiilde Yapı
        - Basit Fiiller
        - Türemiş Fiiller
        - Birleşik Fiiller
* Yazım ve Noktalama

SÖZCÜKTE VE SÖZCÜK GRUPLARINDA ANLAM

PEKİŞTİRELİM

1. **Aşağıdaki metinde geçen sözcüklerin önce anlamları ile ilgili tahminlerimizi yazdıktan sonra bu sözcüklerin anlamlarını sözlükten bulalım.**

Konya Havzası'nın ekonomisi temel olarak tarıma dayanır. Türkiye'nin tahıl ambarı olarak bilinen Havza'da, şeker pancarı üretimi önemli yer tutar. Buna ek olarak hayvancılık da yaygın olarak yapılır. Ayrıca Tuz Gölü çevresinde, yılda 750.000 ton tuz üretilmektedir. Bu da Türkiye'nin toplam tuz üretiminin %55'i demektir. Ancak Havza'daki su sorunu, tarımsal verimliliği azaltarak ekonomik kazancın düşmesine neden olmuştur. Bölgede tarıma alternatif bir gelir kaynağı geliştirmek de pek mümkün değildir.

alternatif → başka yol

Sözcük	Tahminim	Sözlük Anlamı
havza	Bölge.	Dağ ve tepelerde sınırlanmış, suları aynı denize, göle veya ırmağa akan bölge.
tarım	Tarla ile ilgili.	Gerekli, yararlı bitkileri yetiştirmek amacıyla toprak üzerinde yapılan çalışmalar.
tahıl	Yetiştirilen ürün.	Buğday, arpa, mısır, yulaf, çavdar, pirinç, vb. ürünlerin toplu adı, hububat.
ambar	Yiyeceklerin saklandığı yer.	Genellikle tahıl saklanan yer.
ton	Kilogramdan daha fazla ağırlık.	Bin kilogramlık ağırlık birimi.
kazanç	Kâr.	Satılan bir mal, yapılan bir iş veya harcanan bir emek karşılığında elde edilen para.
kaynak	Yararlanılan kitap, araç.	Gelir, kazanç, sağlık vb. sağlayıcı öge.

2. Aşağıdaki metinde seçilen sözcüklerle ilgili boşlukları dolduralım.

İyimser dediğimiz adam, en kötü meseleler karşısında kaldığı zaman bu meseleyi iyi tarafından mı yoksa kötü tarafından mı göreyim, diye düşünmez; yaradılışı onu doğrudan doğruya karanlıklar içinde aydınlık noktaları aramaya götürür. Siyahlar içinde bir bakışta beyazları görür. Bir de kötümseri, eski tabirle "bedbin" dediğimiz adamı düşünün. Aman Allah!.. Bedbin gözler, güneşte bile kara kara lekeler bulacaktır.

- meseleler: Bu sözcüğün eş anlamlısı "sorun"dur
- tarafından: Bu sözcüğün yerine "yönünden" sözcüğü kullanılabilir.
- tabirle: Bu sözcük, "deyiş" sözcüğü ile eş anlamlıdır.
- kötümseri / Bedbin: Bu iki sözcük eş anlamlıdır.
- kara kara: Bu sözcüklerin eş anlamlısı "siyah siyah" ikilemesidir.

ÇIKMIŞ SORU

"Dönmek" **sözcüğü, aşağıdaki cümlelerin hangisinde mecaz anlamıyla kullanılmıştır?**

A) Evdeyken anahtarın gıcırtıyla döndüğünü duydum.

B) Kısa sürede burada bir şeyler döndüğünü anladım.

C) Babam gazete okurken birdenbire bana döndü.

D) Ertesi gün aynı yoldan eve döndük.

ÇÖZÜM

A, C ve D seçeneklerinde "dönmek" sözcüğü, gerçek anlamlıdır. B seçeneğinde ise sözcük, "hileyle, gizlice yapılmak" anlamında mecaz anlamlı olarak kullanılmıştır. Doğru seçenek B'dir.

PEKİŞTİRELİM

SİVAS'TA YOKSUL ÇOCUKLAR

Sivas'ta Ulu Camii avlusunda çocuklar,
Yalvaran gözlerle etrafa baka baka
Açıyorlar küçük esmer avuçlarını:
– Emmilerim, sadaka! Emmilerim, sadaka!

Hükûmet Konağı'nın yanında biri,
Bir kemik kalmış, bir deri...
"Boya cila yimbeş, boya cila yimbeş!" diye ağlıyor
Ve daha fırça bile tutamıyor elleri.

Garipler Pazarı'nda körpe çocuklar
Yorgunluktan güzelim yüzleri al...
Öldüren bir çığlık dudaklarında:
– Boş hamal! Boş hamal! Boş hamal!

Nane satan, su satan yetim çocuklar
Şarkı söyleyemediler güneşe, aya...
Biliyorum ne masal dinlemeye doydular
Ne oyun oynamaya...

Bezirci'de, Yüceyurt'ta, Altıntabak'ta
Çocuklar var incecik yüzleri nurdan
Ama toz toprak içinde elleri, ayakları
Oyuncakları çamurdan

Ve günahkâr çocuklar, suçlu çocuklar
Mahkeme salonunda bakarım, dizi dizi...
Bu suç bizim suçumuz, bu günah bizim!
Affedin bizi.

Gökteki yıldızlar kadar sayısız,
Ah yurdumun kimsesiz ve yoksul çocukları!
Anladım, farkınız yok koparılmış başaktan!
Alın bu gözleri benden, alın bu yüreği artık!
Utanıyorum yaşamaktan.

(Yavuz Bülent BAKİLER)

Şiirde geçen aşağıdaki sözcükleri cümlede kullanalım.

çığlık : Arabanın çarptığı köpeğin çığlıklarını unutmadık.
hamal : Eşyalarımızı taşıyamayınca "Hamal!" diye bağıran biri, bize yardım etti.
yetim : Annem, her zaman "Yetimleri korumalıyız." der.
yurt : Yurdumuzun her yerini gezmek isterim.
başak : Toprakta buğdayı, başağı bırakmamışlar.
yürek : Yüreğim sızladı şiiri okuyunca.
yaşamak : Sağlıklı yaşamak için spor yapıyorum.

KONU TESTİ

1. "Sızmak" **sözcüğü, aşağıdaki cümlelerin hangisinde** "gizli tutulan haber, sır vb. şeyler duyulmak, yayılmak" **anlamında kullanılmıştır?**
   A) Dışarıya mı sızmış hakkımdaki bilgiler?
   B) Kapının altından sızan yağmur da halıyı ıslatmış.
   C) Adamlar, kaşla göz arası içeri sızmış.
   D) Karşı topraktan ülkeye sızan çeteleri yakalamışlar.

2. **Aşağıdaki seçeneklerin hangisinde deyim ve anlamı eşleşmemektedir?**
   A) gözünü ayırmamak: Bir şeye sürekli bakmaktan kendini alamamak.
   B) gözünü daldan budaktan sakınmamak: Bir şeye, bir yere bakmaktayken gözünü oradan başka bir yere çevirmemek.
   C) gözüne girmek: Sevgi, ilgisini kazanmak.
   D) gözlerini dikmek: Dikkatle bakmak, gözünü ayırmadan bir kimseye veya bir yere bakmak.

3. **Aşağıdaki cümlelerin hangisinde** "keskin" **sözcüğü, mecaz anlamlı olarak kullanılmamıştır?**
   A) Keskin bir taş ile eğri demiri vura vura ikiye böldü.
   B) Bu ince ve keskin kadın sesini tanır gibiyim.
   C) Dostlarının kusurlarını bile keskin bir dille anlatırmış.
   D) Deniz kenarında, sabahın keskin rüzgârıyla üşüdük.

4. Babam durdu. Beni eliyle yanına çağırdı ve cebinden çıkardığı parayı bana uzatarak,
   – Bunu al, dedi. Şu adama götür. "Dün senden habersiz, tabladan aldığım dört tane simidin parasıdır." de, ver!
   Götürdüm ve verdim fakat nasıl götürüp nasıl verdiğimi ben de bilmiyorum. Bildiğim bir şey varsa o günden sonra benim malım olmayan eşyaya bir daha el sürmedim.
   (Ercüment Ekrem TALU)
   Paragrafta geçen aşağıdaki sözcüklerin hangileri yakın anlamlıdır?
   A) bu - şu B) baba - cep
   C) mal - eşya D) simit - adam

5. "Kol" **sözcüğünün hangi alanlarda terim olarak kullanıldığı ve anlamları aşağıda açıklanmıştır. Bu bilgilerden hangisinde yanlışlık yapılmıştır?**
   A) Askeriyede "sağ kanat, sol kanat".
   B) Denizcilikte "ağaçların gövdeden ayrılan kalın dalı".
   C) Anatomide "insan vücudunda omuz başından parmak ucuna kadar olan bölüm".
   D) Müzikte "bazı çalgıların elle tutulan sap bölümü".

6. **Aşağıdaki sözcüklerin eş anlamlıları ile yapılan eşleşmelerin hangisinde yanlışlık vardır?**
   A) yoksul = fakir
   B) talep = istek
   C) isim = ad
   D) hediye = kupa

Martı

1- A	2- B	3- A	4- C	5- B	6- D

CÜMLEDE ANLAM

CÜMLE YORUMU

Cümle Yorumu: Bir yazının veya bir sözün, anlaşılması güç yönlerinin açıklanması ve iletilmek istenen duygu, düşünce ve durumun aydınlığa kavuşturulmasıdır.

Cümlede verilen kavramlar ve anlatılmak istenenlerin tam olarak anlaşılabilmesi için sözcüklerin bulundukları cümlede hangi amaçla kullanıldığının bilinmesi önemlidir. Soru kökündeki cümle ya da cümleler anlaşılmadan seçeneklerle sağlıklı bir ilgi kurulamaz.

Cümlenin anlamı, yazının bütünü yani bağlamı ile ilişkilidir. Bir cümlede ne denmek istendiği, metnin bütününe bağlı ise anlatılmak istenene sadece o cümleden ulaşılamaz ancak tahmin çalışmaları yapılabilir.

ÖRNEK Ayşen, annemden alındı.

Bu cümlede Ayşen, annesinin söylediği bir söze mi alınmış (gücenmiş) yoksa Ayşen, annesinin yanından, kucağından, evinden (birisi tarafından) mı alınmış?

Aynı şekilde "Ayhan, gözünü aç." cümlesinde "Ayhan'ın uyanması mı isteniyor yoksa 'gözü açık' sözü burada deyim mi?"

Bu çeşit ikilemlerin yaşanmaması için cümlenin açık olması gerekir.

ÇIKMIŞ SORU

Gecenin geç saatlerinde, her şeyin sustuğu, havanın durulduğu anlarda bir köşeye çekilip şiir okurum. İçime dolan mısralarda, onların kalbini duyarım. Bu duyuş, beni benden alır götürür. Kapalı pencereler uçuşmaya başlar. Odaya ilkbahar meltemiyle birlikte taze bir ışık dolar.

Yazar, bu parçadaki altı çizili sözle aşağıdakilerden hangisini vurgulamıştır?

A) Şiiri sadece gece saatlerinde okuduğunu
B) Şiir okurken başka şeyler düşündüğünü
C) Şiiri anlamak için tekrar okuduğunu
D) Şiirin ilettiği duyguları hissettiğini

ÇÖZÜM

A, B ve C seçeneklerinde söylenen doğrudur ancak bu cümlede anlatılmak istenen "Şairin dizelerinin okuyanın yüreğine dolduğu ve şiirde iletilen duyguları yüreğinde hissettiği"dir. Doğru seçenek D'dir.

PEKİŞTİRELİM

1. Aşağıdaki sorulara verilen cevaplardan uygun olanı işaretleyelim.

a. "Sadece kendini düşünen adam, yumurtasını pişirmek için komşusunun evini yakar." cümlesi ile "Yalnız kendine hayrı dokunanın, kimseye hayrı yoktur." cümlesi arasındaki ilgi nedir?

- Bu iki cümle yakın anlamlıdır. ✗
- Bu iki cümle birbiriyle çelişmektedir.

b. "Bana bina sallanıyor gibi geldi." cümlesinde aşağıdaki anlamların hangisi vardır?

- Beklenilmeyen bir duruma çözüm bulma söz konusudur.
- Gerçekte olmayıp öyle sanma söz konusudur. ✗

c. "Yıllardır plansız programsız yaşamışım." cümlesinde nasıl bir anlam söz konusudur?

- Öz eleştiri yapılmıştır. ✗
- Küçük görme, beğenmeme durumu vardır.

2. Aşağıdaki cümlelerle aynı, yakın ya da zıt anlamlı olan cümleler kuralım.

a. İyi uyuyamadığından erken kalkamadı.

Zıt anlamlısı : Uykusunu aldığı için vakitli kalktı.

b. Antalya'ya gitmeyeli iki yıl oldu.

Eş anlamlısı : İki yıldır Antalya'ya gitmiyorum.

c. Bu şiiri en güzel, siz okursunuz.

Yakın anlamlısı : Sizin şiir okumanız oldukça güzel.

3. Aşağıdaki cümlelerde anlatılmak istenenleri kendi cümlelerimizle yazalım.

a. Evimiz, sizinki gibi büyük değildir.

Sizin eviniz, bizimkinden büyük.

b. Çok akıllı bir çocuk ancak biraz tembel.

Oldukça akıllı, ama tembelliği kötü bir özellik.

c. Sağlıklı olmak için iyi beslenmelisin.

İyi beslenirsen sağlıklı olursun.

d. Servisi kaçırdığı için işe taksiyle gitti.

İşe taksiyle gitmesinin nedeni servisi kaçırmasıdır.

CÜMLE OLUŞTURMA

Anlatımın en küçük birimi olan sözcükleri, Türk dil bilgisi kurallarına göre (yüklem sonda olacak şekilde) anlamlı olarak dizerek cümle oluşturulur.

Cümlede anlam bütünlüğünün sağlanması, sözcükler arasındaki kurulumun doğru yapılması ile sağlanır. Bu amaçla da sözcükler karışık olarak verilip düzenlenmesi istenerek alıştırmalar yapılır ve doğru cümleye ulaşmak hedeflenir.

ÖRNEK Akıllı, köprü arayana kadar deli, suyu geçer.

Bu atasözünün sözcüklerini karışık olarak sıralayalım.

1. geçer
2. köprü
3. arayana kadar
4. akıllı
5. suyu
6. deli

Doğru sıralama

4 - 2 - 3 - 6 - 5 - 1

Bu cümlede anlatılmak istenen, "delinin tez canlı oluşu" ve "akıllı olanın arayışı devam ederken işini bitirmesi"dir. Bu sözcüklerle sıralama yapıp asıl cümleyi bulmaya çalışırken verilen seçenekleri eleme yöntemi kullanılarak en mantıklı sıralama ile doğru cümleye ulaşılır.

ÖRNEK

1. yorulduğu
2. yapmazlar
3. yere
4. herkesin
5. han

Bu sözcüklerle en doğru sıralama istendiğinde "herkesin" sözcüğünün tamlayan olduğu fark edilmeli ve onun tamlananı bulunmalı. "Herkesin nesi?" Cevap, "Herkesin yorulduğu yer"dir. Ne yapmazlar? "Han" yapmazlar. Bu bilgileri birleştirelim:

Herkesin yorulduğu yere, han yapmazlar.
4 1 3 5 2

PEKİŞTİRELİM

Sözcük ve sözcük gruplarıyla kurallı ve anlamlı bir cümle oluşturma ile ilgili aşağıdaki soruları cevaplayalım.

1. "Hızla - baş döndürücü - bir - teknoloji - ilerlemektedir - günümüzde"
   1 2 3 4 5 6

   sözcükleriyle kuracağımız cümlede numaralar nasıl sıralanır?

   6 - 4 - 2 - 3 - 1 - 5

2. "Aklıma - özgürlük - gelen - ilk - deyince - bayrağımdır"
   1 2 3 4 5 6

   sözcükleriyle kuracağımız cümlede numaralar nasıl sıralanır?

   2 - 5 - 1 - 4 - 3 - 6

PEKİŞTİRELİM

1. **Aşağıdaki cümlelerle ilgili olarak varılan yargıların nedenlerini söyleyelim.**

a. Saza gümbür gümbür ses veren, âdeta davula eşlik edercesine sazının göğsünden pençesiyle sesler çıkaran Neşet Ertaş, hep samimi ve kendi hâlinde, yüreğinin acılarını ve kendi iç gurbetlerini seslendirmiştir.

→ Bu cümlede öznel bir anlatım vardır. Çünkü kişisel yorum vardır: "Samimi olma, yüreğinin acılarını ve iç gurbetlerini seslendirme, saza gümbür gümbür ses verme" ifadeleri öznel anlatıma örnektir.

b. Neşet Ertaş, 1938 yılında Kırşehir'in Çiçekdağı ilçesine bağlı Kırtıllar köyünde dünyaya gelmiştir. Çocukluk ve gençlik yılları Kırşehir, Yozgat ve Keskin'in çeşitli köylerinde geçmiştir.

→ Bu paragrafta her iki cümle de nesnel anlatımla yazılmıştır. Çünkü doğruluğu ya da yanlışlığı kişiden kişiye değişmeyen ifadeler vardır.

2. **Aşağıdaki boşlukları metne göre dolduralım.**

Konya Kapalı Havzası'nı bilir misiniz? Çoğumuzun yolunun düştüğü, dümdüz yollarla arşınladığımız yerlerden biridir. Benim de yolum, Türkiye'de yaptığımız "Konya Kapalı Havzası'nın Akılcı Kullanımı" projesi ile düştü oralara. Ekip arkadaşlarımla suyun akılcı kullanımı amacıyla yola çıktık. Yolculuğumuz; alanda toplantılar, eğitim etkinlikleri ve pilot uygulamalar yaparak sürüyordu. Yolculuğumuz boyunca, her ay bölgeyi baştan sona dolaştık; amacımız, bölgenin sorunlarını tespit etmekti. İki yılda, Konya Havzası'nda toplam 50.000 kilometrelik yani Dünya'nın çevresi kadar tur attık.

a. Altı çizili cümle amaç-sonuç cümlesidir. Çünkü yola çıkmalarının amacı belirtilmiş.

b. Bu cümledeki örtülü anlamdan hangi sonucu çıkarabiliriz?
"Pek çok kişinin Konya'dan geçtiği" anlamı çıkıyor.

c. Bu cümlede örtülü anlam var mıdır?
Evet, vardır. Yapılan benzetmeden "çok uzun yol gidildiği" anlamı çıkmaktadır.

d. Metnin dil ve anlatımında neler dikkatimizi çekiyor?
Devrik cümleye fazla yer verilmemiş. Üçüncü cümlede "yolu düşmek" deyiminin arasına sözler girmiş. Cümleler kısa değil ve soru cümlesi ile okuyucunun ilgisi metne çekilmiş.

KONU TESTİ

1. Ah keşke Abdi Paşa Camii'nin Kütahya çinileriyle kaplı duvarları, eski hâlinde olsaydı da şimdi buradan oraya koşsak Isparta'nın bahçeleriyle yarışan halılarını, halılarıyla yarışan çinilerini bir arada görebilseydik.

Bu cümlede anlatılmak istenen düşünceyi en iyi anlatan ifade, aşağıdakilerden hangisidir?

A) Abdi Paşa Camii'nin mimarisine duyulan hayranlık

B) Kütahya'dan ayrı olmanın hüznü

C) Isparta'nın bahçeler kadar canlı halıları.

D) Abdi Paşa Camii'ndeki Kütahya çinilerinin eski hâlinin olmayışına duyulan üzüntü

2. Yalnız kendi nefsini düşünerek dost arayan, hizmetçi arıyor demektir.

(Cenap ŞEHABETTİN)

Bu cümle için aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?

A) Nesnel bir cümledir.

B) Öznel bir cümledir.

C) Tanım cümlesidir.

D) Karşılaştırma cümlesidir.

3. **Aşağıdaki cümlelerin hangisinde örtülü bir anlam yoktur?**

A) Kar bu sene de geç yağdı köyümüze

B) Kendiniz gibi olma riskini göze alın.

C) Günümüzün %50 ya da %80'lik bölümü iletişimle geçiyor.

D) Konuşurken ve yazarken sözcükleri dikkatli seçmelisiniz.

4. 1. işlerdir
2. kıymet
3. bize
4. şeyler
5. yaptığımız
6. kazandıran

Yukarıdaki sözcüklerin sıralanışı nasıl olursa anlamlı ve kurallı bir cümle oluşur?

A) 3 - 2 - 6 - 4 - 5 - 1

B) 5 - 1 - 3 - 2 - 6 - 4

C) 3 - 5 - 4 - 2 - 6 - 1

D) 5 - 1 - 3 - 6 - 2 - 4

5. "Arkadaşlık, her zaman gölge veren bir ağaçtır." **öznel cümlesi ile aynı anlam özelliği, aşağıdakilerin hangisinde görülmektedir?**

A) Güneş, camdan içeri girdi.

B) Her kütüphane, bir hapishane kapatır.

C) Evraklar, bir dosya içindeydi.

D) Alabalık, bir tatlısu balığıdır.

6. **Aşağıdaki cümlelerin hangisi amaç-sonuç cümlesi değildir?**

A) Zayıflayayım diye spor yapıyorum.

B) Borçlarını ödemek için gece gündüz çalışıyor.

C) Sessiz ortamda çalışmak için kütüphaneye gitmiş.

D) Tabloyu beğendiği için salona asmış.

Martı

1- D	2- B	3- D	4- A	5- B	6- D

PARAGRAFTA ANLAM

METNİ DİL, ANLATIM VE İÇERİK YÖNÜNDEN DEĞERLENDİRME

Metinler aracılığı ile yazarların çeşitli konulardaki duygu, düşünce, hayal ve izlenimleri öğrenilir.

Bir yazarın yazdıklarının ne ile ilgili olduğu kadar yazarın konuyu nasıl anlattığı da önemlidir. Ancak metnin ana düşüncesi aracılığı ile iletilmek istenen mesaj, okuyucuya doğru olarak ulaşırsa yazarın anlatımı başarılı olur.

Bir metnin dil ve anlatımını değerlendirirken nelere dikkat ederiz?

- Dili güzel kullanıyor mu, cümleler "doğru cümle" özelliğinden sapmış mı?
- İletilmek istenen içerik, konu dışına çıkılmadan aktarılmış mı?
- Anlatım çok uzun ve gereksiz cümlelerle sürükleyicilikten uzaklaşmış mı?
- Gereksiz benzetmeler ve sıfatlarla ağır bir anlatım mı kullanılmış?
- Yazılanlar belli bir plana göre mi yansıtılmış?
- Anlatım etkileyici ve farklı mı?

ÇIKMIŞ SORU

Yaz güneşinin altında, derileri pırıl pırıl yanan kahverengi atların çektiği renk renk yarış arabalarının hızla meydanı döndükleri canlandı gözlerimin önünde. Arabaları çeken atlar kadar gergin, ter içinde kalmış sürücülerin haykırışları yankılandı kulaklarımda.

Bu metnin dil ve anlatımıyla ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

A) Örneklemelerden yararlanılmıştır.
B) Devrik cümlelere yer verilmiştir.
C) İkilemelere başvurulmuştur.
D) Olay, birinci kişi ağzından anlatılmıştır.

ÇÖZÜM

Paragrafın iki cümlesi de devrik cümledir; birinci cümlede iki ikileme birden kullanılmıştır ve olay birinci kişi ağzından anlatılmıştır. Bu metinde örnek verilme söz konusu değildir. Doğru seçenek A'dır.

PEKİŞTİRELİM

1. Aşağıdaki paragrafla ilgili soruları cevaplayalım.

Aile bağı, içgüdülere dayanır; onun için kuvvetlidir. Bir anneyi çocuğuna bağlayan duyguya dikkat ediniz: Ne kadar doğal, ne kadar temizdir; hiçbir anlaşmazlığa imkân vermez, aksine, her fedakârlığa katlanmaya hazırlar. Çocuk için de anne sanki bir tanrıça olur: Çocuğu o beslediğine göre kuvvet, kudret ondan gelir; bütün hayatın kaynağı odur. Hatta beslemese ve ona sadece baksa bile, anne çocuğun acılarını dindiren; ona sıcaklık, tatlılık, sabır ve güzellik sunan, her zaman göğsüne sığınılacak bir varlıktır.

Andre MAUROIS (Andre MORİS)

Sorular	Cevaplar
Metindeki cümlelerin özellikleri ile ilgili neler söyleyebilirsiniz?	Metindeki cümleler unsurdur ve anlamca birbirine bağlıdır.
Paragrafın içeriği (konusu) nedir?	Paragrafta aile bağının temeli ele alınmış.
Anne ve çocuk arasındaki duyguların ortak özelliği nedir?	Anne ve çocuk arasındaki duyguların ortak özelliği; doğallık, temiz duygular ve fedakârlığa götüren bir sevgiden ileri gelmesidir.
Metinde yazar, düşüncelerini kesin yargılara varmaksızın açık ve içten bir dille anlatmış. Bu metin ne tür bir yazıdan alınmıştır?	Metin, bir denemeden alınmıştır. Denemelerde öznel görüş ve düşünceler ele alınır.

2. Aşağıdaki metnin anlatımı ile ilgili olarak varılan yargılardan doğru olanların karşısına çarpı işareti (✗) koyalım.

Bir gün öğleden sonra dükkânda, yeni bir kendir yumağından, sapan ipi uzunluğunda parçalar kesiyor, sonra da onlara düzgün birer denizci ilmeği atarak duvara sıralanmış çivilere takıyordu. O sırada arkasında bir tıkırtı duyup döndü. Açık kapıda silüeti beliren, normalden küçük bir adam gördü. Konuşmaya başladı, sesi sert değil de az kullanılmaktan paslıydı.

a. Metin, birinci kişi ağzından anlatımla yazılmıştır. ( )
b. Metinde, öyküleyici anlatım biçimi kullanılmıştır. (✗)
c. Metinde kurallı cümleler kullanılmıştır. (✗)
d. Metinde, tanık göstermeden yararlanılmıştır. ( )
e. Metinde sıfatlardan yararlanılmıştır. (✗)
f. Metinde, bir insanın çalışması anlatılmıştır. (✗)
g. Metinde deyimlere sıklıkla başvurulmuştur. ( )

PEKİŞTİRELİM

1. Aşağıdaki metinle ilgili soruları cevaplayalım, boşlukları dolduralım.

a. Metne başka başlık koyacak olsam "...Başarı İçin..." veya "...Sil ve Devam Et..." başlıklarını koyardım.

b. Bu sözcük, düşüncenin yönünü değiştiren bir sözcüktür. Çünkü ...bu sözcükten önce "herkes" için konuşuluyor, sonra "kimileri" denerek konu... sınırlandırılıyor.

HATA YAPMAK

Herkes hayatında yanlış yapar. Ancak kimileri bu hataları başkalarına kıyasla daha uzun süre yanlarında taşıma eğilimindedir. Gene, eski yanlışlara bavulunuzda yer olmamalıdır. Yanlışlardan öğrenilebilecek bir şey varsa öğrenin ve sonra da şu tekniği kullanın: SİL VE DEVAM ET.

Bırakın bellek dışarı atsın. Utanmayın. Müsabakalardaki buz patencilerini hatırlayın. Buz üstünde uçarak giderken düştüklerinde göz açıp kapayıncaya kadar hemen gene ayağa kalkıp hiçbir şey olmamış gibi figürlerini devam ettiriyorlar. Niçin? Geriye bakarken mi her şeyi kazanabilirsiniz yoksa ilerlemeye çalışırken mi? Eğer patencinin beyni düşüşe takılıp kalırsa büyük bir olasılıkla bir kere daha tökezleyecektir. Başarı, öz güven gerektirir. Odak noktanızı yeniden hedefe yöneltmezseniz bir kez düşmüş olmak, sizi ileride daha istikrarsız kılacaktır.

Başarı, çoğu zaman tek başına gerçekleştirilen bir yolculuk olarak görülür ve o yüzden de bencillik olarak yargılanır. Kendi istediğinizi yapar, kendi ulaşmak istediğiniz yere ulaşırsınız. Bunun için muazzam çaba ve zaman gerekebilir. Ama bundan doğabilecek suçluluk duygusu, böyle bir şeyi beklemeyen ya da önlem almayı akıl edemeyenler için son derece yıkıcı olabilir.

Judi JAMES - Mike EDDEN

(Uzun Saplı Gelincik)

c. Bu sözcük ...düşüncenin yönünü değiştiren... bir sözcüktür. Bu sözcükten önce başarı için büyük bir çaba ve zaman gerekebileceğinden söz ediliyor, bu sözcükten sonra da başarı için gösterilecek çabaların bazen suçluluk duygusuyla sonuçlanacağı belirtiliyor.

d. Metindeki yardımcı fikirler şunlardır:

1. Hata yapmak, genellikle karşılaşılan bir durumdur.
2. Eski yanlışları unutup hayata devam etmek gerekir.
3. Başarı için öz güven şarttır.
4. Başarmak isteyen insan, odak noktasını amacına yöneltmelidir.
5. Başarıya ulaşmak için karşınıza çıkan olumsuzluklar, suçluluk duymanıza neden olmamalıdır.
6. Bir şeyi başarmayı istemek, bencillik değildir.

e. Metnin dil ve anlatımını değerlendirdiğimde uzun ve kısa cümleler, okuyucuya yöneltilen sorular ve akıcı bir anlatım görüyorum.

f. Metnin ilk paragrafında "Eski yanlışlara bavulunuzda yer olmamalıdır." denirken "Eskiden yapılanları artık hayatınızdan çıkarın." denmek isteniyor.

Metnin türü sohbettir; bu yazıda yazar, okuyucuyla konuşur gibi içten ve samimi bir anlatım kullanmıştır.

2. Aşağıdaki paragraflarla ilgili soruları cevaplayalım.

a. Kestane, kayıngiller familyasındandır. Gövdesi dik, kırmızımtırak kabuklu ve sert yapraklı bir ağaç olan kestanenin dünyada 16 türü bulunmaktadır. Türkiye'de yetişen tek çeşidi Anadolu kestanesidir (castanea Sativa). 500-600 yıl gibi uzun bir ömrü olan kestane ağaçları, 30 metreyi bulan dev yapılarıyla Ege ve Marmara Bölgesi ormanlarının en görkemli ağaçları arasında yer alır. Aşılandıktan 5 yıl sonra meyve vermeye başlayan ve en yüksek verimine 50-60 yıl sonra ulaşan kestanenin meyveleri, kestane kabuğu içinde ikili, üçlü toplar hâlinde bulunur. Kestanenin toplanması ve ayıklanması, büyük işçilik gerektirir. Ağaca çıkan işçiler, dal uçlarına uzun sırıklarla vurarak kestaneleri düşürürler.

1. Paragrafın anahtar kelimesi "kestane"dir.
2. Paragrafta anlatım biçimlerinden, açıklayıcı ve betimleyici anlatım biçimi; düşünceyi geliştirme yollarından, sayısal verilerden yararlanma ve karşılaştırma kullanılmıştır.

b. (1) Atatürk'ü "yarının adamı yapan" nedir? (2) Kazandığı savaşlar, yaptığı yenilikler yoksa bunlara egemen olan düşünceleri mi? (3) Kuşku yok ki bizim bakımımızdan, bunlardır. (4) Ama Atatürk, yarının adamı olmak kararını verdiği gün, bu başarılara ulaşmak, onun için bir ülküden başka bir şey değildi. (5) Atatürk'ü yarının adamı yapan, yüksek insan nitelikleriydi. (6) Bunların da başında enerji, cesaret ve yüce duygularla düşünceler gelmekte idi.

1. Metnin ...4... cümlesi, düşüncenin yönünü değiştiren sözcükle başlıyor.
2. Metnin ana düşüncesi, metindeki ...5... cümlede belirtilmiştir.

c. 1. Bu grafikten aşağıdakilerin hangisine ulaşılamaz?
2. Yandaki grafik, bir kütüphanedeki kitapların kız ve erkek öğrencilerin okumalarına göre dağılım oranlarını vermektedir.
3. Taralı alanlar hikâye türündeki kitapları, diğerleri romanları göstermektedir.

Yandaki paragraf grafiklerle ilgili bir soru köküdür. Cümleler nasıl sıralanırsa anlatılmak istenen doğru olarak ifade edilebilir?

2 - 3 - 1

d. Bir konuda sabır göstermek, başarıya giden en önemli yoldur. Engeller karşısında kendini bırakmayan insan, nasıl rahat ve huzura ererse bir işte sabır ve azimle çalışan kişi de sonunda başarıya ulaşır. Başarı ise elbette güzeldir. Her sabır, mutlaka iyi sonuç verir.

1. Paragrafın konusu sabırdır.
2. Paragrafa hangi başlığı koyarsınız?
Sabır ve Başarı
3. Metindeki yardımcı düşünceler nelerdir?
* Engeller karşısında yılmayan insan, huzura ve rahata erer.
* Sabır ve azim başarıyı getirir.
* Başarı güzel bir sonuçtur.

3. **Öğretmenimizin okuyacağı metni dikkatle ve başkalarını rahatsız etmeden dinleyelim. Metinle ilgili soruları cevaplayalım.**

STARDI'NİN KİTAPLIĞI

Geçen gün Stardilere gittim. Kitaplığını görünce onu gerçekten kıskandım. Aslında arkadaşım zengin bir çocuk değildir. Ama kendi ders kitaplarını, yakınlarının armağan ettiği kitapları özenle saklamayı çok iyi bilir. Eline geçen tüm parayı bir kenarda biriktirir, sonra da götürür bir kitapçıda harcar. Böylelikle küçük bir kitaplık oluşturmuş. Babası, oğlunun bu tutkusunu fark edince ona küçük bir kitaplık satın almış, kitapları da Stardi'nin istediği renklerle ciltletmiş. Kitaplığın yeşil bir de perdesi var. İstediği zaman perdenin kordonunu çekiyor, yeşil perde açılıyor. Ortaya renk renk ciltlenmiş, yaldızlı harflerle adları yazılmış, pırıl pırıl parlayan üç dizi kitap çıkıyor. Kitaplarının arasında öykü kitapları, gezi kitapları ve şiir kitapları da var.

Stardi, renkleri birbiriyle bağdaştırmayı da çok iyi biliyor. Beyaz ciltlileri kırmızıların yanına, sarıları siyahların, mavileri de beyazların yanına koymuş; böylece göze hoş görünüyor. Sonra, sırf eğlence olsun diye renklerin yerlerini değiştiriyor.

Stardi, bir kütüphane memuru gibi bir de fihrist hazırlamış. Kitaplarıyla çok uğraşıyor, onların tozlarını alıyor. Sayfalarını nasıl üfleyerek ayırdığı görülmeye değerdi. Kitaplarının hepsi bugün alınmış gibi yepyeni duruyor. Ben ise hepsini çoktan eskittim.

Edmonda De AMICIS
(Çocuk Kalbi)

a. Metinde geçen aşağıdaki sözcüklerin anlamlarını önce tahmin edelim, sonra sözcüklerin anlamları için Türkçe Sözlük'e bakalım.

Sözcük	Tahminim	Sözlük Anlamı
fihrist	Liste.	İçindekiler.
dizi	Sıra.	Yan yana, art arda veya zaman sırasına göre sıralanmış, birbiriyle ilişkili nesnelerin bütün sırası.

b. Metindeki anahtar sözcükler nelerdir?

Metindeki anahtar sözcükler; "kitap, kitaplık, Stardi, fihrist, cilt"tir.

c. Dinlediğimiz metnin konusu nedir?

Metnin konusu "kitap okumak, kitapları korumak ve kütüphane kurup kitapları düzenlemek"tir.

d. Dinlediğimiz metindeki

Olay nedir?

Olay yazarın, arkadaşı Stardi'nin evine gitmesi; oradaki kitaplıktan ve arkadaşının düzeninden etkilenmesidir.

Olay nerede geçiyor?

Olay, Stardilerin evinde geçiyor.

Olayın geçtiği zaman belli midir?

Stardilerin evine ziyaretin yakın geçmiş (geçen gün) denebilir.

Olayın kişileri kimlerdir?

Yazar ve arkadaşı Stardi, olaydaki kişilerdir.

e. Dinlediklerimizi kendi hayatımızla karşılaştıralım.

Benim de kitaplarımı düzenlediğim bir kitaplığım var.

ŞİİR DİLİNİN FARKLILIĞI

Şiir; duygu, düşünce ve hayalleri ifade eden derin bir anlatımdır. Şiirin kulağa hoş gelmesini sağlayan; şairin anlatımı, hayal gücü ve biçimsel ahenk özelliklerinin bütünüdür.

Şiirin anlatımı, düzyazılardan farklıdır. Şair dize sonlarında, kulağa hoş gelen sesleri uyumlu bir şekilde kullanabilmek için yeri geldikçe devrik cümle kurabilir, deyimlerin arasına sözcük getirebilir, tamlamaların tamlayanı ve tamlananının yerini değiştirebilir. Yani dilin farklı kullanıldığı tek yazı biçimi, şiirdir.

ÇIKMIŞ SORU

Bütün insanları dostun bil, kardeşin bil kızım
Sevincin ürünüdür insan, nefretin değil kızım
Zulmün önünde dimdik tut onurunu
Sevginin önünde eğil kızım

Ataol BEHRAMOĞLU

"Kızım" sözcüğünün bu şiire katkısı aşağıdakilerden hangisidir?

A) Konuşma sanatı oluşturması
B) Ana duyguyu yansıtması
C) İçtenlik kazandırması
D) Anlaşılırlığı güçlendirmesi

ÇÖZÜM

Şiirde konuşma özelliği olmayan bir varlığa bu özellik verilmemi, "Kızım" hitabının, ana duyguyu yansıtma ile ilgisi yoktur. Bu sözcük kullanılmasa da verilmek istenenler anlatılabilir. "Kızım" sözcüğü şiire, içtenlik kazandıran bir katkı sağlamıştır. Doğru seçenek C'dir.

Şiirde Biçim Özellikleri

1. Şiirlerde dize sonlarında kulağa hoş gelen ve ahengi sağlayan sözcükler vardır. Bunların bazılarında aynen tekrar edilen sözcükler, bazılarında aynı görevli ekler, bazılarında da sadece sözcüklerin köklerinde görülen ses benzerlikleri vardır.

Güzel okul! Senin koynun ümitlerle doludur.
Haydi yürü, tuttuğun yol, ilerleyiş yoludur.
(Ali Ulvi ELÖVE)

— dolu - dur
— yolu - dur

Aynı görevli bu ekler, kulağa hoş geliyor.

Bu üç ses de okurken kulağa hoş geliyor.

2. Bazı şiirlerde şiiri oluşturan dizelerdeki hece sayıları birbirine denktir (eşittir), böyle şiirler ......hece ölçüsü...... ile yazılan şiirlerdir.

Uygarlıklar senin şanlı kucağında uyanır. (....15 hece...)
İnsanlıklar sende doğar, vatan sana dayanır. (....15 hece...)
Senin koynun, bu milletin isyanına bir ocak; (....15 hece...)
Ocağında, kucağında ne ışıklar doğacak! (....15 hece...)
(Ali Ulvi ELÖVE)

Dizelerin hepsi ......on beş...... heceden olmuştur; bu şiir, ...hece...... ölçüsü ile yazılmıştır.

Şunlar incir bahçeleri, üzüm bağları, (....13 hece....)
Ödemiş'ten kilometrelerce uzakta. (....13 hece....)
Şunlar tütün tarlaları, zeytinlikler, (....12 hece....)
Şunlar çalışıp didinen kardeşlerim, (....12 hece....)
Mutlak okula geliyorum bir dahaki sefere, (....16 hece....)
Ellerinden öperim öğretmenim. (....11 hece....)
(Fethi SAVAŞÇI)

Şiirin dizelerinde hece sayıları farklı ise ..o şiirde bir ölçü yoktur, şiir serbesttir...

PEKİŞTİRELİM

Aşağıdaki şiirlerle ilgili soruları cevaplayalım, boşlukları tamamlayalım.

1. ...
Eğer biri, elindeki sabanını isterse
"Ağırınca işte altın, onu bırak, at." derse
Buna asla tamah etme, el uzatma sakın sen.
Çiftçi olmak büyük şeydir, ekin yurdu şenletir;
Saban aziz bir alettir, alın teri bir zevktir.
Sen bu zevki bulamazsın, başka yolda gidişte!..
(Mehmet Emin YURDAKUL)

Bu şiirde ölçü yoktur, şiir serbesttir çünkü ..şiiri oluşturan dizelerin hece sayıları birbirinden farklıdır...

2.

Söğüt dallarında hasta serçeler,
Eski akın destanını heceler...
Tuna ağlıyormuş bazı geceler,
Göğsünde kefensiz şehitler varmış.

(Fuat KÖPRÜLÜ)

Bu şiirin ilk üç dizesinin son sözcüklerinde kulağa hoş gelen sesler vardır. Bunları gösterelim:

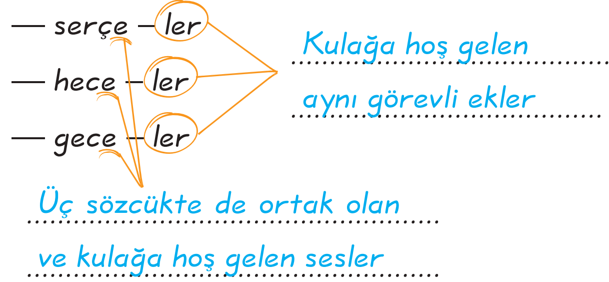

Üç sözcükte de ortak olan ve kulağa hoş gelen sesler

3.

Daima böyledir dünyanın işi,
Kişi ettiğini bulur, demişler.
İstersen eylik et, istersen kemlik;
Ettiğin başına gelir, demişler.

(Köroğlu)

Köroğlu'nun bu şiiri ....hece ölçüsüyle.... yazılmıştır çünkü ....bütün dizelerin hece sayısı (11 hece) aynıdır....

4.

Candan açtık cehle karşı bir savaş,
Ey bu yolda ant içen genç arkadaş!
Öğren, öğret hakkı halka, gürle coş;
Durma, durma koş.

Şanlı yurdum, her bucağın şanla dolsun;
Yurdum, seni yüceltmeye antlar olsun!

(İsmail Hikmet ERTAYLAN)

a. Birinci dörtlükte:

Dizelerdeki son sözcüklerde kulağa hoş gelen sesler, "....savaş, arkadaş, coş, koş...." sözcüklerinde ortak olan "....ş...." sesidir.

b. İkinci bölümdeki iki dizede "....-sun...." ekleri kişi eki olduğu için aynı görevlidir. "Dol" ve "ol" sözcüklerindeki "....ol...." sesleri de "....-sun...." ekleri gibi kulağa hoş gelmektedir.

ŞİİRDE DUYGU

"Duygu"nun sözlük anlamı "belirli nesne, olay veya bireylerin insanın iç dünyasında uyandırdığı izlenim"dir. Zengin sembollerle, ritimli sözlerle ve seslerin uyumlu kullanımıyla ortaya çıkan edebî anlatım biçimi olan şiir, konusundaki özelliğe göre çeşitli duyguları varlığında barındırır.

Ana Duygu: Şiirin konusu ile ilgili temel duygudur.

ÖRNEK

Ağaç kökü toprağa indikçe gür ve ulu,
Yiğit yüreği dağa taşa sindikçe hür ve mutlu;
İnsan doludizgin inanıp sevdikçe umutlu
Canım kurban insanına, taşına, toprağına Anadolu!
(Sıtkı YIRCALI)

Dörtlüğün ana duygusu "vatan sevgisi"dir.

Nasıl yaşayacağım ey deniz, senden uzak?
Yanıp sönüyor gibi gözlerimde fenerin!
Uyuyor mu limanda her gece sallanarak
Altından çivilerle çakılmış gemilerin?
(Ömer Bedrettin UŞAKLI)

Dörtlüğün ana duygusu "deniz hasreti"dir.

PEKİŞTİRELİM

Aşağıdaki şiirlerde hangi duyguların ele alındığını yazalım.

Biz güleriz sen gülersen
Zevkle yeriz, sen de yersen
Hep dinleriz sen ne dersen
Benim canım babacığım.
(Rakım ÇALAPALA)

Baba sevgisi

Kudretli bir bakışın var
Derya gibi akışın var
Ay yıldızlı nakışın var
Türk bayrağı, Türk bayrağı
(Âşık Ali İzzet ÖZKAN)

Bayrak sevgisi

Azrail'in sessiz topu var, derler,
Her delikten geçer çapı var, derler.
Cennette on dokuz kapı var, derler,
On dokuz yaşında yürüdü Zeynep.
(Eyüp CÜCE)

Ölüm acısı, hüzün

METİN TÜRLERİ

Buraya kadar işlenen yazı türleri söyleşi (sohbet), tiyatro, deneme, hikâye (öykü) ve şiirdir.

Bu yazı türlerini gruplandıracak olursak düşünce yazıları, olay yazıları ve şiir olarak belirtebiliriz. Tiyatro ve öykü, olay yazılarına; söyleşi ve deneme ise düşünce yazılarına girer.

Bu türlerde anlatım biçimleri uygulanırken düşünceyi geliştirme yollarından da yararlanılır.

Olay yazılarından olan öykü, tek bir olaydan oluşurken tiyatro eseri, ana olaya bağlı pek çok olaydan oluşur. Öyküde olayın tek oluşu, öyküdeki kişi sayısının tiyatrodakine göre daha az olmasına neden olur.

ÇIKMIŞ SORU

1) Havaalanında, kucağında çiçek dolu dostların karşılaması bana mutluluk verdi.
2) Fakültede yemek yerken pencereden Van Gölü'nü keyifle seyrettim.
3) Uçağa binerken bu karlı dağlar diyarını göreceğim için çok heyecanlıydım.
4) Nisan ayının ortalarına doğru bir konferans vermek üzere uçakla Van'a gittim.
5) Hep birlikte dağ ile göl arasında kalan fakülteye gittik.
6) Uçağın penceresinden görülen keskin zirvelerle mavi sulara vuran güneş arasında kendimi bir kartalın kanadında uçuyormuş gibi hissettim.

Numaralandırılmış cümleler, olayların oluş sırasına göre nasıl sıralanmalıdır?

A) 3, 2, 6, 5, 1, 4 B) 4, 5, 1, 2, 6, 3

C) 3, 6, 2, 4, 5, 1 D) 4, 3, 6, 1, 5, 2

ÇÖZÜM

Burada bir yolculuktan bahsedilmiş. Önce Van'a ne zaman ve niçin gidildiğinden söz edilmiş. Sonra uçakla gidildiğinden dolayı duyulan heyecan, uçakta hissedilenler, uçağın inişinin peşinden havaalanında karşılanış, hep birlikte fakültede yemek yerken Van Gölü'nü seyrediş... Anlatılan bu olayın seyrini D seçeneğinde buluyoruz. Diğerlerindeki sıralamalarda yolculuk sırasındaki olayların akışında mantık hataları vardır. Doğru seçenek D'dir.

Aşağıdaki öyküyü dikkatlice okuyalım ve metinle ilgili soruları cevaplayalım.

İŞTE KARDEŞLİK BUDUR

Erkek kardeşlerin ikisi de babalarından kalma çiftlikte çalışırdı.

Kardeşlerden biri evliydi ve çok çocuğu vardı. Diğeri ise bekârdı. Her günün sonunda iki erkek kardeş, ürünlerini ve kârlarını eşit olarak paylaşırdı. Günün birinde bekâr kardeş kendi kendine, "Ürünümüzü ve kârımızı eşit olarak bölüşmemiz hiç de hakça değil." dedi, "Ben yalnızım ve pek fazla gereksinimim yok." Böylelikle, her gece evinden çıkıp bir çuval tahılı gizlice erkek kardeşinin evindeki tahıl deposuna götürmeye başladı. Bu arada evli olan kardeş, kendi kendine,

"Ürünümüzü ve kârımızı eşit olarak bölüşmemiz hiç de hakça değil. Üstelik ben evliyim, bir eşim ve çocuklarım var ve yaşlandığım zaman onlar, bana bakabilirler. Oysa kardeşimin kimsesi yok, yaşlandığı zaman yalnız kalabilir." diyordu.

Böylece evli olan kardeş, her gece evinden çıkıp bir çuval tahılı gizlice erkek kardeşinin tahıl deposuna götürmeye başladı. İki erkek de yıllarca ne olup bittiğini bir türlü anlayamadı çünkü her ikisinin de deposundaki tahılın miktarı değişmiyordu.

Sonra bir gece iki kardeş gizlice birbirlerinin deposuna tahıl taşırken çarpışıverdi. O anda, olan biteni anladılar. Çuvallarını yere bırakıp birbirlerini kucakladılar.

1. Arkadaşlarımıza sormak üzere, bu hikâye ile ilgili beş soru hazırlayalım.

a. Kardeşler nerede çalışmaktadır?

b. Ürünlerini ne zaman ve nasıl bölüşüyorlar?

c. Bekâr kardeş, bencil midir?

d. Evli olanın, kardeşi ile ilgili endişeleri nelerdir?

e. Bir gece vakti kardeşler neden birbirlerini kucakladılar?

2.

Hikâyedeki olay nedir?

Hikâyedeki olay, iki kardeşin de birbirini düşünüp fedakârlık yapmasıdır.

Hikâyeye başka bir başlık bulup yazalım.

Fedakâr Kardeşler

Kardeşlerin birbirlerine ürünlerinden vermeleri amaç mıdır, sebep midir?

Burada bir sebep var, sebepler metinde açıklanmıştır.

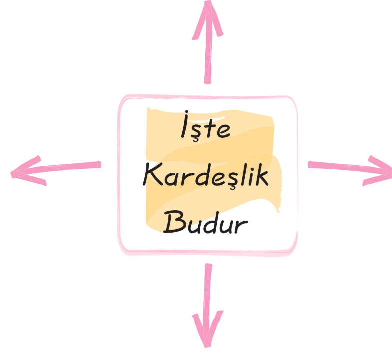

Hikâyedeki görsel ögeyi yorumlayalım.

Görseldeki kişi, hikâyedeki kardeşlerden biridir ve diğer kardeşin deposuna kendi hakkından pay götürmektedir.

Okuduklarımızı kendi hayatımızla ya da günlük hayatla karşılaştırırsak neler söyleyebiliriz? Yazalım.

Çevremizde mal yüzünden kavga eden birçok kardeş varken bu metindeki kardeşler, tüm okuyanlara iyi bir örnek olabilir. Kardeşlerimizle mallarımızı paylaşmalıyız.

3. **Kardeşler arasında yaşanan benzer bir olaya tanık olduysak arkadaşlarımıza bu olayı anlatalım.**

KONU TESTİ

1. Milattan altı yüz yıl önce yaşamış olan Yunanlı Tales, kehribarın yünlü bir kumaşa sürtüldükten sonra bazı cisimleri çektiğini anlamıştı. Ama iki bin yıldan fazla bir süre bu çekme gücünün ne olduğu açıklanamadı. İngiliz bilgini Gilbert (Cilbırt), 1600 yılında, kehribarın sürtünmeden sonra bazı cisimleri çekmesi üzerinde tekrar durdu. Bu çekme gücüne, Yunanca "kehribar" kelimesine, elektrondan gelme "elektrik" adını verdi.

Bu metnin dil ve anlatımıyla ilgili olarak aşağıdaki bilgilerden hangisi söylenemez?

A) Sayısal verilerden yararlanılmıştır.
B) Açıklayıcı anlatım biçimi kullanılmıştır.
C) Düşüncenin yönünü değiştiren sözcük kullanılmıştır.
D) Karşılaştırma yapılmıştır.

2. Anadolu Hisarı'nda bir gün geçiren insan, Türk ruhunu derinden derine öğrenir: Güzelcehisar, Göksu, Otaktepesi... Yalnız bu isimler başlı başına birer isimdir. Anadolu zevkinde bir isim olan Güzelcehisar, zaman içinde kaybolmuş, yerine Anadolu'nun kendi ismi gelmiş. Göksu, ne kadar akıcı bir kelimedir! Otaktepesi, özellikle devrinin belirli bir sahnesi gibi gözleri kamaştırıyor.

Bu paragrafın konusu nedir?

A) Anadolu zevki
B) Anadolu Hisarı'nın eski adları
C) Göksu'nun akıcı bir sözcük oluşu
D) Türk ruhu

Martı

3. Yaz... Hele Manisa'nın yazı; o her biri henüz fırından çıkmış birer kocaman tepsi ekmeği gibi sıcak, yumuşak, bitmez tükenmez ve yine tadına doyulmaz günleriyle... O, dallarından mis kokulu ballar akan yemiş ağaçlarıyla; o, iri üzüm salkımlarının renkten renge girerek bazısının altınlaşıp bazısının yakutlaştığı beyaz kuleli yeşil bağlarıyla... Bu bağlardaki sergi yerlerinin gece cümbüşleriyle ve nihayet, buğday başaklarının akşam meltemlerinde kumral bir deniz gibi ürperip dalgalandığı engin ovalarıyla Manisa'nın yazı...

Aşağıdakilerin hangisi bu metinden çıkarılamaz?

A) Manisa'nın yazlarının tadına doyum olmaz.
B) Yemişler bal gibi tatlıdır.
C) Beyaz kuleli yeşil bağda kara üzümler vardır.
D) Bağlardaki sergi yerlerinde gece cümbüşler (eğlenceler) yapılır.

4. Kasım rüzgârları eser, ben ağlarım.
Bir hasret, inceden ince,
Gelir oturur içime.
Büker boynunu vatanım...

(Mesut TARCAN)

Aşağıdakilerden hangisi bu şiirin ana duygusudur?

A) Hüzün
B) Mutluluk
C) Öfke
D) Korku

5. Anadolu'da yepyeni bir oluşun farkında mısınız? Bu geniş ana toprak, ağaçların büyümesi ve filizlenmesi gibi ağır ağır fakat devamlı ve çok çeşitli bir gelişme içinde olduğu için gözümüze çarpmıyor. Yollar yapılıyor, tarlalar açılıyor, binalar, fabrikalar kuruluyor yani kıymetler ve zekâlar beliriyor... Hayatın bu genel değişmesi ara vermeksizin devam ettiği için, hiçbir şey olmuyormuş gibi gelmektedir. Beş sene, on sene evvelki Anadolu'yla bugünkünü yan yana getirebilirsek aradaki baş döndürücü farkı göreceğiz. Dün çıkrık sesi duyulmayan yerde, bugün fabrika işlemektedir... Dünkü yıkık duvar, bugün okuldur.

Bu parçada asıl anlatılmak istenen, aşağıdakilerden hangisidir?

A) Anadolu, geniş bir toprağa sahiptir.

B) Bazı gelişmeler ağır ağır oluşur.

C) Eskiden Anadolu'da pek çok yerde çıkrık sesi bile duyulmazdı.

D) Yollar, tarlalar, binalar, fabrikalar kuruluyor ve Anadolu kimseye belli etmeden gelişiyor.

6. Aşağıdaki cümlelerin hangisi bir paragrafın sonuç cümlesi olmaya uygundur?

A) Aklımızdaki bu soruların cevabı çok karışıktı.

B) Kısacası dedim ki insan, sonsuz bir deniz.

C) Bugün derin düşüncelere daldık.

D) Geleceğimizi sorguladık düşünceler içinde.

Martı

7. Acaba ilk çağlarda yaşayan insanları, mağara duvarlarına, bir bakıma ilk karikatürler diyebileceğimiz çizgileri yapmaya zorlayan neydi? Niçin böyle bir şeye ihtiyaç duydular? Birtakım duygu ve düşünceleri söz ile anlatamadıkları için mi? Birbirleriyle daha iyi bir iletişim kurabilmek için mi?

Bu paragraftan aşağıdakilerin hangisi çıkarılamaz?

A) İnsanlar bazı duygu ve düşünceleri söz ile anlatamadığı zaman bunu yazıya döker.

B) İlk çağlarda yaşayan insanlar, mağara duvarlarına resimler yapmıştır.

C) Mağara duvarlarındaki resimler, bugün karikatür olarak da adlandırılmaktadır.

D) İlk insanlar daha iyi bir iletişim kurmak için resim yapma yolunu seçmiş olabilir.

8. İnsanları birçok bakımdan iki sınıfa ayırabilirsiniz. Fakat en doğrusunu Auguste Breal (Agust Biril) adında bir muharrir yapmıştır. O muharrir, "İnsanları, beraber yaşadıkları kimselere hayatı hoş hâle getirenler, bir de beraber yaşadıkları insanlara hayatı zehir edenler diye ikiye ayırmak mümkündür." diyor.

Paragrafta düşünceyi geliştirme yollarının hangisinden yararlanılmamıştır?

A) Benzetme

B) Karşılaştırma

C) Sayısal verilerden yararlanma

D) Tanık gösterme

1- D	2- B	3- C	4- A	5- D	6- B	7- A	8- C

DİL BİLGİSİ

FİİLDE YAPI

Türkçedeki sözcükler yapı olarak ....basit, türemiş........ ve ....birleşik sözcükler..... olmak üzere ....üç..... grupta incelenir. Fiillerde de bu durum aynıdır.

Basit Fiiller

Basit Fiiller: Herhangi bir yapım eki almayan, kök hâlindeki fiillerdir.

> Fiillerin çekimli fiil olurken aldıkları kip ve kişi ekleri, onların yapı özelliklerini değiştirmez.
>
> ÖRNEK
>
> gez - meli - sin: gez → basit fiil (kök), meli → kip eki, sin → kişi eki
>
> unut - ur - uz: unut → basit fiil (kök), ur → kip eki, uz → kişi eki

"Var-, de-" gibi basit fiiller, başka bir sözcükten türememiş ve başka bir sözcükle birleşmemiş olan kök hâlindeki fiillerdir.

ÖRNEK

Buna "maden kömürü" derler. (derler: basit fiil)

Birkaç gün sonra köye vardı. (vardı: basit fiil)

UYARI

Basit fiiller genellikle tek hece veya iki heceli olarak karşımıza çıkar.

ÖRNEK

at-, kork-, gör-, bü-yü-, dü-şün-

(atmak, korkmak, görmek, büyümek, düşünmek)

"Ey vatandan müjdelerle bize kadar gelen rüzgâr!
Doğru söyle, sordular mı bizleri?" (Enis Behiç KORYÜREK)

söyle: Emir kipiyle çekimlenmiş basit fiil

sordular: Görülen geçmiş zamanla çekimlenmiş basit fiil

PEKİŞTİRELİM

Aşağıdaki özdeyişlerde geçen basit fiillerin altını çizelim.

* Başarı, başarısız olmak korkusunu yenecektir. (Paul Sweeney)
* Öyle hatıralar vardır ki anlatılırken güzelliği gider. (George Sand)
* Kişiler, ancak düşünmeye zorlandıkları an öğrenirler. (Pascal)
* Gözler kendilerine, kulaklar başkalarına inanır. (Alman atasözü)
* Dizlerimin üstünde yaşamaktansa ayakta ölürüm. (Dolares Ibarruri)

Kök

Kök: Sözcüğün anlamlı en küçük parçasıdır.

Kökler ....fiil kök........ ve ....isim kök..... olmak üzere iki çeşittir.

İsim köklerine örnekler

su	pas	ince	çok	mor	kara	yaş	göz	ön

Fiil köklerine örnekler

dik-	kork-	ara-	üz-	gez-	yaz-	gül-	sor-	eş-

Kaş	yap - a - y - ım	de - r - ken	göz	çık - ar - dı.
İsim	Fiil	Fiil	İsim	Fiil
kök	kök	kök	kök	kök

O - n - a	yüz - üm - ü	kara	çık - ar - ma,	de - di - m.
İsim	İsim	İsim	Fiil	Fiil
kök	kök	kök	kök	kök

Tatil - de	bol	bol	yüz - dü - k.
İsim	İsim	İsim	Fiil
kök	kök	kök	kök

PEKİŞTİRELİM

Aşağıdaki sözcüklerin köklerinin türünü yazalım.

1. Dil insanları evrene bağlayan bir araçtır.

Dil	insanları	evrene	bağlayan	bir	araçtır.
İsim	İsim	İsim	İsim	İsim	İsim
kök	kök	kök	kök	kök	kök

2. Dayımın üzüm bağlarında üç saat çalıştık.

Dayımın	üzüm	bağlarında	üç	saat	çalıştık.
İsim	İsim	İsim	İsim	İsim	Fiil
kök	kök	kök	kök	kök	kök

3. Çaldığı malları bir inde saklamış.

Çaldığı	malları	bir	inde	saklamış.
Fiil	İsim	İsim	İsim	Fiil
kök	kök	kök	kök	kök

4. Düşen çocuk için aranan kan bulunmuş.

Düşen	çocuk	için	aranan	kan	bulunmuş.
Fiil	İsim	İsim	Fiil	İsim	Fiil
kök	kök	kök	kök	kök	kök

5. İn artık o daldan!

İn	artık	o	daldan!
Fiil	Fiil	İsim	İsim
kök	kök	kök	kök

6. Daldığın düşten çık.

Daldığın	düşten	çık.
Fiil	İsim	Fiil
kök	kök	kök

Gövde

Gövde: Kök hâlindeki sözcüklerin yapım eki almış hâlleridir.

ÖRNEK ben — Kök; benimse - di - m — Gövde

Yapım Ekleri-Çekim Ekleri

Yapım Eki: Sözcüğe eklenerek yeni anlamda bir sözcük yapan eklerdir.

Çekim Eki: Sözcüğün anlamını değiştirmeyip sözcüğün sadece cümledeki görevi gereği kullanılan eklerdir.

Yapım ekleri dört grupta incelenir:

1. Fiilden fiil yapan yapım ekleri
2. Fiilden isim yapan yapım ekleri
3. İsimden isim yapan yapım ekleri
4. İsimden fiil yapan yapım ekleri

Türkçe sondan ekli bir dildir; bu nedenle sözcüklere gelen ekler, sözcüklerin sonunda yer alır.

ÖRNEK söz - cük - ler

Örneklerle bu ekleri inceleyelim;

1. Fiilden fiil yapan yapım ekleri → kır-ıl-, kar-ış-, bit-ir-, sal-dır-, al-dır-t-, kop-ar-, incele-t-...
2. Fiilden isim yapan yapım ekleri → dur-ak, oku-mak, yığ-ın, sev-gi, al-ın-gan, çiz-en, oku-y-ucu, kaz-ı, say-gı, kes-inti, um-ut...
3. İsimden isim yapan yapım ekleri → tuz-luk, biber-lik, iş-siz, simit-çi, beş-er...
4. İsimden fiil yapan yapım ekleri → su-la-, düz-el-, eğri-l-, kan-a-, yaş-ar-, gec-ik-, (sarı-ar-) sarar-...

PEKİŞTİRELİM

Aşağıdaki paragrafta kullanılan çekimli fiillerin ikisi basit, ikisi türemiştir. Bunları inceleyelim. Yapım eklerinin görevlerini yazalım.

Baharın gelmesi ile doğada birçok değişiklik olmuştu. Ağaçlar yaprağa durmuş, tabiat yeşile bürünmüştü. Körpe kuzuların ve buzağıların sesi ortalığı inletiyordu.

ol - muş - tu — Basit fiil

inlet - i - yor - du — Türemiş fiil

dur - muş — Basit fiil

bürün - müş - tü — Türemiş fiil

(inle - t -) — Fiil kök Fiilden fiil yapan yapım eki

(bürü - n -) — Fiil kök Fiilden fiil yapan yapım eki

Dilimizdeki belli başlı çekim ekleri şunlardır:

1. Ad durum ekleri → kitabı, kitaba, kitapta, kitaptan...
2. Çoğul eki → masalar, kitaplar...
3. Tamlayan ve tamlanan ekleri → kapının kolu...
4. İyelik eki → sınıfım, sınıfın, sınıfı, sınıfımız, sınıfınız, sınıfları
5. Soru eki → görüyor musun? yazacak mısın? ...
6. Olumsuzluk eki → yazmayacaklar, gelmiyor, unutmazsın...
7. Ek fiil ekleri → çalışkanım, dürüsttük, titizmiş, iyiyse...
8. Fiil kip ekleri → anladım, konuşuyoruz, yazmışlar, gülmelisin, çalışacaksın, gezdirelim...
9. Fiil kişi ekleri → anladım, konuşuyoruz, yazmışlar, gülmelisin, çalışacaksın, gezdirelim...

PEKİŞTİRELİM

Dil yalnızca insanı insana yaklaştıran, insanları değişik yönleriyle birbirine bağlayan bir yol değildir. Dil, insanı bütün evrenle karşı karşıya getirir, onu insana açar. İnsanın evren içine sokulabilmesini gerçekleştirir. İnsanın çevresindeki her şeyle bağ kurması dil ile gerçekleşir. Yani dil, insanları evrene bağlayan bir araçtır.

Aşağıdaki paragrafta geçen sözcüklerle ilgili soruları cevaplayıp boşlukları dolduralım.

1. "Dil, bir, yol, bütün, evren, ile, yani" sözcükleri ...kök... hâlinde sözcüklerdir.
2. "Yalnızca" sözcüğü ...iki... yapım eki almıştır. Bunlar (yalın - ız) ...-ız... eki ve hece düşmesi olduktan sonra gelen (yalnız - ca) ...-ca... ekidir.
3. "İnsan - lar - ı, insan - ın, evren - e, değil - dir, karşı - y - a, getir - ir, o - n - u, aç - ar, araç - tır" sözcüklerine gelen altı çizili ekler ...çekim... ekidir.
4. "Yakınlaştıran" sözcüğünün kökü ...yakın... sözcüğüdür, bu sözcük ...isim... köküdür.
5. "Değişik" sözcüğü ...türemiş... bir sözcüktür. Bu sözcüğe gelen ...-(i)k... yapım ekinin görevi ...fiilden isim... yapmaktır.
6. "Bağlayan" sözcüğünün kökü olan ...bağ... sözcüğü ...isim... köktür. Bu sözcüğe gelen eklerin görevleri:
   - la : ...İsimden fiil... yapmıştır. (bağ → bağla-)
   - an : ...Fiilden isim... yapmıştır. (bağla- → bağlayan)

Türemiş Fiiller

Türemiş Fiiller: Fiillerin veya isim soylu sözcüklerin çeşitli yapım ekleri alarak oluşturdukları yeni anlamdaki fiillerdir.

A Basit Sözcük

gör-	doğru
ben	iş
mor	yaz-

B Türemiş Sözcük

görüş-	doğrul-
benimse-	işle-
morar-	yaz-

Yukarıdaki sözcük grupları incelenecek olursa "A" grubundaki sözcükler ....kök........ hâlindeki sözcüklerdir; "B" grubundakiler ise bu sözcüklerin ....yapım eki........ almasıyla ....gövde........ hâline gelmiş, yeni anlamdaki fiillerdir. Bu sözcüklerin yapım eki almadan önceki hâllerine bakılacak olursa bunların ....fiil, zamir, sıfat, zarf, isim........ gibi sözcüklerden oluştuğu görülür.

Türemiş fiillere gelen yapım ekleri, köke ya da gövdeye gelerek yeni fiiller oluşturur.

Köke Yapım Eki Alıp Oluşan Fiiller

Tülin çiçekleri sulamış. su - la - mış → Çekimli fiil

su: Kök (isim); la: Yapım eki; mış: Kip eki

su-la: Gövde (Türemiş fiil); mış: Çekim eki

Yerden petrol fışkırdı. fış - kır - dı → Çekimli fiil

fış: Kök (yansıma); kır: Yapım eki; dı: Kip eki

fış-kır: Gövde (Türemiş fiil); dı: Çekim eki

Gövdeye Yapım Eki Alıp Oluşan Fiiller

Gemide bayrağımızı dalgalandırdık. → Çekimli fiil

dalgalan - dır - : Türemiş fiil (Gövde)

dalgalan: gövde (fiil); dır: yapım eki

(dal - ga - lan - dır -)

dal: Fiil kök; ga: Y.E.; lan: Y.E.; dır: Y.E.

PEKİŞTİRELİM

1. **Aşağıdaki çekimli fiillerden türemiş olanların yanlarına çarpı işareti (✗) koyalım.**

buluştuk	✗	dolduracak	✗	öldü	
gelmişler		bilesin		bağışlayın	✗
hazırlanıyoruz	✗	yeneriz		korumalıyız	
boğuşmuşlar	✗	düzeltsen	✗	yenildik	✗

2. **Aşağıdaki türemiş fiillerden hangilerinin kökü fiilden oluşmuştur? Bu fiil köklerini kutu içine alalım.**

işaretle - miş - im	uyut - sa - k	bitir - mez
bilgilendir - di - k	başla - mış - lar	istet - ti - k
kullandır - sın - lar	faydalan - a - lım	güzelleş - ti - n
katıl - acak - lar	özetle - y - e - lim	gülümse - di - k

3. **Aşağıdaki şiirde geçen** "koş-, bak-, düşün-, harca-" **fiillerine verilen yapım eklerini getirerek farklı anlamda fiiller türetelim.**

ATATÜRK

Çokları düşündük, bakmadık aza,
Hizmet için koştuk hep yurdumuza,
Kadın, erkek her gün omuz omuza,
Durmayı öğretti bize Atatürk.

Bilimde, teknikte kalmadık geri,
Harcadık emeği, akıttık teri,
Cehalet denilen paslı çemberi,
Kırmayı öğretti bize Atatürk.

(Rasim KÖROĞLU)

Eğitim verirken yaşlıya, gence,
Gençler oldu yarın için güvence,
Okullar bir demet, çocuklar gonca,
Dermeyi öğretti bize Atatürk.

koş-	+	-tur, -t, -ş, -nıl, -ıl	koştur-, koşuş-, koşul-
bak-			baktır-, bakış-, bakıt-, bakın-, bakıl-
düşün-			düşündür-, düşünül-,
harca-			harcat-, harcan-, harcanıl-

Birleşik Fiiller

Birleşik Fiiller: İki ya da daha fazla sözcüğün ("isim + fiil" ya da "fiil + fiil") birleşmesiyle oluşan fiillerdir.

Bazı birleşik fiiller, kendilerini oluşturan ögelerden birinin ya da ikisinin birden gerçek anlamını kaybetmesiyle deyimleşir: (göz dik-, diş bile-, etekleri tutuş-, kulak kesil-)

ÖRNEK

tutuver - di - m
birleşik fiil
(fiil + fiil)

yararlı ol - malı - y - ız
birleşik fiil
(isim + fiil)

varabil - miş - ler
birleşik fiil
(fiil + fiil)

fark et - meli - sin
birleşik fiil
(isim + fiil)

el koy - acak - sın
birleşik fiil
deyimleşmiş

bakakal - ı - yor - um
birleşik fiil
(fiil + fiil)

PEKİŞTİRELİM

1. **Aşağıdaki cümlelerde bulunan birleşik fiilleri bulup anlamlarıyla eşleştirelim.**

Birleşik fiilin altını çiziyorum.		Anlamını eşleştiriyorum.
1. Cenk bu projeyi yapabilir.	(b)	a. Hemen yapmak.
2. Misafirin geleceğini duyunca evi temizleyiverdi.	(a)	b. Yapmaya yeterli olmak.
3. Trenin ardından bakakaldı.	(d)	c. Eylem, neredeyse gerçekleşecekti.
4. Merdivenden yuvarlanınca öleyazdım.	(c)	d. Eylemin yapılması sürdü, devam etti.

2. ***Aşağıdaki cümlelerde yer alan birleşik fiillerin nasıl oluştuklarını (türlerini) yazalım.***

a. Filmi izlerken kardeşim uyuyakalmış.

(....... fiil + fiil ....)

b. Söylediklerimi duyunca canı sıkılacak.

(....... deyimleşmiş ....)

c. Öyle hızlı söyledi ki hepsini yazamadım. (yazabildim)

(....... fiil + fiil ....)

d. Mezuniyet törenime gelirsen mutlu olurum.

(....... isim + fiil ....)

e. Olayları bağıra çağıra anlatıverdi.

(....... fiil + fiil ....)

3. ***Aşağıdaki birleşik fiillerin nasıl oluştuğunu örnekteki gibi gösterelim.***

kaybol-	kayıp + ol -	hisset-	his + et-
emret-	emir + et-	fark et-	fark + et-
dans et-	dans + et-	ilan et-	ilan + et-
kabul et-	kabul + et-	söz et-	söz + et-
sabret-	sabır + et-	reddet-	ret + et-
affet-	af + et-	terk et-	terk + et-

KONU TESTİ

1. Derler ki bir zamanlar birbirine komşu, aynı soydan gelen iki obanın arası açılır. Bir oba ötekinden kız ister, verilmez. Derken iş, kavgaya-savaşa dökülür.

Bu paragrafta kaç tane basit yapılı çekimli fiil vardır?

A) 1 B) 2 C) 3 D) 4

2. **Aşağıdaki cümlelerin hangisinde çekimli fiilin yapısı, diğerlerinden farklıdır?**

A) Adamın yüzü gittikçe sarardı.
B) Çiçekleri sırayla suladılar.
C) Neden korkmuşlar bu çocuklar?
D) Bugün sınav sonuçlarımız okundu.

3. **Aşağıdaki türemiş fiillerin hangisi gövdeye gelen yapım ekiyle türemiştir?**

A) fışkırmış B) biriktir
C) buluştuk D) dertleşelim

4. Fiillere gelen yapım eklerinin görevleri farklıdır.

Buna göre aşağıdaki türemiş fiillerden hangisine gelen yapım eki, diğerlerinden farklı görevlidir?

A) değiştirmek B) boyatmak
C) yadırganmak D) yönelmek

5. I. Sen şu testleri yapadur.
II. Çalışırken uyuyakalmış.
III. Adam bütün gün kapı kapı dolaşmış.
IV. Oğlum hâlâ eve gelmedi.

Yukarıdaki cümlelerin hangi ikisindeki çekimli fiil, yapıca ötekilerden farklıdır?

A) I - II B) II - IV
C) II - III D) III - IV

6. Bu konu yıllardır anlatılagelir.

Bu cümledeki fiilin anlamı, aşağıdaki hangi cümlede vardır?

A) Köpeği terbiye ediverdi.
B) Romanı bir gecede okuyabildim.
C) Fildeki adama bakakaldı.
D) Midemin ağrısından öleyazdım.

7. **Aşağıdaki cümlelerin hangisinde deyim hâlinde birleşik fiil, çekimli fiil olarak kullanılmıştır?**

A) Kaçacak delik arayanlar etrafa dağılırlar.
B) Kaçacak delik arama, yiğitçe doğruyu söyle.
C) Kaçacak delik arayınca herkesi kendine güldürmüş.
D) Kedi, farenin kaçacak bir delik aramasına neden olur.

Martı

8. Aşağıdaki fiillerin hepsi de aynı yapım ekini almıştır.

Bu fiillerin hangisine gelen ekin görevi farklıdır?

A) giyilmek B) sayılmak

C) yazılmak D) sivrilmek

9. **Aşağıdaki cümlelerin hangisinde çekimli fiil,** "isim + fiil" **şeklinde oluşmuştur?**

A) Çalışmalarınız için teşekkür ederim.

B) Raporları gözden geçirip inceledik.

C) Milletçe bütün engelleri aşınca kalkınacağız.

D) Seni karşımızda görünce donakaldık.

10. **Aşağıdaki çekimli fiillerden hangisi basit yapılıdır?**

A) güven duyarım

B) güvendim

C) güvenebildik

D) güvenemedim

11. **Aşağıdaki cümlelerin hangisinde yardımcı fiil kullanılmamıştır?**

A) Elmalar bu sene erken olmuş.

B) İnsan ol, diğer özellikler ikinci plandadır.

C) Hayran oldum bu özverinize.

D) Songül "Nefret ederim yalancı insanlardan." diyor.

12. "Karar vermek" **anlamca kaynaşmış birleşik fiili, aşağıdaki cümlelerin hangisinde çekimli fiil olarak kullanılmıştır?**

A) Sen düşün, karar verince bana haber yollarsın.

B) Karar verip de gelseydiniz yanıma keşke!

C) Tamam, ben kararımı verdim; burada çalışacağım.

D) Çabuk karar veren olmak, her zaman iyi değildir.

13. "Bak-" **fiili, aşağıdaki fiillerin hangisiyle birleşirse** "çabukluk" **anlamını verir?**

A) (-edur) bakadur

B) (-egel) bakagel

C) (-akal) bakakal

D) (-ıver) bakıver

14. "Annem ve babam beni sorumsuzlukla suçluyorlar." **cümlesindeki çekimli fiille ilgili olarak hangisi söylenemez?**

A) Kipi: Haber kipi

B) Kişisi: III. çoğul kişi

C) Kökü: Fiil kökü

D) Anlamı: Olumlu

Martı

1- B	2- C	3- B	4- D	5- A	6- C	7- B	8- D	9- A	10- B	11- A	12- C	13- D	14- C

YAZIM VE NOKTALAMA

NOKTA (.)

Noktanın kullanımı ile ilgili olarak 6. sınıfta öğrendiklerimizi hatırlayalım.

- Sayılardan sonra sıra bildirmek için konur.
- Tarihlerin yazılışında gün, ay ve yılı gösteren sayıları birbirinden ayırmak için konur.
- Bir yazının maddelerini gösteren rakam veya harflerden sonra konur.
- Saat ve dakika gösteren sayıları birbirinden ayırmak için konur.

ÖRNEK

- XXI. yüzyılın ilk yarısında yaşıyoruz.
- 19.05.1919 tarihini unutmak mümkün değildir.
- Babam 10.40 treni ile geliyor.
- Evimiz 7. Cadde'ye yakındır.
- 100.000 kişinin komutanı, askerlerini düzene soktu.
- Sözcükler yapı olarak üç grupta incelenir:

1. Basit sözcükler
2. Türemiş sözcükler
3. Birleşik sözcükler

ÖRNEK

Nokta, aşağıdaki örnekte görüldüğü gibi kitap, dergi vb.nin künyelerinin sonuna konur.

ÖZALTUN, Serap-Celâl, Ortaokul Güzel Konuşma ve Yazma 1-2-3, Canöz Yayınları, Ankara, 1990.

! Sert sessizle biten bir sayıya, yumuşak sessizle başlayan ek geldiğinde sertleşme olduğu gösterilmezse yazım yanlışı oluşur.

ÖRNEK

~~16.35'de~~ 16.35'te

PEKİŞTİRELİM

1. **Aşağıdaki cümlelerde uygun yerlere nokta koyalım.**

a. Başvurular 17 Mart 2016'da bitecekmiş.

b. Karşında 1.000 kişilik bir ordu vardı.

c. XX. yüzyıldaki bilimsel gelişmeleri araştırdım.

d. Bizim sokakla 6. Sokak'ın birleştiği yere gelir misin?

e. Agâh Sırrı LEVEND, Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Evreleri, TDK Yayınları, Ankara, 1960.

2. **Aşağıdaki cümlelerde yay ayraçların içindeki sembollerden hangilerinin yerine nokta koyulmalıdır? Yazalım.**

a) XIX(★) yüzyılın sonlarına doğru dünyada çok değişiklik oldu(✿)

b) 23(▲) Nisan(●) 1920(✦)de Türkiye Büyük Millet Meclisi açıldı.

c) Erol(■) akşam 18(◆)10 treni ile Kayseri(♥)den gelecek.

3. **Aşağıdaki açıklamada yay ayraçla gösterilen yerlerden hangilerine nokta koyulmalıdır? Yazalım.**

Sıfatlar ikiye ayrılır (......)
a(...:...) Niteleme Sıfatları
b(...:...) Belirtme Sıfatları

4. **Aşağıdaki açıklama cümlesinde boş bırakılan yerleri tamamlayalım.**

Kitap, dergi vb.nin künyelerinde yazar, eser, basımevi, basıldığı yer, basım yılının arasına ....virgül........, bu bilginin sonuna .....nokta..... konur.

5. **Aşağıdaki iki cümlede anlamların farklı olmasının nedeni nedir? Noktalı yerlere yazalım.**

Kadın, polisin çığlıklarını duyunca yardıma koştu. (Yardıma koşan, "kadın"dır.)

Kadın polisin çığlıklarını duyunca yardıma koştu. (Yardıma koşan, kim olduğu belli olmayan III. tekil kişi"dir.)

Anlam farklılığının nedeni, virgül kullanımıdır.

VİRGÜL (,)

Virgülün kullanımı ile ilgili olarak geçen yıl öğrendiklerimizi hatırlayalım.

- Anlama güç kazandırmak için tekrarlanan sözcükler arasına konur.

Çabuk olun, çabuk olun, gitmemiz gerek!

- Tırnak içinde olmayan alıntı cümlelerinin sonuna konur.

Öğretmenimiz planlı ve düzenli olun, dedi.

(Tırnak içinde olsaydı kullanım şöyle olurdu: Öğretmenimiz, "Planlı ve düzenli olun." dedi.

- Konuşma çizgisinden (uzun çizgiden) sonraki alıntı cümlesinin bitimine konur.

– Yarın Kemer'e -Çetin'in yanına- gidecek miyiz, diye sordu.

- Kendisinden sonraki cümleye bağlı olarak ret, kabul ve teşvik bildiren "hayır, yok, evet, peki, pekâlâ, tamam, olur, hayhay, başüstüne, öyle, haydi, elbette" gibi sözcüklerden sonra konur.

Peki, senin dediğin gibi olsun.

Haydi, geç kalacağız!

- Bir sözcüğün kendinden sonra gelen sözcük ve sözcük gruplarıyla yapı ve anlam bakımından bağlantısı olmadığını göstermek ve anlam karışıklığını önlemek için kullanılır.

Yaşlı, kadın haklarını savunuyordu.

(Virgül kullanılmazsa "yaşlı kadın hakları" tamlaması oluşur ve cümlede anlatılmak istenen düşünce değişir.)

- Hitap için kullanılan sözcüklerden sonra konur.

Sayın Başkanım,

Sevgili Öğretmenim,

Kitap, dergi vb.nin künyelerinde yazar, eser, basımevi, basıldığı yer, basım yılı arasına virgül konur.

GÖVSA, İbrahim Alâeddin, Çocuk Şiirleri, Kardelen Yayınları, İstanbul, 2005.

Sayıların yazılışında ondalık sayıları (kesirleri) ayırmak için virgül kullanıldığını unutmamalıyız.

ÖRNEK 38,4 (otuz sekiz tam, onda dört)

PEKİŞTİRELİM

1. Aşağıdaki cümlelerde virgülün kullanılış amaçlarını yazalım.

a) – İşte size en güzel mevsim sağlıklı olmak, demiştim.

Konuşma çizgisinden sonraki alıntı cümlesinin bitimine konmuştur.

b) Evet, ümit insanın yaşam merkezidir.

Kendisinden sonraki cümleye bağlı olarak onay anlamı veren "evet" sözcüğünden sonra virgül konmuştur.

c) İhtiyar, delikanlının yanına oturdu.

Bu cümlede "oturan" kişi "ihtiyar"dır. Virgül konmazsa "ihtiyar delikanlı" tamlaması oluşur ve anlam değişir.

2. Aşağıdaki cümlelerde yay ayraçla gösterilen yerlerden hangilerine virgül konur? Uygulayalım.

a) "Arıyorum her yerde seni(......)
Yoksun(..,...) yoksun(..,...) yok(......)"

b) Bu küçük senin kardeşin mi(..,...) diye sordular(......)

c) Arkadaşıma(..,...)
– Kütüphaneden kitap alalım mı(..,...) dedim(......)
– Ben de hikâye kitabı alacağım(..,...) dedi(......)

d) Babaları(..,...) kimin boyu daha uzunsa ona şeker vereceğim(..,...) deyince Ahmet "Benim boyum 1(..,...)68" dedi(......)

KONU TESTİ

1. **Aşağıdaki cümlelerden hangisinin sonuna nokta (.) konmaz?**
   A) Bu ödev elbette bitecek( )
   B) Bitmedik iş dünyaya mı gelmiş( )
   C) Olumsuz eleştirilere üzülmeyiniz( )
   D) Akşam olmadık gün yoktur( )

2. Bugün 21★15★te amcamın oğlu aradı, 18★Nisan★2016 günü onlara gitmemi istedi.
   Bu cümlede yıldızlı (★) yerlerin kaç tanesine nokta (.) konması gerekir?
   A) 1 B) 2 C) 3 D) 4

3. **Aşağıdakilerden hangisi, noktanın (.) kullanım özelliklerinden değildir?**
   A) Tarihlerde rakamla yazılan gün, ay, yıl arasına konur.
   B) Bir yazının maddelerini gösteren harf ve rakamdan sonra konur.
   C) Kitap, dergi vb.nin künyelerinde yazar adı ile eser adı arasında kullanılır.
   D) Sıra bildirmek için sayılardan sonra konur.

4. **Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir noktalama yanlışı yapılmıştır?**
   A) Saat 16:45'te teyzemler gelecek.
   B) Saat 16.45'de teyzemler gelecek.
   C) Saat 16.45'te Teyzemler gelecek.
   D) Saat 16.45'de Teyzemler gelecek.

5. **Aşağıdaki cümlelerin hangisinde virgülün kullanımı, anlam karışıklığına yol açabilir?**
   A) Gelirim, dedi ama hâlâ gelecek.
   B) Pekâlâ, güzel bir not alabilirdi.
   C) Zengin, insanlara yardım eden kişidir.
   D) Sabır, sabır ve yine sabırdı kurtarıcıları.

6. **Aşağıdaki cümlelerin hangisinde yay ayraç ( ) olan yerde nokta kullanılması gerekmektedir?**
   A) Susmak( ) bazen ne kadar zor oluyor.
   B) Çekingen( ) yaradılışlı bir adamdı.
   C) Çocuklardan biri "Anne( )" diye haykırdı.
   D) Öğretmenimiz "Ödevini ne güzel yapmışsın( )" dedi.

7. **Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bağlaç olan "de"nin yazımı yanlıştır?**
   A) Evler gibi hastane de yıkılmış.
   B) Ahmet'te bulunan kitaplarımıda aldım.
   C) Umut da bizimle geliyor.
   D) İkisi de çok gayretli.

8. El sanatlarımızdan olan oyalar, Kastamonu(1) Konya(2) Elâzığ(3) Bursa gibi şehirlerimizde hâlâ yapılmakta(4) ancak eski önemini kaybetmektedir.
   Bu cümlede numaralandırılmış yerlerden hangisinde virgül (,) kullanılmaz?
   A) 1 B) 2 C) 3 D) 4

Martı

9. Aşağıdaki sözcüklerden hangisi adın belirtme eki olan "-i"yi aldığında ünlü düşmesine uğrar?

A) umut B) sabır

C) ağaç D) kitap

10. Aşağıdaki bilgilerin hangisinde yanlışlık yapılmıştır?

A) Üleştirme sayıları, yazıyla değil rakamla belirtilir.

B) Birden fazla sözcükten oluşan sayılar, ayrı yazılır.

C) Dizeler genellikle büyük harfle başlar.

D) Belirli bir tarih bildiren ay ve gün adları büyük harfle başlar.

11. * Bugün Güneş'in mezuniyet günüydü.
* Sabah Minnoş'u veterinere götürelim.
* Güneş'teki lekeleri teleskopla inceledik.
* Caddemizin park sorunu için belediyeye başvuracağız.

Büyük harflerin yazımıyla ilgili aşağıdaki kurallardan hangisinin örneği yukarıdaki cümlelerde yoktur?

A) Gezegen, yıldız, isimlerinde

B) İnsan ad ve soyadlarında

C) Mahalle, sokak, cadde isimlerinde

D) Hayvan adlarında

12. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir yazım yanlışı yapılmıştır?

A) Yarışmada ablam 2. oldu.

B) TV'daki bu program, çocuklara göre değil.

C) Sınıfımızda on üç kız öğrenci var.

D) Ben ağabeyimden 20 cm uzunum.

13. Sayılardan sonra sıra bildirmek için nokta konur.

Yukarıdaki açıklama için aşağıda verilen örneklerin hangisinde yanlışlık vardır?

A) II. Dünya Savaşı'nın sonuçlarını öğrendik.

B) 8.inci sınıfta da o arkadaşımla oturmak istiyorum.

C) XV. yüzyılda kölelik çok yaygınmış.

D) 6. katta oturan komşumuzu hiç tanımıyoruz.

14. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde soru ekinin kullanımı doğru değildir?

A) Anlamıyormusun dediklerimi?

B) Öğretmen misiniz, öğrenci mi?

C) Aldı mı sipariş ettiklerimi ablan?

D) Sizin mezuniyet kıyafetinizi de görebilir miyim?

1- B	2- A	3- C	4- A	5- C	6- D	7- B	8- D	9- B	10- A	11- C	12- B	13- B	14- A

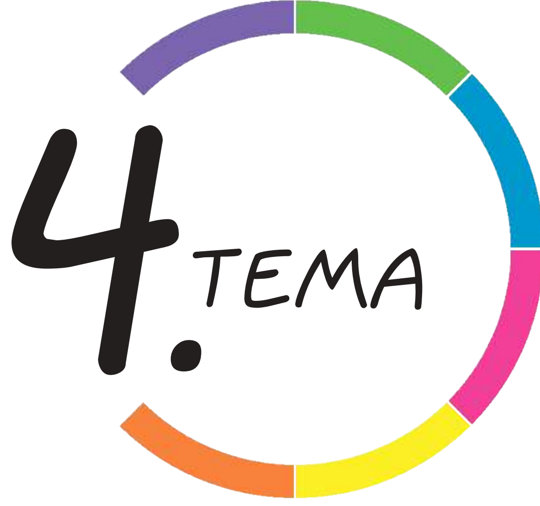

MİLLÎ KÜLTÜR

KONULAR

* Sözcükte ve Sözcük Gruplarında Anlam
* Cümlede Anlam
* Paragrafta Anlam
* Dil Bilgisi
    • Fiil Kiplerinde Zaman ve Anlam Kayması
* Yazım ve Noktalama

SÖZCÜKTE VE SÖZCÜK GRUPLARINDA ANLAM

AYNI KAVRAM ALANINA GİREN SÖZCÜKLER

Aynı Kavram Alanına Giren Sözcükler: Ortak ya da benzer konularla ilgili varlıkları karşılayan, farklı anlamdaki sözcüklerdir.

Birbiriyle ilgili ya da yakın olan kavramlardan terzilik için "makas, ...iplik, iğne, mezura, kumaş......" sözcükleri söylenebilir. Bu sözcükler aynı ya da yakın işlevler için kullanılmaktadır.

"Mektup, pul, zarf, postacı" sözcükleri de ......haberleşme..... ile ilgili sözcüklerdendir.

PEKİŞTİRELİM

1.

Bu mıknatıs, karşısındaki metalleri kendine çeker. Bu mıknatısın üzerinde "mimar" yazıyor ve onun etrafına topladığı maddelerde de "bina, peyzaj, inşaat, proje, yaratıcılık, cetvel" yazıyor. Bu sözcüklerin hepsi de mimarlık mesleği ile aynı kavram alanına giren sözcüklerdir.

Bu mıknatısın üzerinde "spor" yazsaydı mıknatıs, aynı kavram alanına giren hangi sözcükleri kendine çekerdi? Yazalım.

top, kale, futbol, basketbol, kaleci, korner, şut, faul vb.

2. "Otobüs, taksi, dolmuş" gibi araçların hepsi, ulaşım aracıdır; sözcükler bu yönleriyle, kullanımda bir yakınlık göstermektedir. Ancak aynı ya da yakın işlevde kullanılan varlıkları karşılayan bu sözcüklerin hepsinin ayrı bir anlamı vardır, onları "kullanımda birlik" bir araya getirmektedir.

Aşağıdaki sözcük gruplarının hangi kavram alanlarıyla ilgili olduğunu yazalım.

	Kavram Alanı
armoni, solfej, melodi	müzik
eyer, jokey, at	binicilik

3. **Aşağıda verilen kavram alanları ile ilgili sözcükler yazalım.**

Yemekler	İçecekler	Akrabalar
çorba, karnıyarık, mücver, fasulye pilakisi...	ayran, su, süt, gazoz, soda...	teyze, hala, dayı, kuzen, dede...

EŞ SESLİ (SESTEŞ) SÖZCÜKLER

Eş Sesli (Sesteş) Sözcükler: Yazılışları, okunuşları ve söylenişleri aynı olan ancak anlamları birbirinden tamamen farklı olan sözcüklerdir.

ÖRNEK Arkadaşımın uçuk benzini görünce korktum. (soluk)

Dudağımdaki uçuk hâlâ geçmedi.

Ateşli hastalıklar, ruhsal bunalımlar veya korku sonucu genellikle dudakta beliren kabarcık.

Bu sözcükler eş seslidir. Çünkü sadece sözcükleri oluşturan harfler aynıdır, sözcüklerin anlamları farklıdır.

UYARI

Harfleri aynı olsa bile üzerinde düzeltme işareti olan bir sözcüğün bu işareti almayan sözcükle sesteşlik ilgisi olmaz.

ÖRNEK kâr – kar
hâl – hal
Bu sözcükler eş sesli değildir.

Bir sözcüğün temel anlamı ile birlikte verilen gerçek anlamları, o sözcüğün sesteşi değildir çünkü onlar arasında anlam ilgisi vardır. Sesteşlikte anlam ilgisi olmaz.

UYARI

Bir sözcüğün mecaz anlamı, onun eş seslisi değildir.

ÖRNEK Bunu yüz kat daha güzel yapacak birini bul bana.

Doksan dokuzdan sonra gelen sayı (yüz). "kere, kat" sözcükleriyle kullanılarak yapılan işin çokluğunu anlatır.

Bir çocuk, yüzündeki sıcak gülüşle bakıyordu.

Sima, çehre, surat.

Bu cümlelerdeki "yüz" sözcüklerinin yazılışları aynı bile olsa ortak olan tek özellik sestir, sözcüklerin anlamlarında bir ilgi yoktur. Bu nedenle bu sözcükler eş seslidir.

ÇIKMIŞ SORU

"Ara sıra kır kokuları getiren hafif bir rüzgâr esiyordu." **cümlesindeki** "kır" **sözcüğünün eş seslisi aşağıdakilerin hangisinde kullanılmıştır?**

A) Bir kır gezisinde, tesadüfen tanıştık onunla.

B) Kır çiçekleri topladım bu sabah senin için.

C) Ellerini, kırları artan saçları arasında gezdirdi.

D) Oğlum, kırlarda koşup oynamayı çok sevdi.

ÇÖZÜM

A, B ve D seçeneklerinde "kır" sözcüğü, soruda verilen anlamıyla kullanılmıştır ancak "kırları artan saçları arasında" tamlamasındaki "kır" sözcüğü farklı anlamdadır (Beyazla az miktarda siyah karışmasından oluşan renk.). Doğru seçenek C'dir.

PEKİŞTİRELİM

1. **Aşağıdaki eş sesli sözcükleri, verilen anlamlarıyla cümlede kullanalım.**

a. arı: Temiz. Yabancı şeylerden arınmış, katışıksız, saf, halis.

Ne kadar da güzel bu arı süt.

arı: Bal ve bal mumu yapan, iğnesiyle sokan böcek.

Bağda üzüm toplarken parmağımı arı soktu.

b. kır: Beyazla az miktarda siyah karışımından oluşan renk.

Dedemin kır saçları, ona çok yakışıyor.

kır: Şehir ve kasabaların dışında kalan, çoğu boş ve geniş yer.

Kırlarda sahipsiz dolaşan bir at bulduk.

2. **Aşağıdaki cümlelerde altı çizili sözcüklerin eş seslilerini cümlede kullanalım.**

a. Bu bölgedeki bütün çiftliklerde iri kazlar yetişir.

Okul bahçemize fidan dikmek için çukur kazdık.

b. Bize her gelişinde elinde bir demet beyaz gül olur.

Gül ki yüzünde güller açsın.

c. Annem her yaz yolladığım kartları saklamış.

Geçen gün oturdum, anılarımı uzun uzun yazdım.

3. Aşağıdaki cümlelerde bazı sözcükler kutu içine alınmıştır. Boş bırakılan yerleri, bu sözcüklerin anlam özelliklerini düşünerek "eş anlamlı" **ya da** "eş sesli sözcük" **kavramlarıyla tamamlayalım.**

a. Çiçekleri çok sık dikti.
Kadın, ağlayarak elindeki mendili sıktı.
"Sık" sözcükleri ....eş seslidir.......................................
....

b. Bu kadar düzenli olduğunu bilmiyordum.
Annem hep tertipli biri olmamı öğütler.
"Düzenli" ve "tertipli" sözcükleri
eş anlamlıdır..

c. Mirastan kendine düşen payı, kimsesizlere bağışlamış.
"Pay" sözcüğü yerine kullanılabilecek "hisse" sözcüğü, "pay" sözcüğünün ....eş anlamlısı............ olan bir sözcüktür.

d. "Sevgili" anlamına gelen "yâr" sözcüğü ile "uçurum" anlamına gelen "yar" sözcüğü ....eş sesli.............. değildir.

e. Bu kavgacı hâlinle gözümden düştün.
Çocuk, merdivenlerden düşmüş.
"Düş-" sözcükleri
.........eş sesli..........................değildir.

4. Aşağıdaki paragrafta geçen sözcüklerle ilgili soruları cevaplayalım, boşlukları uygun sözcüklerle dolduralım.

Edebiyat dünyasına öyküyle girmiş bir insanım ama şimdi yaşamımda öykünün hiçbir yeri kalmadı. Öyle olması da çok yerinde bir karardı. Öykü, kısa bir zaman diliminde yazılıp yaşamın küçük bir parçasını birkaç sayfaya yoğun bir şekilde sığdırmaya çalışan, üzerinde çok çalışılması gereken bir edebiyat türüdür. Benim bunu yapmaya uygun bir yapım olmadığını anladım.

a. "Edebiyat" sözcüğünün .....eş anlamlısı..... "yazın" sözcüğüdür.

b. "Öykü" sözcüğü ile ......"hikâye"...... sözcüğü eş anlamlıdır.

c. ......"Yaşam"...... ile "hayat" sözcüğü eş anlamlıdır.

d. "Bir iş veya sorun hakkında düşünülerek verilen kesin yargı" anlamındaki "karar" sözcüğünün eş seslisi, bu metnin kaçıncı cümlesinde kullanılmıştır?

Metnin 2. cümlesindeki "karardı" çekimli fiilindeki ("karar-") fiili, bu sözcüğün eş seslisidir.

e. Metindeki "sığdırmaya çalışmak" söz grubundaki "sığdırmaya" sözcüğünün kökü "sığ-" sözcüğüdür. Bu sözcüğün eş seslisini cümlede kullanalım.

Bu sığ kıyılarda sizin istediğiniz balıklar olmaz.

f. "Zaman dilimi" tamlamasındaki "dilim" sözcüğünün kökü "dil-" fiilidir. Bu kökle "Çocuğun dili, sıcak sütten yandı. "cümlesindeki "dil" sözcüğü arasında ......sesteşlik...... ilgisi vardır.

g. Metnin son cümlesinde geçen eş sesli sözcüğü, her iki anlamıyla da cümlede kullanalım.

...Ben... sözcüğü, eş sesli bir sözcüktür.

Ben senin çalışma düzenine hayranım.

Yüzündeki beni neden aldırmak istiyorsun?

5. "Anne, baba, çocuk, erkek kardeş" sözcükleri aynı kavram alanına giren sözcüklerdir çünkü bu sözcüklerin hepsi ......aile...... kavramı ile ilgilidir.

6. "Yatak" sözcüğünün içinde geçtiği "yatağa bağlamak" deyiminin anlamını yazıp deyimi cümlede kullanalım.

yatağa bağlamak

Anlamı: Yataktan kalkamayacak kadar hasta etmek.

Cümle: Zavallı kadın, genç yaşta bu hastalık onu yatağa bağladı.

PEKİŞTİRELİM

Aşağıdaki metinde geçen sözcük ve sözcük gruplarıyla ilgili soruları cevaplayalım.

Bir ailenin akşam yemeğinden sonraki durumunu gözlerinizin önüne getirin: Baba, bir koltuğa gömülmüş, gazetesini okuyor; anne, yün örüyor yahut büyük kızı ile bazı aile dertlerini konuşuyor; oğullardan biri roman okuyor, öbürü de bir elektrik prizini sökmekle meşgul, başka biri radyoda konuşma veya müzik aramakta. Herkes istediği durumda ve istediği meşguliyet içinde. Bu hâlleri ile bu insanların her biri ötekinden ayrı ve uzak görünür. Hatta birinin meşguliyeti, ötekini rahatsız da edebilir ama bütün fertler, bu yuvadan olduklarını bilirler. Orada bir rahatlık, Maurjac'ın (Moriak) dediği gibi "emniyet verici bir sıcaklık" bulurlar. Bilirler ki orada birbirinin sorumluluğunu yüklenecek insanlar arasındadırlar. Mesela birisi hastalansa kovan içinde hemen bir telaş başlar: Kız kardeş yatak hazırlamaya koşar, anne hasta ile meşgulken erkek kardeşlerden biri, soluğu eczanede almıştır. Hasta olan, kendini asla yalnız hissetmez.

1. **Metinde geçen deyimleri yazalım.**

göz önüne getirmek

soluğu (bir yerde) almak

2. "Sökmek" **sözcüğü metinde gerçek anlamlı olarak kullanılmıştır. Sözcüğü,** "okuyabilme becerisini kazanmak" **anlamında mecaz anlamlı olarak cümlede kullanalım.**

Bu yıl 1. sınıflar okumayı erken sökmüş.

3. "Soluk" **sözcüğünün metindeki anlamını tahmin edelim ve sözcüğün sözlükteki anlamlarına bakarak niçin eş sesli bir sözcük olduğunu yazalım.**

Soluk

Tahminim: Nefes

Sözlük anlamı: 1) Akciğerlere çekilen, akciğerlerden atılan hava veya ciğerlere hava alıp verme, nefes.

2) Donuk bir beyazlığı olan, rengini atmış olan, solmuş, uçuk.

Bu sözcük eş sesli bir sözcüktür çünkü yazılışı aynı ancak anlamı farklı bir sözcüktür.

4. Metindeki "ayrı" ve "uzak" sözcükleri yakın anlamlı sözcüklerdir.

KONU TESTİ

1. Aşağıdaki sözcüklerin hangileri, eşleştirildiği kavramla ilgili değildir?

A) gitar - beste → müzik
B) seksek - körebe → çocuk oyunu
C) çekiç - çivi → resim
D) kamyon - minibüs → taşıt

2. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde altı çizili sözcük terim anlamlı değildir?

A) Gözüne perde inmiş, tedavi olması gerekiyor.
B) Bu odaya koyu renk perde hiç güzel olmamış.
C) Oyunun üçüncü perdesi daha güzeldi.
D) Ördeğin parmaklarındaki perdeye çivi batmış.

3.

Sözcük	Eş anlamlısı
esaret	cesaret
cumhuriyet	özgürlük
ileri	geri
gür	sık

Yukarıdaki eşleştirmelerin hangisi doğrudur?

A) esaret - cesaret
B) cumhuriyet - özgürlük
C) ileri - geri
D) gür - sık

4. Aşağıdaki cümlelerde geçen altı çizili sözcüklerden hangisinin eş seslisi (sesteşi) yoktur?

A) Vardım ki eşyalar çoktan gitmiş.
B) Bu sözü makaleye sen mi yazdın?
C) Bu işten de kâr etmese ne olur ki?
D) Yemeğe öyle çok yağ koymuş ki hiç kimse yiyemedi.

5. Aşağıdaki görsellerin hangileri aynı kavram alanına girmeyen varlıklarla ilgilidir?

A)
B)
C)
D)

Martı

6. I. Kına yakmak II. Ateş yakmak
III. Odun yakmak IV. Ağıt yakmak

"Yakmak" **sözcüğünün yukarıda verilen kullanımlarından hangi ikisinin anlamı aynıdır?**

A) I - II B) II - IV
C) II - III D) III - IV

7. **Aşağıdaki cümlelerde altı çizili sözcüklerin hangisi eş sesli değildir?**

A) Yaktın beni ey gönül, neyleyim seni?

B) Öyle yıldım ki bu umutsuz hâllerinden...

C) Kilidin yayı bozulunca içeride kilitli kaldık.

D) Bu yaz dayımlarla birlikte tatil yapacağız.

8. "Burnundan fitil fitil gelmek" **deyiminin anlamı hangi seçenekte verilmiştir?**

A) Kendine hiç söz söyletmemek, çok huysuz olmak.

B) Birini yönetimi altına almak, kaçamak bulamayacağı konuma getirmek.

C) Yanından gitmemek, uzaklaşmamak.

D) Elde ettiği güzel şey, sonradan gelen üzüntüler üzerine kendisine zehir olmak.

9.

Bu dergide gençliğin .... var.

Aşağıdaki sözcüklerden hangisi bu cümleyi tamamladığında sözcük, mecaz anlam kazanır?

A) sesi B) duyguları

C) özlemleri D) hayalleri

Martı

10. "Bu röportajın özelliği, bakış açısı tazeliğiydi." cümlesindeki "tazelik" sözcüğü, mecaz anlamlıdır.

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde böyle bir kullanım vardır?

A) Serçeler ne güzel ötüyor.

B) Kitaplarla bilgiler paylaşılır.

C) Bu iş yerinde çalışanları takdir ettim.

D) Birdenbire bedenimi büyük bir ağırlık sardı.

11.

Demek ki geniş ve umursamaz görünmek istiyordu dayın.

Bu cümledeki kaçıncı sözcük, mecaz anlamlıdır?

A) 1. B) 2. C) 3. D) 4.

12.

★ İnsan başı.

● Kavrama ve anlama yeteneği, zekâ, zihin, bellek.

▲ Görüş ve inançların etkisiyle beliren düşünce ve yargılama yolu.

"Kafa" **sözcüğünün yukarıdaki anlamlarıyla ilgili olarak verilen bilgilerden hangisi doğrudur?**

A) Üçü de mecaz anlamlıdır.

B) Üçü de gerçek anlamlıdır.

C) Sadece ★ gerçek anlamlıdır.

D) Sadece ▲ mecaz anlamlıdır.

1- C	2- B	3- D	4- C	5- A	6- C	7- A	8- D	9- A	10- D	11- C	12- C

CÜMLEDE ANLAM

SÖZ SANATLARI

Sözlü ve yazılı anlatımlarda anlatımı daha güçlü kılabilmek için bazı söz sanatlarına başvurulur. Bunları tanımlayalım:

a) Benzetme

Benzetme: Söyleyişe güzellik ve güç katmak amacıyla genellikle zayıf olanın kuvvetliye benzetilmesiyle yapılan söz sanatıdır.

Benzetmede, aralarında ilgi kurulan varlıklar kavramlar, durumlar ya da olaylardan zayıf olanın özelliklerinin güçlü olana benzetilmesi söz konusudur.

ÖRNEK Kardeşimin parmakları kibrit çöpü gibi incecik.

Kardeşinin parmakları kibrit çöpüne benzetilmiş.

İnci gibi dişlerimi her gün fırçalıyorum.

Dişler, inciye benzetilmiş.

Benzetmede dört öge vardır:

- Benzeyen: Aralarında benzerlik kurulan ögelerden zayıf olan ögedir.
- Kendisine benzetilen: Aralarında benzerlik kurulan ögelerden güçlü olan ögedir.
- Benzetme Yönü: Benzeyen ile benzetilen arasında kurulan benzetme ilgisi ya da nedenidir.
- Benzetme edatı: Yapılan benzetmede benzetme ilgisini kuran edattır.

Kuzeyden gelen ipek gibi bir rüzgâr yanağımı okşadı.

ipek: Kendisine benzetilen
gibi: Benzetme edatı
bir rüzgâr: Benzeyen

Bu benzetmede benzetme yönü söylenmemiştir, benzetme yönü "yumuşak"tır.

ÇIKMIŞ SORU

Başımızın üstünde nereden geldiği bilinmeyen bir rüzgâr esiyordu. Bu rüzgâr, kızgın çöllerin içinden çıkarak alnımızı bir alev gibi yakıyordu.

Bu parçada bir söz sanatı kullanılmıştır. Bu sanatın göstergesi aşağıdakilerden hangisidir?

A) "Rüzgârın yakıcılığı"nın "alev"e benzetilmesi

B) "Rüzgâr"a insan özellikleri yüklenmesi

C) "Çöl" ve "rüzgâr"ın konuşturulması

D) "Çöl"ün anlatımında aşırılığa gidilmesi

ÇÖZÜM

Bu parçada "rüzgârın yakıcılığı", "alev"e benzetilmiştir. B, C ve D seçeneklerinde verilen söz sanatları burada yoktur. Bu parçada benzetme sanatı vardır. Doğru seçenek A'dır.

PEKİŞTİRELİM

Aşağıdaki dizelerde ve cümlede geçen benzetmenin ögelerini boşluklara yazalım.

Senin yanındayken avuçlarımda
Suda sabun gibi eriyor zaman.

(Zeki Ömer DEFNE)

Benzeyen : Zaman

Benzetme yönü : Erimesi

Kendisine benzetilen : Sabun

Benzetme edatı : Gibi

Güneş, ufuk çizgisinin üzerinde kırmızı bir tepsi gibi ışıl ışıl yanıyordu.

(Hikmet ALTINKAYNAK)

Benzeyen : Güneş

Benzetme yönü : Rengin kırmızılığı

Kendisine benzetilen : Kırmızı bir tepsi

Benzetme edatı : Gibi

b) Kişileştirme

Kişileştirme: Anlatımı canlandırmak amacıyla insana ait özelliklerin insan dışındaki varlıklara ya da kavramlara verilmesiyle oluşan söz sanatıdır.

ÖRNEK

Bir gemi yelken açtı hayal iklimlerine
Civarından çığlıkla yorgun martılar kaçtı.
Rüzgâr sürüklenirken derinlerden derine
Hayal iklimlerine bir gemi yelken açtı.

(Ali Mümtaz AROLAT)

Bu şiirde "martı" kişileştirilmiş, insana özgü ......yorgun olma ve çığlık atma...... özelliği ile martı, duyan ve düşünen bir varlık gibi gösterilmiştir.

Yine aynı şekilde "Pencerenin önündeki geveze sandalyeye gayet zayıf, oldukça ihtiyar bir kadın oturmuştu." cümlesinde de ......sandalye...... kişileştirilmiştir.

ÖRNEK

Ben isterim ki
Bulutlar ağlasın
Ama çocuklar ağlamasın.
Hiçbiri öksüzlük, yetimlik nedir, duymasın.

(Resul RIZA)

Bulutlara insana özgü ağlamak özelliği verildiği için "bulutlar" kişileştirilmiştir.

ÇIKMIŞ SORU

Bu gece yarısında iki kişi uyanık,
Biri benim biri de uzayan kaldırımlar.

(Necip Fazıl KISAKÜREK)

Bu dizelerde kullanılan söz sanatının göstergesi aşağıdakilerden hangisidir?

A) "Gece" ve "kaldırımlar"ın konuşturulması
B) "Kaldırımlar"a insan özelliği yüklenmesi
C) "Kaldırımlar"ın anlatımında aşırılığa gidilmesi
D) "Gecenin uzunluğu"nun "kaldırımlar"a benzetilmesi

ÇÖZÜM

Bu dizelerde uyanık olanlardan biri, "kaldırımlar" olarak ifade edilmiş ve kaldırımlara insan özelliği verilip kişileştirme yapılmıştır. Doğru seçenek B'dir.

PEKİŞTİRELİM

1. **Aşağıdaki paragrafta yapılan kişileştirmeyi açıklayalım.**

Tabiat, hem zalim hem iyiliksеverdir. O, yalnız kendi kanunlarına uyar. O ne sever ne de acır; soğuk dondurur, sıcak yakar. Fırtına dalları kırar, gövdeleri devirir. Siz tabiatın dengeleriyle oynayamazsınız. Oynarsanız tabiat sizden intikamını alır. Yani tabiat, hiç hatır gönül dinlemez. Çünkü o, kendi yasalarını kendi koyar.

Bu paragrafta ...tabiat... kişileştirilmiştir. Çünkü ...zalim ya da iyiliksever olmak, yasa koymak... insana özgü özelliklerdir.

2. "Çocukların dallarını kırdığı ağaç, yapraklarını sallaya sallaya ağlıyordu." **cümlesinde kişileştirilen varlık hangisidir? Yazalım.**

Kişileştirilen varlık, "ağaç"tır. İnsana özgü olan bir özellik, ağaca aktarılmıştır.

3. "Gezegenimizin babası Güneş, Torosların karlı zirvelerinden sabahın ilk ışıklarını atmakta yeryüzüne... Kurşunlu Şelalesi'nde gölgeler, yavaş yavaş renklere bırakıyor yerlerini... Yeşile, yeşilin bin tonuna... Renklere, doğanın tüm sesleri ve kokuları cevap veriyor."

(Aydın ATAKOL)

Paragrafta kişileştirilen varlıklar hangileridir?

"Güneş, renkler, doğanın sesleri, doğanın kokuları." Metinde kişileştirilen varlıklardır.

4. "Ne istiyorsunuz birbirinizden?
Suda balıklar tedirgin,
Gökte yıldızların rahatı kaçtı,
Bir gün yıkılacak ihtiyar dünya
Elinizden..."

(Ahmet Tufan ŞENTÜRK)

Şiirde kişileştirilen varlıklar hangileridir?

"Balıklar, yıldızlar ve dünya" şiirde kişileştirilen varlıklardır.

c) Konuşturma

Konuşturma: İnsan özellikleri verilen yani kişileştirilen varlıkların konuşturulmasıdır.

Kişileştirmeye daha çok ......masallarda, fabllarda...... rastlanır.

ÖRNEK "Ben gülüm, ben karanfil, ben de yaseminim." diyor. / Renk renk kokularla çiçekler, / Sahiplerinden memnun, evlerin bahçelerinde."

(Cahit Sıtkı TARANCI)

Bu şiirde gül, karanfil ve yasemin, insan gibi düşünülüp konuşturulmuş.

"Ağaç yılların yorgunluğu ile boynunu büktü ve 'Niye dalım kırdınız?' dedi." cümlesinde ......ağaca...... insan özellikleri verilmiş, ...ağaç...... kişileştirilmiş ve konuşturulmuştur.

PEKİŞTİRELİM

1. **Aşağıdaki varlıkları kişileştirerek konuşturalım.**

Sıcakken beni herkes seviyor ama bayatlayınca çöpe atıyorlar, çok mutsuzum.

Herkes bana "kurnaz" diyor ama o kadar kurnazlığı yapmak için ne çok kafa yorduğumu kimse düşünmüyor.

Benim kadar çalışırsanız ömür boyu her istediğinizi alırsınız.

2. **Aşağıdaki metinde hangi söz sanatları vardır, yazalım.**

Karı koca yolda giderlerken Güneş'le Ay'ın tartıştıklarını görmüş. Yaşlı adamın kendilerini seyrettiğini görünce Güneş'le Ay demişler ki:

– Merhaba dedecik! Söyle bize hangisi daha güzeldir: Güneş mi yoksa Ay mı?

– Gündüzleri Güneş, geceleri ise Ay'dır güzel olan, diye cevap vermiş adam.

(Güneş ve Ay)

Güneş : ......Kişileştirme...... ve ......konuşturma......

Ay : ......Kişileştirme...... ve ......konuşturma......

d) Abartma

Abartma (Mübalağa): Herhangi bir olayı, durumu ya da gerçeği olduğundan daha az veya fazla, daha küçük ya da büyük gösterme sanatıdır.

ÖRNEK

Sıladan ayrıyım gözümde yaşlar
Sel olup akacak bir gün derinden
Hasretin yücesi gurbette başlar
Silindi adımız dost defterinden
(Yusuf Ziya ULUSOY)

Bu dizede "çok ağlamak", "gözyaşlarının sel gibi akması" şeklinde ifade edilerek abartmaya başvurulmuştur.

Çay gelir merdim merdim
Çay değil benim derdim
Deniz mürekkep olsa
Yazılmaz benim derdim
(Muğla Türküsü)

Bu dizede de "Dert o kadar çok ki deniz, mürekkep olsa bile bu dertleri yazmaya yetmez." denmek istemiş ve abartma yapılmış.

ÇIKMIŞ SORU

Bin atlı akınlarda çocuklar gibi şendik,
Bin atlı, o gün dev gibi bir orduyu yendik.
(Yahya Kemal BEYATLI)

Bu dizelerdeki söz sanatları, aşağıdakilerin hangisinde birlikte verilmiştir?

A) Benzetme - Kişileştirme
B) Konuşturma - Abartma
C) Konuşturma - Kişileştirme
D) Benzetme - Abartma

ÇÖZÜM

Şiirin ilk dizesinde atlılar, "şen çocuklar"a benzetilmiş; ikinci dizede ordu "dev"e benzetilmiş ve abartılı bir benzetme yapılmıştır. Doğru seçenek D'dir.

PEKİŞTİRELİM

1. Aşağıdaki dizelerde abartma yapılan durum nedir? Açıklayalım.

okyanus

Gökyüzü yırtıldı, umman delindi
Şurada dünyanın kaç günü kaldı
İnsanlığın adı bir bir silindi
Gayri hâlimizin kaç günü kaldı
(Âşık Nurşani)

Bu dizelerde şairin içinde bulunduğu zamana olan isyanı söz konusudur. Bunu ifade ederken 1. dizede abartmalara yer vermiştir. Bunlar:

Gökyüzünün yırtılması

Ummanın (okyanu) delinmesi

2. Aşağıdaki metinde hangi söz sanatları vardır, yazalım.

Tarihin dilinden düşmez bu destan
Nehirler gazidir, dağlar kahraman.
Her taşı yakut olan bu vatan
Can verme sırrına erenlerindir.
(Orhan Şaik GÖKYAY)

Bu dizelerde "nehirler", gaziye; "dağlar", kahraman bir kişiye benzetildiği için kişileştirme sanatı yapılmıştır.

Şiirde "vatanın her bir taşı" değerli bir taş olan yakuta benzetilmiştir. Bu nedenle buradaki söz sanatı benzetmedir.

TÜRKÇENİN KURALLARINA UYGUN KULLANIM

Dilimizde ayrı yazılması gereken sözcüklerin bitişik yazılması ya da bunun tam tersi yazılışlar, eş anlamlı sözcüklerin yanlış kullanımı, yanlış sözcük oluşturmak gibi yanlışlar Türkçenin kullanımını bozmaktadır. Bu nedenle bu yanlışları doğrularıyla göstermenin yanlıştan uzaklaşma yolunda örnek olacağı düşüncesindeyiz.

Yapılan dil yanlışlarına örnekler:

1. Yazım Yanlışları

1) Bitişik Yazılması Gerekenler

"Bir çok, bir kaç, hiç bir, her hangi, aktara bilmek..." kullanımları yanlıştır.; bunlar bitişik yazılmalıdır.

2) Ayrı Yazılması Gerekenler

"Birkez, nekadar, okadar, ohâlde, buda, pekçok, birşey, sözdende, anlıyoruzki, demekki..." kullanımları yanlıştır, bunlar ayrı yazılmalıdır.

3) Ünsüzlerle İlgili Yanlış Yazımlar

a) Anlam Karışıklığına Yol Açanlar

ders - ters
can - çan

eğer - eyer
gibi - kipi

kültürü - güldürü
öğle - öyle

ata - ada
ad - at

b) Yanlış Ünsüz Kullanma

branj - branş
çoçuk - çocuk

yanlız - yalnız
yalnış - yanlış

deyil - değil
diyer - diğer

c) Gereksiz Ünsüz Kullanma

kölle - köle, eşşek - eşek

4) Ünlü Yanlışı

Uzatma işareti eksikliği: aşık - âşık, hal - hâl

2. Eş Anlamlı Sözcükleri Kullanma

Bir Arada Kullanma

* Egoist ve bencil
* Bilimde ve ilimde

Takım Oluşturma

* Uygar medeniyetler
* Nesil kuşağı

Ek Getirme

* Acımasız, insafsız
* Türkçe dili

Gereksiz Açıklamalar

* Psikolojik yönden ruhi bunalım geçirme
* Sözünden bahsetmek

3. Yanlış Sözcükler Oluşturmak

* gerekeninden → gereğinde, gerektiğinde
* samimiyetlik → samimiyet (içtenlik)
* anlaşmazsızlık → anlaşmazlık
* kullanmamayış → kullanmama, kullanmayış
* görmemezsizlik → görmezlik

PEKİŞTİRELİM

1. Aşağıdaki cümlelerde hangi sözcükler anlam karışıklığına yol açacak şekilde kullanılmıştır? Bu sözcüklerin altlarını çizelim, doğru sözcükleri noktalı yerlere yazalım.

* Ne kadar çok yedin, iyice köpek yapacaksın. "Göbek" olmalıydı.
* Yaşadığım açıyı kimseye anlatamıyorum. "Acıyı" olmalıydı.

2. Aşağıdaki cümlelerde yapılan gereksiz kullanımların altını çizip doğrularını yazalım.

a. Her sevinci birlikte yaşadık, bu acıyı da beraber paylaşalım.

"Beraber paylaşalım" ifadesinde yanlışlık vardır. Çünkü "paylaşmak" zaten birlikte yapılan bir eylemdir, bu nedenle sadece "paylaşalım" denmesi yeterlidir.

b. Sözcüklerin anlamlarını karşılıklı tartışarak yazdık.

"Karşılıklı tartışmak" ifadesinde yanlışlık vardır. Çünkü "tartışmak" zaten karşılıklı bir eylemdir. Sadece "tartıştık" denmesi yeterlidir.

PEKİŞTİRELİM

1. Aşağıdaki cümlelerle ilgili varılan yargılardan doğru olanların sonlarındaki kutulara çarpı işareti (✗) koyalım.

a) "Silginiz kaleminizden önce bitiyorsa yanlışınız çok demektir." cümlesi öznel bir cümledir. (✗)

b) "Not tutmak için kâğıdımı, kalemimi hazırladım." cümlesi öznel bir cümledir. (......)

c) "Paraya onun kadar düşkün biri yoktur bu dünyada." cümlesi öznel bir cümledir. (✗)

d) "Bir yazarın yapıtları, kendi yaşamından izler taşır." cümlesi nesnel bir cümledir. (......)

e) "Araştırmalar, günümüzün %50 ya da %80'lik bölümünü iletişim kurmakla geçirdiğimizi gösteriyor." cümlesi nesnel bir cümledir. (✗)

f) "Soğukkanlı biri, olaylar karşısında ani tepkiler vermez, sakin ve temkinlidir." cümlesi öznel bir cümledir. (......)

g) "Bedri Rahmi Eyuboğlu, hem şair hem de ressam olan bir sanatçımızdı." cümlesi nesnel bir cümledir. (✗)

2. Aşağıdaki cümlede altı çizili söz grubundaki yanlışlığın nedenini yazalım.

* Biz yıllardır aynı okuldayız, artık <u>birbirlerimizin</u> tüm özelliklerini öğrendik.

"Birbirimizin" olmalı, "-ler" eki gereksizdir.

KONU TESTİ

1. **Aşağıdaki cümlelerin hangisinde mecazlı bir anlatım vardır?**
   A) Kadınlar iş dönüşü çocuk bakıyor, yemek hazırlıyorlar.
   B) Sen ödevini bitirmeye bak, oyalanma!
   C) Bu kumaşın rengi yeşile bakıyor.
   D) Hastanın durumu iyi değil, gözü toprağa bakıyor artık.

2. **Aşağıdaki cümlelerin hangisinde benzetme yönü belirtilen bir benzetme vardır?**
   A) Dışarısı muhteşem görünüyor.
   B) Uyur gibi sessiz duran deniz karşımda.
   C) Karşı sahilde sisler arasında dağlar...
   D) Karşımdaki koltukta oturan, zarif, sarışın bir bayandı.

3. **Aşağıdaki cümlelerin hangisinde kendisine benzetilenin altı çizilmiştir?**
   A) Bu ihtiyar kadın tam doksan yedi yaşındaydı.
   B) Birden, üç dişi kalan buruşuk ağzını açtı.
   C) Bir mumya gibi katılaşmış elini başına götürdü.
   D) Yemenisinin altındaki pamuk gibi beyaz saçlarını düzeltti.

4. "Kendini sandal gibi terk ediver bir kere
   Ruhunun yelken gibi seyret açıldığını."
   (Cevdet KUDRET)
   Bu dizelerde yer alan söz sanatındaki özellik, hangi cümlede görülmektedir?
   A) Bir tablo gibi kalakaldım bu yalnız şehirde.
   B) Bu hüzünlü sandalyeler ağlar terk edilmişliğine.
   C) Bir sandal gördüm küçük ve yalnız.
   D) Yelken aç gönlümün derinliğine.

5. "Gece yarısı gökyüzünü süsleyen bulutların arasına saklanan yıldızların âdeta başı dönmüştü." **cümlesinde aşağıdaki söz sanatlarının hangisi vardır?**
   A) Abartma
   B) Konuşturma
   C) Kişileştirme
   D) Benzetme

6. Ben altı yıldır Ayhan'ın kayığıyım. Geçen akşam erkenden hazırlandı, vakit gece yarısına yaklaşırken ağları aldı geldi yanıma. "Haydi bakalım, ihtiyar delikanlı... Yolculuk balığa..." dedi. Çaresiz düştük yola.
   Bu paragraftaki söz sanatı ile ilgili olarak hangisi söylenebilir?
   A) Abartma yapılmış.
   B) Balıklar kişileştirilmiş.
   C) Kayık konuşturulmuş.
   D) Balık, bir ihtiyara benzetilmiş.

Martı

7. Dolap niçin inilersin
Derdim vardır inilerim
Ben Mevla'ya âşık oldum
Onun için inilerim
(Yunus Emre)

Bu dizelerde hangi söz sanatları vardır?

A) Konuşturma - Kişileştirme
B) Abartma - Benzetme
C) Benzetme - Konuşturma
D) Kişileştirme - Benzetme

8. **Aşağıdaki cümlelerin hangisinde abartmaya başvurulmuştur?**

A) Her gölge bir insan kadar inceydi.
B) İçim dışım kanar oldu, gel gayri.
C) Kara bulutlar sarmıştı ufku.
D) Çamaşırlar kar gibi olmuş.

9. **Aşağıdaki cümlelerin hangisi doğru cümle özelliği taşımamaktadır?**

A) Bunca uygarlık ve medeniyet var ve sen hâlâ çağ dışı mısın?
B) Sunucu, yarışmada ödül kazananları tek tek takdim etti.
C) Kurdukları hayaller, onların yollarını aydınlatan renkler oldu.
D) Öğrencilerimizin size verdikleri değer, ortadadır.

10. **Aşağıdaki cümlelerden hangisi için verilen bilgi doğrudur?**

A) Fethiye'de ocak ayında deniz sıcaklığı 16,7°C dir. (Öznel cümle)
B) Ağustosta sıcaklık 28°C olduğu için biz Fethiye'ye gitmek istiyoruz. (Karşılaştırma cümlesi)
C) Fethiye koylarında oldukça güzel manzaralar var. (Tanım cümlesi)
D) Yazlık almak için Fethiye'ye gideceğiz. (Amaç-sonuç cümlesi)

Martı

11. "Hızarcılar gelmiş, ıhlamur ağacını kesiyorlardı." **cümlesine aşağıdaki sözcüklerden hangisi getirilirse cümle öznel olur?**

A) bugün
B) arabayla
C) kocaman
D) acımasızca

12. "Havalar soğuduğu için o güzelim, rengârenk bahçeye de çıkamıyorduk." **cümlesi ile ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi söylenemez?**

A) Neden-sonuç bildirmektedir.
B) Betimleme yapılmıştır.
C) Amaç-sonuç bildirmektedir.
D) I. kişi ağzından anlatım vardır.

1- D	2- B	3- C	4- A	5- C	6- C	7- A	8- B	9- A	10- D	11- D	12- C

PARAGRAFTA ANLAM

METNİN PLANI

Bir yazıyı oluşturan paragraflar, metnin en önemli birimleridir ve her paragrafta o metinde iletilmek istenen asıl düşünceye ulaşmak ya da onu desteklemek hedef alınır.

Paragraf: Bir yazıyı oluşturan ve konu bütünlüğü olan cümle ya da cümleler topluluğudur.

Paragraf, bir düşünce ya da olay yazısının parçası olarak kendi içinde değerlendirildiğinde o paragrafın da bir metin olduğu görülür.

Paragrafın yapısı, o paragrafın ya da metnin planı oluşturur. Bir paragraf giriş, gelişme ve sonuç cümlelerinden oluşur.

Giriş Cümlesi

Konunun belirlendiği bu bölüm, tek bir cümleden oluşabildiği gibi birden fazla cümleden de oluşabilir. Giriş cümlesinde yazar, o paragrafı oluşturmaktaki amacını ortaya koyar. Bu cümle, gelişme cümlesine geçiş özelliği taşır. Düşünceyi geliştirme yollarından tanımlama, burada kullanılabilir. Giriş cümlesi "ama, fakat, lakin, oysaki..." sözleriyle başlamaz.

ÖRNEK

ERKEN KALKMAK

Giriş cümlesi

Yabancı ülkelere gitmiş olanlar görmüşlerdir: Orada gün erken başlar. Gece karanlığında uykunuz kaçıp da treninizin penceresinden baktığınız olmuşsa seçtiğiniz kentin, ilçenin ya da köyün pencerelerini ışıklı görüp ilkin yadırgamışsınızdır. Eloğlu erkenden ayaktadır. Bunca uygarlık yan gelip yatmakla elde edilmemiştir. Yedide işbaşı yapabilmek için beş buçukta kalkmak gerekir. Beş buçukta kalkabilmek için ise en geç onda yatmak... Kol işçisi, fikir işçisi, asker, öğrenci, tüm erkenci dostlarım bilirler; sabah saatlerinin verimliliği tartışılamaz.

(Haldun TANER)

Gelişme Cümlesi

Giriş cümlesinden sonra yer alan bu bölümde konuyla ilgili duygular ve düşünceler ayrıntılarıyla ele alınır. Karşılaştırma, örnekleme, sayısal verilerden yararlanma, tanık gösterme gibi düşünceyi geliştirme yolları bu bölümde kullanılır. Bu yöntemlerin kullanılma amacı, ana düşünceyi desteklemeleridir.

ÖRNEK

Gelişme cümlesi

MUTLULUK ÜZERİNE

Mutlu olmak, herkesin hakkıdır. Yalnız o mutluluğu uzaklarda değil, kendi hayatımızda arayıp bulamayız. Geçmiş günlerin özlemini çekenler veya geleceğin kaygısı ile tasalananlar, hiçbir vakit mutlu olamazlar. Hâlinden hoşnut olmayı bilmeli; hem gülmeli hem de güldürmeli. Hayat bir aynadır, güler yüzle bakarsanız o da size güler; kaşlarınızı çatarsanız o da suratını asar.

(Selim Sırrı TARCAN)

Sonuç Cümlesi

Paragrafta ele alınan düşünce işlendikten sonra anlatımın bir sonuca bağlandığı cümle, sonuç cümlesidir. Verilmek istenen düşünce, genellikle sonuç bölümündedir ve bazen ana düşünce cümlesi, sonuç cümlesidir. Bu bölümde "demek ki, anlaşıldığı gibi, o hâlde, öyleyse" gibi ifadeler yer alabilir. Sonuç cümlesi, paragrafın özeti niteliğindedir.

ÖRNEK

Sonuç cümlesi

SAYGI VE SEVGİ

Saygı ve saygınlığa ilişkin değer yargılarımız ve davranışlarımız, genellikle hatalıdır. Kişileri; niteliklerinden çok, bulundukları mevki veya servetleri açısından değerlendiriyor ve onlara bu çevrede saygı gösteriyoruz. Para ve mevki âdeta saygınlık ölçüsü oluyor. Bu değer yargısının doğal sonucu olarak kişi, bulunduğu mevkiden ayrıldığında veya serveti azaldığında toplumdaki saygınlığını da yitirmiş oluyor.

(Ömer AKGÜÇ)

ÖRNEK

Sonuç cümlesi

"Gülümseten Öyküler"iyle çocuk edebiyatı klasikleri arasına giren mizah ustası Behiç Ak, ödüllerle taçlanan "Yaşasın Ç Harfi Kardeşliği"nin ardından çocuk romanları koleksiyonuna yeni bir kitap daha ekledi. Sanatçı, bu son romanında, neşesini kaybetmiş bir köyün, bir hayali gerçekleştirme çabası etrafında toplanıp yaşama dönmesini anlatıyor. "Mülkiyet ilişkileri, yaşama sevinci, bir amaç için birlikte çabalamak, üretim anlamı" gibi hem toplumsal hem bireysel yaşama dair önemli konuları, mizah dolu bir kurgu ve özgün bir desenle anlatıyor. Çocukların hayal gücünü ve hayata bir öykü gibi bakışını yücelten; kadının önderliğini ve yaratıcılığını ön plana çıkaran roman, herkesi kitap okumaya davet ediyor.

(Müren BEYKAN)

ÇIKMIŞ SORU

– . . .

– Çok güzel söylediniz. Bir çocuğun dünyasına erişmek, o dünyaya sığabilecek kurgular yapmak hiç kolay değildir. Çocuğa göre yazarken çocukmuş gibi düşünebiliriz elbette. Yine de durduğumuz yeri unutmadan kalemimizi kullanmalıyız. Onun dünyasına ne yukarıdan ne de aşağıdan bakmalı. Çocuğun gözlerinin içine bakıp hissettiklerini anlamak önemli.

– Teşekkürler, bu söyledikleriniz düşüncelerimi pekiştirdi.

Bu karşılıklı konuşmada boş bırakılan yere aşağıdakilerden hangisi getirilirse metnin anlam bütünlüğü sağlanmış olur?

A) Farz edelim ki çocuk yazarlarının teşvik edilmesi, çocuklara yönelik kitap sayısını artıracak.

B) Zannederim okuma alışkanlığı erken yaşlarda başlamalıdır.

C) Sanırım yazarken çocuğu her yönüyle bilmek ve bir parça çocuk olmak gerekiyor.

D) Kanaatimce yazar, çocuk gelişiminden de haberdar olmalıdır.

ÇÖZÜM

Bu metnin giriş cümlesi verilmemiş. Çocuklar için yazacak bir insanın çocukları tanıması gerekir. Çocukları tanımadan onlar için yazmak ve onların hislerini yansıtmak mümkün değildir. Bu konuşma "Sanırım yazarken çocuğu her yönüyle bilmek ve bir parça çocuk olmak gerekiyor." cümlesi ile başlamalıdır. Doğru seçenek C'dir.

ÇIKMIŞ SORU

Yazarlar arasında pek rastlanmayan bir dayanışma içindeyiz ikimiz. Bir metni oluşturma aşamasında onun yazdığını ben okurum, benim yazdığımı da o okur. Doğru ve yanlış bulduğumuz yönleri bütün ayrıntılarıyla inceleriz....

Bu parçanın konusu dikkate alındığında üç nokta ile belirtilen yere aşağıdakilerden hangisi getirilmelidir?

A) Böylelikle, yazdıklarımız daha kimseye ulaşmadan en başta birbirimizin eleştiri süzgecinden geçmiş olur.

B) Bu anlamda, iyi yazar olmanın temel koşulu çok okumaktır.

C) Sözün kısası, biz yazarlar, yaratıcılığı hayallerimizde buluruz.

D) Bu sebeple yazdıklarımızın merkezine insanı, insan yüreğinin bütün güzelliklerini yerleştiririz.

ÇÖZÜM

Parçada iki yazar arasındaki destek ve dayanışma söz konusu olduğuna göre paragrafın, A seçeneği ile sonlanması uygundur ve o cümle, sonuç cümlesidir. Diğer seçenekler konu dışıdır. Doğru seçenek A'dır.

PEKİŞTİRELİM

1. Aşağıdaki parçanın giriş cümlesinin altını çizelim ve giriş cümlesi aracılığı ile yazarın konuya ilişkin verdiği ipucunu açıklayalım.

Picasso, "Ben aramam, bulurum." dermiş. Hoş söz! Güvenen bir kişinin sözü, meydan okur gibi... Ama bilmem doğru mu?

(Nurullah ATAÇ)

Bu parçanın ilk cümlesinde yazar, arama ve bulma ile ilgili kişisel görüşlerini açıklamak için bu konuda söylenmiş ama kendisinin benimsemediği bir sözü, tanık gösterme yönetimi ile kullanıyor.

2. Aşağıdaki paragrafın gelişme cümlelerinde anlatılanları maddeler hâlinde yazalım.

Giriş cümlesi

Sonuç cümlesi

"Kimse aramadan bulamaz." demeyeceğim, şunu düşünüyorum: Sanatta aramak, bulmak var mıdır? Şair olsun, ressam olsun, sanat adamı aramaz, bulmaz; cesaret eder, cüret eder. Aramak, bulmak bilim alanında olur. Bilgin, doğanın yasalarını arar, birtakım olayları inceleyip sebeplerini bulur. Bunlara dayanarak yeni şeyler ortaya kor. Sanat eri, bunu yapmaz.

(Nurullah ATAÇ)

* Sanat adamı için bir şeyi aramak, bulmak söz konusu değildir; sanatçı, yapacağı her ne ise ona cesaret eder.
* Aramak ve bulmak eylemleri, bilim adamları için geçerlidir.
* Yeni şeyler ortaya koyacak olan bilgin; araştırır, inceler, sebepleri belirler.

3. Aşağıdaki metnin giriş, gelişme ve sonuç cümlelerini belirleyip boşluğa yazalım.

(1) Orhan Veli'nin şiiri tutunuverdi, yayılıverdi. (2) Ölçüsüz, uyaksız, şiir dışındaki konularda yazmayı göze aldı, cesaret etti. (3) Bunları şiir diye kabul ettirdi. (4) Aramadı, bulmadı. (5) Sanat eri, yaptığını çağına kabul ettirir. (6) Sanatın kaynağı cürettir.

(Nurullah ATAÇ)

a. Giriş cümlesi
b. Gelişme cümlesi
c. Gelişme cümlesi
d. Gelişme cümlesi
e. Gelişme cümlesi
f. Sonuç cümlesi

PEKİŞTİRELİM

- Metnin anahtar sözcüklerini bulma
- Metnin yardımcı fikirlerini bulma
- Metne ilişkin karşılaştırmalar yapma
- Metnin başlığı ile içeriği arasındaki ilgiyi ortaya koyma
- Metne ilişkin sorulara cevap verme

Aşağıdaki paragrafı okuyarak yukarıdaki konu başlıklarıyla ilgili soruları cevaplayalım.

ATATÜRK'Ü ANLAMAK

1. Sevmek anlamakla olur. İnsanlar; anlamadıkları, tanımadıkları şeyleri sevmezler. Atatürk konusunda da bu böyledir. Atatürk'ü tanıtmak, sevdirmek, onu kalplerde ve kafalarda şekillendirmek istiyorsak eserlerine, fikirlerine dönelim. Gözyaşı ve ağıt bu işi başaramaz.

2. Atatürk de bir insandı. Bütün canlılar gibi doğdu, yaşadı ve öldü. Ama onun diğer insanlardan ayrılan yönü, ulusunu kurtarması, yeni bir vatan yaratması ve hayatını halkının uğruna adamasıdır. İşte 10 Kasım'ı, Atatürk'ün bu yönü üzerine kurarsak gerçek anlamına oturtmuş oluruz.

(Emin ÖZDEMİR)

a. Metindeki anahtar sözcükler nelerdir?

Atatürk, sevmek, anlamak.

b. Metindeki yardımcı fikirler nelerdir?

Atatürk'ü diğer canlılardan ayıran yönün, bir vatan yaratması ve hayatını halka adamasıdır.

c. Metni oluşturan 1 ve 2. paragrafın ortak yönleri nelerdir?

Anlatım her ikisinde de I. tekil şahsın ağzından yapılmıştır. Konu ikisinde de Atatürk'tür. İkisinde de açıklayıcı anlatım biçimi kullanılmıştır.

d. Metnin başlığı ile içeriği arasında nasıl bir ilgi vardır?

Her iki paragrafta da "Atatürk'ü anlamak" ele alındığı için başlık, konuyu yansıtmaktadır.

METNİN ÖNCESİ VE SONRASI İLE İLGİLİ KURGULAR

Metnin planı iyi kavrandığında bir metnin girişinde olması gereken cümle, o cümleyi takip eden cümlelerden çıkarılabilir. Aynı şekilde metnin konusunu kavrayan bir kişi, metindeki düşünceyi nasıl noktalayacağı ya da olayı nasıl bitireceği ile ilgili kurguyu oluşturabilir.

Bütün bu çalışmalar için tek destek, algı gücünü yüksek tutmak ve okunanı anlamaktır. Ancak böylece başta ya da sonda bütünleyici özellik oluşturacak olan kurgu ortaya konabilir.

Aşağıdaki paragrafın son cümlesi sorulsa nasıl bir kurgu yapılabilir ve bu, nasıl sağlanır? Bunun için önce paragraf dikkatle okunmalıdır.

"Semerkant havaalanında bizi Semerkant Yazarlar Birliği Başkanı karşıladı. Artık Özbekçeye alışmışız, çat pat konuşuyoruz. Bir de Rus karı koca var aramızda. Adam ozanmış, karısı da rehber. Kadın, Türkçe bildiğini söyledi. Böyle deyince ne sanırsınız ilk önce? Bizim bildiğimiz Türkçeyi bildiğini, değil mi?..

Melih Cevdet Anday'ın bu metninin devamı ile ilgili bir kurgu için son cümleyle birlikte metni dikkatle okuyalım. Okunanlardan çıkan sonuç şu ki "Umulan Türkçe ile karşılaşılmamıştır." Bu metni nasıl tamamlayabileceğimizi düşünürken yazarın sonuç cümlelerini okuyalım:

"Kadının bildiği Türkçe, Özbek Türkçesi: "Men, sızgin, bizgin" diye başladı konuşmaya, böylece bizim sevincimiz de yarıda kaldı."

Metnin öncesi ile ilgili kurgu, düşünce ve olay yazılarında farklıdır. Düşünce yazılarında giriş cümlesinin özelliği aranır, paragrafta anlatılmak istenen kavramın tanımı ile başlanabilir ya da kabul edilmeyen düşünce verilip sonra, ona niye karşı çıkıldığı düşüncesi ile kurgu, bütünleştirilir.

Olay yazılarında ise olayla ilgili, olaydaki kişi-yer-zamanla ilgili bir kurgu yapılabilir.

Aşağıdaki paragrafın girişi için bir kurgu düşünülecek olursa metnin devamına bakılarak gidilen yer, oraya nasıl ve ne zaman gidildiği yazılabilir, eserin aslında da bu uygulanmıştır.

(Ertesi sabah uçağa bindik ve Semerkant'a doğru yola çıktık.)

... Taşkent ile Semerkant arasında saat başı uçak var. Yolumuz da bir saat bir şey. Taşkent'in sıcağını gönül hoşluğu ile atlatmış durumdayız. Semerkant'ta sadece bir gün kalacağız, akşam Taşkent'e döneceğiz. Bir gün de ne kadar olursa olsun geçer elbet, diyoruz.

(Melih Cevdet ANDAY)

ÇIKMIŞ SORU

Her türlü "bilinçlenme" kitap sayesinde olur. Çünkü kitap, bilincin yazıya dökülmüş şeklidir. Bu yönüyle kitap, hiç şüphesiz fertlerin hayatını değiştiren, onları yenileştiren ve ileri götüren bir vasıtadır...

Yazarın vermek istediği mesaj dikkate alındığında bu parça, aşağıdakilerin hangisiyle tamamlanmalıdır?

A) İyi bir kitapta en önemli özellik, anlatımın yanı sıra kurgudur.

B) Bir insanın dünyaya bakışını değiştirmek istiyorsanız ona okumayı tavsiye edin.

C) Okumayı öğrettiğiniz gibi yazarak düşünmeyi de öğretin.

D) Bir kitabı, başka kitaplarla karşılaştırarak okumak iyidir.

ÇÖZÜM

Bu paragrafta insanların bilinçlenmesi, hayatlarının değişmesi hedeflenmektedir. Bu nedenle B seçeneğindeki cümle ile paragrafın kurgusu tamamlanmalıdır. Doğru seçenek B'dir.

PEKİŞTİRELİM

Aşağıdaki soruları cevaplayalım.

1. Sultanahmet'te, Yeşil Ev Restoranının yanında ...... bekliyorum. Yıllardır görme umuduyla yaşadığım dostumu bekliyorum. Yeşil Ev'in bahçe kısmında, iki turistle benden başka kimse yok. Öğle sıcağı, insanın tenine yapışıyor. Nem, yüreğimden damlıyor. Bir kahve, bir soğuk su söylüyorum. Sudan bir yudum aldığımda kapının eşiğinde bir gölge beliriyor. Sevgili dostum, gülüşünde sakladığı binbir renkli çiçekleriyle geliyor. "Merhaba, seni çok özledim!"

Bu paragrafta "..." ile gösterilen yere aşağıdaki söz gruplarından hangisini getirirsek konu bütünlüğü ve anlam bozulmamış olur?

- ○ Yeşil Ev Restoranının içinde
- ☒ Sultanahmet'te, Yeşil Ev Restoranının yanında
- ○ Öğle sıcağı

2. Mağaza vitrinlerindeki mankenleri bilirsiniz. Hepsi güler yüzlüdür. İçlerinde pek de güzelleri vardır ama dilleri olmadığı için soğukturlar. Sahici insanları güzel yapan, sıcak yapan dildir ama her dil değil. Dilin de tatlısı olmalı. Allah bir adama her şeyin tatlısını, yalnız dilin acısını verdi mi, ne yapsan kâr etmez. Öylesinin sevimli, cana yakın olmasına imkân yoktur. Çünkü acı dil, kalp kırıcı bir özellik taşır.

Bu paragrafın sonuna gelen ve "çünkü" ile başlayan cümleyi nasıl sonlandırabiliriz?

- ◯ acı dil sahibine, herkes korkudan saygı gösterir.
- ◯ hep tatlı dilli insanlarla karşılaştırılır.
- ☒ acı dil, kalp kırıcı bir özellik taşır.

Yazar "O dil, ağzın içinde her dönüşünde can yakar, kalp kırar." diye tamamlamış.

3. (3) Gülümsemek iç huzuru verir.

(2) Gülümsediğimizde ise beyin mutluluk hormonu salgılaması için komut verir.

(1) Mutsuz olduğunuz zaman da gülümsemeye çalışın, rahatladığınızı göreceksiniz.

(4) Örneğin; sakız çiğnediğinizde beyin, bir şey yediğinizi zannedip mideye asit salgılaması için komut gönderir.

(5) Beyin, kasların hareketini takip eder ve buna göre hormon dengesini ayarlar.

Yukarıdaki cümlelerle oluşturulacak bir paragrafın giriş cümlesi hangisi olur?

(3) Gülümsemek iç huzuru verir.

METİN TÜRLERİ

Düşünce ve olay yazılarını tanımaya devam ediyoruz.

Olay yazıları
- Masal
- Efsane
- Destan

Düşünce yazıları
- Biyografi

Masal

Masal: Genellikle cin, peri, cadı, dev gibi olağanüstü varlıklar, hayvanlar ve hayalî karakterlerin başından geçen olağanüstü olayları, bilinmeyen bir yer ve zaman dilimi içinde anlatan yazı türüdür.

Masalların girişinde söz oyunlarından oluşan, konu bütünlüğü olmayan, hoş sözlerin olduğu ....tekerleme.... bölümü vardır. Bu bölüm, okuyucuyu masala hazırlar.

...."Asıl masal".... denen, masaldaki olayın anlatıldığı, kendi içinde giriş, gelişme ve sonuç bölümlerinden oluşan eser, gene bir masal sonu tekerlemesi ile bitirilir.

Masalların Özellikleri

1. Masal kavramları olağanüstü özellikler taşır.
2. Masalda kişiler ya çok iyidir ya da çok kötüdür.
3. Masal girişlerindeki tekerlemeler zamanın belirsizliğini ve hayalî olduğunu ortaya koyar.
4. Masallarda eğitici olma amacı vardır. Masalın sonunda bir öğüt verilir.
5. Masalın sonunda iyiler her zaman kazanır, kötüler her zaman kaybeder.
6. Masallarda; duyulan geçmiş zaman, şimdiki zaman ya da geniş zaman rivayeti kullanılır: ...yapmış, yapıyor, yapardı...
7. Masalların gerçekle bir ilgisi yoktur.
8. Halk arasında söylene söylene yayılan sözlü edebiyat ürünleridir.
9. Anonimdirler, söyleyeni belli değildir.
10. Masallarda ulusal ve dinî motiflere rastlanmaz.

ÖRNEK

Evvel zaman içinde, Anadolu'nun bir kasabasında bir beyin, güzelliği dillere destan bir kızı varmış. Kız evlilik çağına gelince ayrı ayrı köylerden üç istekli çıkmış. Üçü de yakışıklı, çalışkan, özü sözü doğru, yiğit delikanlı. Bey günlerce düşünmüş, birini ötekinden ayıramamış. Sonunda çıkar bir yol bulmuş. Her üçüne de ayrı ayrı, birbirinden habersiz, şöyle demiş:

– Kızımı yalnız bir şartla verebilirim. Sana iki yıllık bir süre tanıyorum. Bulunduğun köyden gurbete çıkacaksın. Kendi alın terinle çalışacak, kazancından bir kısmını biriktireceksin. İki yıl sonra kemerinde yüz altınla dönersen o zaman kızımla evlenebilirsin.

(Anonim)

ÇIKMIŞ SORU

Masal, ilk insan toplulukları arasında sözlü olarak doğmuştur. Ağızdan ağıza, toplumdan topluma geçerken çeşitli mahalli zevkler, hayalî ögeler ve motiflerle farklılaşmıştır. Daha sonra hafızasına yerleştiği ulusun karakterini yansıtan bir kimliğe bürünmüştür. Bir kişinin değil; bir toplumun, bir ulusun malıdır. Halkın ruhundaki iyiliği, adalet düşüncesini, şefkat ve koruma gücünü aktarır. Masallarda iyiler daima ödüllendirilirken kötüler cezalandırılır.

Bu metinden hareketle, masalla ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

A) Yazanı belli değildir.

B) Çok okunan bir türdür.

C) Ortak değerler taşır.

D) Zamanla değişime uğrar.

ÇÖZÜM

Verilen paragrafta masalların çok okunan bir tür olduğu söylenmemiştir, diğer özellikler paragrafta ele alınmıştır. Doğru seçenek B'dir.

Efsane (Söylence)

Efsane (Söylence): Halkın duyuş ve düşünüşünü yansıtan, gelenek ve göreneklerin oluşumunu etkileyen, eski çağlardan beri süregelen, olağanüstü varlıkları ve olayları konu edinen hayalî hikâyelerdir.

Efsanelerin Özellikleri

1. Hayal gücünün ürünüdür.
2. Anonimdir, söyleyeni belli değildir.
3. Ulusal niteliklere rastlanır.
4. Olağanüstü özelliklere rastlanır.
5. Kahramanlar idealize edilen (örnek alınan) kişilerdir ve olağanüstü özellikleri vardır.
6. Konuları bir kişiyle, bir olayla veya bir yerle ilgilidir.
7. Bazı efsaneler kutsal özellik de taşır.
8. Konuşma diliyle anlatılır.

ÖRNEK

Ağrı Dağları, asıl şöhretlerini kutsal kitaplardaki Tufan efsanesinden alır. Şöyle ki tek Tanrı'ya inanan Nuh Peygamber zamanında insanlar, doğru yoldan eğri yola sapmış, düzen bozulmuş, Tanrı'ya isyan etmişlerdi. Tanrı bunları cezalandıracaktı. Peygamber, Hazreti Nuh'a ilahi bir emir olarak bir gemi yapmasını bildirdi. Gemi 300 adım boyunda, 50 adım eninde ve 30 adım yüksekliğinde olacaktı. Nuh Peygamber gemisini yaparken herkes onunla alay ediyor; kimse, başlarına gelecek felakete bir türlü inanmıyordu. Derken geminin yapımı bitti. Nuh Peygamber, ilahi emir gereğince, yeryüzünde bulunan bütün canlılardan, erkek dişi, birer çift gemisine aldı. Yeteri kadar yiyecek yükledi. Sonunda eşi, çocukları ve torunları ile Tanrı'ya iman eden bazı yakınlarını alarak gemiye girdi. Oğullarından birisi "Tufan olursa ben yüksek bir dağa çıkar kurtulurum." diyerek gemiye binmedi. Bu sırada gök delindi, yer sulandı. Kırk gün, kırk gece aralıksız yağmur yağmış, görülmemiş bir tufan dağları, taşları denizlerle birleştirmişti. Tanrı'nın gazabına uğrayan insanlar yok olmuş, yalnız gemidekiler sağ kalmışlardı. Nuh'un gemisi, sularda 150 gün yüzdü durdu. Yine ilahi bir emirle sular çekilmeye başladı. Gemi yavaş yavaş Ağrı Dağlarının en yüksek yeri olan Cûdi Tepesi'ne oturdu. Nuh Peygamber, pen-

cereyi açarak bir güvercin saldı. Güvercin konacak yer bulamadığı için geri dönmüştü. Yedi gün sonra güvercini yeniden saldı. Güvercin bu kere ağzında bir zeytin dalıyla gemiye döndü. Suların çekildiği anlaşılıyordu. Gemisinden çıkarak Ağrı Dağlarının eteklerinde bir köy kurdu.

(Nuh Tufanı ve Gemisi)

Destan

Destan: Milletlerin tarihinde derin izler bırakan olaylara (sel, deprem, kıtlık, göç gibi), olağanüstü olay ve kahramanların da eklenmesiyle oluşan ve kuşaktan kuşağa aktarılarak günümüze kadar ulaşan anlatı türüdür.

Destanların Özellikleri

1. Düzyazı ya da şiir biçiminde olabilir.
2. Kahramanlar; kral, han, hakan gibi seçkin kişilerdir.
3. Ait oldukları milletin değerlerini taşır.
4. Konuları; savaş, yangın, kıtlık, göç, deprem, sel gibi olaylardır.
5. Millî dilde yazılan destanlar, ulusal ölçümüz olan hece ölçüsüyle söylenegelmiştir.
6. Anlatılan olayların geçtiği yer ve zaman belli değildir.
7. Anonim olanları olduğu gibi, bir yazar tarafından yazılanları da vardır.

ÖRNEK

Er-Sogotoh Destanı

İnsanın atasının adı Er-Sogotoh'tu,
Çok, çok zahmetler çekmiş, dertleri de pek çoktu.
Ereydeh-Buruydahçı lakabını vermişler,
Yalnız yaşadığından ona böyle demişler,
Bir oba ortasında, büyük bir evi varmış,
Bu evin dört yanını, gümüş köşeyle sarmış.
Bu ev elli kapılı, kırk pencereliymiş,
Evin çatısı ise tam otuz kirişliymiş.
Evden içeri girip giden doğu yönüne,
Ağaç Hakan'a rastlar, gelirmiş tam önüne.

Er-Sogotoh Destanı, Yakut Türklerinin millî destanıdır. Destanın kahramanı olan Er-Sogotoh, gökte yaşamaktadır. Ne bir millete ne de bir eşe sahiptir. Bu destan, birkaç seyyah ve araştırmacı tarafından toplanarak yayımlanmıştır.

Büyük bir çayır vardı, bu yerin ortasında,
Çok eski bir esinti, eserdi hep başında.
Ağaç Hakan büyüktü, her şeyin anasıydı,
Varlık ona bağlıydı, gökle yer binasıydı,
Kökleri kaplar idi, yer altı dünyasını,
Zirvesi deler idi, göğün dokuz katını,
Tam yedi ayak idi, ağacın yaprakları,
Ondan daha büyüktü, sarkan kozalakları,
Ağacın tam kökünde, görülürdü bir kaynak,
Hayat suyu bu idi, akar giderdi apak
Ak ve kara inekler, ihtiyar olmuşlardı,
Bu sudan içenlerse yeni can bulmuşlardı.

Destanlarda, olağanüstü olay ve durumlar vardır.

Biyografi (Yaşam Öyküsü)

Biyografi (Yaşam Öyküsü): Sanat, siyaset, devlet yönetimi gibi alanlarda üne kavuşmuş ve tanınmış kişilerin yaşam hikâyelerini anlatan yazılardır.

Belgelere dayanılarak hazırlanan biyografiler, tarihçilere ve araştırmacılara kaynak oluşturan eserlerdir. Biyografiler aracılığıyla çeşitli bilgi, tecrübe ve görüşler aktarılır.

Kişinin hayatının kendisi tarafından kaleme alındığı yazılara ise ......otobiyografi (öz yaşam öyküsü)...... denir.

ÖRNEK

Âşık Veysel, 25 Ekim 1894'te Sivas'ın Şarkışla ilçesinin Sivrialan köyünde doğdu. 21 Mart 1973 tarihinde Sivrialan'da öldü. Türk halk şiirinin son temsilcilerinden biridir.

Veysel Şatıroğlu, küçük yaşta (yedi yaşında) çiçek hastalığına yakalanarak bir gözünü yitirdi. Çok küçük yaşlarda saz çalmayı öğrendi. Yunus Emre, Pir Sultan Abdal, Emrah, Karacaoğlan, Dadaloğlu gibi halk ozanlarından ve çevresindeki âşıklardan etkilenerek türkü ve halk şiiri yorumunda yetkinleşti.

Bir süre sazıyla türkü söyleyerek yaşamını sürdürdü. Cumhuriyetin 10. yılı dolayısıyla söylediği "Cumhuriyet Destanı" ile ünlendi. İstanbul Radyosunun ilk yayınlarında türküler söyleyerek yaygın bir üne sahip oldu.

ÇIKMIŞ SORU

18 Kasım 1906'da Adapazarı'nda doğdu. Çocukluğu orada geçti. İstanbul Erkek Lisesinde başladığı ortaöğrenimini Bursa Lisesinde tamamladı. Yükseköğrenimini ise İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türkoloji Bölümünde bitirdi. 1928 yılında iktisat eğitimi için İsviçre'ye gitti. Daha sonra sanatı ve kişiliği üzerinde derin izler bırakan Fransa'da üç yıl yaşadı. Fransa'dan döndükten sonra bir süre Türkçe öğretmenliği yaptı.

Bu metnin türü aşağıdakilerden hangisidir?

A) Otobiyografi B) Biyografi

C) Deneme D) Anı

ÇÖZÜM

Bu paragrafta bir kişinin (Sait Faik Abasıyanık'ın) yaşamı, bir başkası tarafından anlatıldığı için metnin türü biyografidir. Doğru seçenek B'dir.

PEKİŞTİRELİM

Aşağıda yazı türleri ile ilgili bilgiler verilmiştir. Boş bırakılan yerleri tamamlayalım.

1. Olmuş, olabilecek veya kurgulanmış bir olayı ya da durumu anlatan yazılara ....hikâye.... denir ancak olay bir tekerleme ile başlayan olağanüstü bir olaysa bu tür yazılara ....masal.... denir.
2. Hikâyelerde kişiler gerçek yaşamda karşılaşılabilecek niteliktedir ancak masallardaki kişiler, olağanüstü özellikler taşıyan, cin, peri, melek gibi varlıklardır.
3. ....Destanlar.... düzyazı şeklinde olabildiği gibi şiir biçiminde de yazılabilir.
4. Bazı ....efsaneler.... kutsal özellikler de taşır.
5. ....Masalların.... sonunda kötüler cezalandırılır ve iyiler kazanır.
6. ....Masallar...., ...destanlar.... ve ....efsanelerin.... kahramanları olağanüstü özellikler gösterir.
7. Bir kişinin yaşam öyküsü I. tekil kişi ağzından yazılmışsa o yazı ....otobiyografi...., III. tekil kişi ağzından yazılmışsa ....biyografidir.....

PEKİŞTİRELİM

Aşağıdaki paragrafların ağırlıklı olarak "açıklama, betimleme, öyküleme, tartışma" **anlatım biçimlerinden hangisi ile kaleme alındığını paragrafların altlarındaki boşluklara yazalım.**

1. Semt pazarlarından elim kolum dolu dönüyordum eve. Mevsim sonbahardı ama terlemiştim. Yolum hafif bir meyille tırmanıyordu çünkü. Bir ara arkamda ince bir ses duydum:

– Amca!

Durup döndüm. On on bir yaşlarında, zayıf ve koyu tenli bir erkek çocuğuydu. Gözlerime kara kara gözlerini dikmiş, sevgiyle bakıyordu.

– Size yardım edebilir miyim amca?

Yardıma çok ihtiyacım vardı aslında. Ancak yıllardır duymadığım bu güzel sözler, aklımı başımdan almıştı sanki.

– Yo küçüğüm! Ben taşıyorum. Sağ ol...

– Ama yoruldunuz. Ne olur, kırmayın beni!

(Atilla DAMAR)

.................Öyküleme.................

2. Her kar tanesi pek çok buz kristalinden oluşur ve bu kristallerin birçok yüzeyi bulunur. Işığı yansıtan bu yüzeyler, karın beyaz görünmesini sağlar. Yine de karın her zaman beyaz görünmediğini biliyor musunuz? Dünyanın birçok noktasında kırmızı, mavi, yeşil hatta siyah karların yağdığı görülmüştür. Bunun nedeni, o sırada atmosferde bulunan toz ve toprak parçacıklarının bir araya toplanan kristallerle karşılaşarak onlarla birlikte yağmalarıdır.

(www.tse.gov.tr)

.................Açıklama.................

3. Kişi kendi kendine çalıştığında daha iyi anlar okuduğunu, diyorlar. Ben, grupça çalışmanın daha verimli olacağını düşünüyorum çünkü grup çalışması sırasında konular tartışılır, beyin fırtınası yapılır, bu da bilgilerin akılda kalıcılığını kolaylaştırır. Bu sebepler sizi yalnızlığınızdan çekip gruplar içine alsın ki başarı kolaylaşsın.

(Aycan ÖZALTUN)

.................Tartışma.................

KONU TESTİ

1. 1. Bir olay anlatılır.
2. Olağanüstü özellikler vardır.
3. Kişiler ya hep iyi ya da hep kötüdür.
4. Yazar, I. kişi ağzından anlatım kullanır.

Yukarıdaki niteliklerin hangisi masalla ilgili değildir?

A) 1 B) 2 C) 3 D) 4

2. Ev kadınının yaptığı iş, istekle yapılmak şartıyla el ve kafa işlemlerinin birleşmesine güzel bir örnektir. Evini iyi idare eden bir kadın, orada hem kraliçe hem vatandaştır. Ev kadını, yapılacak şeyi düşünür ve düşündüğünü kendi yapar. Kocası ve çocuklarının çalışma imkânlarını hazırlayan, üzüntülerine çare arayan, karınlarını doyuran, her işlerini gören odur. Ev kadını, evin maliye bakanıdır: Aile bütçesi onun sayesinde denk bir durum alır. Güzel sanatlar genel müdürü de olur: Evler yahut apartman daireleri onun sayesinde cazipleşir. Ailenin eğitim bakanı yine odur.

Parçada aşağıdaki sorulardan hangisinin cevabı yoktur?

A) Yazar, kadını ne yönden kraliçeye benzetmiştir?

B) Aile bütçesi niçin ev kadınının idaresi dışındadır?

C) Bir evin maliye bakanı olan kadın neler yapar?

D) Binaların cazip hâle gelmesi ile ev kadını arasında nasıl bir ilgi kurulmuştur?

Martı

3. I. Öldürmekten beter! Sıkı altına alıyoruz onları, kendi kendilerine işlemez oluyorlar, birtakım kurallara varıyorlar. Böylece kişiliğimizi söndürüyor, yitiriyor; hepimiz birbirimize benziyoruz.

II. Öyle olunca da birtakım işler pek güçleşirdi... Biliyorum saçmaladığımı. Ama saçmalamaktan ne diye o kadar kaçıyoruz? Saçmalamayalım diye, düşünelim taşınalım da öyle konuşalım, öyle yazalım diye uğraştıkça gönlümüzü de aklımızı da öldürüyoruz.

III. Her ayın ilk günü de son günü de bir üzüntüdür alır içimi. Ayların değişmesi ve yılların sayısı; günlerin geçtiğini, ömrümüzün tükendiğini acı acı duyuruyor. Yaşlılık çöküyor... Aylara, yıllara böyle birer ad takmasaydık günlerimizi, yaşlandığımızı belki bu kadar anlamaz, bu kadar üzülmezdik.

Bu metnin giriş, gelişme ve sonuç paragrafları nasıl sıralanırsa metnin yapısı düzelmiş olur?

A) I - II - III B) I - III - II
C) II - I - III D) III - II - I

4. **Aşağıdaki cümlelerden hangisi, bir metnin giriş cümlesi olabilir?**

A) Başarı, emek ve hırs ile elde edilen bir sonuçtur.

B) Bütün bunlara rağmen ona kızmadım.

C) Bu söylediklerine katılmak mümkün değil.

D) O hâlde ödevlere daha çok özen göstereceğiz.

5. Kitaplar, bir zaman bana, insanları sevmek lazım geldiğini, insanları sevince tabiatın, tabiatı sevince dünyanın sevileceğini, oradan yaşama sevinci duyulacağını öğretmişlerdi. Hayır, şimdi insanları, kitapların öğrettiği şekilde sevmiyorum. Şiirler, romanlar, hikâyeler, masallar bana bu ilmi tahsil ettirmişlerdi. Beyinin vapurdan iner inmez çantasını kapan uşaktan iğrenmemeyi, sabahleyin altı buçukta tabiatla kavga için sokağa fırlamayan adamın çalışmadığını kendi kendime öğrendim. Ama şu sabahleyin altı buçukta tabiatla kavga için sokağa fırlamayan adam, isterse akşama kadar insanları aldatmak için didinsin. Kaç para eder? Gözümde, milyonu da olsa kalp (sahte) para ile metelik etmez.

Aşağıdaki başlıklardan hangisi, bu metnin içeriği ile uyuşmamaktadır?

A) İnsan Sevgisi
B) Kitaplardan Öğrendiklerimiz
C) Yolcu Vapuru
D) İnsanları Aldatan Adam

6. **Aşağıdaki cümlelerden hangisi paragrafın sonuç cümlesidir?**

A) Çünkü sonbaharın olmazsa olmazı, o kuru yaprakların arasındaki yürüyüşlerdir.
B) Bundan olsa gerek güzeli seven insan, her yerde ağaç görmek ister.
C) Rüzgârla savrulan yaprakların yere düşmesini bekler.
D) Yeşilin kırmızıya, kırmızının sarıya dönüştüğü, tabiatın yaptığı en güzel mevsimdir sonbahar.

7. I. Anonim olmakla birlikte zaman zaman yazarlar tarafından kaleme alınır.
II. Millî özellikler taşır.
III. Olağanüstü kişileri ve olayları vardır.
IV. Sel, deprem, kıtlık gibi olayları konu alan eserlerdir.

Bu özellikler, aşağıdaki yazı türlerinden hangisi ile örtüşmektedir?

A) Masal
B) Efsane
C) Destan
D) Hikâye

Martı

8. Mis Peri ile Ağaç Kafa, iki küçük periydi ve çok iyi arkadaştı. Bey kızının odasındaki yüklük dolabında oynamışlardı bir gün. Çeşit çeşit nakışlar, yorganlar, örtüler arasında çok eğlenmişlerdi. Bir gün gene dolaba geldiklerinde dolabın iç kapağına asılmış bir minyatür buldular. Minyatür, ormanda aslan avına çıkmış sultanı anlatıyordu. Mis Peri "Haydi, biz de oraya gidelim!" dedi ve resmin içine giriverdiler.

Aşağıdaki özelliklerden hangisi yukarıdaki masal metniyle ilgili değildir?

A) Kahramanlar, gerçek hayatta rastlanmayacak, hayal unsuru kişilerdir.
B) Mis Peri ve Ağaç Kafa çok iyi arkadaştır.
C) Periler, minyatürü ormanda bulmuşlardır.
D) Resmin içine girmek, ancak masallarda olabilecek bir olaydır.

1- D	2- B	3- D	4- A	5- C	6- A	7- C	8- C

DİL BİLGİSİ

FİİLLERDE ANLAM VE ZAMAN KAYMASI

Fiilde Anlam ve Zaman Kayması: Çekimli bir fiilde kullanılan kipin, anlamından farklı bir anlamı karşılayabilecek biçimde kullanılmasıdır.

Bu durum, dilimizin bir zenginliğidir. Fiil kiplerinin bu şekilde kendi anlamlarının dışında kullanılması ile anlatım zenginliği sağlanmış olur.

ÖRNEK

Ablanı arayacaksın ve ona geç kalacağını söyleyeceksin.
ara — söyle

(Kullanılan kip, gelecek zamana aittir; vurgulanan kip ise emir kipidir. Burada fiilin gelecek zamanda olması değil, mutlaka yapılması vurgulanmaktadır.)

PEKİŞTİRELİM

1. Aşağıdaki cümlelerde çekimli fiillerin taşıdıkları ve vermek istedikleri anlamları yazalım.

a. Sabahları kıpır kıpır bir heyecanla uyanıyorum.

Yüklemdeki kip: Şimdiki zaman
Verilmek istenen anlamın kipi: Geniş zaman

b. Gelecek yıl hepimiz sekizinci sınıfa gidiyoruz.

Yüklemdeki kip: Şimdiki zaman
Verilmek istenen anlamın kipi: Gelecek zaman

c. Kalbimi kim kırdıysa o toplar.

Yüklemdeki kip: Geniş zaman
Verilmek istenen anlamın kipi: Gereklilik kipi

d. Ona söz verdik, paketler yerine zamanında ulaşmış olacak.

Yüklemdeki kip: Gelecek zaman
Verilmek istenen anlamın kipi: Gereklilik kipi

2. **Aşağıdaki cümlelerde anlam kayması olan fiil varsa işaretleyelim ve anlam kayması ile ilgili açıklamayı boşluklara yazalım.**

a. Babam o yıllar Yozgat'tan Ankara'ya tayin olur. (✗)
Geçmişte yaşanmış olduğu için geçmiş zamanlı kip kullanılabilir.

b. Her gün dişlerimi fırçalarım. (......)
....

c. Söylediklerimi unut lütfen! (......)
....

d. Yarın hep birlikte balığa gidiyoruz. (✗)
Balığa gidilme işi henüz olmadığı için gelecek zaman kipi kullanılabilir.

e. Kazanan güreşçilerimize altın madalya verildi. (......)
....

3. **Aşağıdaki cümlelerde, cümlenin anlamına uygun olan kipi işaretleyelim.**

a) Haftaya Antalya'ya gidiyoruz.
- Gelecek zaman ✗
- Şimdiki zaman

b) Sağlığın için perhize dikkat edeceksin.
- Gelecek zaman
- Gereklilik kipi ✗

c) Ödevle ilgili araştırmaları, kendiniz yaparsınız!
- Emir kipi ✗
- Geniş zaman

d) Annem, bu kitabı görünce çok sevinir.
- Geniş zaman
- Gelecek zaman ✗

PEKİŞTİRELİM

1. Aşağıdaki zarfları, eylemin zamanını belirleyecek biçimde cümlede kullanalım.

biraz sonra	Oğlumun otobüsü biraz sonra hareket edecek.
henüz	Kardeşim henüz yürüyemiyor.
2014'te	2014'te pek çok hikâye kitabı okudum.
dün	Bugünkü sınav için dün çok çalıştım.
eskiden	Eskiden sokaklarda çocuklar ne güzel oyunlar oynarmış.
sabaha karşı	Yolcular, sabaha karşı yağmur sesi ile uyandılar.
bir zamanlar	Bir zamanlar sadece jetonlu telefonlarla kulübelerden konuşulurdu.
bahar gelince	Bahar gelince bazı hayvanlar kış uykusundan uyanır.
askerden gelirken	Ağabeyim askerden gelirken hepimize hediye almış.

2. Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerleri zaman zarfları ile tamamlayalım.

a. Öğretmenimiz ...biraz sonra... mola verecek.

b. Annem ...şimdiden... kış hazırlıklarına başladı.

c. Babam ...akşamları... balık tutmaya gider.

d. Tren ...on dakika önce... kalmış.

e. ...Şimdi... geliyorum, kızma.

f. Müdürümüz ...bugün... törende Atatürk'ü anlattı.

g. Dedem, evimizin adresini ...bazen... unutuyor.

h. ...Öğlen... kardeşimle buluşacağız.

KONU TESTİ

1. "Dayım her gün hâlimi hatırımı soruyor."

Bu cümledeki çekimli fiilde görülen anlam ve zaman kayması, hangi kip ya da zamanla ilgilidir?

A) Gereklilik kipi
B) Geniş zaman
C) Gelecek zaman
D) İstek kipi

2. Aşağıdaki cümlelerden hangisinde eylemden önceki sözcük, zaman zarfıdır?

A) Gecenin ilerleyen zamanlarında çalan telefon, beni korkuttu.
B) Kuru yaprakların üzerinde gezen tırtıl yavaş yavaş ilerliyor.
C) Pencereyi biraz kapatacağım.
D) Öğretmenimiz, sınav sonuçlarını hemen açıkladı.

3. "Akşam" **sözcüğü, hangi cümlede eylemin anlamını doğrudan etkileyen zarf olarak kullanılmıştır?**

A) Kitabınız akşam baskıya giriyor.
B) Akşam saatlerinde kütüphanede buluşalım.
C) Yarın öbür gün ne olacağını bilemeyiz, sen bana bunu akşamdan getir.
D) Akşamı bekleyemem, çok heyecanlıyım.

4.
1. Anneniz ne kadar güzel masal anlatıyor.
2. Kırmızı Başlıklı Kız, kurttan korkar.
3. Dost dediğin darda kalınca dostuna yardım edecek.
4. Tatilde İzmir'e gideceğiz.

Numaralanmış cümlelerin hangilerinde yer alan fiillerde anlam kayması vardır?

A) 1 ve 2
B) 1 ve 4
C) 2 ve 3
D) 3 ve 4

5. Aşağıdaki cümlelerden hangisinde geçmiş zamana ilişkin bir zaman zarfı kullanılmıştır?

A) Şimdi kulaklıkla müzik dinliyorum.
B) Mine, gelecek yıl 8. sınıfa gidecek.
C) Birkaç gün sonra Afyon'a geliyoruz.
D) İki hafta önce Şahincan ağabeyim bize geldi.

6. Aşağıdaki cümlelerden hangisinde durum zarfı kullanılmamıştır?

A) Yaşadıklarını heyecanla anlattı.
B) Daima sana destek olacağım.
C) Otobüs yavaş ilerliyor.
D) Kapı ansızın açıldı.

Martı

7. **Aşağıdaki cümlelerin hangisinde zaman zarfı kullanılmıştır?**

A) Sabah hep birlikte yola çıkacağız.
B) Babam gece gündüz çalışıyor.
C) Yaza yaza parmaklarım ağrıdı.
D) Akşamın bu gizemli havasını seviyorum.

8. **Aşağıdaki cümlelerin hangisinde gelecek zamana yönelik bir anlam kayması vardır?**

A) Provalarımız saat altıda başlar.
B) Tiyatroya yarın birlikte gideriz.
C) Sabahları yedide evden çıkarım.
D) Nasrettin Hoca eşeğe ters biner.

9. 1. Dede ile torun, şu an küçük parkta oturuyor.
2. Ölçü çok güzel alınmış, pantolon üzerinize tam oturuyor.
3. Beli ağrıdığı için hep sandalyede oturuyor.
4. Uzaya gönderilen uydular, yörüngelerine her zaman tam oturuyor.

Yukarıdaki cümlelerin hangilerinde geniş zamana anlam kayması vardır?

A) 1 – 2 B) 2 – 3
C) 1 – 4 D) 3 – 4

10. **Aşağıdaki cümlelerin hangisinde zarfın altı çizilmiştir?**

A) İş yerinin kaçıncı katında çalışıyorsun?
B) Bu okulda kaç yılı doldurdunuz?
C) Bu işi neden seçtiniz?
D) Nasıl bir planlama sizi başarıya götürdü?

11. I. Hemen dışarı çıkalım.
II. Neden gürültü yapıyorsunuz?
III. Yarın sınava gireceğiz.
IV. İçeriye giren kimdi?

Yukarıdaki cümlelerin hangi ikisinde aynı görevli zarflar vardır?

A) I - II B) I - III
C) II - IV D) III - IV

12. "Her sabah sıcak süt içiyorum." **cümlesinde hangi kipten hangi kipe anlam kayması gerçekleşmiştir?**

A) Görülen geçmiş zaman → Şimdiki zaman
B) Gelecek zaman → Geniş zaman
C) Şimdiki zaman → Geniş zaman
D) Şimdiki zaman → Gereklilik kipi

Martı

1- B	2- D	3- A	4- C	5- D	6- B	7- A	8- B	9- D	10- C	11- B	12- C

YAZIM VE NOKTALAMA

"DE" VE "Kİ" BAĞLAÇLARININ YAZIMI

Dilimizdeki bütün sözcükler gibi "de" ve "ki" bağlaçları da ayrı yazılır. Ancak aynı yazılışta olan "-de" durum ekinin, "-ki" yapım ekinin ve aitlik ekinin bu bağlaçlarla zaman zaman karıştırıldığı durumlarda yazım yanlışları ortaya çıkmaktadır.

ÖRNEK

Anne de baba da ailenin temel unsurudur.
(de, da → bağlaç)

Çocuğu o hâlde görünce öyle üzüldü ki ne diyeceğini bilemedi.
(ki → bağlaç)

"Mademki, oysaki, hâlbuki, sanki, meğerki, çünkü, belli" sözcüklerindeki "ki"ler bağlaç olmalarına rağmen kalıplaşmış olarak bitişik yazılır.

Yukarıdaki komşumuz dün gece hastalandı.
Bu cümlede geçen "-ki" eki, yapım ekidir ve sözcüğe bitişik yazılır.

Sizin binanızı bilmem ama bizimkisi on katlı.
Bu cümlede geçen "-ki" eki, "bina" sözcüğünün yerini tutan ilgi zamiridir ve sözcüğe bitişik yazılır.

Cüzdanım annemde kalmış.
İsmin bulunma durum eki olan "-de" eki, çekim ekidir ve sözcüğe bitişik yazılır.

UYARI

"De, da" bağlacı hiçbir zaman "te, ta" olarak yazılmaz.
"Ya" sözcüğüyle birlikte kullanılan "da" ayrı yazılır.
"De, da" bağlacının kendinden önceki sözcükten kesme işareti ile ayrılması yanlıştır.

ÖRNEK

Ayşe'de geldi. (Yanlış)
Ayşe de geldi. (Doğru)

Gidip te gelmemek var. (Yanlış)
Gidip de gelmemek var. (Doğru)

Ya bugün yada yarın ödevi teslim edeceğiz. (Yanlış)
Ya bugün ya da yarın ödevi teslim edeceğiz. (Doğru)

PEKİŞTİRELİM

Aşağıdaki cümlelerden yazım yanlışı olanların karşısındaki kutulara çarpı işareti (✗) koyalım, sözcüklerin ya da eklerin doğru şekillerini yazalım.

	Cümle		Doğru şekli
1.	Duydumki unutmuşsun gözlerimin rengini.	✗	Duydum ki
2.	Köşk te beğenilmeyecek gibi değildi.	✗	Köşk de
3.	Kütüphanede şu anda altı yüz bin kitap var.	◯	....
4.	Madem ki ümidi yok, ona destek olalım.	✗	Mademki
5.	Seni aramak istedim ne var ki telefonunu bulamadım.	◯	....
6.	El ele verelimki bütün engelleri aşalım.	✗	verelim ki
7.	Kömürün maması bitmiş, bugün alınması gerekiyor.	✗	Kömür'ün
8.	Sizden bu konuda doğrudüzgün bir bilgi mi aldık ki?	✗	doğru düzgün
9.	Atatürk, TBMM'yi açarak egemenliği millete vermiştir.	◯	....
10.	Gazi Osman Paşa caddesinde zincirleme kaza olmuş.	✗	Caddesi'nde
11.	Doğa bize muhtaç değil, biz insanlar ona muhtacız.	◯	....
12.	"Atlarıda Vururlar" filmini ağabeyimle birlikte izledik.	✗	Atları da

223

PEKİŞTİRELİM

Aşağıda yazım kuralları ve noktalama işaretlerine ilişkin uyarılar verilmiştir. Bu uyarılarla ilgili örnekler verelim.

1. Düşünce, hayat tarzı, politika vb. anlamlar bildirdiğinde "doğu" ve "batı" sözlerinin ilk harfleri büyük yazılır: Batı medeniyeti
Bu sözcükler yön bildirdiğinde küçük yazılır: Bandırma'nın doğusu
Özel isimden önce kullanılan yön adları ise özel isme dâhil olduğundan büyük harfle başlar:
Kuzey Ankara

2. Belirli bir tarih bildiren ay ve gün adları büyük harfle başlar:
29 Ekim 1923'te Cumhuriyet Bayramı ülkemizde coşkuyla kutlanır.

3. Yer, millet ve kişi adlarıyla kurulan birleşik sözcüklerde sadece özel adlar büyük harfle başlar:
Antep fıstığı, Hindistan cevizi, Maraş dondurması, Van kedisi...

4. Akrabalık bildiren sözcükler, küçük harfle başlar:
Ayşe teyzemle hafta sonu sinemaya gittik.
Akrabalık adı olup lakap veya unvan olarak kullanılan sözcükler büyük harfle başlar:
Nene Hatun, Telli Baba, Susuz Dede...

5. Kişi adlarından önce ve sonra gelen unvanlar, saygı sözleri, rütbe adları ve lakaplar büyük harfle başlar:
Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk, Kaymakam Metin Bey, Dr. Ahmet Yavuz, Melek Hanım, Mareşal Fevzi Çakmak, Yüzbaşı Cengiz Topel, Mimar Sinan, Fatih Sultan Mehmet...

6. Yer adlarında ilk isimden sonra gelen ve "deniz, ırmak, göl, dağ, boğaz vb." tür bildiren ikinci isimler büyük harfle başlar:
Ağrı Dağı, Aral Gölü, Çanakkale Boğazı, Dicle Irmağı, Ege Denizi, Erciyes Dağı, Fırat Nehri, Tuna Nehri, Süveyş Kanalı, Zigana Geçidi...

7. Kesme işareti satır sonuna geldiğinde yalnız kesme işareti kullanılır, ayrıca kısa çizgi kullanılmaz:
.... Ankara'daki bir toplantı için Yozgat'
tan gelecek misafirlerimizi karşıladık.

8. Kitap, dergi vb.nin künyelerinde yazar, eser, basımevi vb. maddelerden sonra virgül, bunların sonuna da nokta konur:
Falih Rıfkı ATAY, Tuna Kıyıları, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1938.

9. Tırnak içinde olmayan alıntı cümlelerden sonra virgül konur:
Kardeşimle yarın Anamur'a gidiyoruz, deyince hepimiz şaşırdık.

10. Kendisinden sonraki cümleye bağlı olarak "ret, kabul, teşvik" bildiren "yok, evet, peki, pekâlâ, tamam, olur, hayhay, başüstüne, öyle, haydi, elbette" gibi sözcüklerden sonra virgül konur:
Haydi, tren şimdi kalkacak!

11. Cümle içinde virgülle ayrılmış tür veya takımları birbirinden ayırmak için noktalı virgül konur:
Erkek çocuklarına Osman, Kemal, Oğuz; kız çocuklarına Gülcan, Gülşen, Ayten adlarını koy-
muşlardı.

12. Sayıların yazılışında kesirleri ayırmak için virgül kullanılır:
Çocuğun ateşi 38,5°C ye çıkmış.

13. Rakamla başlayan cümlelerde rakamdan sonra gelen sözcük, özel ad değilse büyük harfle başlamaz:
2015 yılında Türk Dil Kurumunun 83. yılı kutlanacak.

İKİ NOKTA (:)

İki noktanın kullanıldığı yerlerle ilgili geçen yıllarda öğrendiklerimizi tekrarlayalım.

1. Kendisiyle ilgili örnek verilecek cümlenin sonuna konur
   Gülten Dayıoğlu'nun eserlerinden bazıları şunlardır: "Dört Kardeştiler, Sekizinci Renk, Ben Büyüyünce, Yurdumu Özledim"...

2. Kendisiyle ilgili açıklama verilecek cümlenin sonuna konur
   Ülkemizde yazım kılavuzu hazırlama görevinin verildiği bir kurum vardır: TDK.

3. Edebî eserlerde konuşma bölümünden önceki ifadenin sonuna konur.
   "Hacivat (Şarkı söyler.): Yâr bana bir eğlence!
   Karagöz (Pencereden bakar.): Şimdi gelirsem görürsün eğlenceyi!"

İki nokta, Genel Ağ adreslerinde de kullanılır. İki noktanın kullanıldığı yerler için Yazım Kılavuzuna bakarken İnternet adreslerinde başka hangi noktalama işaretlerinin kullanıldığını aşağıdaki örneklerde inceleyelim.

http://www.meb.gov.tr

http://www.tdk.gov.tr

UYARI

İki noktadan sonra cümle ve özel ad niteliğinde olmayan örnekler sıralandığında bunlar, büyük harfle başlamaz.

Bu eksikliği siz de çok evde görmüşsünüzdür: duvarlarda çiviler, çivi yerleri, lekeler...

(Memduh Şevket ESENDAL)

İki noktadan sonra gelen açıklama, cümle ise büyük harfle başlar.

Umudu olmayan, zafere ulaşamaz. Umut, içimizden bize diyor ki: "Haydi, yapabilirsin!" Bu düşünce, bize güç veriyor ve başarmanın ilk adımını atıyoruz.

PEKİŞTİRELİM

1. Aşağıdaki metinde yay ayraçla ( ) gösterilen yerlere uygun noktalama işaretlerini koyalım, bunları paragrafın altındaki yerde gösterelim.

Yükselme arzusu içinde olan bir genç (1) otomobil dünyasının en önde gelen ismi olan Henry Ford (2) un bilgilerinden faydalanabilmek için sordu (3)

(4) Hayatımın başarılı geçmesi için ne yapmalıyım (5)

Henry Ford (6) şöyle cevap verdi (7)

(8) Başladığın işi bitir (9)

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)
(,)	(’)	(:)	(–)	(?)	(,)	(:)	(–)	(.)

2. Aşağıdaki cümlelerde kullanılan noktalama işaretlerinden yanlış olanları yuvarlak içine alalım ve cümlelerin altına doğru kullanımlarını yazalım.

Karac,oğlan der ki yüreğim yanık.

Virgül değil, kesme işareti kullanılmalıydı.

Atatürk’ün 1928’de yazı; 1932’de ise dil devrimini başlatması onun millî dil anlayışına dayanmaktadır.

Noktalı virgül değil, virgül kullanılmalıydı.

Dikkatli ol, düşeceksin.

Nokta yerine ünlem işareti kullanılmalıydı.

Beni tanıyıp tanımadığını inan bilmiyorum?

Soru işareti yerine nokta kullanılmalıydı.

Annemin tek bir sorunu vardı; bizler.

Noktalı virgül yerine iki nokta kullanılmalıydı.

Yeter artık.

Nokta yerine ünlem işareti kullanılmalıydı.

ÜÇ NOKTA (...)

Anlatım olarak genellikle tamamlanmamış cümlelerin sonunda kullandığımız üç noktanın 6. sınıfta öğrendiğiniz kullanım yerlerini hatırlayalım.

1. Sözün bir yerde kesilerek geri kalan bölümün okuyucunun hayal dünyasına bırakıldığını göstermek veya ifadeye güç katmak için üç nokta konur.
   Sana uğurlar olsun... Ayrılıyor yolumuz!
   (F. Nafiz ÇAMLIBEL)
2. Ünlem ve seslenmelerde anlatımı pekiştirmek için üç nokta konur.
   Koca Ali... Koca Ali be!
   (Ömer SEYFETTİN)

Ünlem ve soru işaretinden sonra üç nokta yerine iki nokta konması yeterlidir.

3. Karşılıklı konuşmalarda yeterli olmayan, eksik bırakılan cevaplarda üç nokta konur.
   – Sen misin Ali Usta?
   – Benim!..
   – Ne arıyorsun bu vakit buralarda?
   – Hiç...
   – Nasıl hiç? Suya çekicini mi düşürdün yoksa?..
   – ... (Ömer SEYFETTİN)

Üç Noktanın Diğer Kullanımları

1. Kaba sayıldığı için veya bir başka sebepten dolayı açık yazılmak istenmeyen sözcük ve bölümlerin yerine konur.

Feride'nin çocukluk yıllarının geçtiği Z.......... köyüne Çalıkuşu Evi yapıldı.

2. Alıntılarda başta, ortada ve sonda alınmayan sözcük ve bölümlerin yerine konur.

Ciddiyetin tek bir biçimi var bence. Bir anlamda tek renktir ciddiyet. Ama gülmek, her biri birbirine karışarak onlarca "ton" üretilebilen dört renk. Bütün bu renkleri kenara koyup, tek rengi benimseyip özellik saymak, insanın "iç kirliliği" değil midir?

Metnin giriş bölümü alınmasa yerine "..." konur ve öğrenciden "..." yerine gelebilecek düşünce istenebilir.

PEKİŞTİRELİM

1. **Aşağıdaki cümlede üç noktanın kullanım nedenlerini açıklayalım.**

İşi zamanında bitiremeyen ... Bey'in yüzünden o gece A...'da kalmak zorundayım.

Açıkça kim olduğu ve nerede olduğu yazılmak istenmediği için bu iki yerde de üç nokta kullanılmış.

2. **Aşağıdaki örneklerle üç noktanın kullanılış amaçlarını eşleştirelim.**

a — Altın, altın...
— Hayır kardeş, sen bu fikri değiştir;
Altın devri çoktan geçti, şimdi demir devridir.
Divanedir o tembel ki demirlere hor bakar;
Ondan sonra gece gündüz altın diye sayıklar.
(Mehmet Emin YURDAKUL)

d Aslında sakin sakin konuşuyorduk, birden yerinden kalktı ve bana bağırarak ... dedi. Çok üzüldüm, ondan hiç böyle bir söz beklemezdim.

a Eyvah, yangın! İmdat, anne buraya...

e "...
Kavgacılardan biri, ötekine,
— Bana bir söyle, benden bin işitirsin, demişti. Bunu duyan Mevlâna yanlarına gitmiş, o adama,
— Ne söyleyeceksen bana söyle, benimle kavga et. Bana bin söyle, benden bir bile işitemezsin, deyince kavgacılar hemen susmuşlar, barışmışlar; büyük adamın önünde saygıyla eğilmişlerdi."
(Mehmet ÖNDER)

b Yaşlı adam "Çocuk... Hey, çocuk!.. diye seslendi simitçiye.

a. **Sözün bir yerde kesilerek geri kalan bölümün, okuyucunun hayal dünyasına bırakıldığını göstermek veya ifadeye güç katmak için üç nokta konur.**

b. **Ünlem ve seslenmelerde anlatımı pekiştirmek için üç nokta konur.**

c. **Karşılıklı konuşmalarda yeterli olmayan, eksik bırakılan cevaplarda üç nokta konur.**

d. **Kaba sayıldığı için veya bir başka sebepten dolayı açık yazılmak istenmeyen sözcük ve bölümlerin yerine üç nokta konur.**

e. **Alıntılarda, başta, sonda ya da ortada alınmayan sözcük ve bölümlerin yerine üç nokta konur.**

KONU TESTİ

1. Öğretmenimize( ) geleneksel Türk çalgıları hakkındaki bilgilere hangi kaynaklardan ulaşabileceğimizi sorduk( ) o da bize şu kaynağı ve İnternet sitesini önerdi( ) http( )( )( ) www( )trt( )net( )tr

Bu metinde, aşağıdaki noktalama işaretlerinden hangisi kullanılamaz?

A) Nokta
B) Soru işareti
C) İki nokta
D) Noktalı virgül

2. **Aşağıdaki cümlelerin hangisinde üç nokta (...) yanlış kullanılmıştır?**

A) Sınavdan sonra E... ile pikniğe gittik.
B) Öfkelenince ... diye bağırmaya başladı.
C) Mehmet hemen yukarı gel!...
D) Eşyaları paketleyip A... köyüne gönderdi.

3. **Aşağıdaki cümlelerin hangisinde altı çizili sözcüğün yazımı yanlıştır?**

A) Evdeki hesap çarşıda tutmadı.
B) Benim kalemim evde kalmış, seninkini verir misin?
C) Antalya'da ki komşularımız bize gelecekmiş.
D) Evde ki bize "Gelin." diyor, yalan mı söyleyecek; evdeymiş işte.

4. **Aşağıdaki cümlelerin hangisinde noktalama yanlışlığı yapılmıştır?**

A) Çocukluğundaki gibi sokakta ip atlamak, onu çok mutlu etti.
B) Ne zaman geliriz, bilmiyorum.
C) Sebzelerden patlıcanı, meyvelerden çileği sevemedim.
D) Sıfatlar ikiye ayrılır; niteleme sıfatları, belirtme sıfatları.

5.
1. Dikkat ( ) köpek var!
2. Sınava 20 dk ( ) var.
3. Onu yine aramadınız ( ) diye bize kızdı.

Yukarıdaki cümlelerde yay ayraçla gösterilen yerlere sırasıyla hangi noktalama işaretleri gelmelidir?

	1	2	3
A)	Virgül	Nokta	Virgül
B)	Ünlem işareti	Virgül	Ünlem işareti
C)	Nokta	Nokta	Soru işareti
D)	Virgül	İki nokta	Virgül

6. **Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir yazım yanlışı vardır?**

A) Bende kalan kitaplarını getireyim mi?
B) Bende sizinle gelmek isterdim.
C) Ona da bir armağanım var.
D) Sizin şiirlerinizi Mehmet de beğeniyor.

Martı

7. 1. Daha çok edebî karakter taşıyan metinlerde, küçük sayılar yazıyla gösterilir.

* 19 Mayıs'tan iki hafta önce hazırlıklar başlamıştı.

2. Büyük sayılar ve saat, para tutarı, tarih, ölüm, istatistiki verilerle ilgili sayılar, rakamla gösterilir.

* Atatürk, 19 Mayıs 1919'da Samsun'a ayak bastı.

3. Para ile ilgili (çek, senet gibi) işlemlerde sayıların bitişik yazılması, yaygın bir kuraldır.

* İkiyüzellibin liranın hamiline ödenmesi...

4. Rakamlarla yazılan sayılardan sonra gelen ekler, kesme işaretiyle ayrılır.

* 150 kilometre koşmuş.

Sayıların yazımı ile ilgili olarak verilen örneklerin hangi ikisi yanlış yazılmıştır?

A) 1 – 2 B) 2 – 3
C) 1 – 4 D) 2 – 4

8. Aşağıdaki cümlelerden hangisinin sonuna iki nokta (:) gelir?

A) Parkta gördüklerim şunlardı( )
B) Üç gündür bu kitabı okuyorum( )
C) Bu kadar da olmaz( )
D) Bakkaldan ekmek ve süt aldım( )

Martı

9. Bir su kaplumbağası ile bir akrep, arkadaş olmuşlardı ( ) Bir gün yolda giderlerken önlerine bir dere çıktı. Akrep ( )
– Ben bu dereden geçemem ( ) dedi.
Kaplumbağa sordu ( )
– Peki ne olacak şimdi?

Yukarıdaki metinde yay ayraç içinde olan yerlerin noktalamaları gösterilmemiştir. Bu yerlere sırasıyla hangi noktalama işaretleri gelmelidir?

A) İki nokta, virgül, virgül, nokta
B) Nokta, virgül, virgül, iki nokta
C) Noktalı virgül, iki nokta, nokta, nokta
D) Nokta, virgül, virgül, ünlem işareti

10. Atatürk'ü yine Atatürk'ün sözleriyle tanıyalım:
"İnsanlar olgunlaşmak için bazı şeylere muhtaçtır. Bir millet ki resim yapmaz, bir millet ki heykel yapmaz, bir millet ki tekniğin gerektirdiği şeyleri yapmaz; itiraf etmeli ki o milletin ilerleme yolunda yeri yoktur. Hâlbuki bizim milletimiz, hakiki özellikleriyle medeni ve ileri olmaya layıktır ve olacaktır."

Paragraftaki noktalama işaretlerinin kullanım amaçları ile ilgili olarak verilen bilgilerden hangisinin örneği yoktur?

A) Kendisiyle ilgili açıklama verilecek cümlenin sonuna iki nokta konur.
B) Cümlenin sonuna nokta konur.
C) Özel isimlere gelen çekim ekleri, kesme işareti ile ayrılır.
D) Hitap için kullanılan sözcüklerden sonra virgül konur.

1- B	2- C	3- C	4- D	5- A	6- B	7- D	8- A	9- B	10- D

DOĞA VE EVREN

KONULAR

* Sözcükte ve Sözcük Gruplarında Anlam
* Cümlede Anlam
* Paragrafta Anlam
* Dil Bilgisi
    - Ek Fiil
* Yazım ve Noktalama

SÖZCÜKTE VE SÖZCÜK GRUPLARINDA ANLAM

PEKİŞTİRELİM

– İyi ama, dedim, paranız var. Parayla işçi tutabilirsiniz. On gün içinde, on işçi binlerce tırtılı öldürebilir. Bu güzel ağaçları kurtarmak için birkaç yüz frank feda edemez misiniz?

– Çok ağacım var, dedi. İşçilerse az. Hem yüksek dallara nasıl yetişebilirler? Memlekette bu işi yapabilecek yalnız iki kişi var.

– İki kişi az mı? Onlar yüksek dallarla meşgul olurken daha az becerikli olanlar, merdiven kullanırlar. Bütün ağaçlarınızı kurtaramasanız bile iki üç tanesini kurtarırsınız, o da bir şeydir.

– Göze alamam, dedi. Ne yapacağımı biliyorum, tırtılların istilasını gözümle görmemek için bir müddet buradan uzaklaşacağım. (...)

Alain (Mutlu Olmak Sanatı)

1. Yukarıdaki metinde geçen "göze alamamak" **ve** "gözüyle görmemek" **deyimlerinin anlamlarını yazalım ve bu deyimleri cümlede kullanalım.**

göze almak

Deyimin anlamı:
Gelebilecek her türlü zararı ve tehlikeyi önceden kabul etmek.

Cümle içinde kullanımı:
Devamsızlık yapmayı göze alamam.

gözüyle görmek

Deyimin anlamı:
Bir olaya tanık olmak.

Cümle içinde kullanımı:
Onun hasta hâlini gözümle görmemek için hastaneye bile gidemedim.

2. **İçinde "göz" sözcüğünün geçtiği başka deyimler yazalım. Bu deyimlerden birini cümlede kullanalım.**

göz açıp kapatıncaya kadar	göz boyamak	göz gözü görmemek
göz kulak olmak	gözden düşmek	gözüyle görmek
gözü uyku tutmamak	gözüne dizine dursun	gözüne kestirmek
göz alabildiğine	gözaydına gelmek	gözü kalmak

Cümle: Mağazanın vitrinindeki elbisede gözü kaldı.

3. Otuz yılda âdeta bir okul gibi Türk tiyatrosuna birçok yazar, yönetmen, oyuncu olarak tiyatro insanları yetiştiren Çan Tiyatrosu, onların özel ya da Devlet Tiyatrolarında var olmalarını sağladı. Bugüne kadar 99 çocuk, 9 gençlik oyunu ile çeşitli televizyon kanal ve programlarında 387 gösteri gerçekleştiren tiyatro, böylece inanılması zor bir tarih yazarak milyonların gönlünde taht kurdu.

Bu paragraftaki hangi sözcükler aynı kavram alanına girmektedir? Yazalım.

tiyatro, yazar, yönetmen, oyuncu, gösteri

Türk Süsleme Sanatları Atölyesi

Tezhip - Minyatür - Ebru Atölye Çalışmalarımız

Görseldeki "tezhip, minyatür, ebru" **sözcükleri niçin aynı kavram alanına girmektedir? Yazalım.**

Çünkü bu sözcükler, Türk millî sanatlarının örneklerindendir.

KONU TESTİ

1. Orta Asya steplerinden kalkıp at sırtında Anadolu bozkırlarına ulaştığımız gün, yeni yurdumuzu kopuzla selamladık.

Bu cümlede "sırt" sözcüğü, aşağıdaki anlamlarının hangisiyle kullanılmıştır?

A) Kesici araçların kesmeyen kenarı.

B) Omurgalı veya omurgasız hayvanlarda boyundan kuyruk sokumuna kadar olan üst bölüm.

C) Dağların veya tepelerin üst bölümü.

D) İnsanın üstü, giysisi.

2. ★ Tadı tuzu kalmamak: Güzel ve çekici durumu ortadan kalkmak.

● Tadını almak: Ölçülü olup aşırılığa kaçmamak.

■ Tadı damağında kalmak: Tadını, lezzetini bir türlü unutmamak.

▲ Tadında bırakmak: Yaptığı işten zevk duymaya başlamak.

Yukarıdaki deyim-anlam eşleşmelerinin hangilerinde anlamlar değişirse yanlış eşleşme düzelir?

A) ★ ▲ B) ● ■

C) ▲ ● D) ■ ★

3. Üzerinde ahşap işlemeleri zamanın acımasızlığında kaybolmaya yüz tutmuş cami kapıları, okulların otoriteyi simgeleyen demirden kocaman kapıları... Hangi kapıya gitsen başka bir öyküsü var ardında sakladığı.

Aşağıdaki sözcüklerden hangisinin eş anlamlısı yukarıdaki paragrafta kullanılmamıştır?

A) gizlemek B) hikâye

C) yitmek D) surat

4. "Cirit oyunlarında kullanılan bir metre uzunluğundaki sopalar; meşe, şimşir, hurma gibi ağaçların dallarından kesilir, cilalanır."

Bu cümledeki altı çizili sözcüklerden biri aşağıdakilerden hangisinde terim anlamda kullanılmıştır?

A) Mikroskobik canlılar kaç dala ayrılır?

B) Karşımda âdeta aslan kesildi.

C) Sopayla vurarak halının tozlarını çırptık.

D) Bütün amaçları seni kullanmak, dikkatli ol onlara karşı.

5. ★ Başkasının malını gizlice almak, hırsızlık etmek, aşırmak.

★ Bir müziği dinlemeyi sağlayan aleti çalıştırmak.

★ Yoğurt yapmak için sütü mayalamak.

★ Kumaşın bir parçasını kesmek.

"Çalmak" **sözcüğünün hangi kullanımının anlamı yukarıda verilmemiştir?**

A) Yaptıklarının çalmak olduğunu bilmeyen küçük çocuklar, masadaki kalemlerimizi almışlar.

B) O lacivert örtünün bir kısmı yok, kim çalmış ki?

C) Kardeşim güzel piyano çalar.

D) Kırmızıya çalan saçları ve geniş omuzları vardı.

6. Aşağıdaki sözcükler, anlamca kendileri ile eş olanlarla eşleştirilmiştir.
Hangi seçenekte yapılan eşleşmedeki sözcükler her zaman birbirinin yerini tutmaz?

A) siyah – kara
B) hafıza – bellek
C) adale – kas
D) buyruk – emir

7. **Aşağıdaki cümlelerin hangisinde altı çizili söz grubu deyimdir?**
A) Çizgi yoluyla verilen mesajlar, yüzyıllar sonrasının insanlarına ulaştı.
B) Karikatür sanatı, diğer sanat dallarına göre daha güçlü ve çekici mesajlar verebiliyor.
C) Mağara insanları, niçin duvarlara ilk karikatür dediğimiz çizgileri yapmaya ihtiyaç duydular?
D) İletişimde karikatürün bir ileti olarak önemi yadsınamaz.

8. **Hangi cümlede** "dönmek" **sözcüğü mecaz anlamlı olarak kullanılmıştır?**
A) Onlar gelmeden önce annem alışverişten döndü.
B) Burada dönen oyunları, bana biriniz anlatsın.
C) Gece yarısı anahtarın acı bir gıcırtıyla yuvasında dönmesi, hepimizin içini ürpertti.
D) Ertesi gün aynı yoldan Bodrum'a döndük.

9. Bu ayki onur konuğumuz, kaleme aldığı biyografik eserleri ve romanlarıyla çok okunan yazarlardan biri olan, öykü ve kitapları senaryolaştırıp beyaz perdeye aktarılan ve birçok ödüle layık görülen yazar ve gazeteci Ayşe Kulin.
Bu paragrafta kullanılan aşağıdaki sözcüklerin hangisi diğer sözcüklerle aynı kavram alanında değildir?
A) ay
B) öykü
C) kitap
D) senaryo

Martı

10. Yazmaktan o kadar korkmam; kötüleri anlatırken içimin titremesi, iyi hikâyelerde heyecanlanmam, kelimelerimi beğenmediğim uzun bir metin yazmam, yazar olmam için yeterli mi?
Bu cümlede geçen aşağıdaki sözcüklerin hangisi, mecaz anlamlıdır?
A) heyecanlanmak
B) yazmak
C) titremek
D) korkmak

11. "Usta sanatçı Kayıhan Keskinok'un Bosna Hersek'in Poçitel kentindeki Sanatçılar Kolonisi Müzesi'nde yapıtları bulunuyor." **cümlesindeki** "kent" **ve** "yapıt" **sözcüklerinin eş anlamlıları hangi seçenekte verilmiştir?**
A) köy-heykel
B) şehir-eser
C) kasaba-tablo
D) şehir-kitap

1- B	2- C	3- D	4- A	5- D	6- A	7- C	8- B	9- A	10- C	11- B

CÜMLEDE ANLAM

PEKİŞTİRELİM

1. Aşağıdaki amaç-sonuç cümlelerini tamamlayalım.

a. Dinlenmek için .... koltuğa uzandım.

b. Orçun'a hediye almak için .... dükkân dükkân dolaşmaya başladım.

c. .... Sınavda başarılı olmak için .... gece gündüz çalışıyor.

d. Mihrican, saz çalmayı öğrenmek için .... kursa gidiyor.

2. Aşağıdaki cümlelerde sonuç olarak verilen durum ya da olaylara "Neden?" **sorusunu sorarak cevabıyla birlikte cümleyi tamamlayıp yazalım.**

Avrupa gezisini erteledi.	Neden?	Parası yetmediğinden .... Avrupa gezisini erteledi.
Arabamız yavaş ilerliyordu.	Neden?	Trafik yoğun olduğu için .... arabamız yavaş ilerliyordu.
Mutluluktan uçtum.	Neden?	Şahincan'ın başarı haberini alınca .... mutluluktan uçtum.
Sınavdan geçer not alamamış.	Neden?	Planlı ve düzenli çalışmadığından .... sınavdan geçerli not alamamış.

3. **Aşağıdaki cümleleri** "kanıtlanabilir" **ya da** "kişisel görüş" **olarak değerlendirelim.**

a. Öykü ve romanın ortak yönü olaydır.
Kanıtlanabilir.

b. Her yeni eser, edebiyat dünyasında bir ışık yakar.
Kişisel görüş.

c. Düşünülmeden verilen kararın sonucu üzücü olur.
Kişisel görüş.

d. Eğitim, toplumun gelişmesinde etkin bir rol oynar.
Kanıtlanabilir.

4. **Aşağıdaki cümlelerden örtülü anlamı olanların sonuna çarpı işareti (X) koyalım.**

a. Okullar açılıyor, öğrencilerimiz bir yaş daha büyüyecek. (X)

b. Denemenin konusu, düşüncelerle geliştirilmeye uygundur. (......)

c. Memleket içindeki ve dışındaki olayları bilin ki hayat sizi sınıfta bırakmasın. (X)

d. Gezdim, gördüm, okudum ve öğrendim. (......)

e. Yaşadığımız çağın hızına yetişebilmek hatta dünyanın öbür ucundakilerle yarışabilmek için kendimizi sıkmamız gerek. (X)

f. Bundan sonraki sınavlarda kısa sorular sorulacakmış. (X)

5. **Aşağıdaki şiirlerde görülen söz sanatları ile ilgili açıklamaların eksik yerlerini tamamlayalım.**

Kalem kuş olur şakır,
Gül olur açar seherlerde;
Düşünceye kanat takar,
Yakın eder uzakları.
Kalemden dökülür ışıl ışıl
Duygunun ırmakları
(Coşkun ERTEPINAR)

→ Kalem ....kuşa.... benzetilmiş.
Kalem ....güle.... benzetilmiş.
....Düşünce.... kuşa benzetilmiş.

Türkmen kızı Türkmen kızı
Al geymiş bağlar kırmızı
Sandım sabahın yıldızı
Yandım sana Türkmen kızı
(Halk türküsü)

→ Bağlara, insan özelliği kazandırılmış (giymek) ve bağlar, ...kişileştirilmiş....
Türkmen kızı, sabah yıldızına benzetilerek ....benzetme.... yapılmış.

Ben mi görmüyorum,
Gökyüzü mü siyah?
Hep oradan göz kırpardı bana,
Yıldızım nerede?
(Serap DEMİRTÜRK)

→ ....Yıldıza, insana ait özellik verilerek (göz kırpma).... "kişileştirme" yapılmış.

A sen masmavi çocuk
Gözlerin son gökyüzü boncuk boncuk.

A sen sapsarı papatya çocuk
Verem misin, sıtma mısın azıcık?
(Metin ELOĞLU)

→ ....Çocuk, mavi gözlerinden dolayı, gökyüzüne benzetilmiş. Benzetme.... yapılmış.
....Çocuk, yüzündeki sarılıktan dolayı papatyaya benzetilmiş. Benzetme.... yapılmış.

KONU TESTİ

1. "İnsanlığın sesi, tiyatroda duyulan sözlerle kulaktan kulağa, kuşaktan kuşağa geçer; geleceklere armağan kalır." **cümlesindeki düşünce ile aynı doğrultuda olan cümle, aşağıdakilerden hangisidir?**
   A) Tiyatro, gelecekle bugün arasında bir köprüdür.
   B) İnsanlar tiyatroyu önemsemektedir.
   C) Kuşaklar arası farklar, tiyatroya bakış açısından kaynaklanır.
   D) İnsanlık, geleceğe armağan kalacak sözler söylemelidir.

2. "Evin avlusuna, sırtında çuval kaplı yayvan bir torba, elinde bir ufak iskemle ve uzun bir demir parçası olan dağınık kıyafetli bir adam girdi." cümlesinde ".." yararlanılmıştır.
   Yukarıdaki parçada boş bırakılan yere aşağıdakilerden hangisi getirilmelidir?
   A) açıklamadan
   B) sıfatlardan
   C) abartmadan
   D) kişileştirmeden

3. **Aşağıdaki cümlelerin hangisi doğru bir cümle özelliği taşımamaktadır?**
   A) Bu kadar egoist ve bencil olamazsın!
   B) Bir takım elbise bile alınmaz bu parayla.
   C) Yalnız gecelerde siyah gözlerindi yıldızım.
   D) Hiçbir şey beni bu kadar mutlu edemezdi.

4. Mademki dil bir milletin, bir vatanın her köşesinde ortak olarak konuşuluyor; öyleyse dil, ortak bir bayraktır. Dil, bir milletin en kıymetli varlığı, en büyük sosyal kurumudur. Bu nedenle insanın kendi dilini sevmesi ve bilinçli olarak ona saygı duyması gerekir.
   Paragraftaki cümlelerle ilgili olarak aşağıdaki açıklamaların hangisi doğru değildir?
   A) 1. cümle neden-sonuç cümlesidir.
   B) 2. cümle tanım cümlesidir.
   C) 2. cümle nesnel cümledir.
   D) 3. cümle öznel cümledir.

5. **Aşağıdaki özdeyişlerin hangisinde verilen örtülü anlam yanlıştır?**
   A) Doğru yoldan gidenler, şaşırmazlar. (Goethe) "Yanlış yollar da vardır."
   B) Karnı açlardan çok, kalbi açlara acırım. (Cenap Şehabettin) "Kalbi aç olanlar vardır."
   C) Cumhuriyet, özgürlüğü sevenlere ve koruyanlara yaraşır. (G. Washington) "Özgürlüğü seven ve koruyan insanlar, cumhuriyete layıktır."
   D) Gülmek bir güneştir, insanın yüzünden hüzün ve keder kışını uzaklaştırır. (Victor Hugo) "Gülmek bir güneştir."

Martı

6. "Ödülümü almak için İzmir'e gittim." **cümlesinin anlam özelliği ile aynı olan cümle hangisidir?**

A) Davetsiz geldiği için kimse ilgilenmedi.
B) Onun kadar çalışmadığını biliyorum.
C) Sizi göremeyince geri döndük.
D) Eve gitmek için yola düştüm.

7. Enver Naci Gökşen der ki:
"Deniz, kucakladığı kara parçasını türlü yönlerden güzelleştirip zenginleştiren, canlı bir varlıktır. Tıpkı ağaç gibi. Denizi olan şehir iki defa şehirdir, diyebiliriz. Çünkü o mavi su kütlesi, toprağa bambaşka bir kişilik kazandırır."
Bu paragrafta hangi varlıklara insan özelliği verilmiştir?

A) ağaç - toprak
B) deniz - ağaç - toprak
C) toprak - deniz - şehir
D) şehir - toprak

8. **Aşağıdaki cümlelerin hangisinde mecazlı bir anlatım vardır?**

A) Bunları başka kimseye söyleme.
B) Öğleden sonra buluşup ödevlerimizi yapalım.
C) Bir eli yağda, bir eli balda yaşıyor.
D) Sanatçıların çoğu, ilgisizlikten yakınır.

9. "Bin dost az, bir düşman çoktur." **cümlesindeki düşünceye en yakın cümle aşağıdakilerden hangisidir?**

A) İnsanın dostu kadar düşmanı da vardır.
B) Dostlar, her zaman yanımızda olanlardır.
C) Bir tek düşman bile çoktur insan için.
D) Düşmanlıktan uzak olmaya çalışmalıyız ki dostlarımız çoğalsın.

10. **Aşağıdaki cümlelerden hangisinde mecazlı bir anlatım vardır?**

A) Kütüphanede sessizce kitap okuduk.
B) Okuduğumuz kitapları arkadaşlarımızla değiştirdik.
C) Para biriktirip her ay bir kitap alacağım.
D) Kitapların derin dünyalarında sanki kendimizi kaybettik.

11. 1. bir öğüt
2. kendin öğüt
3. sana vereyim
4. kendi ununu

Yukarıdaki söz gruplarıyla anlamlı ve kurallı bir cümle oluşturulduğunda sıralama aşağıdakilerden hangisi olur?

A) 2 - 4 - 3 - 1
B) 2 - 4 - 1 - 3
C) 3 - 1 - 4 - 2
D) 3 - 2 - 1 - 4

Martı

1- A	2- B	3- A	4- C	5- D	6- D	7- B	8- C	9- C	10- D	11- C

PARAGRAFTA ANLAM

METİN TÜRLERİ

Makale

Makale: Belli bir konuda bir düşünceyi ya da görüşü ileri sürmek, savunmak ya da desteklemek amacıyla yazılmış düşünce yazılarıdır.

Makalelerde yazarın ciddi bir anlatımı vardır. Yazar ele aldığı konuyu kanıtlamak için belgelere ihtiyaç duyar. Bu nedenle de makale yazarı, yazacağı yazı ile ilgili bir birikime sahip olmak zorundadır.

Makalelerde "açıklama anlatım biçimi" ve düşünceyi geliştirme yollarından "tanımlama, sayısal verilerden yararlanma" sıklıkla kullanılır. Makalelerde mecazlı anlatımlara yer verilmez.

ÖRNEK

Millî kültürün temelleri, millî tarihtedir. Yani kültürün değerlerinin kökenlerini, yaşanan geçmişte aramak gerekir. Millî kültür, gururu ve bilinci güçlendirir; geleceğe güvenle bakma dayanıklılığını verir. Atatürk, "millî kültürün her alanda açılarak yükselmesini temin etmek" anlayışını esas almıştır. Millî kültür, dinamik ve ileriye dönük olmalıdır. Geçmişte sağlanan büyük başarılar öğrenilmeli, gelişmeye devam etmek için onlardan güç alınmalıdır. Çünkü devamlı olarak ileri gidemeyen bir kültür, yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalır.

(İlbeyi LAÇİN)

PEKİŞTİRELİM

Aşağıdaki paragraf bir makaleden alınmıştır. Makalede kullanılan tanım cümlesinin altını çizelim ve paragrafın ana düşüncesini yazalım.

Kişinin benliğini iyi kötü tüm yönleriyle tanıyıp kendini gerçekten insanlaştırmasına "büyümek" denir. O yüzden büyümek, hiç kolay değildir. İnsanların "kendiliklerine" hoşgörü göstermeyen, suçlama ve yargılamaya dayanan, bireylerden yüksek itaatin beklendiği baskıcı toplumlarda bazı insanlar, "insanlaşma" "erginleme" sürecini tamamlamadan yaşlanabilir. Kendini tüm zaaflarıyla tanıma, kabul etme ve sonra da aşma süreci basamak atlayarak gerçekleşmez. Bu, adım adım olur. Toplumla, otorite simgeleriyle çatışarak ve içindekilere "ters gelene" isyan ederek, az biraz yoldan çıkarak yani önce iyi bir "vahşileşerek" gerçekleşir. Büyümenin doğası budur.

(Zarife BİLİZ)

Ana düşünce: İnsanlar benliklerindeki iç çatışmalarını yaşayarak büyürler.

zaaf: Düşkünlük, eksiklik, yetersizlik.

erginleme: Birini bir konu üzerinde aydınlatıp onu gerekli temel bilgi ve becerilerle donatarak ergin ve yetişmiş kılma.

Anı

Anı (Hatıra): Bir kimsenin kendi başından geçen ya da tanık olduğu olayları, gözlem ve izlenimlerine bağlı kalarak anlattığı yazılardır.

Anılar, tanınmış kişilerin yaşamlarını ve onların yaşadıkları dönemle ilgili bilgileri yansıttıkları için önem taşıyan eserlerdir.

! Bir de "günlük" denen, yaşananların günü gününe kaleme alındığı bir tür vardır.

ÖRNEK

I. Dünya Savaşı içinde, bir öğle vakti... Galatasaray Lisesindeki dersime gidiyordum. Konak Oteli'nin köşesinde, yaya kaldırımının ucunda bir subay gördüm. Giyinişi, duruşu öyle göz alıcı ve seçkindi ki... Bulunduğum yerde kaldım. Ona baktığımı belli etmemek için, "Yüz Bin Gömlek" mağazasının camekânını seyrediyormuşum gibi yaptım. Koyu kestane renginde, genişçe astragan kalpağı, koyu kumral çatık kaşlarına doğru inik; keskin mavi gözlü, sert fakat sevimli yüzlü, sarışın bir genç general... Zarif endamı, bir ucu omzuna atılmış geniş bir gümüşi pelerin içinde... Güneşten parıldayan rugan potinlerine doğru, yere bakıyor. Belli ki birini veya bir şeyi bekliyor.

(Ruşen Eşref ÜNAYDIN)

astragan: Karakul kuzusunun kıvırcık ve parlak postundan yapılan.

PEKİŞTİRELİM

Aşağıdaki anı metni ile ilgili yapılan açıklamalardaki boşlukları dolduralım.

ANILAR İÇİNDE BİR ANI

Annem, işte o gün müjdeyi verdi: Bayramda bana lastikten lapçın alınacaktı. Öyle bir sevindim ki!..

"Bana bayramda lapçın alınacak!" haberini önüme gelene yaydım. Bunu söylerken lastik lapçınları giymişçesine sevinip göneniyordum.

Arife günü lastik lapçınlarım alındı. Bayram sabahı, erkenden kalktım. Hemen yün çoraplarımın üstüne lapçınlarımı geçirdim. Çiçekli pazenden yapılma entarimle yün hırkamı ve başlığımı giydim. Sıra lastiklere geldi. Onları giyinmeme annem yardım etti. Her şey tamam olunca öylesine sevindim ki!.. Sokağa çıkmak için sabırsızlanıyordum. Önce evcek aile büyüklerine el öpmeye gittik. Sonra kapı önünde arkadaşlarıma katıldım. (...)

(Gülten DAYIOĞLU)

lapçın: Tabanı meşinden olan, üzerine pabuç geçirilen, kısa konçlu, hafif ve yumuşak ayakkabı (mest).

gönenmek: Mutlu olmak.

Anlatım ......1. kişi...... ağzından yapılmıştır.

......Öyküleme...... anlatım biçiminden yararlanılmıştır.

Paragrafın konusu ...yazarın çocukluğunda kendisine lapçın (lastik ayakkabı) alınmasıdır.......

Ben de küçükken bana ......bayramda (yaş günümde)...... alınan ......elbiseyi (ayakkabıyı)...... hiç unutmam.

PEKİŞTİRELİM

1. **Aşağıdaki metinlerle ilgili açıklamaları tamamlayalım.**

1. Metin

Ben bende değilim, ben benden uzak
Tertemiz gönlüme, kurulmuş tuzak
Aşılmaz dağlarda, ettiler kızak
Kapanan yaranın izi var bende.
(Nusret TURAN)

Bunları söyleyen ......hüzünlü, dertli...... biridir.

2. Metin

Hiçbir zaman başarısızlığa tahammülüm yoktur. Eğer bir çalışmada başarısızlık olursa bunun nedenini başta kendim olmak üzere herkeste sorgularım ama dünyanın da sonu değildir. Yılmam yani.
(Serdar ŞİMŞEK)

Bunları söyleyen ......azimli, sorgulayan...... biridir.

1. metin ......şiirdir......, 2. metin düzyazıdır. Şiir dilinin düzyazıdan farkı, şiirde dizelerin son sözcüklerinin kulağa hoş gelecek bir ahenk içinde olması ......(uzak - tuzak - kızak)...... ve daha akıcı, ...sanatlı...... bir dil kullanılmasıdır.

2. **Aşağıdaki şiirlerin konularını yazalım.**

Kol kola kadın, erkek
Şimdi bütün güzellikler kucak açmakta size.
Ressamsınız, şairsiniz, mimarsınız, yazarsınız.
Sokaklara açılan
Cümle kapısı gibi yüreğiniz.
Tadılmamış duyguların
Alın terinden emeğe döneni: siz.
Bir gül ve ekmek gibi...

(Ahmet CANBABA)

Tüm insanların birlik içinde alın teri döküp emek vermesi.

"Bir fincan kahvenin
Kırk yıl hatırı vardır." derler.
Aldırma!
Ananın ak sütü gibi
Duru suyu kana kana iç.
En büyük hatırı
Suya yaz!

(Harika UFUK)

Bir hatır elde etmenin karşılıksız olması.

Ey güzellik, ey dağların, güneşin şiiri!
Senin için dolaşırım tepeleri belleri.
İsterim ki bana her şey yol versin,
Seni her yer gizlemeyip göstersin.

(Mehmet Emin YURDAKUL)

Güzelliği elde etme isteği.

3. Aşağıdaki hikâyelerle ilgili soruları cevaplayalım.

Canı çok sıkılıyordu. Kalktı, pencereden denize baktı. Deniz kudurmuş gibiydi. Dalgalar köpüre köpüre kabarıyor, gelip gümbürtüyle kale duvarlarını dövüyordu. Pencerenin önünde bir süre öylece kaldı. Sonra uzaklara dalıp gitti. Arkadaşı Güney, böyle bir günde yelkenle denize açılmış, bir daha da dönmemişti. Günlerce aranmış, küçücük bir haberle umutlanılmış ama ne yelkenlinin ne de Güney'in en küçük bir izine rastlayan olmamıştı. Koca Karadeniz yutup yok etmişti. Öğretmen bir annenin ve babanın oğluydu. Anne Suna Hanım, günlerce gözyaşı dökmüş, bir haber çıkar umuduyla kıyıda durup uzaklara bakmıştı.

(Nesrin KOÇAK)

Bu hikâye, ...III... kişi ağzından yazılmıştır.

Bir gün, dağlardan dönerken, daha uçamayan bir keklik yavrusu bulmuş ve eve getirip ince tahta çubuklardan bir kafes yapmıştım ona. Köylülerin "Keklik" adını verdiği, yetim kız gelip gittikçe özenle bakıyordu kuşa. Bir süre sonra artık büyümüş, kafesin içinde uçmaya başlamıştı. Ötüşünü dinlemek iyi geliyordu. Rüzgârın sesiyle gelen iyot ve çalbağı kokularına karışan kekliğin ötüşü, inanılmaz bir doğal müzik oluşturuyordu, çatı katındaki masamda çalışırken. Bir akşam eve geç döndüğümde kafesin kapısını açık buldum. Yoktu... Bir not bırakılmıştı onun yerine: "Kafeste yaşayamaz artık çünkü uçmayı biliyor."

(Serpil BAŞAK)

Bu hikâye, ...I... kişi ağzından yazılmıştır.

	Olay	Olayın Geçtiği Yer	Olaydaki Kişiler ve Varlıklar
1. Hikâyede	Öğretmen bir ailenin oğlu olan Güney'in denize açılması ve geri dönmemesi.	Karadeniz kıyısında bir yerleşim yeri.	Yazar, arkadaşı Güney, Suna Hanım.
2. Hikâyede	Yazarın, bulduğu keklik yavrusuna, "Keklik" adlı bir yetim kızla bakması; kekliğin ötüşüyle herkesi mutlu etmesi ama birisinin kekliği özgür bırakması.	Dağ kenarında bir köy ve bu köydeki bir evin çatı katı.	Yazar, yetim kız Keklik ve keklik yavrusu.

4. **Aşağıdaki trafik işaretleri ile anlamlarını eşleştirelim.**

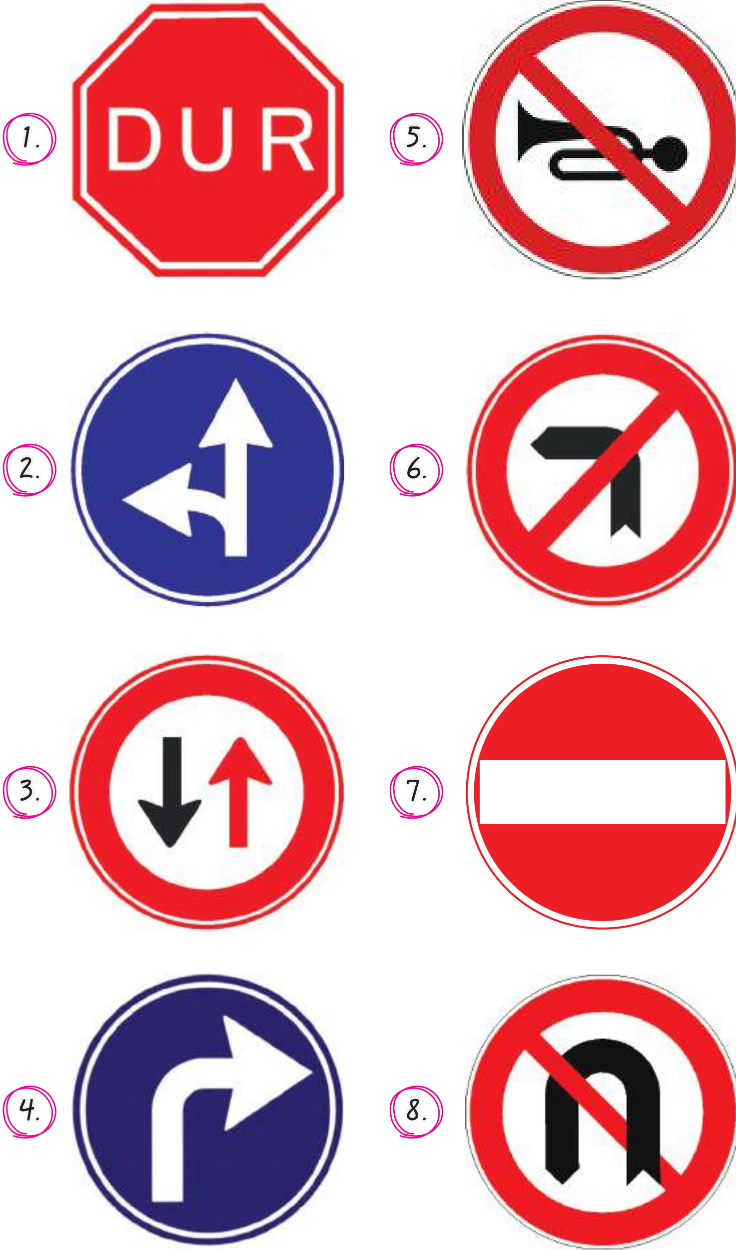

a. KARŞIDAN GELENE YOL VER.

b. İLERİDE SAĞA MECBURİ YÖN

c. DUR.

d. SOLA DÖNÜLMEZ.

e. U DÖNÜŞÜ YAPILMAZ.

f. İLERİDE SOLA MECBURİ YÖN

g. SESLİ İKAZ CİHAZLARININ KULLANIMI YASAKTIR

h. GİRİŞİ OLMAYAN YOL

1. c
2. f
3. a
4. b
5. g
6. d
7. h
8. e

5. Aşağıdaki afişlerle tanıtım yazıları arasındaki ilişkiyi açıklayalım.

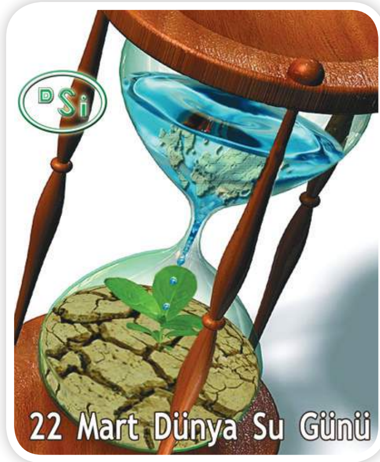

Suyu israf edersek dünya çöl olur, kurur.

Hayvanları sevelim ve koruyalım.

İnsan haklarını bilip uygulamak, temel bir görevdir.

KONU TESTİ

1. Eskici, iskemlesine oturdu. Hasan da merakla karşısına geçti. Bu dört yanı duvarlı, tek kat, basık ve toprak evde öyle canı sıkılıyordu ki... Şaşarak, eğlenerek seyrediyordu. Mukavvaya benzettiği kalın deriyi iki tarafı keskin, incecik, sapsız bıçağı ile kesişine, ağzına bir avuç çivi dolduruşuna, sonra bunları birer birer avurdundan çıkarıp ayakkabıların altına çabuk çabuk mıhlayışına, deri parçalarını pis bir suya koyup ıslatışına, mundar (pis) çanaktaki macuna parmağını daldırıp tabanlara sürüşüne, hepsine bakıyordu. Susuyor ve bakıyordu.

Refik Halit Karay'ın "Eskici" **adlı eserinden alınan yukarıdaki bölümle ilgili olarak aşağıdakilerin hangisi söylenemez?**

A) Durgun bir olay anlatımı vardır.
B) Bıçak tasviri yapılmıştır.
C) Bir hikâyeden alınmıştır.
D) Eskicinin işini sevmesi konu edilmiştir.

2. Dil, tarihin derinliklerinden gelerek geçmiş nesille bugünün neslini birbirine bağlayan, milletin ortak ve kutsal varlığı olan bir kültür taşıyıcısıdır. Türkçe üzerinde bugün bizim haklarımız vardır. Bu dil, geçmişte atalarımızındı, gelecekte yine Türk milletinin olacaktır. O hâlde dil, bir milletin mirasıdır.

Aşağıdaki başlıklardan hangisi bu paragraf için uygun değildir?

A) Kültür Taşıyıcımız
B) Haklarımız
C) Dil ve Kültür
D) Milletin Mirası

3. I. Sözcüklerdeki hecelerden birinin, öteki hecelerden böyle kuvvetli olarak söylenmesine "sözcükte vurgu" denir.
II. Bunun için de hecelerden biri daha kuvvetlice söylenir.
III. Yabancıların Türkçeyi tam anlamıyla konuşamamaları, vurguyu kendi dillerine göre yapmalarından kaynaklanmaktadır.
IV. Konuşma sırasında karşımızdakilerle iletişim kurabilmek için sözcüklere özel bir ezgi kazandırmak gerekir.

Numaralandırılmış cümlelerle bir paragraf oluşturmak için sıralama nasıl olmalıdır?

A) IV - III - I - II
B) III - II - IV - I
C) IV - II - I - III
D) II - III - IV - I

4. Bir toplumun kültür ölçüsü, tiyatrosudur. İnsanlığı onunla ölçülür. Adama insanlık duygusu orada aşılanır. Oturmayı, kalkmayı, dinlemeyi, anlamayı, inceliği, birbirimizi sevmeyi orada öğreniriz...

Paragrafın sonuna aşağıdaki cümlelerden hangisi getirilirse konu bütünlüğü bozulmaz?

A) Bu nedenle tiyatroya sahip çıkılmalıdır.
B) Çünkü insanlık bunu gerektirir.
C) Sonuç olarak kültür, bir birikimdir.
D) O hâlde sanatçılar bu olumsuzluklardan korunmalıdır.

Martı

5. Uzun geceler
Seni rüyamdan çalar diye
Uyuyamıyorum
Uyku hırsızı.

(A. Hüseyin ÜLGENAY)

Yukarıdaki şiirde hangi duygu egemendir?

A) Öfke
B) Sevgi
C) Kızgınlık
D) Hayranlık

6. Sanatçı hakkında hiçbir şey bilmeden, onu gökten zembille düşmüş gibi, yalnızca dış yapısına bakarak inceleyen eleştirmenler var. Eleştirmenin birinci görevi, sadece ve sadece sanat için yorumlamak olmalıdır. Hatta gerçek eleştirmen, kendi yorumunun tek yorum olmayacağını bilip başka yorumlara da inanıp saygı duymalı. Yoksa eleştirmenlik yaralı bir kurum olarak kalır, kendini eleştirmen sanan da... Şairlerin ve yazarların içinde, bulunduğumuz dönemin felsefesini, psikolojisini, sosyolojisini, acısını, sevincini, çelişkisini ve ekonomik yapısını, tarihsel konumunun yarattığı atmosferde anlatmaya çalıştığını düşünmeli eleştirmen.

Paragrafta aşağıdaki anlatım biçimlerinin hangisinden yararlanılmıştır?

A) Tartışma
B) Öyküleme
C) Açıklama
D) Betimleme

Martı

7. Dünyadaki en yaşlı ağaç 3 bin yaşındaymış. En geniş ağaç ise 36,2 metre eninde! 115,72 metre yüksekliğinde bir ağaç hayal edebiliyor musunuz? Sahi, "gezegenimizin akciğerleri" diye anılan yağmur ormanlarına ne oldu? İlkokuldayken öğretmenlerimiz bahsetmişti oysaki...

Aşağıda verilen düşünceyi geliştirme yolları ve yazı türlerinden hangisi, yukarıdaki metin için doğrudur?

A) Deneme - Benzetme
B) Hikâye - Tanımlama
C) Sohbet - Sayısal verilerden yararlanma
D) Masal - Tanık gösterme

8. Gözlerimizi kapayıp tek başımıza yaşadığımızı düşünemeyiz. Memleketimizi bir çember içine alıp dünya ile alakasız yaşayamayız... Aksine yükselmiş, ilerlemiş, medeni bir millet olarak medeniyet düzeyinin üzerinde yaşayacağız. Bu hayat ancak ilim ve fen ile olur. İlim ve fen nerede ise oradan alacağız ve her millet ferdinin kafasına koyacağız. İlim ve fen için kayıt ve şart yoktur.

(Atatürk, 1922)

Atatürk'ün bu sözlerinin konusu, aşağıdakilerden hangisidir?

A) Memleketimiz
B) Dünya
C) Millet
D) İlim ve fen

1- D	2- B	3- C	4- A	5- B	6- A	7- C	8- D

DİL BİLGİSİ

EK FİİL

Ek Fiil: İsimlere, isim soylu sözcüklere (zamir, sıfat, zarf vb.) ve sözcük gruplarına gelerek onların kip ve kişi eki almasını sağlayan imek (i-) ekidir.

Ek fiil alıp yargı oluşturan sözcük ve sözcük gruplarının kip ve kişi ekiyle biçimlenip çekimlendiği örnekleri inceleyelim.

İçimdeki en güzel duygu, sevgiydi.

sevgi (İsim) - i (Ek fiil) - di (Kip eki)

Dedem çocukken de böyle gayretliymiş.

gayretli (Adlaşmış sıfat) - i (Ek fiil) - miş (Kip eki)

Dün gece saat 21.00'de seni arayan, bendim.

ben (Zamir) - i (Ek fiil) - di (Kip eki) - m (Kişi eki)

Annem her zaman melek gibidir.

melek gibi (Edat grubu (söz grubu)) - dir (Geniş zaman anlamı veren kip eki)

Erdal, çok iyi bir müzisyendi.

çok iyi bir müzisyen (Sıfat tamlaması (söz grubu)) - i (Ek fiil) - di (Kip eki)

254 **Aşağıdaki cümlelerde ek fiille çekimlenen sözlerin altı çizilmiştir, inceleyelim.**

1. Beyazıt Kulesi'nin yüksekliği 85 metredir.
2. Öğretmenin dün anlattığı, yedinci üniteydi.
3. Vapurun etrafında uçuşanlar, martıydı.
4. İncir, vitamin ve mineral açısından oldukça zengindir.
5. Her zaman kuzeyi gösteren yıldız, Kutup Yıldızı'dır.

PEKİŞTİRELİM

1. Aşağıdaki metinde geçen kip eklerini yuvarlak içine alalım. Bunlardan hangileri isim soylu sözcüklere gelmiştir? Bu sözcükleri yazalım.

Niye bu gece vaktinde yola çıkmıştı bu kadın? Neydi derdi? Hem niye yorganı kendi üstüne değil de kağnıya örtmüştü? Askerlerin boynu büküldü. Komutan yorganı kaldırdı. Kağnıda cephane sandıkları vardı. Birden sandıklar arasından bir bebek ağlaması duyuldu. Şaşkınlıkları daha da arttı. Sandıklarla ve ot torbalarıyla çevrelenmiş kuytuda, bir bebek vardı.

(Yiğitlerimiz Cephane Bekliyor)

İsim soylu sözcük ← ne y di → Kip eki (ne i - di)
(Zamir)

İsim soylu sözcük ← var dı → Kip eki (var i - di)

2. Aşağıdaki dizelerde altı çizili sözcüklerde geçen kip eklerinin görevlerini yazalım.

Be hey, deli gönül depreştin tende!
Ne akıl bıraktın ne fikir bende.
Pervane ömrümün dört bir yanı har,
Şemim, içten içe yanıyorum yâr.

(Ertuğrul YILMAZ)

şem: Mum.

har: Sıcak, kızgın, yakıcı.

depreş-(ti)-n → Görülen geçmiş zaman eki

bırak-(tı)-n → Görülen geçmiş zaman eki

şem-(im) → Ek fiilin geniş zaman eki

yan-ı-(yor)-um → Şimdiki zaman eki

Ek Fiilin Zamanları

- Ek fiilin geniş zamanı
- Ek fiilin görülen geçmiş zamanı (di'li geçmiş zamanı)
- Ek fiilin duyulan geçmiş zamanı (miş'li geçmiş zamanı)
- Ek fiilin şartı

Ek Fiilin Geniş Zamanı

Ek fiilin geniş zamanında "her zaman olma" durumu söz konusudur.

ÖRNEK "Öğrenci" ve "çocuk" sözcüklerini ek fiilin geniş zamanı ile çekimleyelim.

(ben)	öğrenci - y - im
(sen)	öğrenci - sin
(o)	öğrenci - dir
(biz)	öğrenci - y - iz
(siz)	öğrenci - siniz
(onlar)	öğrenci - dirler
	(öğrenci - ler - dir)

(ben)	çocuk - um	→	çocuğum
(sen)	çocuk - sun	→	çocuksun
(o)	çocuk - dur	→	çocuktur
(biz)	çocuk - uz	→	çocuğuz
(siz)	çocuk - sunuz	→	çocuksunuz
(onlar)	çocuk - durlar	→	çocukturlar
			(çocuk - lar - dır)

Ek fiilin çekimlerinin olumsuzu, "değil" sözcüğü ile yapılır.

Yukarıdaki geniş zamanlı çekimlerin olumsuzlarını yazalım.

(ben)	öğrenci değilim
(sen)	öğrenci değilsin
(o)	öğrenci değildir
(biz)	öğrenci değiliz
(siz)	öğrenci değilsiniz
(onlar)	öğrenci değildirler
	(değillerdir)

(ben)	çocuk değilim
(sen)	çocuk değilsin
(o)	çocuk değildir
(biz)	çocuk değiliz
(siz)	çocuk değilsiniz
(onlar)	çocuk değildirler
	(değillerdir)

Ek fiilin geniş zaman ve kişi ekleri

UYARI

Ek fiilin geniş zaman III. tekil kişisine gelen "-dır / -dir" eki, genellikle kullanılmaz.

O, güzeldir. → O, güzel.

Ek Fiilin Görülen Geçmiş Zamanı

Ek fiilin "yaşanan, bilinen, görülen geçmiş zamanındaki" durumunu anlatan bu çekimde "i- (imek)" ek fiili, "-di" kip ekini alır ve ......"idi"...... olarak adlara, ad soylu sözcük ya da sözcük gruplarına eklenir.

UYARI

"İdi" olarak isme eklenen ek fiilin görülen geçmiş zaman ekinde "i-" ek fiili söylenmez, düşer.

uykucu - idi - n → uykucu - y - du - n

Ek fiilin görülen geçmiş zaman eki → Ek fiilin görülen geçmiş zaman eki

Kip eki ve kişi eki almış bir sözcüğe gelen kip ekinin, ek fiile ait olup olmadığını anlamak için eklendiği sözcüğün türüne bakarız. Sadece fiil dışındaki sözcüklere ya da sözcük gruplarına gelen kip ekleri, ek fiilin kip ekidir.

öğretmen - di - k (öğretmen: İsim; di: Ek fiilin görülen geçmiş zaman eki)

gel - di - k (gel: Fiil; di: Görülen geçmiş zaman eki)

ÖRNEK

Olumlu

(ben)	mutlu - idi - m	→ mutluydum
(sen)	mutlu - idi - n	→ mutluydun
(o)	mutlu - idi	→ mutluydu
(biz)	mutlu - idi - k	→ mutluyduk
(siz)	mutlu - idi - niz	→ mutluydunuz
(onlar)	mutlu - idi - ler	→ mutluydular (mutlulardı)

idi: Ek fiilin görülen geçmiş zaman eki

-lar: III. çoğul kişi eki

mutlu: Adlaşmış sıfat (Ad soylu sözcük)

257

Olumsuz

(ben)	mutlu değildim
(sen)	mutlu değildin
(o)	mutlu değildi
(biz)	mutlu değildik
(siz)	mutlu değildiniz
(onlar)	mutlu değillerdi (mutlu değildiler)

Olumsuz soru

(ben)	mutlu değil miydim?
(sen)	mutlu değil miydin?
(o)	mutlu değil miydi?
(biz)	mutlu değil miydik?
(siz)	mutlu değil miydiniz?
(onlar)	mutlu değiller miydi? (mutlu değil miydiler?)

Soru eki

Ek Fiilin Duyulan Geçmiş Zamanı

Ek fiilin "başkasından duyulan, gerçekleşmesi mümkün olmayan ya da inanılmayan" durumlardaki çekimleridir. Bu çekimde "i- (imek)" ek fiili, "-miş" kip ekini alır ve adlara, ad soylu sözcüklere, söz gruplarına ......"imiş"....... olarak eklenir. Bu çekimde de "i-" ek fiili kullanımda düşer.

"Çalışkan" adlaşmış sıfatını, ek fiilin duyulan geçmiş zamanı ile olumlu, olumsuz ve olumlu soru olarak çekimleyelim.

ÖRNEK

Olumlu

(ben)	çalışkan - imiş - im	→ çalışkanmışım	→ Kişi eki
(sen)	çalışkan - imiş - sin	→ çalışkanmışsın	→ Kişi eki
(o)	çalışkan - imiş	→ çalışkanmış	→ Kişi eki
(biz)	çalışkan - imiş - iz	→ çalışkanmışız	→ Kişi eki
(siz)	çalışkan - imiş - siniz	→ çalışkanmışsınız	→ Kişi eki
(onlar)	çalışkan - imiş - ler	→ çalışkanlarmış (çalışkanmışlar)	→ Kişi eki

Ek fiilin duyulan geçmiş zaman eki

Olumsuz	
(ben)	çalışkan değilmişim
(sen)	çalışkan değilmişsin
(o)	çalışkan değilmiş
(biz)	çalışkan değilmişiz
(siz)	çalışkan değilmişsiniz
(onlar)	çalışkan değillermiş
	Ek fiilin olumsuzu

Olumlu soru	
(ben)	çalışkan mıymışım?
(sen)	çalışkan mıymışsın?
(o)	çalışkan mıymış?
(biz)	çalışkan mıymışız?
(siz)	çalışkan mıymışsınız?
(onlar)	çalışkan mıymışlar? (çalışkanlar mıymış?)

Soru eki — Kişi eki — Ek fiilin duyulan geçmiş zaman eki

PEKİŞTİRELİM

Aşağıdaki cümlelerin hangilerinde duyulan geçmiş zamanla çekimlenmiş ek fiil vardır? Bu cümlelerin sonlarındaki kutulara çarpı işareti (✗) koyalım.

1. Suyun sesi, ruhlarını rahatlatmış. ◯
2. Akşam vakti esen, bu sıcak yaz rüzgârıymış. (bu sıcak yaz rüzgârı i-miş) ✗
3. Kediler hep fareleri kovalamış. ◯
4. Dil öğrenmek için yurt dışına gitmiş. ◯
5. Her iki öykünün de konusu aynıymış. (aynı i-miş) ✗
6. Karadeniz'de dağlar kıyıya paralelmiş. (paralel i-miş) ✗
7. En fazla yağış alan bölge Karadeniz'miş. (Karadeniz i-miş) ✗
8. Birçok ağacımız meyve verememiş. ◯
9. En güzel doğum günü hediyesi, elektronik kitapmış. (elektronik kitap i-miş) ✗
10. Köye kestirme yoldan ulaşmış. ◯

Ek Fiilin Şartı

Ek fiilin, "olması dilenen ve şart koşulan" durumlardaki çekimleridir. Bu çekimlemede "i- (imek)" ek fiili, "-se / -sa" kip ekini alır ve adlara, sözcüklere, sözcük gruplarına ..."ise"... olarak eklenir. Çekimleme sırasında "i-" ek fiili düşer.

ÖRNEK
kitap - ise → ...kitapsa...
öğrenci - ise - n → ...öğrenciysen...

"Unutkan" sözcüğü ad soylu bir sözcüktür. Bu sözcüğü, ek fiilin şartı ile olumlu ve olumsuz olarak çekimleyelim.

Olumlu

(ben)	unutkan - ise - m	→	unutkansam
(sen)	unutkan - ise - n	→	unutkansan
(o)	unutkan - ise	→	unutkansa
(biz)	unutkan - ise - k	→	unutkansak
(siz)	unutkan - ise - niz	→	unutkansanız
(onlar)	unutkan - ise - ler	→	unutkansalar (unutkanlarsa)

Kişi eki

Olumsuz

(ben)	unutkan değilsem
(sen)	unutkan değilsen
(o)	unutkan değilse
(biz)	unutkan değilsek
(siz)	unutkan değilseniz
(onlar)	unutkan değillerse

Ek fiilin olumsuzu
(unutkan değil(se)(ler))
Ek fiilin şart eki — Kişi eki

PEKİŞTİRELİM

Aşağıdaki cümlelerin son sözcüklerine ek fiilin şart ekini (ise) getirip cümleleri tamamlayalım.

1. Okuduğum şiir güzelse alkışlayın beni.
2. Bu kalem kutusu benim değilse acaba kimin?
3. Kirazlar sizinse biraz toplayabilir miyiz?
4. Bu yavru muhabbetler sahipsizse birini biz alsak.
5. Zil erken çalsa, diyen sensen hadi git, çal zili.
6. Bu elmalar tatlıysa iki kilo alalım.
7. İstediğin, bisiklete binmekse benim bisikletimi alabilirsin.

KONU TESTİ

1. I. İnsanlar, Ay'ın sırrını çözmeyi çok istediler.

II. Yıllarca ona gidebilmeyi düşlediler.

III. Ay'a ilk ayak basan insan, Neil Armstrong'du.

IV. O, "Bu çalışmalar insan için büyük bir adımdı." dedi.

Yukarıdaki cümlelerin hangilerinde ek fiil vardır?

A) I - II B) I - III

C) II - III D) III - IV

2. Ek fiilin geniş zamanının III. tekil kişisine gelen "-dir" eki, kullanımda genellikle söylenmez.

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bu açıklamaya örnek bir kullanım vardır?

A) Alp Akoğlu, bilimsel yazılar yazan bir araştırmacıdır.

B) Bilim Çocuk, TÜBİTAK tarafından yayımlanan bir dergidir.

C) Ateş Şendil, işini çok iyi yapan bir doktor.

D) Bestelerinin yanında çocuklar için yazdığı şiirler de vardır.

3. **Aşağıdaki cümlelerin hangisinde altı çizili ekin görevi, diğerlerinden farklıdır?**

A) Bu eser, Mimar Sinan'a aittir.

B) Kardeşimi parkta gezdiriyorum.

C) Güldürdün gene beni anlattığın fıkranla.

D) Bu başarı senin hakkın, bari ödülünü aldır birisiyle.

4. **Aşağıdaki cümlelerin hangisinde ek fiilin olumsuzu kullanılmıştır?**

A) Her sabah pencereme konan, bu kuştu.

B) O çocuk, bu mahallede oturmuyor.

C) Tuzsuz yemek yemem ben.

D) O, senin kalemin değil miydi?

5. **Aşağıdaki cümlelerin hangisinde altı çizili sözcüğe gelen ek, ad soylu bir sözcüğü yüklem yapmıştır?**

A) Günlerdir dört gözle beklediğim haber buydu.

B) Yumuk, bizim eve geleli altı ay oldu.

C) Babaannem, bilgisayar kullanmayı öğrendi.

D) Anlattığı anıya katıla katıla güldü.

6. "Var" **sözcüğü, aşağıdaki kullanımlarının hangisinde ek fiille çekimlenmiştir?**

A) Tren yedide gara varmış.

B) Bir varmış, bir yokmuş.

C) Varalım da hatırını soralım büyüklerimizin.

D) Vardım ki köyde kimse kalmamış.

7. Bu bayramda aydınlandı ülkemiz
Yurtta ve dünyada barış, ilkemiz.
Çağdaş uygarlıkla yarış, ülkümüz.
(Ayhan İNAL)

Yukarıdaki şiirin hangi sözcüğü fiil kipi eki almıştır?

A) ilkemiz B) çağdaş
C) aydınlandı D) ülkemiz

8. ▲ Sevmiyorum suyunda yıkanmamış rüzgârı
● Dalgaların gözümde tütüyor mavi, yeşil
★ İçimi güldürmüyor sensiz ay ışıkları
■ Ufkundan yükselmeyen güneşler güneş değil.
(Ömer Bedrettin UŞAKLI)

Yukarıdaki dizelerin hangisinde ek fiil, olumsuz olarak kullanılmıştır?

A) ▲ B) ●
C) ★ D) ■

9. **Aşağıdaki cümlelerin hangisinde sözcüğe gelen "-im" ekinin görevi, ek fiilin geniş zaman çekimidir?**

A) Gördüğüm kaza, içler acısıydı.
B) Ben yüreğinizdeki en büyük tutkuyum.
C) Kalemim, kâğıdım hep seni yazar.
D) Evim, pazara oldukça yakındır.

10. **Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir sözcük grubu, ek fiille çekimlenmiştir?**

A) Cirit oyunları bir eğlence, bir yiğitlik ve çeviklik gösterisidir.
B) Anadolu'nun geleneksel seyirlik oyunları arasında cirit oyunlarının yeri büyüktür.
C) Cirit oyunlarının tarihi çok eskilere gider.
D) Türkler, bu sporu binlerce yıl önce Orta Asya'da başlatmışlar.

11. "Babam dün oldukça ...." **cümlesi aşağıdaki sözcüklerin hangisiyle tamamlanırsa ek fiille çekim oluşur?**

A) gayret etti.
B) çalıştı.
C) yorgundu.
D) yıpranmış.

12. **Aşağıdaki cümlelerin hangisinde ek fiil kullanılmıştır?**

A) Ne doğrarsan aşına, o çıkar kaşığına.
B) Herkes, ektiğini biçer.
C) Faydasız baş, mezara yakışır.
D) İş, insanın aynasıdır.

1- D	2- C	3- A	4- D	5- A	6- B	7- C	8- D	9- B	10- A	11- C	12- D

YAZIM VE NOKTALAMA

SORU EKİ MI / Mİ / MU / MÜ'NÜN YAZILIŞI

Bu ek, gelenekleşmiş olarak ayrı yazılır ve kendisinden önceki sözcüğün son ünlüsüne bağlı olarak ünlü uyumlarına uyar:

* Burak da geldi mi?
* Ders zili çalmış mı?
* Olur mu, o nasıl söz?
* İnsanlık öldü mü?

Bu ek, sorudan başka görevlerde kullanıldığında da ayrı yazılır:

* Güzel mi güzel bir köyüm var.
  Pekiştirme
* Kar yağdı mı hemen kar topu oynarız.
  Zaman
* Sessizce yanıma gelip adımı bağırmasın mı!
  Şaşma
* Paranı idareli harcadın mı sıkıntıya düşmezsin.
  Koşul
* Bu söz sana yakıştı mı şimdi, bir düşün!
  Olumsuzluk (yakışmadı)
* Kırılan vazodan da ben mi sorumluyum?
  Reddetme

Soru ekinden sonra gelen ekler, bu eke bitişik yazılır:

* Soruların cevaplarını hemen verecek misiniz?
* Çocuk muyum ben, neden kıskançlık yapayım?

Birleşik fiillerde "mi" soru eki, iki sözcüğün arasına da getirilebilir.

ÖRNEK Bana verdiğin sözden vaz mı geçtin?
(fiil: vazgeçmek)

PEKİŞTİRELİM

Aşağıdaki cümlelere "mi" soru ekini örnekteki gibi getirerek (yazım yanlışı yapmadan) soru cümleleri oluşturalım.

Dedem dün akşam bize gelmedi.

Dedem dün akşam bize gelmedi mi?

Madene girmek için 20 metre aşağıya indik.

Madene girmek için 20 metre mi aşağıya indik?

Sıfatlar adı, zarflar fiili etkiler.

Sıfatlar adı, zarflar fiili mi etkiler?

Cep telefonları iletişimde önemli bir yere sahip.

Cep telefonları iletişimde önemli bir yere mi sahip?

Edebî türlerde önemli olan, eserin konusudur.

Edebî türlerde önemli olan, eserin konusu mudur?

Yunus Emre'nin şiirlerini okudular.

Yunus Emre'nin şiirlerini okudular mı?

Başvuru süresi, on beş gün uzatılmış.

Başvuru süresi, on beş gün mü uzatılmış?

Mezuniyet töreni saat 18.00'de başlayacak.

Mezuniyet töreni saat 18.00'de mi başlayacak?

EK FİİLİN YAZILIŞI

Ek fiilin çekimli biçimleri (idi, imiş, ise) ayrı yazılabildiği gibi bitişik olarak da yazılabilir.

Ek fiil, ünsüzle biten sözcüklere bitişik olarak yazıldığında "i" ünlüsü düşer; ayrıca kalan bölüm, büyük ünlü uyumuna uyar: suskun idi → suskundu, güzel imiş → güzelmiş, çalışkan imiş → çalışkanmış, gayretli ise → gayretliyse...

Ek fiil, ünlüyle biten sözcüklere bitişik olarak yazıldığında araya "y" ünsüzü girer; ekin başındaki "i" düşer ve kalan ünlü, büyük ünlü uyumuna göre ses değişikliğine uğrar: yabancı ise → yabancıysa, ne ise → neyse

PEKİŞTİRELİM

Aşağıdaki sözcükleri ve sözcük gruplarını örnekteki gibi ek fiilin zamanlarıyla, olumlu ve soru hâliyle, yazım yanlışı yapmadan ayrı ayrı yazalım.

(kişi: 3. tekil kişi)

Sözcük / Söz grubu	Ek fiille çekimlenmiş hâli	Ek fiilin olumlu hâli	Ek fiilin soru hâli
yeşil	yeşil idi	yeşildi	yeşil miydi?
unutkan	unutkan imiş	unutkanmış	unutkan mıymış?
kedi	kedi idi	kediydi	kedi miydi?
güzel	güzel ise	güzelse	güzelse mi?
çalışkan çocuk	çalışkan çocuk idi	çalışkan çocuktu	çalışkan çocuk muydu?
müzik defteri	müzik defteri imiş	müzik defteriymiş	müzik defteri miymiş?
yorgun gibi	yorgun gibi idi	yorgun gibiydi	yorgun gibi miydi?
okumak	okumak idi	okumaktı	okumak mıydı?
Sibel	Sibel idi	Sibel'di	Sibel miydi?

SORU İŞARETİ (?)

Soru eki veya sözü içeren cümle ya da sözlerin sonuna soru işareti (?) konur.

* Anneciğim, yardım edeyim mi?
* Bu tamirat ne zaman bitecek?
* Yarın sinemaya gidelim mi?
* Geri dönmedim diye / Ağlıyor musun anne? (Kemalettin KAMU)

Soru bildiren ancak soru eki veya sözü içermeyen ifadelerin sonunda da soru işareti kullanılır.

– Memleketiniz?

– Adınız?

Bu bilgileri geçmiş yıllarda öğrenmiştik. Soru işareti ile ilgili olarak söylenecek kurallardan biri de şudur:

Bilinmeyen, kesin olmayan veya şüpheyle karşılanan tarih, yer vb. durumlar için soru işareti kullanılır. Bu kuralları örnekleyelim:

* Ankara'dan Eskişehir'e bir (?) saatte giderdik.
* Karacaoğlan, 1606 (?) - 1679 (?) yılları arasında yaşamış bir şairdir.

UYARI

İçinde soru eki veya sözcüğü olsa bile bir cümle soru anlamı taşımıyorsa sonuna soru işareti konmaz.

ÖRNEK Yazdı mı yazmadı mı bilmiyorum.

Kaç kilo olduğunu soracaktım ona.

Zaman anlam taşıyan "mı/mi/mu/mü" edatını alan cümlenin sonuna soru işareti konmaz.

ÖRNEK Ayaklarım ağrıdı mı mutsuz oluyorum.

UYARI

Soru anlamı taşıyan bir cümle ile soru anlamı taşımayan bir cümle birleştirildiğinde cümlenin sonuna, son cümlenin anlamına uygun noktalama işareti konur.

ÖRNEK Ne zaman bitecek işin, seni bekliyorum.

PEKİŞTİRELİM

Aşağıdaki cümleleri, sonuna soru işareti gelecek biçimde tamamlayalım ve cümle sonlarına soru işareti koyalım.

1. Doğada her rengi ....görebilir miyiz?.......
2. Eve gelirken ....kaç....... ekmek alayım ...?...
3. ....Niçin....... benimle oyun oynamıyorsun ...?...
4. Saz çalmayı ....babandan mı öğrendin?.......
5. Kaç gündür televizyon ....izlemiyor musunuz?.......
6. Yozgat'tan saat altıda ....mı yola çıkmışlar?.......
7. Gazetenin ....hangi....... sayfalarını okuyorsun ...?...
8. Kuru fasulyeyi pilavsız ....yemez misiniz?.......
9. İlaçlarınızı ....niçin....... zamanında içmediniz...?...
10. ....Hangi....... yoldan gidersek sizin eve ulaşırız...?...
11. Kitaplarımı bana sormadan alabileceğini sana ....kim....... söyledi ...?...
12. Anamur'un incecik kumunu, sıcacık denizini ....mi....... özledin ...?...
13. Bilgisayardan uzaklaşıp biraz da sokakta ....mı....... oynasak ...?...
14. Tatilde okuyacağım kitaplara ....neden....... ablan karar verdi ...?...

ÜNLEM İŞARETİ (!)

Sevinç, kıvanç, acı, korku, şaşma gibi duyguları anlatan cümle ya da sözlerin sonuna ünlem işareti konur.

ÖRNEK Ne mutlu Türk'üm diyene!

Hava ne kadar da güzel!

Aman! Çocuk düşecek, dikkat et!

Seslenme, hitap ve uyarı sözlerinden sonra ünlem işareti konur.

ÖRNEK Dur yolcu! Bilmeden gelip bastığın
Bu toprak, bir devrin battığı yerdir.

(Necmettin Halil ONAN)

Ey büyük Atatürk!

Varlığımızın en kutsal emaneti olan cumhuriyetin yılmaz bekçileriyiz.

Ünlem işaretinin geçmiş yıllarda öğrendiğimiz yukarıdaki kullanımlarının dışında, şu kullanımı da vardır:

Alay, kinaye veya küçümseme anlamı kazandırılmak istenen sözden hemen sonra yay ayraç içinde ünlem işareti kullanılır.

ÖRNEK Çok güzel (!) yazıyorsun, yazdıkların hiç okunmuyor.

UYARI

Ünlem işareti, seslenme ve hitap sözlerinden hemen sonra konabileceği gibi cümlenin sonuna da konabilir.

ÖRNEK Mehmet! Oyunumuza sen de katılsana.

Mehmet, oyunumuza sen de katılsana!

PEKİŞTİRELİM

1. **Alay, kinaye veya küçümseme anlamı olan aşağıdaki cümlelerde hiçbir noktalama işareti kullanılmamıştır. Cümlelerin uygun yerlerine gerekli noktalama işaretlerini koyarak cümleleri yeniden yazalım.**

a. Çok mu çalıştın aldığın yüksek nottan belli oluyor çalıştığın

Çok mu çalıştın? Aldığın yüksek nottan (!) belli oluyor çalıştığın.

b. Biliyorum çok çalışkansın ondan bir soru için yarım saat düşünüyorsun

Biliyorum, çok çalışkansın(!), ondan bir soru için yarım saat düşünüyorsun.

c. Ekmek yoğurt ve çayı manavdan mı aldın

Ekmek, yoğurt ve çayı manavdan (!) mı aldın?

d. Ben bütün evi temizlerim bir şey demem sen kitaplığını toplasan çok çalıştığını söylersin

Ben bütün evi temizlerim, bir şey demem; sen kitaplığını toplasan, çok çalıştığını (!) söylersin.

e. İşi bitse bana da yardım edermiş ama nedense işi bir türlü bitmemiş

İşi bitse bana da yardım edermiş (!) ama nedense işi, bir türlü bitmemiş.

f. Onun kadar alçak gönüllü birini hiç görmedim her fırsatta kendini övüyor

Onun kadar alçak gönüllü (!) birini hiç görmedim, her fırsatta kendini övüyor.

2. **Aşağıdaki dizelerin noktalamalarını tamamlayıp şiiri yeniden yazalım.**

Dağların arkasında	Dağların arkasında,
Üşümesin yüreğin	Üşümesin yüreğin.
Bir tanıdık bir bildik	"Bir tanıdık bir bildik,
Bir yârim var diyeyim	Bir yârim var." diyeyim.
(Bayram KAYA)	(Bayram KAYA)

KISA ÇİZGİ (-)

Satıra sığmayan sözcükler bölünürken satır sonuna konan kısa çizginin kullanımı ile ilgili geçen yıl öğrendiklerimizi hatırlayalım.

Sözcüklerin kökleri, gövdeleri ve eklerini birbirinden ayırmak için kullanılır.

ÖRNEK umutsuzluk
um-ut-suz-luk

Fiil kök ve gövdelerini göstermek için kullanılır.

ÖRNEK kurtar-,
yaşat-, oyna-, sil-, at-

İsim yapma eklerinin başına, fiil yapma eklerinin başına ve sonuna konur.

ÖRNEK
gözlük-idi ("i-" ek fiili)
anla-t-tır-dı → "-dı" kip eki
"-t" yapım eki
"-tır" yapım eki

UYARI

Türkçede satır sonuna sığmayan heceler ayrılıp alt satıra geçirilirken satır sonuna kısa çizgi konur. İlk heceden sonraki heceler ünsüzle başlar, bitişik yazılan sözcüklerde de bu kurala uyulur:

ÖRNEK

başöğ - retmen	ilko - kul	Karama- noğlu

Hece ayrımında satır sonunda ve satır başında tek harf bırakılmaz.

UYARI

Batı kökenli sözcükler, Türkçenin hece yapısına göre hecelere ayrılır:

ÖRNEK kont - rol, port - re, sant - ral, sürp - riz, volf - ram...

UYARI

Cümle içinde sayı adlarının yinelenmesinde araya kısa çizgi konmaz:

ÖRNEK On on beş yıl oldu.
Üç beş kişi geldi.

Kısa çizginin kullanıldığı bir başka yer de şudur:

"Arasında, ve, ile, ila, ...-den ...-e" anlamlarını vermek için sözcükler veya sayılar arasında kısa çizgi kullanılır: Alanya-Anamur yolu, Türk-İngiliz ilişkileri, Ural-Altay dil grubu, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, 11.00-13.00 arası, Fenerbahçe-Galatasaray karşılaşması, 1914-1918 I. Dünya Savaşı, Türkçe-Almanca Sözlük...

ÇIKMIŞ SORU

Aşağıda kısa çizginin işlevleriyle ilgili bazı örnekler sıralanmıştır:

1. göz - lük - çü, al - ış, dur - ak
2. ver-, gör-; başar-, okut-, yazdır-
3. Kaybolmasından korktuğum için -olmaz ya- bilgisayarı yanıma aldım.

Bu örneklerden hareketle kısa çizginin işlevleriyle ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

A) Kelimeler arasında "ve, ila, ile, arasında" anlamlarını vermek için kullanılmıştır.

B) Cümle içindeki ara sözleri veya ara cümleleri ayırmak için kullanılmıştır.

C) Fiil kök ve gövdelerini göstermek için kullanılmıştır.

D) Kelimelerin kök, gövde ve eklerini birbirinden ayırmak için kullanılmıştır.

ÇÖZÜM

Verilen örneklerle görevler eşleştirildiğinde 1 numaralı örnek D ile, 2 numaralı örnek C ile, 3 numaralı örnek de B ile eşleşir. A'daki kullanımın örneği verilmemiştir. Doğru seçenek A'dır.

PEKİŞTİRELİM

Kısa çizginin kullanımı ile ilgili olarak bu yıl öğrendiğimiz kuralla ilgili örnek cümleler yazalım.

Ankara-İzmir yolunda manzara çok güzel.

Biz sabahçılar 08.30-13.00 arası okuldayız.

Türkçe-İngilizce Sözlük'ümü getirmeyi unutmuşum.

Beşiktaş-Trabzonspor maçı ne zaman?

1914-1918 yılları, dünyanın acılı yıllarıymış.

Babam Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinden mezun.

KONU TESTİ

1. Düşler denize doğru ( )
Mutluluk bir yelken açar ( )
Her yürek bir altın pınar ( )
Çocuklar kardeş oldu mu ( )
(Tahsin SARAÇ)

Çocuklar kardeş olduğu zaman olacak olanların anlatıldığı yukarıdaki dizelerde hangi noktalama işareti kullanılmaz?

A) Nokta B) Virgül
C) Üç nokta D) Soru işareti

2. **Aşağıdakilerin hangisi cümle sonunda kullanılmaz?**

A) Nokta B) Ünlem işareti
C) Soru işareti D) Kesme işareti

3. Dünyada her şey için, maddiyat için, hayat için, başarı için en hakiki mürşit ilimdir, fendir ( ) ilim ve fennin haricinde mürşit aramak gaflettir, cehalettir, delalettir.
(Mustafa Kemal ATATÜRK)

Yukarıdaki özdeyişte yay ayraçla gösterilen yere aşağıdaki noktalama işaretlerinden hangisi getirilmelidir?

A) Virgül B) İki nokta
C) Noktalı virgül D) Üç nokta

4. Dadaloğlu'nun (1785 ? - 1868 ?) şiirlerinde temel konu, kavga ve kahramanlıktır.

Bu cümlede soru işaretlerinin kullanılış nedeni aşağıdakilerden hangisidir?

A) Soru eki içeren cümle olması
B) Şüpheyle karşılanan bilgi olması
C) Soru sözü içeren cümle olması
D) Bir bilgiyi öğrenme amacı olması

5. – Affedersiniz ( ) saatiniz kaç ( )
– 12.20...
– Eyvah ( ) geç kaldım ( )

Yukarıdaki cümlede yay ayraçla gösterilen yerlere sırasıyla hangi noktalama işaretleri getirilmelidir?

A) (!) (?) (!) (...)
B) (,) (?) (,) (')
C) (,) (?) (,) (!)
D) (;) (!) (!) (!)

6. **Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir yazım yanlışı vardır?**

A) Ben de sana çok şey borçluyum.
B) İnsan, dostuna yardımetmez mi?
C) Güzel film nedir, sorusunun cevabını düşünüyorum.
D) Siz gidedurun, biz size yetişiriz.

Martı

7. (...) Büyük, geniş bir yoldan geçiyorduk. Kenarda, yıkılmış bir duvarın temelleri vardı. Birdenbire karşıdan iri, kara bir köpek çıktı. Koşarak geliyordu. Arkasından birkaç adam, onu kalın sopalarla kovalıyordu. Bize"Kaçınız, kaçınız, ısıracak!.." diye bağırdılar. Korktuk, şaşırdık. Öyle kaldık. Evvela ben biraz kendimi toparlayarak "Aman, kaçalım!" dedim. Gözleri ateş gibi parlayan köpek, bize yetişmişti. O vakit Mıstık, "Sen arkama saklan!" diye haykırdı, önüme geçti.

(Ömer SEYFETTİN)

Yukarıdaki paragrafta noktalama işaretlerinin aşağıdaki kullanımlarından hangisinin örneği yoktur?

A) Anlatım olarak tamamlanmamış cümlenin sonuna üç nokta konur.

B) Ünlem ve soru işaretlerinden sonra üç nokta yerine iki nokta konması yeterlidir.

C) Alıntılarda alınmayan sözcük veya bölümlerin yerine konan üç nokta, yay ayraç içine alınabilir.

D) Acı, korku gibi duyguları anlatan cümlelerin sonuna ünlem işareti konur.

8. Yapım eki "-cı / -ci"nin bir şeye alışkanlığı, bir şeyi huy edinmeyi gösteren sözcükleri türetme özelliği vardır; aceleci, inatçı...

Yukarıdaki cümlede yer alan noktalama işaretlerinden hangisinin kullanımı yanlıştır?

A) Noktalı virgül B) Üç nokta

C) Eğik çizgi D) Virgül

9. **Aşağıdaki cümlelerin hangisinde hem yazım hem noktalama yanlışı vardır?**

A) "Küçük kadınlar" romanını sende mi okumadın?

B) "Küçük Kadınlar" Romanını sen de mi okumadın?

C) "Küçük kadınlar" romanını sen demi okumadın?

D) "Küçük kadınlar" romanını sen demi okumadın.

10. Dilimize girmiş "..........., ..., ..." gibi birtakım sözcükler, "et-, ol-, eyle-" yardımcı fiilleriyle birleşirken Türkçe söyleyişte asıllarına uyarak ikinci hecedeki ünlülerini düşürürler. Bu gibi sözcüklerle yapılan birleşik fiiller bitişik yazılır.

Yukarıdaki açıklamada boş bırakılan yere aşağıdaki sözcüklerden hangisinin yazılması uygun değildir?

A) hayret B) emir

C) hüküm D) kayıp

11. "Ben Antepli'yim, Şahin'im, ağam." **cümlesindeki sözcüklerden hangisinin yazımında ve noktalamasında yanlışlık yapılmıştır?**

A) Ben B) Antepli'yim

C) Şahin'im D) ağam

Martı

1- D	2- D	3- B	4- B	5- C	6- B	7- A	8- A	9- D	10- A	11- B

TOPLUM HAYATI

KONULAR

* Sözcükte ve Sözcük Gruplarında Anlam
* Cümlede Anlam
* Paragrafta Anlam
* Dil Bilgisi
    - Ek Fiilin Birleşik Zamanlı Fiiller Oluşturması
* Yazım ve Noktalama

SÖZCÜKTE VE SÖZCÜK GRUPLARINDA ANLAM

KARŞIT (ZIT) ANLAMLI SÖZCÜKLER

Karşıt (Zıt) Anlamlı Sözcükler: Anlam bakımından birbirinin tam tersi olan sözcüklerdir.

sığ X derin

genç X yaşlı

var X yok

iyi X kötü

açık X kapalı

barış X savaş

pahalı X ucuz

çok X az

UYARI

Her sözcüğün eş anlamlısı olmadığı gibi karşıt (zıt) anlamlısı da yoktur.

Bir sözcüğün olumsuzu, o sözcüğün karşıt (zıt) anlamlısı değildir.

ÖRNEK

"Tuzlu" ve "tuzsuz" sözcükleri karşıt anlamlı değildir.

"Gelmek" ve "gelmemek" sözcükleri karşıt anlamlı değildir.

ÇIKMIŞ SORU

"Pazardan aldığım yapay çiçekler, odasına bir renk katmıştı." **cümlesindeki** "yapay" **sözcüğünün karşıt (zıt) anlamlısı, aşağıdakilerin hangisinde kullanılmıştır?**

A) Bu durumun yaşlı adamın onurunu kırması gayet doğaldı.

B) O kadar doğaldı ki davranışları, giderek şaşırtıcı olmaktan çıktı.

C) Oldukça doğal bir tavırla "Yarın gelecekmiş." diye tekrarladı.

D) Kışın fırtınalara maruz kalan gemiler, bu doğal limana sığınırdı.

ÇÖZÜM

"Yapay" sözcüğü, soru kökündeki cümlede "doğadaki şeylere benzetilerek insan eliyle yapılmış, suni, yapma" anlamında kullanılmıştır. Sözcüğün karşıt anlamlısı olan "doğal" sözcüğü, "kendiliğinden olan, insan eliyle yapılmamış" anlamının olduğu D seçeneğinde verilmiştir. Doğru seçenek D'dir.

PEKİŞTİRELİM

1. **Aşağıdaki cümlelerde altı çizili sözcüklerin karşıt anlamlısını başka bir cümlede kullanalım.**

a. Derya ile sabah köşede buluştuk.
Akşam olduğu zaman denizi seyretmek istiyorum.

b. Bana bu kolyenin gerçek olduğunu söylemişti.
Sahte takılarla uğraşmak istemiyorum.

c. Yokuş yukarı çıkmak beni oldukça yordu.
Araba ile yokuş aşağı inmek de çok zordur.

d. Bu kadar büyük bir odayı nasıl temizleyeyim?
Ben küçük bir odada da mutlu olurum.

e. Tatlı biberleri domatesle doğrayıp getireyim mi?
Ben acı biber de yerim, tatlı biber de.

2. **Aşağıdaki tabloda boş olan yerleri sözcüklerin karşıt anlamlarıyla tamamlayalım.**

soğuk X sıcak	açık X kapalı	hızlı X yavaş	iyimser X kötümser
sıkı X gevşek	yakın X uzak	berrak X bulanık	kirli X temiz
çirkin X güzel	iç X dış	sağ X sol	zengin X fakir (yoksul)
tembel X çalışkan	düşman X dost	zarar X yarar	gülmek X ağlamak

PEKİŞTİRELİM

1. **Aşağıdaki paragrafta kullanılan sözcükler ve sözcük grupları ile ilgili açıklamaları tamamlayalım.**

Bu sözcüğün eş anlamlısı ...."yoksul"......... sözcüğüdür.

Fakirler çocukların verdikleri sadakaya daha çok sevinirler; bu, onları incitmez çünkü herkesin desteğine muhtaç olan çocuklar da onlara benzerler. İşte bundan dolayıdır ki fakirlere okulların yakınında daha çok rastlanır. Büyük bir insan, sadakayı acıdığı için verir ama çocuğun verdiği sadakada acımaya sevecenlik de karışır, anlıyor musun? Sanki çocuk, parayla beraber bir demet çiçek veriyormuş gibi gelir fakire. Düşün ki senin hiçbir eksiğin yok, onlarınsa hiçbir şeyleri yok. Sen mutlu olmayı dilerken onlara yalnız yaşamak bile yetiyor. Bütün bu zengin konakların, güzel arabaların, kadife elbiseli çocukların geçtiği yollarda aç kadınların, çocukların bulunduğunu düşünmek ne acı! Aman Tanrı'm! Senin gibi iyi, senin kadar akıllı çocukların, koskoca bir kentin ortasında, çöldeki vahşi hayvanlar gibi aç kalmaları ne kadar acı! Bundan böyle, hiçbir ama hiçbir zaman senden sadaka isteyen bir annenin eline birkaç kuruş koymadan geçme Enricocuğum!

Annen
Edmondo de AMICIS
(Edmondo dö Amisis)

"Benzer" sözcüğü gerçek anlamlıdır çünkü ...sözlükteki ilk anlamı ile kullanılmıştır....

"Acı" sözcüğü mecaz anlamıdır çünkü gerçek anlamı dışında "kırıcı, üzücü, incitici, dokunaklı, korkunç"... anlamında kullanılmıştır.

"Sadaka" sözcüğü metinde ..."yoksullara yardım olarak karşılıksız verilen şey"... anlamında kullanılmıştır.

2. **Paragrafta geçen aşağıdaki sözcük gruplarını cümlede kullanalım.**

büyük bir insan	Annem yolculuğa tek başıma çıkmamı istemez, mutlaka yanımda büyük bir insan olsun ister.
koskoca bir kent	Deprem, koskoca bir kenti yok etti.
birkaç kuruş	Kumbaramda biriktirdiğim birkaç kuruşum var.
bir demet çiçek	Bazen bir demet çiçek, insanı çok mutlu eder.
herkesin desteğine muhtaç olan	Herkesin desteğine muhtaç olan kişilere yardım edelim.
çöldeki vahşi hayvanlar gibi	Çöldeki vahşi hayvanlar gibi çiğ et mi yiyeceksin, pişir o salamı da öyle ye.

3. **Aşağıdaki alanlarla ilgili üçer terim yazalım.**

Coğrafya	enlem	havza	nehir
Matematik	toplama	yüzde	oran
Spor	kale	top	atlet
Denizcilik	tayfa	yelken	kaptan

4. **Aşağıdaki cümlelerde mecaz anlamlı sözcüklerin altını çizelim.**

a. Annemin altın kalbi karşısında ne diyeceğimi şaşırıyorum.

b. Acı poyraz, günün sonlarına doğru bizi üşüttü.

c. Birdenbire hafif bir umutsuzluk kapladı yüreğimi.

d. Kedicik, içimizi parçalayan bir sesle miyavlıyordu.

e. İki yıldır bu işi kovalıyorum.

f. Başkalarını ezerek bir yere gelmek doğru mu?

g. Okuduğun roman seni sarmamışa benziyor.

h. Böyle söyleyerek beni çok kırdın.

ı. Bana böyle soğuk baktığında çok üzülüyorum.

i. Maçlardaki koyu taraftarlar objektif olamıyor.

j. Kitaplara sarılıp donuk hayatımızı renklendirdik.

k. Acı sözleriyle dostluğumuzu öldürdü, şimdi tatlı sözlerle konuşuyor.

KONU TESTİ

1. **Aşağıdaki cümlelerin hangisinde deyim, açıklamasıyla birlikte kullanılmıştır?**

A) Uğradığı felakete, sesini çıkarmadan katlanıp bağrına taş bastı.

B) Hadi artık, çıkar şu baklayı ağzından da bilelim olup bitenleri!

C) Kazandıkları ile evlerinin eksiğini gediğini kapattılar.

D) Tatilin tadını çıkarmaya çalışacağım.

2. "İnce" **sözcüğü, aşağıdaki cümlelerin hangisinde gerçek anlamıyla kullanılmıştır?**

A) Hayrettin İvgin Bey, yazdığı ön sözde eseri okuyucuya ne kadar ince bir ifadeyle eseri tanıtmış.

B) Benim karşıma ince hesaplarla gelme!

C) Bu konuyu ne kadar da ince eleyip sık dokudunuz.

D) Oku da ince bir kitap oku, böyle böyle başlar kitap zevki.

3.

Uçun kuşlar uçun, doğduğum yere
Şimdi dağlarında mor sümbül vardır.
Ormanlar koynunda bir serin dere
Dikenler içinde sarı gül vardır.
(Rıza Tevfik BÖLÜKBAŞI)

Yukarıdaki dörtlüğün hangi dizelerinde birden fazla sözcük grubu vardır?

A) 1 - 2 B) 2 - 3
C) 3 - 4 D) 1 - 4

4. "Sana çok içim ısındı, biz iyi arkadaş oluruz." **cümlesindeki** "ısınmak" **sözcüğü, aşağıdaki cümlelerin hangisinde aynı anlamda kullanılmıştır?**

A) Havalar ısınınca gezgin ayaklandı.

B) Halkımız hâlâ Batı müziğine ısınamadı mı?

C) Sobanın yanında otur da biraz ısın.

D) Çatık kaşlar düzeldi, çaylar içildi, üşüyenler ısındı.

5. İki sözcüğün eş anlamlı, yakın anlamlı ya da karşıt anlamlı olabilmesi için ikisinin de gerçek anlamlı ya da mecaz anlamlı olması gerekir.
Buna göre, "Siyah gözlerini kocaman açarak bana hayretle baktı." **cümlesindeki** "siyah" **sözcüğünün karşıt anlamlısı aşağıdakilerin hangisinde vardır?**

A) Artık hayatıma beyaz bir sayfa açıyorum.

B) Filmde, Kızılderililerle yaşayan beyaz bir adamın hayatı anlatılıyor.

C) Öğretmenimiz beyaz bir gömlek giymiş.

D) Seninle aramız düzelsin diye bize beyaz yalan söylemiş.

6. "........................ sözcükler arasında hiçbir anlam bağı yoktur; bunlar, iki ayrı sözcük durumundadırlar."
Yukarıdaki açıklamada boş bırakılan yer aşağıdaki kavramlardan hangisiyle tamamlanmalıdır?

A) Eş anlamlı B) Eş sesli
C) Yakın anlamlı D) Terim anlamlı

Martı

7. Yazın deniz pek usludur,
Gürültü etmeden durur.

Küçük sevimli dalgalar
Kenarlara neler sorar.

(İ. Alâeddin GÖVSA)

Bu dizelerde geçen aşağıdaki sözcüklerin hangisi karşıt anlamlısıyla eşleşmemiştir?

A) yazın - kışın
B) uslu - yaramaz
C) küçük - büyük
D) durur - durmaz

8. Farklı anlamlı iki sözcüğün birleşmesi yoluyla da terim oluşabilir.

Aşağıdaki seçeneklerin hangisinde yukarıdaki özelliğe uyan bir terim vardır?

A) Hakem penaltı verince oyuncular itiraz ettiler.
B) Biz bu cümlenin yüklemini bulamadık.
C) Ben eskiden beri sol anahtarını hiç çizemem.
D) Dişimdeki köprü sayesinde rahatladım.

9. "Kanal" **sözcüğü aşağıdaki cümlelerin hangisinde terim olarak kullanılmıştır?**

A) Mozambik Kanalı, iki kıyı arasında kalan dar ve derin bir kanaldır.
B) Ağabeyimin arkadaşı kanalıyla size ulaşabildim.
C) Sana ulaşabilmek için bir kanal bulsaydım hediyeni yollardım.
D) Televizyondaki kanallar içinde eğitime yönelik olanları mı izliyorsunuz?

10. "Yeşil mantolu,
Kırmızı giysili,
Siyah düğmeliyim.
Bilin bakalım ben kimim?"

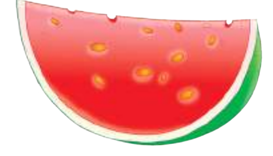

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde yukarıdaki bilmecede geçen sözcüklerden birinin anlamdaşı yoktur?

A) O kalın ceketini giyince eminim ki üşümez.
B) Kedim Duman, acıkınca hep kara gözlerini bana dikerek miyavlıyor.
C) Geçen yılki elbiselerim artık bana dar geliyor.
D) Al bayrağımız, rengini şehitlerimizin kanından almış.

Martı

11.

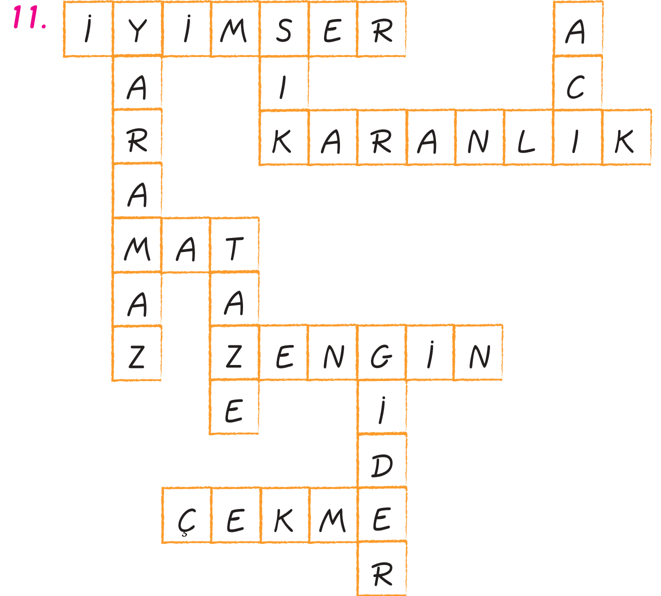

Bu bulmacada aşağıdaki sözcüklerden hangisinin karşıt anlamlısı yoktur?

A) parlak
B) bayat
C) itme
D) sıkı

1- A	2- D	3- C	4- B	5- C	6- B	7- D	8- C	9- A	10- A	11- D

CÜMLEDE ANLAM

PEKİŞTİRELİM

1. **Aşağıdaki cümlelerden neden-sonuç içerenlerin olanların sonuna "N", amaç-sonuç anlamı içerenlerin sonuna "A" yazalım.**

a. Mamayı bebeğini doyurmak için yaptı. ...A...

b. Gösteriyle ilgili önerilerini belirtmek için söz aldı. ...A...

c. Bugün çok yorulduğumdan gelir gelmez uzandım. ...N...

d. Geç vakitlere kadar oturduğundan uykusuzdu. ...N...

e. Anne sütü ile beslenme sağlıklı olduğundan anneler çocuklarını en az bir yıl emzirmelidir. ...N...

f. Sıkıldığım için televizyon izliyorum. ...N...

g. Çantası ağır olduğundan annesi ona yardım etti. ...N...

h. Ödevlerini zamanında yapmadığı için bu gece sabaha kadar çalışmış. ...N...

ı. Derse yetişelim diye tekrar yola koyulduk. ...A...

i. Yük taşımak için treni tercih ettik. ...A...

2. **Aşağıdaki sözcüklerin geçtiği öznel ve nesnel anlamlı cümleler kuralım.**

	Öznel Anlam	Nesnel Anlam
Ankara	Ankara'nın nezih ve güzel semtlerinde hoş vakit geçirdik.	Ankara, Türkiye'nin başkentidir.
öğretmen	Öğretmenimiz, sevgi dolu gözlerle bize bakıyordu.	Benim ilkokul öğretmenim, Şükran Ateşçi'ydi.
tiyatro	Tiyatro sanatının ruhu aydınlatan güzelliğini, sahneye çıkınca anladım.	Tiyatro, bir sahne sanatıdır.
aralık	O aralık gecesini hiç unutamıyorum, ne kadar güzel eğlenmiştik.	21 Aralık gecesi, kuzey kürede yılın en uzun gecesidir.

3. **Aşağıdaki cümlelerden hangi yargıları çıkarabiliriz? Yazalım.**

a. Sınıfımızdaki bu ışıklar, geleceğimizin güvencesidir.
Çalışkan ve zeki öğrenciler, geleceğimizi aydınlatacaktır.

b. Hiç kimse, geçmişi geri alacak kadar güçlü değildir.
Zamanı geri çevirmeye kimsenin gücü yetmez.

c. Bugünkü çalışmalar beni de oldukça yordu.
Bugünkü iş, başkalarını da yordu, beni de.

d. Ayhan, üç yıldır çalıştığı iş yerinden ayrılınca yeni çareler düşünmeye başladı.
Ayhan, yeni bir iş bulmak için çareler arıyor.

e. Oğlum, eskiden kullandığımız jetonlu telefonların jetonları ile oyun oynuyor.
Artık jetonlu telefonları kullanmıyoruz.

4. **Aşağıdaki cümleleri anlatım bakımından doğruysa "D", yanlışsa "Y" yazılı daireyi kodlayalım. Cümlelerin altına gerekli açıklamaları yazalım.**

a. Türkiye'deki tüm illeri, şehirleri, köyleri biliyordu.

Y D

(Cümle yanlıştır. "İl" ve "şehir" sözcükleri, eş anlamlıdır. Aynı cümlede kullanılamaz.)

b. Kardeşimle resim çektirmeye gittik.

Y D

(Cümle doğrudur. "Resim" sözcüğünün 3. anlamı "fotoğraf"tır.)

c. Ciddi misin, bir bit için pire mi yaktın; değer miydi?

Y D

(Cümle yanlıştır. Deyimi oluşturan sözcükler değiştirilmiştir. Deyimin aslı, "bit için pire yakmak" değil, "pire için yorgan yakmak"tır.)

d. Ne seni ne onu sevmiyorum.

Y D

(Cümle yanlıştır. "Ne ... ne ..." bağlacı, cümleye zaten olumsuzluk anlamı kattığı için fiil, "seviyorum" olmalıdır.)

e. Eskiden kalma tarihî eserlerle ilgili bilgi topluyordu.

Y D

(Cümle yanlıştır. Tarihî eserler, zaten eskiden kalmıştır.)

f. Kitabını sana yarın mutlaka getirebilirim.

Y D

(Cümle yanlıştır. "Mutlaka" ve "getirebilirim" sözcükleri çelişmektedir.)

g. Yeni sınıfa girdim ki öğretmenimiz çağırdı.

Y D

(Cümle yanlıştır. "Sınıfa yeni girdim ki ... " diye başlamalıdır.)

h. Bitirilmesi gereken birçok çalışmalar var.

Y D

(Cümle yanlıştır. "Çalışmalar" sözcüğünde, "birçok" sözcüğünün verdiği çokluk anlamı gereksiz yere ekle vurgulanmıştır, "-ler" ekinin kullanımı anlatımı bozar.)

KONU TESTİ

1. **Aşağıdaki atasözlerinden hangisinin konusu, diğerlerinden farklıdır?**
   A) Ekmeğini kendi yiyen, sofrasını kendi kaldırır.
   B) Her koyun, kendi bacağından asılır.
   C) Ağaç, meyvesi olunca başını aşağı salar.
   D) Ne ekersen onu biçersin.

2. **Aşağıdaki cümlelerin hangisinde yargının oluşması bir nedenle ilgilidir?**
   A) Çok az yediği için böyle güçsüz kalıyor.
   B) Benimle gel ama uslu duracaksın!
   C) Bahçede oynayabilirsin ancak caddeye çıkma.
   D) Servis gelmezse biz de yürürüz.

3. "Komşu" **sözcüğünün kullanıldığı aşağıdaki cümlelerin hangisinde nesnel bir anlatım vardır?**
   A) Sizin komşularınızın içinde de güzel türkü söyleyen var mı?
   B) Komşumuz, insanın içini açan sapsarı renkte perdeler taktırdı.
   C) Komşumuzun bahçesine hepimiz hayran oluyoruz.
   D) Üst kat komşumuz, veterinermiş.

4. **Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir tanım yapılmıştır?**
   A) Sanat, insanı eğitirken düşündüren bir çabadır.
   B) Bütün bilgiler yazılarak aktarılmaz.
   C) Müzikle duygular aktarılır ve insanlar hem hüzünlenir hem mutlu olur.
   D) Benim yeteneklerimi geliştiren, Cihan Öğretmen'di.

5. **Aşağıdaki cümlelerin hangisinde amaç-sonuç ilişkisi vardır?**
   A) Hoca, toplumdaki aksaklıkları kendi üzerinde göstermiştir.
   B) Nasrettin Hoca, insanlara doğruyu göstermek maksadıyla verdiği örnekleri kendi üzerinde gösterir.
   C) Hoca'nın sorulan her soruyu, soranın aklına göre cevaplaması meşhurdur.
   D) Herkes, Nasrettin Hoca'ya çekinmeden soru sorardı.

6. "Gerçek sanatçı, yapıtlarıyla dünyaya, yaşamda olup bitenlere farklı bir bakış açısı getirir." cümlesi öznel bir cümledir çünkü ...
   Yukarıdaki açıklamada noktalı yere aşağıdakilerden hangisi getirilirse bilgi doğru olur?
   A) anlatan kişinin duygu ve düşüncelerini içerir.
   B) düşünceler, kişiden kişiye değişmez.
   C) gerektiğinde belgelenip kanıtlanabilen bir düşünce vardır.
   D) cümledeki yargının doğruluğu herkesçe kabul edilir.

Martı

7. **Aşağıdakilerin hangisinde kişisel bir kanı yoktur?**

A) Kişilik gelişiminde en büyük etken, arkadaşlardır.

B) Kişilik gelişimi, doğumla başlar.

C) Olumsuz kişiliklere sahip olanların, çocuklukları incelenmelidir.

D) Her çocuk, suçlu olmaya aday bir birey olabilir.

8. **Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir olayı, bir düşünceyi, bir duyguyu olduğundan az ya da çok gösterme söz konusudur?**

A) Ah çekerek öyle içli ağladı ki hepimizi üzdü.

B) O kadar çok derdim var ki...

C) Yıkılan evlerin yerine yenileri yapıldı.

D) Bir of çeksem karşıki dağlar yıkılır.

9. **Aşağıdaki cümlelerin hangisinde "hemen" sözcüğü gereksiz kullanılmıştır?**

A) Sana verdiğim kitabı hemen okumalısın.

B) Dışarı çıkar çıkmaz hemen düşüp dizlerini kanatmış.

C) Ağabeyimi çağır, hemen eve gelsin.

D) Maça hemen başlayalım, iyice geç kaldık.

Martı

10. 1. insan
2. üstesinden
3. aklını
4. gelir
5. kullanan
6. zorlukların

Bu sözcüklerin anlamlı ve kurallı bir cümle oluşturabilmesi için sıralama nasıl olmalıdır?

A) 6 - 2 - 1 - 4 - 3 - 5

B) 2 - 4 - 1 - 6 - 3 - 5

C) 3 - 5 - 1 - 6 - 2 - 4

D) 1 - 3 - 5 - 6 - 2 - 4

11. **Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir karşılaştırma söz konusudur?**

A) Bugün hava çok sıcak.

B) Adamın ne kadar tatlı bir dili var.

C) Bu hikâyeyi ders vermek için yazmış.

D) En sevdiğim ay, karne aldığımız aydır.

12. (1) Günlük hayatımızın önemli bir bölümü okulda geçer. (2) Teneffüslerde temiz, pırıl pırıl bir bahçeye çıkmak bize huzur verir. (3) Bu nedenle okulun içini ve bahçesini her zaman temiz tutalım. (4) Çöpleri yere atmayalım.

Paragraftaki cümlelerin hangileri öneri bildirmektedir?

A) 1 - 2 B) 1 - 3

C) 2 - 4 D) 3 - 4

1- C	2- A	3- D	4- A	5- B	6- A	7- B	8- D	9- B	10- C	11- D	12- D

PARAGRAFTA ANLAM

GÖRSEL YORUMLAMA

Görseller, okuyucuya metinlerle ilgili fikir verir. Bazen de görseller, bir ileti aracı olarak kullanılır: trafik levhaları ya da televizyon programları ile ilgili uyarılar gibi.

Aşağıdaki paragrafla ilgili verilen görseli inceleyelim. Rüyadaki çocuk piyano çalmaktadır, görselde de o an yansıtılmıştır.

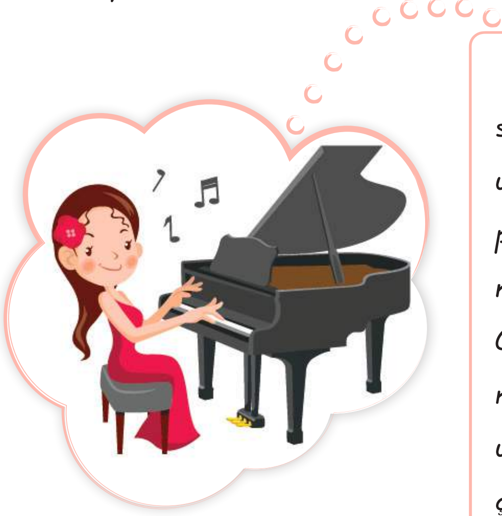

Akşam olunca koşturarak yatağına giden küçük kıza annesi sordu: "Böyle sorun çıkarmadan yatağa koştuğuna göre çok uykun gelmiş olmalı!" Küçük kız, mutlulukla döndü ve gözlerinde parıldayan ışıkla annesine, gördüğü rüyayı anlattı: "Hatırlıyor musun, dün gece beni uyuturken bir müzik dinlemiştik. Besteci Chopin'in 'Bahar Valsi' demiştin parçanın adı için de... Piyanonun tuşlarından çıkan bahar tazeliğini anlatmıştın... Öyle güzel uyumuşum ki anneciğim, rüyamda kuyruklu kocaman bir piyanoyu çalarken gördüm kendimi... Bir piyanom olsun istedim, şimdi yatağıma gidiyorum, piyano çalmak için hemen uykuya dalacağım."

(Ezgi BERK)

Sevim Ak, her kitabında farklı konulara el atarak okurunun heyecanını diri tutmayı başaran bir yazar. Son kitabı "Gazete Fısıltıları"nda kahraman olarak günümüzün hızlı teknoloji ve tüketim çağında yaşayan ve bu nimetlerden bolca faydalanan on iki yaşındaki Afi'yi seçmiş. Afi'nin doğum sırasında ölen kız kardeşi Kozi, farklı bir boyuttan gelip romana dâhil oluyor ve bize başka bir dünyadan haberler veriyor. Kozi, doğanın bir parçası ve öldükten sonra altına gömüldüğü manolya ağacının kızı o aslında; hayata "teknoloji çocuğu Afi"den bambaşka bakıyor.

(Zarife BİLİZ)

Yukarıdaki paragrafla ilgili görsel de paragrafın konusu ile ilgilidir.

PEKİŞTİRELİM

Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından belirlenen "sinema filmlerini değerlendirme ve sınıflandırma işaretleri"**ni tanıyalım. Bu işaretleri filmlerde görüyor muyuz? Arkadaşlarımızla tartışalım.**

Bu işaretler bize ve ailelerimize rehberlik yaptığına göre, bunlardan hangilerinin olduğu filmleri izleyebiliriz? Bize uygun olanların yanına "X" koyalım.

Genel İzleyici Kitlesi (Bu işareti taşıyan filmler, her yaş grubu için uygundur.)

7 yaş ve üzeri izleyici kitlesi içindir. (Bu işareti taşıyan filmler, 7 yaşında ve 7 yaşın üzerinde olanlar için uygun görülmüştür.)

7 yaş altı izleyici kitlesi, aile eşliğinde izleyebilir. (Bu işareti taşıyan filmleri 7 yaşından küçük olan izleyici grubu, ailesi eşliğinde izleyebilir; 7 yaş ve üzeri için izleyici kitlesi ise filmi tek başına izleyebilir, anlamını taşımaktadır.)

13 yaş ve üzeri izleyici kitlesi içindir. (Bu işareti taşıyan filmler, 13 yaşında ve 13 yaşın üzerinde olanlar için uygun görülmüştür.)

13 yaş altı izleyici kitlesi, aile eşliğinde izleyebilir. (Bu işareti taşıyan filmleri 13 yaşından küçük olan izleyici grubu, ailesi eşliğinde izleyebilir. 13 yaş ve üzeri izleyici kitlesi ise filmi tek başına izleyebilir, anlamını taşımaktadır.)
(Sınıfınızda 13 yaşını dolduranlar varsa onlar, bu maddeyi işaretleyebilir.)

METİN TÜRLERİ

Gezi Yazısı (Seyahatname)

Gezi Yazısı (Seyahatname): Yazarların gezip gördükleri yerleri çeşitli yönleriyle tanıttıkları yazılardır.

ÖRNEK

oyalanmaya

KELTEPE ORMANLARINDA

(Yazar, Karabük dolaylarında, Keltepe ormanlarını gezmektedir.)

Yapalca yokuşunu tırmanıp dönemeci dönünce hemen bir çam genişliğine dalıyoruz. Artık 1200-1300 metrelerdeyiz ve soğuğa dayanıklı, yüksek ormanlar basamağındayız. Güzel çam ormanındayız. Bura, bu yüksekliğe çıkıncaya kadar rastladığımız ilk orman. Onun için burada kısa da olsa eğleşmeye değer. Otomobilden çıkar çıkmaz hoş reçine kokulu bir hava teneffüs etmeye başlayınca kaç saatten beri kokladığımız benzin kokusunun verdiği ağırlıktan kurtuluvermiş gibi oluyoruz. Hepimiz dağılıyoruz; hepimiz ağaçlara, muhteşem çamlara hayranız. Hem de sadece dıştan görünüşlerine, heybetlerine, biçimlerine, sakin duruşlarına bir heykel seyredermiş gibi hayranız. Onların büyük eserlerini, kendi kendilerini yaratışlarını düşünmeden bile... Ağaç! Tabiatın başarabildiği güzel ve olgun varlık! İnsana çok benziyor! Şu, gövdesi bir sütun gibi yükselen muhteşem ağaç, bir sarıçamdır. Yanı başındakiler ve bu ormandakilerin on binlercesi de sarıçamdır fakat bakın, hiçbirisi, öbürünün tıpkısı değil. Hepsinin, her birinin ayrı bir kişiliği var; insan gibi.

Ferahlatan kesimlerde keyifli ve dinç bir gençlik fışkırmış. Hepsi bir boy, hepsi bir fidan gibi. Orman gençliğinin ömrü, birbirleriyle boy ölçüşme, uzama yarışıyla geçer. Çünkü güdük kalan, gölgede kalır. Gün görmeyen, kurur gider.

(...)

(Ahmet Hikmet BİRAND)

Yukarıdaki örnekte de gördüğümüz gibi gezi yazılarında gezilip görülen yerlerin ilginç, kendine özgü özellikleri, betimleyici anlatım biçimi ile yazılır. Düşünceyi geliştirme yollarının her türünden yeri geldikçe yararlanılarak tanıtımı yapılacak olan yer, okuyucunun gözünün önüne gelmesini sağlayacak şekilde anlatılır.

PEKİŞTİRELİM

Aşağıdaki metinlerin hangisi bir gezi yazısından alınmıştır? Metinleri inceleyip seçelim.

KARAİN MAĞARASI

(...)

Müzeden sonra mağaraya çıkmak istiyoruz. Annem ve babam gönülsüzdü. Biz ısrar edince mağaraya çıkmaya başlıyoruz. Tepeye tahtadan merdivenlerle yol yapmışlar. Annem geldiğine pişman oldu çünkü çok yorulmuştu. Ağaçların altına dinlenme yerleri yapmışlar ve biz de oralarda dinleniyoruz. Babam ve annem çok fazla dinleniyorlardı. Sonunda mağaraya vardık. Mağaranın dışındaki sarı tabelada o mağara hakkında bilgi veriyordu. Mağara aşağıya göre nemli, soğuk ve kaygandı. Mağaranın içinde bir sürü iskele var. Arkeologlar kazı yapıyorlardı. Mağaranın duvarında insan ve hayvan resimleri var. O devirde duvarlara kazarak anlaşıyorlarmış.

Yolunuz Antalya'ya düşerse Karain Mağarası'na uğramadan geçmeyin ama bacaklarınıza güveniyorsanız.

(Âdem Batuhan UZUN)

✗ Bu metnin türü ......gezi yazısıdır.......

GELİN GÖLÜ

Güneşli bir bahar günüydü. Ahmet yine dedesiyle hayvanları otlatmaya gitti. Gittikleri tarlanın adı "Gelin Gölü" idi. Tarlanın ortasında sazlık vardı. Ahmet, bu tarlanın adının nereden geldiğini ne zamandan beri merak ediyordu. "Göl" denilmesini anlıyordu ama neden "Gelin Gölü" dendiğine bir türlü anlam veremiyordu. O zamana kadar bunu merak etmesine rağmen öğrenememişti. (...)

(Adil KARAGÖZ)

Bu metnin türü ......öykűdür.......

Rapor

Rapor: Bir işle ya da konuyla ilgili yapılan inceleme, araştırma sonucunda, düşüncelerin ya da elde edilen sonuçların verimli bir biçimde aktarılmasıyla oluşan yazıdır.

Rapor yazılırken giriş, gelişme ve sonuç bölümlerinin olmasına dikkat edilmelidir. Girişte, amaca ulaşmak için izlenecek yol ya da yollar tanıtılır. İstenirse giriş bölümünde konu genel olarak da tanıtılabilir. Gelişme bölümünde ise izlenen yol, şekiller ve ayrıntılı bilgiler verilir. Gelişme bölümü, birkaç alt bölümden oluşabilir. Sonuç bölümünde ise yapılan çalışmanın olumlu ve olumsuz yönleri, elde edilen sayısal verilerin nasıl değerlendirileceği ve buna benzer sonuçlar yazılmalıdır. Raporun içinde mutlaka "Çalışma neden yapıldı? Varsa kullanılan yöntem nedir? Elde edilen sonuçlar nelerdir?" sorularının cevaplarının bulunması gerekir.

Rapor Yazılırken Nelere Dikkat Edilir?

1. Ciddi bir araştırma ve inceleme yapılmalıdır.
2. Gözlemlerden, konu ile ilgili kaynak eserlerden ya da ilgili kişilerle yapılan konuşmalardan yararlanılmalıdır.
3. Rapor hazırlanırken konu tarafsız bir gözle incelenmeli, sağlam ve güvenilir bilgiler verilmelidir.
4. Rapordaki tüm şekil ve tablolar numaralandırılmalıdır.
5. Denklemler varsa (metin dışındaki denklemler) numaralandırılmalıdır.
6. Raporun sonunda kaynaklar bölümü bulunmalıdır.
7. Anlatım açık ve anlaşılır olmalıdır.

ÖRNEK

Yunus Emre Ortaokulu 2015-2016 Eğitim Öğretim Yılı Kültür-Edebiyat Kulübü
Ekim Ayı Çalışma Raporu

Kulübün adı : Kültür-Edebiyat Kulübü
Karar No. : 1
Rehber Öğretmen : Eser Ata Oral
Kulüp Başkanı : Aycan Özaltun

Rehberliğini yapmış olduğum Kültür-Edebiyat Kulübünün 2015-2016 Eğitim-Öğretim yılına ait Ekim ayı çalışma raporu aşağıda verilmiştir.

Gereğini arz ederim.

(İmza)
Eser Ata ORAL
Kulüp Rehber Öğretmeni

Yapılan Çalışmalar:

1. Kulüp yönetim ve denetim kurulu seçildi.
2. Genel Kurulun her ayın ilk pazartesi günü toplanmasına karar verildi.
3. Öğrenciler, kulübün amaçları hakkında bilgilendirildi.
4. Yıllık çalışma takvimi oluşturularak, yapılacak çalışmalar hakkında öğrencilere bilgi verildi ve iş bölümü yapıldı.
5. Kültür ve edebiyat hakkında bilgi verildi, kulübün çalışmalarının önemi anlatıldı.

(İmza)
Fikret YETİŞER
Okul Müdürü

PEKİŞTİRELİM

Okulumuzdaki kulüplerden hangisinde görevliysek o kulübün bir aylık çalışma raporunu örnekleyici bir rapor yazalım.

Atatürk Ortaokulu Müdürlüğüne

Ankara

Okulumuz Tiyatro Kulübünün 2015-2016 Eğitim-Öğretim Yılı Ekim ayı etkinlik raporudur.

2015-2016 Eğitim-Öğretim yılı çalışma programında belirtilen ve Ekim ayı için planlanan aşağıdaki çalışmalar yapılmıştır.

Bilgilerinize sunarız.

1. Anne-baba ilişkileri konulu bir oyun sergilenmiştir.
2. 27 Mart Dünya Tiyatrolar Günü ile ilgili bir afiş yarışması yapılmaya karar verilmiş ve duyurusu yapılmıştır.
3. Okulumuzun öğrencileri gruplara ayrılıp ayrı zamanlarda tiyatroya götürülmüştür.
4. Okulumuzun yayın Kolu ile iş birliği yapılıp duvar gazetesinde etkinliklerimiz paylaşılmıştır.
5. Okulumuzun Müzik kolu ile iş birliği yapılarak 18 Mart Çanakkale Şehitlerini Anma Günü için şiirli-ezgili gösteri planlanmış ve hazırlıklara başlanmıştır.

(İmza)	(İmza)	(İmza)	(İmza)	(İmza)
Baturay	Işık	Cem	Hâle	Harun
CAN	RÜZGÂR	AYDIN	FİDAN	BULUT
Başkan	Yazman	Sayman	Üye	Üye
8/A	8/B	7/C	6/A	5/B

(İmza)

Selma ÇELİK

Tiyatro Kulübü Rehber Öğretmeni

PEKİŞTİRELİM

Aşağıdaki metinlerin türlerini yazalım ve türlerle ilgili bilgi verelim.

1. "Komşu anne" sözünü duydunuz mu hiç? Biz komşu çocukları, birbirimizin annesine "komşu anne" derdik. Anneler, kendi çocuklarına ne almışlarsa bir tane de komşu çocukları için alırlardı. Kardeş gibi büyürdük bitişik evlerde. Oralarda yer, içer, yatıya kalırdık. Çocukluğumuz, yarı yarıya komşu evlerinde geçerdi bizim. "Kardeş yarısı" komşu çocuklarıyla oyunlar oynar, kavga eder, barışırdık. Sünnetlerimizi, düğünlerimizi birlikte yapar, birbirimizin açlığına ve tokluğuna şahit olurduk. Üzüntülerimizi paylaşırdık. Birbirimizin yemek kokularını duyardık evlerimizden, o yemekleri paylaşırdık. Dost, sırdaş ve nihayet komşuyduk...

(Ali ÇOLAK)

Metnin türü ....sohbettir.... çünkü ....yazar, okuyucuyla konuşur gibi içten ve sade bir dil kullanmıştır. devrik cümlelere yer vermiştir. Soru yöneltmiştir....

2. Türkiye'de dile yani Türkçeye önem verilmesi, Atatürk'ün "milliyetçilik" ilkesinin gereğidir. Atatürkçülükte "Milliyetin çok belirgin niteliklerinden biri de dildir. Türk milletindenim, diyen insan, her şeyden evvel ve mutlaka Türkçe konuşmalıdır. Türkçe konuşmayan bir insan; Türk kültürüne, topluluğuna bağlılığını iddia ederse buna inanmak doğru olmaz." düşüncesi egemendir.

(Atatürkçülük, III. kitap)

Metnin türü ....makaledir.... çünkü ....yazar, bir konuda bilgi veren, kanıtlayıcı bir yazı yazmıştır. Ciddi ve ağırbaşlı bir dil kullanılmıştır....

3. İskoçyalı bir fizikçi olan James Waat (Ceymis Vat), modern buhar makinesini icat etmiştir. Buhar makinesi; çalışırken sabırlı, yorulmak bilmez matematik araçları yapan James Watt'a gelinceye kadar hiçbir şey değildi; henüz teori sınırını aşmamıştı. Onu tasarı hâlinden, büyük işleri görecek bir makine hâline getiren Watt'tır.

(Samuel SMILES)

Metnin türü ....biyografidir.... çünkü ....bir kişinin hayatını anlatan, o kişiyi tanıtan bir yazıdır....

4.

Muhsin Çelebi, sözünü bitirince izin filan istemedi, kalktı. Kapıya doğru yürüdü. Şah İsmail de donmuş, taş kesilmişti. Çaldıran'da kırılacak gururu, bugün bu tek Türk'ün ateş bakışları altında ezilmişti. Muhsin Çelebi dışarı çıkarken Şah, kendi gibi hayretten donan nedimelerine,

– Şunun kaftanını verin, dedi.

Savaşçılardan biri koştu. Tahtın önüne serili kaftanı topladı. Türk elçisine yetiştirdi.

– Buyurun! Kaftanınızı unutuyorsunuz.

Muhsin Çelebi durdu. Çıktığı kapıya dönerek Şah'ın işiteceği yüksek bir sesle,

– Hayır, unutmuyorum. Onu size bırakıyorum. Sarayınızda büyük bir padişah elçisini oturtacak seccadeniz, şilteniz yok... Hem bir Türk, yere serdiği şeyi, bir daha arkasına koymaz; bunu bilmiyor musunuz?

(Ömer SEYFETTİN)

Metnin türü ....hikâyedir.... çünkü ....burada olmuş ya da olabilecek bir olay anlatılmaktadır....

5.

Kâtip Çelebi, bilmek ve öğrenmek sevgisinin bizde en canlı ve kuvvetli örneklerinden biridir. Kâtip Çelebi; çok okuyan, çok bilen, bilimin birçok alanlarında bıkmadan, yorulmadan çalışarak bilgi edinen bir Türk'tür. Yalnız kendi ulusu içinde değil, bütün bilim dünyasında haklı bir ün kazanmıştır.

(Hasan Âli YÜCEL)

Metnin türü ....biyografidir.... çünkü ....ünlü bir kişinin hayatı, mesleği ve eserlerini tanıtmayı hedefleyen bir yazıdır....

6.

Sana pazardan kavun aldım oğlum,
Olgunlarını sen ye, vurgunlarını ben.
Boz bulanık çaylardan sırtımda geçirdim seni,
Tut elimden oğlum, gör bizleri bir gün.
Giysiler alamadım emme
Kitaplar aldım sana kucak kucak,
Sakın gücenme...

(Mehmet AYDIN)

Metnin türü ....şiirdir.... çünkü ....şair, duygu ve düşüncelerini güzel ve ahenkli bir biçimde dizeler hâline getirmiştir....

KONU TESTİ

1.

Yukarıdaki görselle ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?

A) Babası, oğluna göl ile ilgili bir şeyler anlatmaktadır.

B) Çocuk, anlatılanların bir an önce bitmesini bekler gibidir.

C) Kuşlar, önden giden sürüyü takip etmektedir.

D) Ağaçlar, su kenarında olmalarına karşın kurumaya yüz tutmuştur.

2. Bana sorarsanız hiçbir sanat kolay değildir. Evet, duygulanırız. coşkuya kapılırız, ağlarız ama bunlar bizim bir sanat yapıtını, bir sanatçıyı anladığımızı göstermez tam olarak. Sanatçı ne demek istiyordu, biz neyi anladık? Bu soru çoğunlukla yanıtsız kalır. Shakespeare'in (Şekspir) boyuna yorumlanması, ona bir türlü varamadığımızı göstermez mi?

Bu paragrafta asıl vurgulanmak istenen nedir?

A) Sanatçıların eserlerinden duygulandığımız

B) Sanatçı ile ilgili yanlış yargılara varılabildiği

C) Shakespeare'in güzel eserler verdiği

D) Sanatçıları anlamanın kolay olmadığı

3. Bugün memleketini, çocukluğunu, gençliğini, huyunu ve hatta adını bile bilmediğimiz komşularımızla paylaşacak neyimiz vardır? Oyun oynamadığımız, kavga edip barışmadığımız insanlarla nasıl dost olabiliriz? Onlar bize nasıl inanır, biz onlara nasıl güveniriz? Komşuluk, ortak bir dünyanın ve paylaşılan uzun zamanların hatırasını saklar. Büyük şehirlerde, çoğumuzun başkalarıyla ortak bir dünyası, paylaşacak zamanı yok artık... Hâlâ yan yana duran ve avlularından serin sular akan evlerin bulunduğu, salkım söğütlerin sürekli olarak bitişik avlulara aktığı köylerde, kasaba ve şehirlerde komşuluktan söz edilebilir belki...

Bu metnin türü, aşağıdakilerden hangisidir?

A) Deneme B) Sohbet

C) Gezi yazısı D) Biyografi

4. Tiyatrosuz bir toplum, yeni doğmuş bir çocuk sayılır. Daha dile gelmemiş, henüz ilk kelimesini öğrenememiş bir çocuk... Ne istediğini çarpuk çurpuk el sallamalarıyla anlatmaya çalışan bir bebek! Bir toplumun ilk piyesi, bir çocuğun ilk kelimesi demektir. Biz yirminci yüzyılda, hâlâ ilk çağların kültürünü, onların elimizde kalan eserleriyle ölçüyor, ne demek istediklerini onlardan anlamaya çalışıyoruz. Ömrü boyunca tiyatrosuz kalan bir toplum, önce dilini yitirir, geleneğini unutur; sonra bütün bağları çözülür, sokağa düşer. En büyük kötülük, birbirimizden ayrıldığımız gün başlar.

Aşağıdakilerden hangisi paragrafın konusu ile ilgili değildir?

A) Tiyatro B) Toplum

C) Kötülük D) Piyes

5. Bir varmış bir yokmuş, bundan nice yıllar önce yeryüzünde bir hakan varmış, giyime pek düşkünmüş. Bütün parasını kumaşa, terziye harcarmış. Askerlerine baktığı olmazmış; tiyatrodan, musikiden, bir şeyden hoşlanmazmış. Varsa giyinmek yoksa giyinmek... Dolapları giysilerle doluymuş, her gün değil, her saat bir başkasını kuşanırmış.

Aşağıdaki özelliklerin hangisi bu metnin türü için söylenemez?

A) Anlatım, I. tekil kişi ağzından yapılmıştır.
B) Kahramanlar ya iyidir ya da kötüdür.
C) Yaşanan olayın zamanı belirsizdir.
D) Çekimli fiiller, duyulan geçmiş zamanla kullanılmıştır.

6. Çocukluğum ve gençliğim, yeşille mavinin en güzel tonlarının bütün canlılığıyla yaşandığı Karadeniz'de geçti. İlkokulu, ortaokulu, liseyi Giresun'da bitirdim. Üniversiteyi Trabzon'da okudum. Üniversiteden sonra Anadolu'nun çeşitli şehirlerinde yıllarca zevkle çalıştım.

Bu paragrafla ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

A) Metinde karşılaştırma yapılmıştır.
B) Metinde öznel cümlelere yer verilmiştir.
C) Metinde betimlemeler yapılmıştır.
D) Metnin türü biyografidir.

7. Ben dostlarımın bana sert davranmalarını istiyorum. "Sen bir budalasın, saçmalıyorsun!" desinler bana. Ben, dostlar arasında açık, yiğitçe konuşulmasını isterim; dostların düşünceleri neyse sözleri de o olmalı.

Bu paragrafta yazar, öznel görüşlerini ve düşüncelerini içten bir anlatımla, kurallara uymaksızın dile getirmiştir. Yazarın kendi kendine konuşur ya da düşünür gibi yazdığı bu tür yazılara .... denir.

Yukarıdaki açıklamada boş bırakılan yere hangi edebî türün adı yazılırsa tanımla tür, uyumlu olur?

A) Anı
B) Makale
C) Deneme
D) Söyleşi

8. Acı dil yalnız karşısındakine değil, sahibine de zarar verir. Bu kişi dünya güzeli olsa da acı dili onu çirkinleştirir. Nice güzel insan vardır ki dilleri yüzünden sevilmez. "Şeytan görsün yüzünü!" deyip bucak bucak kaçtığımız insanlar hep o insanlardır. Ama tatlı dil öyle mi ya? "Yılanı deliğinden çıkarır." derler.

Paragrafla ilgili yapılan değerlendirmenin hangisi yanlıştır?

A) Karşılaştırma yapılmıştır.
B) Tanım yapılmıştır.
C) Mecazlı anlatım vardır.
D) Tanık göstermeden yararlanılmıştır.

Martı

1- A	2- D	3- B	4- C	5- A	6- D	7- C	8- B

DİL BİLGİSİ

EK FİİLİN BİRLEŞİK YAPILAR OLUŞTURMASI

"i- (imek)" ek fiilinin ....dört.... kullanımı olduğunu; bunların isim ve isim soylu sözcüklerle sözcük gruplarının çekimlenmesini sağladığını öğrendik.

ÖRNEK

(ben) düzenli - y - im → Ek fiilin ....geniş.... zamanı ile çekimlenmiş. ("Her zaman" anlamı taşır.)

(sen) gayretli - y - di - n → Ek fiilin ....görülen geçmiş.... zamanı ile çekimlenmiş.

(o) kapı boyası - y - mış → Ek fiilin ....duyulan geçmiş.... zamanı ile çekimlenmiş.

(siz) tilki gibi - y - se - niz → Ek fiilin ....şartı.... ile çekimlenmiş.

Ek fiil, bu kullanımlarının dışında çekimlenmiş fiillere de ikinci kip eki olarak gelip birleşik yapılar (zamanlar) oluşturur. Bu kip eklerini alan birleşik yapılarda anlam da değişir.

"Umut, kütüphaneden geliyor." cümlesindeki fiile, ek fiilin görülen geçmiş zaman ekini getirirsek Umut'un şimdiki zamanda yaptığı eylem, ...geçmişte yapılan.... bir eyleme dönüşür:

Umut kütüphaneden geliyordu. (geliyor idi)

Şimdiki zaman eki — Ek fiilin görülen geçmiş zaman eki

"Cahit'in dedesi, dün gece çok hastalanmış." cümlesinde eylemi başkasından duyma anlamı var. Ancak bu eyleme, ek fiilin görülen geçmiş zamanını da katıp birleşik yapı oluşturursak ....''hastalanma olayına tanık olunduğu ve artık iyileşme durumuna yaklaşıldığı, hastalığın geçtiği''.... anlamı çıkar:

Cahit'in dedesi, dün gece çok hastalanmıştı. (hastalanmış idi)

Duyulan geçmiş zaman eki — Ek fiilin görülen geçmiş zaman eki

---

"Kardeşim, planlı ve düzenli çalışır." cümlesinde eylemin her zaman gerçekleştiği anlamı var. Bu cümledeki çekimli fiile, ek fiilin şart ekini de getirip birleşik yapı oluşturursak ....yapılan eylemin sonucunda olması istenen ikinci.... bir eylem ortaya çıkar.

Kardeşim planlı ve düzenli çalışırsa ....başarılı olur....

(çalışır ise)

Geniş zaman eki — Ek fiilin şart eki

"Simitçi, saat dokuzda sokağımızdan geçecek."

Bu cümlede eylem henüz gerçekleşmemiş, bu çekimli fiile ek fiilin duyulan geçmiş zaman ekini getirip birleşik yapı oluşturursak "eylemin gerçekleşmesine inanmama ya da bunu başkasından duyma" anlamı oluşur:

Simitçi, saat dokuzda sokağımızdan geçecekmiş. (geçecek imiş)

Gelecek zaman eki — Ek fiilin duyulan geçmiş zaman eki

Ek fiilin geniş zamanının 3. tekil kişisinde söylenmeyen "-dir" eki de çekimli fiillere gelip birleşik yapı oluşturur ve cümleye "tahmin, olasılık" anlamı katar.

(Kurallı cümle hâli ile İstiklal Marşı'ndan bir dize alalım.)

Hakk'ın sana vad'ettiği günler doğacaktır. (doğ acak tır) (Mehmet Akif ERSOY)

Gelecek zaman eki — Ek fiilin geniş zaman eki

Zaman ve kip çekimlerindeki birleşik yapıların fiile (zamanın yanı sıra) kattığı anlam özellikleri şunlardır:

Fiil + "-ecek" + idi → "Geçmiş zamanda gerçekleşmemiş niyet" anlamı (görecekti)

Fiil + "-miş" + dir → "İhtimal" anlamı (beklemiştir)

Fiil + "-er" + idi → "Terk edilmiş alışkanlık" anlamı (anlatırdı)

Fiil + "-miş" + imiş → "Küçümseme, sözde, güya" anlamı (anlamışmış)

Fiil + "-se" + imiş → "Şart" anlamı (okusaymış)

PEKİŞTİRELİM

1. Aşağıdaki cümleler arasında görülen anlam farklarını yazalım.

a.

Doğayı korumalısınız.	Doğanın korunması gerektiği vurgulanıyor.
Doğayı korumalıydık.	Doğayı korumamız gerekiyordu ama bunu yapmadık.

b.

Bu hikâyeyi Ahmet yazmış.	Hikâyeyi Ahmet'in yazdığını duymuş.
Bu hikâyeyi Ahmet yazmıştı.	Hikâyeyi Ahmet'in yazdığını bilen ve üzerinden geçen zamanı bildiren birinin anlatımı.

c.

Kediler bize çok alıştı.	Kedilerin kendilerine çok alıştığını vurguluyor.
Kediler bize çok alıştıysa artık onları geri veremeyiz.	Kedilerin alışmasının bir sonucu olarak onların geri verilmeyeceği vurgulanıyor.

2. Aşağıdaki cümlelere gelen ek fiilleri çıkararak cümleleri yeniden düzenleyelim.

Annem şimdi beni özlemiştir.	Annem beni özlemiş.
Sözüm ona bu elbise ona çok yakışıyormuş.	Bu elbise ona çok yakışıyor.
Dayımlarla sinemaya gidecektik.	Dayımlarla sinemaya gideceğiz.
Eskiden her gün yürüyüş yapardım.	Her gün yürüyüş yaparım.
Daha önce özür dilemeliydin.	Ondan özür dilemelisin.

3. ***Aşağıdaki cümlelerin karşısına içerdikleri anlamların numaralarını yazarak cümlelerin anlam özelliklerini belirleyelim.***

1. Terk edilmiş alışkanlık
2. İhtimal
3. Küçümseme
4. Gerçekleşmemiş niyet
5. Geçmişte gereklilik

a. Ramazanda davulcular sahur zamanı mani okurlardı. ...1...

b. Kumaşı kesmeden önce ölçüyü doğru almalıydı. ...5...

c. Yarışmadaki en güzel şiir seçilmişmiş. ...3...

d. Dostlar birbirlerine bayramlarda kart atarlardı. ...1...

e. Teyzem şimdi geç kaldı, diye Aysun'u azarlıyordur. ...2...

f. Babasıyla tekne gezisine katılacaktı. ...4...

g. Bu tabloyu bir ayda yapmışmış. ...3...

h. Akşam yemeğinden sonra sokakta saklambaç oynardık. ...1...

ı. Gelebilseydi güzel bir açılış konuşması yapacaktı. ...4...

KONU TESTİ

1. "Egomu besleyeceğim, diye karakterini aç bırakan insanlar var." (Eliot)

Bu özdeyiş, ek fiilin hangi zamanı ile çekimlenmiştir?

A) Ek fiilin geniş zamanı
B) Ek fiilin duyulan geçmiş zamanı
C) Ek fiilin görülen geçmiş zamanı
D) Ek fiilin şartı

2. (1) "Daha gün doğmamıştı ki bir patırtıyla uyandık. (2) Sesin nereden geldiğini bir türlü anlayamamıştık. (3) Sonra bembeyaz kedimiz Kömür'ün mırıltılarını duyduk. (4) Meğer bizimki, bazı eşyaları merdivenden aşağı yuvarlayıvermişmiş.

Yukarıdaki cümlelerin hangilerinde ek fiil, birleşik yapılar oluşturmamıştır?

A) 1 - 2 B) 2 - 4 C) 3 - 4 D) 1 - 3

3. **Aşağıdaki cümlelerin hangisinde altı çizili sözcüğün aldığı çekim eklerinde, ek fiilin görülen geçmiş zaman eki vardır?**

A) Dün gece buraya gelip otelime yerleştim.
B) Hiç bilmediğim bu şehirde az kalsın kayboluyordum.
C) Kimse bana yardımcı olmadı.
D) Üstelik bir de beni dolandırmaya kalktılar, ben o gece çok ürkektim.

4. "Güneşin ilk ışıkları, altın sarısı toprakları yakıyor." **cümlesindeki çekimli fiili nasıl kullanırsanız cümle** "tahmin" **anlamı kazanır?**

A) yakıyordu
B) yakıyormuş
C) yakıyorsa
D) yakıyordur

5. **Aşağıdaki cümlelerin hangisinde ek fiil, fiil olmayan bir sözcüğü çekimli hâle getirmiştir?**

A) İnsan her zaman dürüst olmalıdır.
B) Annesi, kızının saçlarını özenle tarayıp örmüştü.
C) Tek bir şeye ihtiyacımız vardır: çalışmak.
D) Boş yere ortalığı telaşa verdiniz.

6. **Aşağıdaki cümlelerin hangisinde gerçekleşmemiş bir niyet vardır?**

A) Yarın seni çalıştırmak için ablan gelecek.
B) Oyunun sonunda sanatçılar herkesi selamladı.
C) Gelecek günlerde de böyle çalışkan olmalısın.
D) Beni de sergisine davet edecekti.

Martı

7. **Aşağıdaki cümlelerin hangisinde** "sonradan fark etme" **anlamı vardır?**

A) Güneş biraz sonra doğacakmış.

B) Su insanı boğar, ateş yakarmış.

C) Eskiden kuyudan su çekilirmiş.

D) Taşı yontup oyuncak yaparlarmış.

8. I. Çok çalışacakmış da bu yarışmayı ...

II. Evi geçindirmek için para ...

III. Bu davayı kesinlikle ...

IV. O şairin dostluğunu ...

Bu cümlelerin hangisine ek fiille çekimlenip birleşik yapı oluşturmuş olan "kazanacakmış" **fiili geldiğinde** "küçümseme" **anlamı oluşur?**

A) I B) II C) III D) IV

9. (1) Bir zamanlar bir kral vardı. (2) Bu kral çok mutsuzdu. (3) Hiçbir şeyden memnun olmuyor; her şeye, herkese karamsar bakıyordu. (4) Bu yüzden sağlığını kaybetmiş, yatağa düşmüştü.

Yukarıdaki numaralandırılmış cümlelerin hangilerinde ek fiilin oluşturduğu birleşik zamanlı çekim vardır?

A) 1 - 2 B) 2 - 3

C) 1 - 4 D) 3 - 4

10. "Çok ünlü olan bu ressam, adını yurt dışında da duyurmuştu." **cümlesindeki anlamı** "ihtimal" **anlamına çevirmek için çekimli fiili nasıl kullanmak gerekir?**

A) duyuracaktı

B) duyurmuştur

C) duyururdu

D) duyursaymış

11. **Aşağıdaki cümlelerin hangisinde** "-dir" **eki, cümleye diğerlerinden farklı bir anlam kazandırmıştır?**

A) Aycan bu filmi izlemiştir.

B) Babam, mutlaka beni aramıştır.

C) Tamam çocuklar, ders saatimiz dolmuştur.

D) Şimdi köyümdeki ağaçlar çiçek açmıştır.

12. **Aşağıdaki cümlelerin hangisinde** "eylemin gerçekleşmesine inanmama" **anlamı vardır?**

A) Bu bahçeyi tek başına temizlemişmiş.

B) Memleketi burnunda tütüyormuş.

C) Söyledikleri her şey boşmuş.

D) Saat altıda alarm çalmış.

Martı

1- A	2- C	3- B	4- D	5- C	6- D	7- B	8- A	9- D	10- B	11- C	12- A

YAZIM VE NOKTALAMA

DÜZELTME İŞARETİNİN (^) KULLANILDIĞI YERLER

Düzeltme işaretinin (^) gerektiği yerde kullanılmaması, bir yazım yanlışıdır.

Düzeltme işaretinin kullanılacağı yerler:

1. Yazılışları bir, anlamları ve söylenişleri ayrı olan sözcükleri ayırt etmek için okunuşları uzun olan ünlülerin üzerine konur:

adet : Sayı. âdet : Gelenek, alışkanlık.	alem : Bayrak. âlem : Dünya, evren.	aşık : Aşık kemiği. âşık : Vurgun, tutkun.
hal : Sebze, meyve vb. satılan yer. hâl : Durum, vaziyet.	hala : Babanın kız kardeşi. hâlâ : Henüz.	şura : Şu yer. şûra : Danışma kurulu.

2. Arapça ve Farsçadan dilimize giren birtakım sözcüklerle özel adlarda bulunan ince "g, k" ünsüzlerinden sonra gelen "a" ve "u" ünlüleri üzerine konur.

dergâh	hâlsiz	karargâh	tezgâh	Nigâr
yadigâr	dükkân	hikâye	kâse	kâğıt
Hakkâri	Kâzım	mahkûm	sükûn	sükût

Kişi ve yer adlarında "l" ince ünsüzünden sonra gelen "a" ve "u" ünlüleri de düzeltme işareti ile yazılır.

Halûk, Lâle, Nalân, Balâ, Elâzığ, İslâhiye, Lâdik, Lâpseki, Selânik

3. Nispet î'sinin (sıfat yapmak üzere isimlere getirilen "î"nin) belirtme durumu ve iyelik ekiyle karışmasını önlemek için kullanılır.

Türk askeri
iyelik eki
askerî okul : Sıfat tamlaması
(Nasıl okul?) Sıfat — İsim

Resmi düz çizdim.
Belirtme durum eki
resmî kuruluş : Sıfat tamlaması
(Nasıl kuruluş?) Sıfat — İsim

PEKİŞTİRELİM

1. **Öğretmenimizin okuduğu cümleleri defterimize yazalım. Bu cümlelerdeki sözcüklerin hangilerinde düzeltme işareti kullanılması gerekir? Bu sözcüklerin altını çizip gerekli harfine düzeltme işareti koyalım.**

* Çocuklar sokakta kar topu oynuyor.
* Ben kâtip miyim ki hep bana yazdırıyorsun.
* Bir kâse çorba içer misiniz?
* Evlerine haciz mi gelmiş, çok üzüldüm.
* Dayımla hâkimevinin önünde buluştuk.
* İsimlere gelen kaç hâl eki var?
* Bu işten benim kârım ne?
* Halden aldığımız taze sebzeleri annem çok beğendi.
* Baba yadigârı halılarımızı yangında kurtaramadık.

2. **a.** **"Mil" sözcüğünü aşağıdaki farklı anlamlarına göre cümlede kullanalım.**

Sözcük	Anlamı	Kullanıldığı cümle
(I.) mil	Selin sürükleyip getirdiği çok küçük taneli çamurlaşmış kum ve toprak karışımı.	Bu milleri sel mi sürükledi buraya?
(II.) mil	Türlü işlerde kullanılmak için yapılan ince ve uzun metal çubuk.	Kaç numara mil ile örüyorsun bu kazağı?
(III.) mil	Karada 1852 m olarak kabul edilen bir uzaklık ölçü birimi.	Köprü ile Kadıköy arası kaç mil, biliyor musunuz?

b. **Aşağıdaki cümlelerde geçen "milli" sözcüklerinin hangisi ya da hangilerinde düzeltme işareti kullanılmalıdır? Uygulayalım.**

O	milli : Mili (I, II) olan.	• Milli toprakta tarım yapılmaz. • Milli örgü zormuş, tığ ile devam edeceğim.
X	milli : Milletle ilgili, milletlere özgü, ulusal. (milli → "millî" olmalı.)	Milli değerlerimize sahip çıkmak zorundayız. (milli → "millî" olmalı.)

EĞİK ÇİZGİ (/)

Eğik çizgi ile ilgili önceki bilgilerimizi hatırlayalım:

* Dizeler yan yana yazıldığında aralarına eğik çizgi konur.

ÖRNEK "İnsanın doğası hepten değişti / Huyuna suyuna hazlar yabancı / Sorgusu, yargısı cepten değişti / Görüşler yabancı, tezler yabancı."

(Ünal KAR)

* Tarihlerin yazımında gün, ay, yıl sayıları arasına nokta konabildiği gibi eğik çizgi de kullanılabilir.

ÖRNEK 21.12.2015, 21/12/2015

* Adres yazılırken apartman numarası ile daire numarası arasına ve semt ile şehir arasına eğik çizgi konur.

ÖRNEK Bestekâr Sok. Kopuz Apt. No.: 28/3 Küçükesat / ANKARA
Zarfa "Altınyayla Köyü / SİVAS" yazın, gider(!), diyor.

* Ülke adı yazılacağında ise semt ve şehir adının arasına eğik çizgi konur ve bunların altına çizgi çekilip alta ülke adı yazılır.

ÖRNEK Atatürk Bulvarı No.: 205
06680 Kavaklıdere / Ankara
TÜRKİYE

* Dil bilgisinde eklerin farklı biçimlerini göstermek için eğik çizgi kullanılır.

ÖRNEK -i / -ı / -u / -ü; -ler / -lar; -meli / -malı vb.

UYARI

Fizik, matematik gibi alanlarda birimler arası orantılar gösterilirken eğik çizgi araya boşluk konmadan kullanılır: ....g/sn (gram/saniye)..................

* Genel Ağ adreslerinde eğik çizgi kullanılır:

ÖRNEK http://tdk.gov.tr

MATEMATİKTE

Eğik çizgi (/) bölmede,
Nokta (.) çarpmada,
Kısa çizgi (–) çıkarmada
kullanılır.

PEKİŞTİRELİM

1. Aşağıdaki şiirin dizeleri yan yana yazılacak olsa şiir nasıl yazılır, uygulayalım.

"Baş koymuşum Türkiye'min yoluna;
Düzlüğüne, yokuşuna ölürüm.
Asırlardır kır atımı suladım;
Irmağının akışına ölürüm."

(Dilâver CEBECİ)

"Baş koymuşum Türkiye'min yoluna / Düzlüğüne, yokuşuna ölürüm / Asırlardır kır atımı suladım / Irmağının akışına ölürüm."

(Dilâver CEBECİ)

2. Aşağıdaki kip eklerinin büyük ünlü uyumuna ve ünsüz benzeşmesine göre farklı biçimlerini eğik çizgi (/) kullanarak yazalım.

"-miş" duyulan geçmiş zaman eki: -mış / -muş / -müş

"-dır" ek fiilin geniş zaman eki: -dir / -dur / -dür / -tır / -tir / -tur / -tür

"-di" görülen geçmiş zaman eki: -dı / -du / -dü / -tı/ -ti / -tu / -tü

"mi" soru eki: mı / mu / mü

YAY AYRAÇ (PARANTEZ) ( )

Yay ayraç, cümledeki anlamı tamamlayan ve cümlenin dışında kalan ek bilgiler için kullanılır. Yay ayraç içinde bulunan ve yargı bildiren anlatımların sonuna uygun noktalama işareti konur.

ÖRNEK Nevin Teyze'ye (Bu "teyze" sözcüğünü de hiç sevmem.) her şeyi anlatmışlar.
Mevlâna diyarı (Konya), hepimizi sevgi ile kucakladı.

Yay ayraçla ilgili önceki bilgilerimizi hatırlayalım:

* Tiyatro eserlerinde ve senaryolarda konuşanın hareketlerini, durumunu açıklamak ve göstermek için yay ayraç konur.

ÖRNEK ABDULLAH ÇAVUŞ – Şu da kalsa sanki ne olur, kıyamet mi kopar?
SITKI BEY (Şefkatle Zekiye'nin yüzüne bakarak) – Çocuk!.. (Kendi kendine) Bıyıksızı ölmek ister, ak sakallısı ölmek ister!.. Allah hepinizi vatana bağışlasın!

(Namık KEMAL)

* Alıntıların aktarıldığı eseri, yazarı veya künye bilgilerini göstermek için yay ayraç kullanılır.

ÖRNEK Günlük boş gevezeliklerin yerini değerli kitaplar aldığı gün Türkiye'de her şey değişecek ve ilerleyecektir.

(Mehmet KAPLAN)

* Bir yazının maddelerini gösteren sayı ve harflerden sonra "nokta" kullanıldığı gibi "yay ayraç" da kullanılır.

ÖRNEK

I. I)	1. 1)	A. ...A).....	a. ...a).......
I. II)	2. 2)	B. ...B).....	b. ...b).......

UYARI

Özel veya cins isme ait ek, ayraçtan önce yazılır.

ÖRNEK Genç yaşta hayatını kaybeden şairlerimizden biri de Orhan Veli'ydi (1914-1950), artık şiirlerinde yaşıyor.

Yay ayracın kullanıldığı diğer yerler şunlardır:

1. Alıntılarda, alınmayan sözcük ve bölümlerin yerine konulan üç nokta, yay ayraç içine alınabilir.

ÖRNEK (...)
Güzel okul! Senin adın sihirlidir, uludur;
Yürü, yürü! Gittiğin yol, yarınların yoludur.
(Ali Ulvi ELÖVE)

2. Bir söze alay, kinaye veya küçümseme anlamı kazandırmak için kullanılan ünlem işareti, yay ayraç içine alınır.

ÖRNEK Hem beni sevdiğini söylüyor hem de verdiği sözleri çok güzel (!) tutuyor.

3. Bir bilginin şüpheyle karşılandığını veya kesin olmadığını göstermek için kullanılan soru işareti yay ayraç içine alınır.

ÖRNEK Yunus Emre'nin (1240 ? - 1320) edebiyatımızda önemli bir yeri vardır.

PEKİŞTİRELİM

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde ya da hangilerinde yay ayraç, karşılarında verilen açıklama ile uyumlu kullanılmamıştır? İlgili cümlelerin altına "Yanlış örnek." **yazalım.**

1.	Babam (Çalışmak, başarının anahtarıdır.) derdi. "Yanlış örnek."	Kural: Tiyatro eserlerinde ve senaryolarda konuşanın hareketlerini, durumunu açıklamak ve göstermek için yay ayraç kullanılır.
2.	Kuşkusuz o da senden korkuyor(!) olmalı.	Kural: Bir söze alay, kinaye veya küçümseme anlamı kazandırmak için yay ayraç içinde ünlem işareti kullanılır.
3.	(...) Cumhuriyet'in 12. yıl dönümü için birçok dövizler hazırlanmıştı: "Atatürk bizim en büyüğümüzdür.", "Atatürk bu milletin en yükseğidir.", "Türk milleti asırlardan beri bağrından bir Mustafa Kemal çıkardı." gibi. Döviz listesini gözden geçiren Atatürk, hepsini çizdi, yalnız şunu yazdı: "Atatürk bizden biridir." (Falih Rıfkı ATAY)	Kural: Alıntılarda, alınmayan sözcük ve bölümlerin yerine konulan üç nokta, yay ayraç içinde kullanılır.

KÖŞELİ AYRAÇ ([ ])

Ayraç içinde ayraç kullanılması gereken durumlarda yay ayraçtan önce köşeli ayraç kullanılır.

ÖRNEK Ömer Seyfettin [Yekta Bahir (1884-1920)], olay hikâyeleri ile ün yapmış bir yazarımızdır.

PEKİŞTİRELİM

Aşağıdaki cümlelerde hiçbir noktalama işareti kullanılmamıştır. Noktalamaları yaparak cümleleri yeniden yazalım.

1. Halikarnas Balıkçısı Cevat Şakir Kabaağaçlı 1886-1973 en güzel eserlerini Bodrumda yazmıştır

Halikarnas Balıkçısı [Cevat Şakir Kabaağaçlı (1886-1973)], en güzel eserlerini Bodrum'da yazmıştır.

2. Arkadaşım Celâl Sılay Şişlideki evinde tek başına yaşıyordu Almanyada yaşayan işçileri mizin en büyük sorunu yalnızlıktı

Arkadaşım Celâl Sılay, Şişli'deki evinde tek başına yaşıyordu. Almanya'da yaşayan işçilerimizin en büyük sorunu, yalnızlıktı.

3. Timur Anadoluya gelince Akşehire de uğrar beraberinde filini de getirir. Sultanın fili serbest bırakıldığı için bağa bahçeye zarar verir ahali toplanıp Hocaya gider
Hocam düş önümüze de şu fili şikâyet edelim bağımızı bahçemizi perişan etti derler

Timur, Anadolu'ya gelince Akşehir'e de uğrar. Beraberinde filini de getirir. Sultan'ın fili serbest bırakıldığı için bağa, bahçeye zarar verir. Ahali toplanıp Hoca'ya gider.
– Hocam, düş önümüze de şu fili şikâyet edelim; bağımızı, bahçemizi perişan etti, derler.

KESME İŞARETİ (')

Kesme işaretinin geçmiş yıllarda hangi kullanım yerlerini öğrendiğimizi hatırlayalım:

* Özel adlara getirilen iyelik, durum ve bildirme ekleri kesme işaretiyle ayrılır.

ÖRNEK Kurtuluş Savaşı'nı, Atatürk'üm, Türkiye'mizin, Yunus Emre'yi, Alman'sınız, Türkiye Cumhuriyeti'ndeki, Cebrail'den vb.

* Kişi adlarından sonra gelen saygı ve unvan sözlerine getirilen ekler, kesme işaretiyle ayrılır.

ÖRNEK Erdal Bey'e, Ayten Hanım'dan, Cemil Efendi'ye, Enver Paşa'ya; Türk Dil ve Tarih-Coğrafya Kurulu Başkanı'na vb.

* Kısaltmalara getirilen ekler, kesme işaretiyle ayrılır.

ÖRNEK ODTÜ'ye, TBMM'nin, THK'ye, TV'ye vb.

* Sayılara getirilen ekler, kesme işaretiyle ayrılır.

ÖRNEK 159'luk, 657'ye, 3,14'e vb.

* Bir ek veya harften sonra gelen ekler, kesme işaretiyle ayrılır.

ÖRNEK a'dan z'ye kadar, Türkçede -lık'la türetilen sözcükler vb.

Şiirlerde dizelerdeki hece sayılarının eşit olmasıyla sağlanan bir uyum vardır. Her dizesinde aynı sayıda hece olan şiirlere **hece ölçülü şiir** denir. Ancak bazen hece fazlalığı olur. Bu hece fazlalığı söyleyişte düşer ve bu hecenin olduğu yer, kesme işareti (') ile gösterilir.

ÖRNEK

Ne oldu şu Yunus'a ne oldu (10 hece)
Aşkın deryasına daldı (8 hece)
Yine baharistan oldu (8 hece)
Niçin ağlarsın bülbül hey (8 hece)
(Yunus EMRE)

(İlk dizelerdeki hece fazlalıkları yok edilirse şiir, 8'li hece ölçüsüne uyar.)

N'oldu şu Yunus'a n'oldu
Aşkın deryasına daldı
Yine baharistan oldu
Niçin ağlarsın bülbül hey
(Yunus EMRE)

(Şimdi tüm heceler hece ölçüsüne uydu.)

PEKİŞTİRELİM

1. Aşağıdaki cümlelerde yay ayraçla gösterilen yerlere uygun noktalama işaretlerini koyalım.

a. İstanbul(..’..)da oturan Mehmet(..’..)i 2015(..’..)in bir ilkbahar sabahında ziyarete gittim(..:..)
– N(..’..)oldu(..?..) Sen buralara gelmezdin(..,..) diye şaşkınlığını belirtti(..:..)

b. TBMM(..’..)ye gitmek için erkenden uyandım(..:..)

c. 1919 senesi Mayıs(..’..)ının 19(..’..)uncu günü Atatürk(..,..) Samsun(..’..)dan yola çıktı(..:..)

2. Aşağıdaki cümlelerde kesme işaretinin yanlış kullanıldığı cümlelerin sonuna "-", doğru cümlelerin sonuna "+" işareti koyalım.

a. Türkiye'mizin üç yanı denizle kaplıdır. +

b. Yakup Kadri'nin (Karaosmanoğlu) çok güzel romanları vardır. +

c. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde ülkemizi ilgilendiren kararlar çıkıyor. –

d. Arkadaşımla Hacettepe Üniversitesi Rektörlüğü'ne iş başvurusu için dilekçe verdik. –

e. Türkçe'nin diller içindeki önemini araştıracağız. –

f. Atatürk'çülüğün ilkelerini Sosyal Bilgiler dersinde öğrendik. –

g. Tatilde Zonguldak'ın bir köyüne gideceğiz. +

h. Benim için O'nun fikirleri çok önemlidir. –

KONU TESTİ

1. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde düzeltme işaretinin gereksiz kullanımından kaynaklanan bir yazım yanlışı vardır?

A) Ortalığa dökülen kâğıtları topladık.
B) Kâbe ziyareti hepimiz için önemliydi.
C) Kuaföre kâkülümü kısalttırmak için gittim.
D) Kurtuluş Savaşı'nda kadınlarımız kâğnılarla askerlere yiyecek taşıdılar.

2. Aşağıdaki sözcük gruplarının hangisinde yazım yanlışı olan sözcük yoktur?

A) yavaşça - her hangibir
B) herşey - bir çok
C) Türkçenin - 2015'te
D) Sokakdan - Türk'e

3. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde yanlış kullanılan bir noktalama işareti vardır?

A) Mehmet Ali Sel [Orhan Veli Kanık (1914-1950)], serbest şiirin ustasıdır.
B) Bu, ne kadar güzel bir manzara!..
C) Bence bunu Ali Ayhan Bey'e de, danışmalısınız.
D) Okulun açıldığı ilk hafta kardeşim Umut, a'dan z'ye tüm harfleri okumayı söktü.

4. Aşağıdaki açıklamaların hangisi doğru değildir?

A) Tabela, levha ve levha niteliğindeki yazılarda geçen sözcükler, büyük harfle başlamaz.
B) Bir kurum ve kuruluş adı olan "Türk Dil Kurumu"na gelen çekim eki, kesme işareti ile ayrılmaz.
C) "Boğaz Köprüsü" tamlaması "Boğaz Köprümüzün güzelliği" olarak kullanıldığında kesme işareti konmaz.
D) Yapım eki alan "Avrupalı" sözcüğünden sonra gelen diğer ekler, kesme işaretiyle ayrılmaz.

5.
- Cümledeki anlamı tamamlayan ve cümlenin dışında kalan ek bilgiler için kullanılır.
- Seslenme, hitap ve uyarı sözlerinden sonra konur.
- Kitap, dergi vb.nin künyelerinde yazar, eser, basımevi maddelerinden sonra konur.

Aşağıdaki noktalama işaretlerinden hangisinin işlevi yukarıda verilmemiştir?

A) Virgül
B) Nokta
C) Yay ayraç
D) Ünlem işareti

Martı

6. **Aşağıdaki cümlelerin hangisinde yay ayraç yanlış kullanılmıştır?**
A) Zonguldak için kara elmas (kömür), çok değerlidir.
B) Karacaoğlan (XVII. yüzyıl), bir sevgi şairidir.
C) Kardeşime (Televizyonun sesini kısar mısın?) dedim.
D) Gelecek ders, zamirleri (adılları) öğreneceksiniz.

7. **Aşağıdaki cümlelerin hangisinde sadece** "eğik çizgi (/), nokta (.)" **ve** "soru işareti (?)" **kullanılır?**
A) Zarfın üzerinde "Beyoğlu ( ) İstanbul" yazan bölüm ( ) silinmiş mi ( )
B) Adres çubuğuna http( )( )( )meb( )gov( )tr yazdın mı( )
C) Sizden ( )lık( )la türetilen sözcüklere örnekler mi istedi ( )
D) "7( ) Cadde ve Bahçelievler( ) Ankara" mı yazdın zarfa ( )

8. **Aşağıdaki cümlelerin hangisinde yazımı yanlış olan bir sözcük kullanılmıştır?**
A) Bir çok arkadaşımız İngilizce kursuna başladı.
B) Birtakım adamlar, sokağımızdaki ağaçları budadı.
C) Hiçbir zaman haksızlığa karşı susamazdı.
D) Biraz sonra buradan gideceğiz.

Martı

9.

BOTAŞ	Boru Hatları ile Petrol Taşıma Anonim Şirketi
ÇAYKUR	Çay İşletmeleri Genel Müdürlüğü
TÜBİTAK	Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
HABITAT	Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Konferansı

Yukarıdaki kısaltma sözcüklerinin hangisine gelen "-da" **eki, değişikliğe uğramadan kullanılır?**
A) BOTAŞ B) ÇAYKUR
C) TÜBİTAK D) HABITAT

10. **Aşağıdaki cümlelerin hangisinde eksik bir noktalama işareti vardır?**
A) Adam, akıllı(!) olduğunu iddia ediyordu.
B) İhtiyar, "Ne oluyor beyim?" derken sesi titriyordu.
C) İmek fiilinin ek fiilin geniş zamanı, şahıs ekleriyle çekimlenir.
D) Konyalı arkadaşımla uzun uzun sohbet ettik.

1- D	2- C	3- C	4- A	5- B	6- C	7- D	8- A	9- B	10- C